

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА ЛІНГВІСТИКИ

Кафедра славістичної філології, педагогіки та методики викладання

ПРАКТИКУМ

З ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НАВЧАЛЬНО - МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузь знань – 03 «Гуманітарні науки»,
за освітньо - професійною програмою 035.041 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська»

Біла Церква – 2021

УДК 82(1-87).09(073)

Затверджено до друку
Вченою радою Білоцерківського НАУ
(Протокол № 4 від 25.05.2021 р.)

Автори - укладачі: **Карпенко С. Д.**, канд. філол. наук, доцент
Дем'яненко О.О., канд. пед. наук

ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузь знань – 03 «Гуманітарні науки», за освітньо-професійною програмою 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»: навч. - метод. посіб. / Автори - укладачі: С. Д. Карпенко, О. О. Дем'яненко. Біла Церква, 2021. 285 с.

Навчально - методичний посібник покликаний забезпечити викладання навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури» як обов'язкового компонента освітньо - професійної програми згідно з сучасними вимогами до організації освітнього процесу.

Програмно та методично структуроване видання містить анотації, змістові й компетентнісні вимоги, теоретичний екскурс (оглядово), завдання для підготовки до практичних занять і зміст самостійної роботи, рекомендації щодо оформлення проєктів та використання додаткових джерел, словник літературознавчих термінів, додатки зі схемами для аналізу художніх текстів різних жанрів тощо. За структурою практикум поділений на тематичні блоки, що відповідають певному періоду чи епосі в літературі (Античний період, Середньовіччя, Відродження, Бароко та Класицизм, Просвітництво, Романтизм, Реалізм, Постмодернізм тощо). Практичні завдання і теми проєктів, комбіновані тестові роботи для рефлексії та завдання для підготовки до підсумкового контролю спрямовані на алгоритмізацію дослідницької діяльності здобувачів освіти у напрямках філології, літературознавства, перекладознавства, у т.ч. – в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Значна увага практикуму зосереджена на способах організації самостійної роботи студентів у мережі Інтернет, із використанням інформаційно - комунікативних, медіаосвітніх завдань, дослідницьких проєктах аналізу та зіставлення оригінальних і перекладних текстів. Видання збагачене інтерактивними додатками та містить QR-коди текстів, передбачених для самостійного філологічного аналізу.

Видання буде корисним як для здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей, так і для викладачів - філологів.

Рецензенти: **Грищенко І. В.**, доктор філол. наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка;
Волинець І. М., канд. пед. наук, доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно - педагогічний
фаховий коледж».

Тиражування видання без дозволу упорядників заборонено.

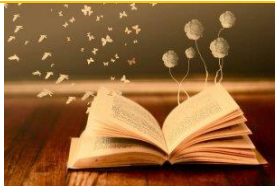
© Карпенко С. Д., Дем'яненко О. О.
© БНАУ, 2021

ЗМІСТ

Назва розділу (підрозділу)	Сторінка
ВСТУП. Анотація до освітнього компоненту «Історія зарубіжної літератури»	6
Набуття компетентностей за освітнім компонентом	7
ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО КЛАСИЦИЗМУ	11
Організація навчання	11
Програма навчальної дисципліни	11
<i>ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС: Античність, Середньовіччя, Відродження, Бароко, Класицизм</i>	15
I. Антична література як феномен світової культури	15
II. Епоха Середньовіччя. Періодизація літератури	25
III. Епоха Відродження. Зародження. Розквіт	31
IV. Естетика і принципи літератури Бароко та Класицизму	41
ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ	43
ФОКУС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	44
ФОКУС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	46
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	48
ЗАВДАННЯ для підготовки до практичних занять, для самостійної дослідницької роботи, підсумкової навчальної рефлексії	51
Завдання для підсумкової рефлексії у тестовій формі	84
Питання для підготовки виступів, творчих проєктів	87
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	90
ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (XVIII – XIX ст.)	95
Організація навчання	95
Програма навчальної дисципліни	95

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС: Просвітництво, Сентименталізм та Романтизм	99
I. Просвітництво як творчий метод	99
II. Сентименталізм	106
III. Романтизм	111
ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ	117
ФОКУС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	118
ФОКУС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	119
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	122
ЗАВДАННЯ для підготовки до практичних занять, для самостійної дослідницької роботи, підсумкової навчальної рефлексії	124
Питання для підготовки літературознавчих доповідей, презентацій	138
Завдання для індивідуальної роботи	139
Завдання для підсумкової рефлексії у тестовій формі	140
ПІДСУМКОВА РЕФЛЕКСІЯ. Орієнтовний перелік питань для проведення заліку	153
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	155
Список творів для прочитання	155
Джерела	157
Інтернет – навігатори	157
ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (XX – XXI ст.)	158
Організація навчання	158
Програма навчальної дисципліни	158
ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС: Реалізм. Модернізм. Постмодернізм	162
I. Реалізм	162

II. Натуралізм	171
III. Модернізм	174
IV. Постмодернізм	209
ДЛЯ НАВЧАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ	217
ФОКУС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	218
ФОКУС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	219
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	220
ЗАВДАННЯ для підготовки до практичних занять, для самостійної дослідницької роботи, підсумкової навчальної рефлексії	222
Завдання для самостійної роботи студентів з текстами творів	233
Теми для ІНДЗ (індивідуальні науково - дослідні завдання)	234
ЗАВДАННЯ для підсумкової рефлексії у тестовій формі	237
ПІДСУМКОВА РЕФЛЕКСІЯ. Орієнтовний перелік іспитових питань	251
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	255
Список творів для прочитання	255
Джерела	256
Інтернет – навігатори	257
СЛОВНИЧОК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ	259
ДОДАТКИ	268
Додаток 1. Читацький щоденник (зразок)	268
Додаток 2. Опорні схеми для аналізу літературних творів	268
Додаток 3. Пам'ятка «Як писати есе?»	279
Додаток 4. Пам'ятка «Як написати коментар до тексту?»	281
Додаток 5. Пам'ятка «Створюємо ІНДЗ у форматі медіатексту»	283

ВСТУП. АНОТАЦІЯ ДО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Література – це дзеркало людської цивілізації, культурна та історична пам'ятка. Вивчення художніх творів різних епох і народів сприяє розумінню етапів еволюції людської думки, логічності та плинності у зміні одного літературного напрямку іншим. Історія зарубіжної літератури як наукова та навчальна складова охоплює великі часові проміжки з історії цивілізації: Античний період, Середньовіччя, Відродження, Бароко та Класицизм, Сентименталізм, Просвітництво, Романтизм, Натуралізм, Реалізм, Модернізм, Постмодернізм. Кожен період є етапом розвитку існуючих і виникнення нових напрямів, творчих методів, стилів та жанрів у літературі.

Історія зарубіжної літератури є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, а саме 1 - 2 курсів (3 семестри, форми контролю: залік, іспит). Водночас, обов'язковий компонент надає можливість самостійного вибору, індивідуальної самореалізації та адаптації програми до умов конкретної студентської аудиторії.

Метою вивчення дисципліни є опанування базовими знаннями про формування й розвиток, структуру та історичні закономірності, рецепції літературного процесу періодів від Античності до Постмодернізму, що представлені класичними зразками світової літератури, і є важливою складовою філологічної компетентності майбутнього філолога – перекладача. В основі змісту видання – європоцентричний підхід у відборі та аналізі канонічних літературних текстів.

На лекційних заняттях з історії зарубіжної літератури демонструватиметься своєрідність літературного напрямку чи культурно-історичної доби, неповторне обличчя письменника, видатних перекладачів його творів українською мовою, що сприятиме розширенню загальноестетичного й філологічного кругозору студентів.

На практичних заняттях здобувачі вищої освіти матимуть змогу розкрити себе як творчу особистість, набуваючи професійного досвіду літературознавчої роботи з перекладними та оригінальними зразками

текстів світової літератури, науковими джерелами, медійними ресурсами. Готуючись до занять, студенти мають випереджальне завдання для ознайомлення з текстами програмних творів, а згодом - підготовки індивідуального науково - дослідного завдання (ІНДЗ) у формі презентації, інформаційних, творчих і дослідницьких проєктів, есе та доповідей. Аналіз творів студент має супроводжувати виразним читанням уривків, акцентуванням уваги на проблематиці, образах, структурі твору, його жанрових і стильових ознаках.

Викладання курсу здійснюється українською мовою. Усвідомлюючи специфіку розвитку світової літератури, філологічну природу класичних літературних творів у перекладах та оригіналі (давні латинські тексти, німецько - франко - іспано - англійські тексти тощо), здобувачі вищої освіти матимуть змогу удосконалювати практичні навички оригінального (адаптованого) перекладу художніх текстів.

Набуття компетентностей за освітнім компонентом

Код	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Знання	Уміння
Інтегральна компетентність (ІК)			
ІК	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі філології (переклад включно) у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.		
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК 2	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства,	Історія становлення філологічних наук від давнини до сучасності (літературознавство, лінгвістика, теорія літератури і літературна критика, психолінгвістика, лінгводидактика тощо). Історія розвитку перекладацької діяльності в Україні.	Практичне дослідження перекладних текстів з огляду на розвиток «шкіл перекладу» в українській літературній мові. Реалізація прийомів інтерактивного, групового навчання.

	техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.		
ЗК 3	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	Норми і правила публічного виступу. Есе проблемного змісту. Аналіз тексту та відповідних йому медіаконтентів.	Мовне вправлення у контексті виконання різних завдань усно і письмово, коригування й розвиток ситуативних комунікативних умінь.
ЗК 4	Здатність бути критичним і самокритичним	Філологічне дослідження художніх і літературно - критичних текстів на основі їх зіставлення	Навчання з використанням технології критичного мислення, критичного аналізу та зіставлення медіаджерел, наукових статей, довідкових матеріалів тощо.
ЗК 5	Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.	Творчий проєкт. Доповідь. Повідомлення.	Планування самостійної роботи, що відображено у виконанні індивідуальних і групових проєктних завдань, підготовці інформаційно - наукових повідомлень.
ЗК 6	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.	Поняття медіатексту. Інформаційні джерела та їх види, наукові видання, фольклорні та літературні тексти.	Виконання творчих проєктів, підготовка виступів за матеріалами сучасних видань, опорних конспектів.
ЗК 8	Здатність працювати в команді та автономно.	Колаборативне навчання, індивідуальні завдання.	Робота в групах та індивідуально.
ЗК 10	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	Види філологічного аналізу (літературознавчий, стилістичний, структурно -	Систематизація висновків у формі схем - опор, інших форм наочностей

		семантичний, лінгвістичний тощо).	(ментальних карт, хмар тегів, таблиць тощо).
ЗК 11	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ІНДЗ та етапи його виконання. Презентація власних напрацювань.	Проведення та презентації результатів досліджень студентів, у т.ч. – зразків перекладу (підрядного, художнього, ділового).
ЗК 12	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.	ІКТ. Медіаграмотність і література.	Використання технологій дистанційного навчання, підготовка презентацій та медіатекстів (буктрейлерів, буклетів, хмар тегів, афіш, постерів).
ЗК 13	Здатність проведення досліджень на належному рівні.	Проект, стаття, доповідь, тези, презентація. Правила академічної доброчесності.	Опрацювання основних жанрів наукових досліджень у ході вивчення тем курсу. Захист ІНДЗ, виголошення доповідей, написання тез і підготовка презентацій до занять.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)			
СК 1	Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.	З історії становлення філологічних наук від давнини до сучасності.	Практичне дослідження оригінальних і перекладних текстів з огляду на розвиток «шкіл перекладу» в українській літературній мові.
СК 3	Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мови, що вивчаються.	Історичний і культурний контекст розвитку англійської мови.	Дослідження взірцевих текстів світової літератури з опорою на історичне тло.
СК 5	Здатність	Історико - культурна	Проведення

	використовувати в професійній діяльності системні знання про основні періоди розвитку літератури, що вивчається, від давнини до XXI століття, еволюцію напрямів, жанрів і стилів, чільних представників та художні явища, а також знання про тенденції розвитку світового літературного процесу та української літератури.	характеристика розвитку світової літератури від давнини до класицизму.	літературознавчого аналізу текстів творів: історичний контекст, родо - жанрові характеристики, аналіз персонажів, художні особливості творів.
СК 7	Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації та перекладу тексту відповідно до спеціалізації 035.041.	Текст як літературне джерело та історико - культурне явище. Літературний факт та його художні інтерпретації. Переклад художнього твору: особливості, школи, принципи.	Контекстуальний філологічний аналіз літературного тексту, його перекладних варіантів та історико - культурних інтерпретацій.
СК 9	Усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів державною та іноземними мовами.	Оригінал. Переклад, художній переклад. Переспів.	Застосування здатності у роботі з художніми текстами (оригінал і переклад). Виконання оригінальних і адаптованих перекладів.
СК 10	Здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний (перекладацький) аналіз текстів різних стилів і жанрів.	Види аналізу тексту художнього твору.	Здатність безпосередньо формується у процесі аудиторного й самостійного навчання.
СК 12	Здатність до організації ділової комунікації.	Теоретична і практична підготовка студентів до публічних виступів, виголошення доповідей, інформаційних повідомлень, результатів філологічних досліджень.	

Класика
 Античність
Естетика
 Середньовіччя
 Європейські
РОЗВИТОК
 Класицизм Літературний
 Історія Етика Бароко
ЦІННОСТІ

ІСТОРИЯ

ЗАРУБІЖНОЇ

ЛІТЕРАТУРИ:

ВІД АНТИЧНОСТІ ДО КЛАСИЦИЗМУ

(1 курс, 2 семестр)

Організація навчання

Робоча навчальна програма з курсу має таку структуру:

- загальний обсяг годин – 90 (3 кредити ECTS);
- лекційні заняття – 18 годин;
- практичні заняття – 36 годин;
- самостійна робота студентів – 36 годин.

Підсумкова форма контролю – залік (2 семестр).

Протягом семестру студенти виконують творчі, індивідуальні та групові проектно-дослідницькі роботи, комбіновані тестові завдання та підсумкові модульні контрольні роботи.

Програма дисципліни є фахово орієнтованою, тому активно виствітлюються й досліджуються питання теорії, практики та майстерності українського художнього перекладу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Антична література

Змістовий модуль 1. Література Давньої Греції

Антична література як феномен світової і базис європейської культури. Давньогрецька міфологія. Еволюція міфологічних уявлень (міфотворчість, міфи про богів старшого і молодшого поколінь, троянський і фіванський цикли міфів, міфи про аргонавтів, легенди про героїв).

Давньогрецький епос. Гомер. Гомерівське питання. Трансформація давньогрецької міфології у гомерівських поемах. Художні особливості та історичне тло «Іліади» та «Одіссеї».

Давньогрецька лірика, її головні жанри – елегія, ямб і мелос. Їхні особливості, представники.

Джерела давньогрецької трагедії. Античний театр, його складові, гра акторів. «Батько трагедії» Есхіл, його творчість. Ідейно - художні особливості трагедії «Прометей закутий». Софокл як поет розвитку афінської демократії. Проблеми і особливості трагедії «Антигона». Еврипід та його новаторство у трагедії «Медея».

Походження і характерні ознаки давньої аттичної комедії. Аристофан і його творчість: загальний огляд творів. Комедія «Лісістрата».

Українські перекладачі та дослідники античного творчого доробку: І. Франко, Б. Тен, О. Білецький, О. Содомора, М. Зеров, Г. Кочур.

Змістовий модуль 2. Давньоримська література

Загальна характеристика давньоримської літератури періодів республіки – імперії. Періодизація та загальний огляд літератури Давнього Риму за етапами. Діяльність Мецената.

Творчість Вергілія. Ідейно - художні завдання «Енеїди» Вергілія, особливості художніх прийомів, використаних у творі.

Творчість Горація, особливості його лірики. Сильові доміанти та ідейний зміст од. Поетика творів (оди та елегії). Роздуми про мистецтво у творчості Горація.

Художні особливості лірики Публія Овідія Назона, його «Метаморфози», любовна лірика. Римська література пізньої Імперії.

Модуль 2. Література епох Середньовіччя й Відродження Змістовий модуль 3. Література Західної Європи від періоду середніх віків до I половини XVI століття

Культурна атмосфера доби європейського Середньовіччя та періодизація літератури. Відомі зразки давнього епосу народів Європи. Героїчний епос народів Західної Європи: «Пісня про Роланда», «Пісня про мого Сіда», «Пісня про Нібелунгів».

Лицарська література епохи Середньовіччя. Провансальська лірика, трубадури і трувери. Лицарський роман. Цикл романів про Трістана та Ізольду. Алегоричний «Роман про троянду», «Артурівський» цикл романів.

Перехід до доби Відродження. Формування відродницьких ідей та естетики в літературі. Творчість Данте Аліґ'єрі, «останнього поета Середньовіччя і першого поета нових часів»: загальний огляд. «Божественна комедія»: реалістичні елементи, структура, символіка чисел, кольорів, образи.

Особливості розвитку літератури раннього Відродження в Італії. Творчість Франческо Петрарки, становлення сонетного жанру. Джованні Боккаччо як представник італійського Відродження. «Декамерон», його жанрові особливості.

Українські перекладачі й дослідники творчого доробку літературної доби: М. Рильський, В. та Н. Пащенко, В. Щурат, О. Горенко, М. Терещенко, Л. Первомайський, Г. Кочур, Є. Дроб'язко.

Змістовий модуль 4. Література II половини XVI століття

Відродницькі традиції в західноєвропейській літературі. Історичні мотиви появи Відродження в країнах Західної Європи, особливості, світогляд та ідейно - художні принципи гуманістів, їхня боротьба за створення нового мистецтва. Гуманістичний пафос літератури і культури Відродження.

Відродження у Франції. Ф. Рабле – видатний письменник і діяч культури Відродження. Новий гуманістичний погляд на людину і систему виховання. «Гаргантюа і Пантагрюель» Ф. Рабле – одна із художніх вершин доби Відродження.

Відродження в Іспанії. Мігель де Сервантес Сааведра – іспанський письменник і корифей художньої літератури доби Ренесансу. Життя та творча доля М. Сервантеса. «Дон Кіхот» – пародія на лицарський роман. Реалістичне зображення і широке охоплення соціальної дійсності в романі. Конфлікт між ідеалом і дійсністю. Значення вставних новел у романі.

Відродження в Англії. Томас Мор і його «Утопія». Крістофер Марло та інші драматурги – попередники Шекспіра. Три етапи творчості Шекспіра, «шекспірівське питання». Загальний огляд творчості Шекспіра (сонети, комедії та трагедії митця). Образ Гамлета – європейського інтелігента, носія ренесансних ідеалів.

Дж. Чосер – один із засновників англійської літератури Нового часу. Нариси життя та творчості. Поетична діяльність Чосера. Збірник віршованих оповідань – «Кентерберійські оповідання».

Видатні дослідники й перекладачі творів європейських національних літератур доби Відродження: М. Лукаш, А. Перепадя, І. Стешенко, Б. Тен, Л. Гребінка, М. Бажан, В. Мисик, Д. Павличко, Ю. Андрухович.

Модуль 3. Бароко і класицизм у літературі **Змістовий модуль 5. Бароко в літературі XVII століття**

Загальна характеристика доби. Розвиток національних літератур Іспанії, Франції, Німеччини, Англії. Яскраві представники іспанської літератури «золотої доби». Творчість Лопе де Вега.

Формування бароко як мистецького та літературного напрямку. Барокова стилістика поетичних творів і драматургії: Гонгора - і - Арготе, Дж. Донн, Кальдерон.

Видатні дослідники й перекладачі творів європейських національних літератур доби Бароко: Ю. Ковалів, Д. Чижевський, М. Лукаш, М. Орест, М. Литвинець.

Змістовий модуль 6. Класицизм у світовій літературі XVII століття

Класицизм – стиль епохи абсолютизму. «Мистецтво поетичне» Нікола Буало як програма класицизму: нові літературні жанри, та їх класифікація, нова стилістика, відновлення класичних зразків.

Класицизм у Франції. Класицистична трагедія та її найблискупіші представники – П'єр Корнель і Жан Расін. Мольєр та взірцеві класицистичні комедії «Тартюф», «Міщанин - шляхтич», «Мізантроп».

Творчість Дж. Мільтона у контексті європейського класицизму. Загальна характеристика.

Видатні дослідники й перекладачі творів європейських національних літератур доби Класицизму: М. Рильський, В. Самійленко, І. Стешенко, М. Зеров.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС: Античність, Середньовіччя, Відродження, Бароко, Класицизм

І. Антична література як феномен світової культури

Антична література - це література стародавніх греків і римлян, яка розвивалася в басейні Середземного моря (на Балканському та Апеннінському півостровах та на прилеглих островах і узбережжях). Її письмові пам'ятки, створені на діалектах грецької мови і латинської мови, належать до I тис. до н. е. і початку I тис. н. е. Складається з двох національних літератур: давньогрецької та давньоримської. Давньогрецька - найдавніша з національних літератур Європи. Виникнення літератури пов'язане із розпадом родових зв'язків у середині полісної громади і підвищенням особистої самосвідомості індивіда. Прийнято вважати, що історія давньогрецької літератури зародилася у XI ст. до н. е., коли були складені численні оповіді про героїв Троянської війни, і завершилася V ст. н. е., коли сталося падіння Римської імперії.

Розрізняють три періоди в її розвитку:

1) *архаїчний* (докласичний) - період усної народної творчості і створення поем «Іліада» та «Одіссея», у складі його, відповідно, долітературний і гомерівський етапи;

2) *класичний* (післягомерівський і аттичний етапи) - охоплює час VII - IV ст. до н. е., коли інтенсивно розвинулася лірична література й драма, а також герцька філософія, історія, риторика;

3) *елліністичний*, період розвитку літератури з III ст. до н. е. до II ст. до н. е., після втрати грецькими містами - державами незалежності.

Четвертий, давньоримський, вже період розвитку античної літератури припадає на періоди Республіки і Римської імперії (до кінця V ст. н. е.).

❖ Архаїчний (докласичний) період давньогрецької літератури

Міфологія. Міфологічне осмислення дійсності характерне для первісно - общинних формацій, життя який організоване на основі стихійно - колективістських родинних стосунків. Природне життя, в уявленнях давніх греків, є синкретичним і персоніфікованим: вогонь асоціюється з Гефестом, квітучі дерева - з діянням Деметри, морська стихія - з образом Посейдона тощо. У процесі такого синкретизму світосприйняття народжується міф, міфологія, міфологічне мислення або міфотворчість. Міфологія є сукупністю міфів певного народу. Міф у перекладі з грецької - мова, промова, розмова, рада, суть, слово, звістка, вислів, переказ...

Античний міф варто відрізнити від релігії, філософії чи фольклорної творчості. Це не жанр і не вид фольклору, не казка, не легенда. Міфологія - упорядкована єдність сказань, які первісно існували у розрізненому вигляді й були узагальненими уявленнями давніх про те, як влаштований світ і природа в ньому, які сили керують ним тощо. Характерні особливості міфу: його синкретичність, універсальність, ототожнення реального та фантастичного, пізнавальність.

Типологія міфів. У грецькій міфології проявляються уявлення людей про походження світу, причому простежується аналогія з іншими стародавніми релігіями. Міфологічні оповіді мають свою історію розвитку (типологію).

Міфи про богів і титанів. Міфи цієї групи осмислюють історію зародження життя і упорядкування його богами, відповідальними за ті чи інші види діяльності (Хаос, мати - земля богиня Гея і бог неба Уран, циклопи, плем'я титанів, діяння богів у золоту епоху правління Крона, Зевсова сім'я олімпійських богів).

Міфи про героїв. Вони є більш пізніми. Ці герої мають божественне походження, але живуть і прославлені своїми діяннями серед звичайних людей. Це - Персей, Геракл, Тезей, Орфей, Дедал, Сізіф. Крім того, часто вони здійснюють подвиги, недоступні простим смертним, або обманюють богів, на що інші люди не здатні. Умовно їх можна також класифікувати за ознаками: діяння їх зумовлені бажанням допомогти людям, вони приносять своє життя у жертву

цивілізаційному розвитку, або ж їхні дії продиктовані лише власними інтересами. Відповідно, боги по-різному реагують на діяння героїв, караючи одних (Дедал, Сізіф), чи прощаючи інших (Прометей, Орфей, Геракл).

Крім міфічного циклу існували ще: фіванський цикл про нещастя, що спіткали царя Едіпа та його нащадків, 10 поем троянського циклу, що передували або продовжували «Іліаду» і цикл поем про аргонавтів.

Задовго до появи Гомерових «Іліади» й «Одіссеї», центрального літературного явища цього періоду, склалися образи головних еллінських богів і героїв троянського часу, встановилися типові риси характерів богів і напівбогів, утворилася віршована форма, придатна для розповіді про них тощо. Тож, поеми Гомера вміщували в собі лише частину сюжетів й епізодів, оброблених раніше багатьма поколіннями оповідачів і співців. Так, «Іліада» розповідає не про всі події Троянської війни, а лише про один невеличкий епізод десятого року осади Трої. А дія героїчного епосу «Одіссея» відбувається через десять років після падіння Трої (останні 40 днів мандрів).

Важливими питаннями аналізу цих героїчних епосів є питання: авторства й художньої майстерності (Гомерівське питання), тематики й мотивів (героїчні бої, звитяга й мужність, мандри й кмітливість, стихія й діяння людини, любов до батьківщини, кохання й ненависть, прощення тощо), образності й композиційно - мовного оформлення (уособлені образи богів і героїв, поеми у 24 піснях, написані гекзаметром).

❖ Класичний період

Троянська війна як перша загальнонаціональна подія в історії греків надовго стала улюбленою темою поетів. Свого найвищого розквіту епічна поезія досягла на малоазійському узбережжі в грецьких колоніях. Старовинні поети (аеди) були виконавцями своїх і чужих пісень. При цьому вони акомпанували собі на лірі або формінзі. Аеди зберігали і розповсюджували гомерівські поеми та інші пісні. За аедами слідували *декламатори - рапсоди*, які на громадських зборах вимовляли чужі пісні без музичного акомпанементу, але драматизували своє виконання за допомогою міміки і костюмів. На період з початку VIII і до середини VII ст. до н. е. припадає діяльність

так званих поетів - кікліків: Арктіна, Стасіна, Лесхеса, Евгамона Кіренського, Евмела Коринфського та ін. Їхні поеми не дійшли до нас, але зміст їх відомий з інших письмових джерел. Зокрема, Гесіод (вважається, що поет жив між кінцем VIII та початком VII ст. до н. е.) був засновником дидактичного епосу. У його авторстві збереглися три невеликі поеми, написані гекзаметром на епічному іонійському діалекті: «Роботи і дні», в якій описано напружену працю селян і їхні сподівання на справедливість; «Теогонія» як спроба створити цілісну систему міфи про початок світу, про походження богів і героїв; «Щит Геракла», значна частина якої присвячена детальному описові щита Геракла, як у знаменитій поемі Гомера було зі зброєю Ахілла.

Лірика. Термін стали вживати вже за елліністичної доби античні філологи, вчені Олександрійської школи. Але її розквіт припадав саме на класичний період розвитку давньогрецької літератури. Те, що написано гекзаметром, олександрійці називали епосом, а решту віршованих творів, написаних іншими розмірами, - лірикою. Залежно від того, як виконувалися вірші, декламувались чи співались, поділяли лірику на декламаційну та пісенну (мелос). У свою чергу, пісенну лірику поділяли на хорovu і монодійну (сольну).

Найуспішнішими представниками мелосу (пісенної лірики) були Алкей, Сапфо, Анакреонт, а декламаційної лірики - Солон, Тіртеї, Архілох та інші.

Не всі зразки ліричних творів зазначених творців дійшли до нас: для прикладу, з літературної спадщини Архілоха до нас дійшло понад двісті уривків, серед яких немає жодного вірша, який зберігся би повністю. Серед його творів багато гімнів, елегій, байок. Проте Архілох уславився своїми сатиричними ямбами. У його віршах знайшли відображення філософські роздуми про несталість життя, соціальні події того часу, особисті переживання.

Невимушені, але сильні вірші Тіртея стали в спартанців військовими піснями. Елегії цього поета мали характерну композицію: визначена на початку тема закінчувалась закликком:

Добре вмирати тому, хто, боронячи рідну країну,
Поміж хоробрих бійців падає в перших рядах...

...

Тож як справді не знайде втікач поміж людом ніколи
 Ані пошани собі, ні співчуття, ні жалю -
 Будемо батьківщину і дітей боронити відважно.
 В битві поляжемо ми, не пожалієм життя. (Переклад Г. Кочура)

Здебільшого предметом зображення в ліриці є духовне життя людини, світ її ідей та почуттів. Сформувалися нові ліричні жанри, з-поміж яких - *послання* (дружнє або любовне), *епіграма* (вірш іронічного характеру), *еклога* (вірш на тему сільського життя), *епітафія* (вірш з приводу смерті), *елегія* (сумний вірш), *епіталама* (скарга дівчат на нареченого, у ліриці Сапфо особливої слави набула). Була також урочиста лірика. Особливий її вид - *дифірамб*. Він бере початок від пісень, які прославляли Діоніса. Спів дифірамба поєднувався з танцем, рухи в танці були поривчасті, стрімкі.

Розвиток театру. Історія давньогрецького театру охоплює тисячоліття (VI ст. до н. е. - VI ст. н. е.). Він виник із ритуальних святкувань на честь бога Діоніса - діонісій. З хору, що становив основу драми, у другій половині VI ст. виокремився актор, яким часто був сам драматург.

Вже в ранній час театр займав важливе місце у громадському житті греків. Значення театру особливо зросло в період розквіту полісної демократії (V ст. до н. е.). Вистави давалися тричі на рік і носили характер змагання. Кожен з трьох конкуруючих драматургів виступав з тетралогією, що складалася з трьох трагедій і однієї сатиричної драми. У давньогрецькому театрі жіночі ролі виконувалися чоловіками. Один і той же актор грав кілька ролей. Від нього вимагалось вміння не тільки добре декламувати вірші, але також співати і танцювати. Грецькі актори одягали хітони (об'ємні плащі), надягали на обличчя маски (біла - позитивний персонаж, жовта - негативний). Щоб збільшити зріст, актори трагедії носили особливе взуття на високій платформі (котурни).

Творчість великих драматургів відобразила найважливіші сторони суспільного, політичного і духовного життя стародавніх греків та створила театр досконалої художньої форми.

Архітектура театру. Будівля складалася з 3 частин: місця для глядачів (*театрон*), сценічної будівлі (*скена*) і простору між цими двома

частинами (коністра). Ближче до глядачів була орхестра, передня частина сцени - проскеній - будувалася зазвичай у вигляді колонади і усоблювала фасад храму чи палацу. З боків до неї прилягали дві споруди (параскенії), що служили місцем для зберігання декорацій та іншого майна. Таке планування театру забезпечувало гарну акустику, для підсилення якої у деяких театрах між глядацькими місцями розташовувалися резонуючі посудини (пустоти у підлозі тощо).

Давньогрецька трагедія. Драматурги. У період ствердження афінської демократії відомою була творчість драматурга Есхіла, автора героїко - патріотичних трагедій, які висвітлюють історичні і релігійно-філософські питання, - «Перси», «Семеро проти Фів», «Прометей закутий», трилогія «Орестея». Есхіл увів другого актора, відкривши цим можливість глибшої розробки трагедійного конфлікту і посилення дієвої сторони театральної вистави. За часів Есхіла визначилася класична форма будови трагедії та порядок її подання.

У трагедіях Софокла («Антигона», «Цар Едіп», «Електра») виражені громадянські і моральні ідеали античної демократії епохи розквіту Імперії. Якщо героями п'єс Есхіла є боги, то Софокл виводить на сцену людину як суспільну істоту. З ім'ям цього драматурга пов'язана поява третього актора, зменшення ролі хору, збільшення діалогічних частин трагедії, введення декораційного оформлення.

У трагедіях Еврипіда таких, як: «Андромаха», «Гекуба», «Геракл», «Іполит», «Медея», «Іфігенія в Тавриді», «Фінікіянки», «Троянки» зображуються лиха, породжені війною, критикуються старі релігійні уявлення та тиранія, посилюється увага до внутрішнього світу людини, передачі душевних переживань героїв.

Стародавня аттична комедія досягла художнього розквіту у творчості Арістофана. У сатиричних комедіях «Вершники», «Світ», «Лісістрата», «Оси», «Птахи», «Хмари» він піддавав різкій критиці винуватців війни, хитрих і жадібних демагогів, що використовують собі на користь довіру народу, лицемірних вождів багатії верхівки.

Зародження риторики. У класичний період красномовство всіх видів входило в поетичну мову трагедії і комедії. Намагання переконати супротивника, довести його провину і свою правоту становлять головне завдання драматичних діалогів і багатьох

монологів. Вільне, переконливе слово було сильним важелем успіху в афінській республіці і навіть більше: воно було одним з дієвих засобів самозахисту в справах політичних і приватних. Афінська республіка за порівняно короткий період часу викохала велику кількість ораторів і вчителів красномовства, неперевершених у подальші часи: Антифон, Андокід, Лісій, Ісократ, Ісей, Лікурґ, Гіперід, Демосфен та багато інших.

Наукова проза. «Поетика» Аристотеля. Чудовим учнем Платона був Аристотель (384 - 322 до н. е.). Зокрема він є автором «Поетики». У цьому творі Аристотель першим узагальнив естетичні знання античного світу, обґрунтував цілий ряд теоретико - літературних категорій, звівши їх у певну завершену й цілісну систему.

На самому початку «Поетики» Аристотель пише про те, що всі роди поезії є наслідуванням (мімезис). Торкаючись питання про виникнення драми, Аристотель стверджує, що трагедія і комедія виникли з імпровізації. Безпосередньо трагедія розвинулася з фалічних пісень. Епічна поезія подібна до трагедії тим, що зображує серйозні характери, а відмінна - тривалістю дії. Епічна поезія необмежена часом, а трагедія намагається триматися у межах одного дня.

Даючи рекомендації драматургам, Аристотель пише як правильно потрібно зображувати страждання і страх на сцені. На думку Аристотеля, фабула мусить бути складена так, щоб глядач, дивлячись на події на сцені, страждав і відчував співчуття. Метою трагедії є викликати у глядачів специфічне задоволення (катарсис), яке виникає тоді, коли глядач, споглядаючи дію трагедії, переживає страх і співчуття. Саме тому дія трагедії має бути сповнена цих почуттів.

У кінці свого трактату Аристотель порівнює трагедію і епос. Він стверджує, що трагедія стоїть вище за епос. Найголовніша перевага трагедії - це те, що вона викликає особливий вид задоволення, коли глядач боїться і співчуває.

«Поетика» Аристотеля протягом тривалого часу була взірцем для наукових праць з теорії літератури.

❖ Елліністичний період

В епоху еллінізму театральне мистецтво стало способом поширення грецької культури на Сході. Нова аттична комедія, найвизначнішим представником якої був Менандр, відтворювала сучасне життя тільки в плані сімейно - побутових відносин і особистих переживань людини. Побутові тенденції нової комедії вимагали відповідної зміни стилю гри акторів: збільшилося число уживаних масок для більшої індивідуалізації традиційних характерів комедії.

В епоху еллінізму вперше з'явилися актори - професіонали, а також акторські товариства, членами яких були тільки чоловіки, причому вільнонароджені. Постановка нової комедії, в якій хор був вже відсутній, здійснювалася не на орхестрі, а на сценічному майданчику, що називався *логейоном*. З V ст. до н. е. в Греції існували вистави, під час яких розігрувалися невеличкі сценки (найчастіше, імпровізація) побутового та пародійно - сатиричного характеру - так звані *міми*.

Широке поширення в епоху еллінізму отримала також *пантоміма* - мімічний танець, зазвичай на міфологічний сюжет. Традиційно, актор пантоміми виступав один. Жіночі ролі виконувались переважно чоловіками.

Із втратою грецькими містами - державами незалежності і встановленням македонського панування над усією Грецією були втрачені можливості вільного розвитку політичного життя, дещо обмежені особисті права значної частини колишніх громадян. Все це визначало характер і зміст нової літературної діяльності. Цілі галузі літератури перестали існувати, зокрема, політичне красномовство, політична комедія і навіть трагедія. Інші отримали новий напрям, переважно риторичний і стилістичний (історіографія, деякі види поезії). Треті ж виникли і пройшли процес становлення, як більшість наукових спеціальних дисциплін, а в поезії - ідилія й еротична лірика. Розумове життя виражалось головним чином у збиранні, класифікації та вивченні попередньо надбаного матеріалу.

Античний грецький роман. Попередниками роману були збірки оповідань з любовними, пригодницькими або фантастичними сюжетами. Жодної з таких збірок не збереглося до нашого часу. Від перших романів I ст. до н. е. залишились лише незначні фрагменти. До

наших часів збереглися п'ять творів: «Херей і Калліроя» (I ст. н. е.) Харитона, «Дафніс і Хлоя» (II ст. н. е.) Лонга, «Левкіппа і Клітофонт» (кінець II ст. н. е.) Ахілла Татія, «Ефіопіка» (III ст. н. е.) Геліодора, «Ефеські оповідання» Ксенофонта Ефеського. У цих романах описується життя не богів або героїв, а звичайних смертних, які часто займають невисоке положення у суспільстві.

Схема сюжетів п'яти уцілілих любовних і пригодницьких романів однакова. Прекрасні юнак і дівчина незвичайно гаряче й вірно люблять один одного. Ворожі сили їх розлучають перед весіллям чи відразу після одруження. Вони переживають безліч страждань і пригод, поки нарешті роман не закінчується бенкетом на честь весілля чи зустрічі. Традиційні риси роману - це: удавана смерть, корабель, піратські напади, шляхетні або жорстокі грабіжники, в'язниця, продаж у рабство тощо. Коли дійові особи потрапляють у безвихідь, на допомогу приходять віщі сні або хитромудрі чарівники.

Тож, люди епохи еллінізму, не маючи можливості показати свою мужність у захисті громадських справ, ідею героїзму переносять у сферу особистих стосунків. Герої роману мужньо зберігають і захищають почуття своєї любові.

❖ Періодизація римської літератури

Римську літературу також розділяють на кілька періодів: *докласичний, класичний і посткласичний*. З середини III ст. до н. е. виникає писемна література, яка охоплює період військової експансії Риму в країни Середземномор'я і початок громадянських війн (до 80 - х рр. I ст. до н. е.). Класичний період охоплює час кризи від кінця Римської республіки до епохи принципату Августа (з 80 - х рр. I ст. до н. е. до 14 р. I ст. н. е.). Посткласичний період починається вже в I ст. н. е. і триває до 476 р., коли Західна Римська імперія припинила своє існування як незалежна держава.

У другій половині III ст. до н. е. римляни підкорили собі всю середню частину Італії, а потім Південну Італію та острів Сицилію. Тут знаходились багаті грецькі міста - колонії. З цього часу починається сильний вплив грецької культури і, зокрема, літератури на

римське суспільство. Еллінізація Риму докорінно змінила усе духовне життя країни і народу.

❖ *Класичний період* римської літератури охоплює час кризи та кінець Римської республіки до епохи принципату Августа (з 80 - х рр. I ст. до н. е. до 14 р. I ст. н.е.). Його також називають «золотою добою» - часом найвищого розвитку латинської мови, на який випала діяльність видатних поетів і прозаїків. Найчастіше класичний період розділяють на вік Цицерона та вік Августа. Вік Цицерона названий за ім'ям Цицерона, римського філософа і літератора, який став одним із зачинателів римської розповідної прози. Літературна спадщина Цицерона складається з його публічних промов, творів з ораторського мистецтва, філософських трактатів, поетичних творів і приватних листів. Він уперше зробив латинську мову повноправним засобом висловлення філософських ідей, прагнучи дати римській освіченій публіці матеріал для серйозного читання і самоосвіти. Цицерон відображав у своїх творах і сучасні йому ідеї стоїків і епікурейців (Панетій, Посідоній), свідомо наслідував діалогам Арістотеля.

Розвиваючи практичну мораль, Цицерон запропонував поняття природи: «хто додержується природи, той не помиляється», що наближує його позицію до стоїків. Для всіх наступних епох Цицерон залишався філософом - просвітителем, представником гуманізму - саме це слово походить від його улюбленого поняття *humanitas*.

Чільне місце у римській літературі кінця республіки займає історична проза (зокрема, військові мемуари Гая Юлія Цезаря).

З моменту сходження на престол у 27 р. до н. е. першого римського імператора Октавіана Август (63 до н. е. - 14 н. е.) починається так званий «вік Августа» в літературі - період її найвищого розквіту. Саме в цей час творять одні з найвидатніших римських поетів та письменників - Вергілій, Гораций, Овідій, Тібулл, Тит Лівій та інші. Вони створили загальноприйнятий канон прозової і поетичної мови. Август і Гай Меценат (бл. 70 - 7 до н. е.), який залишався при ньому до кінця свого життя, підтримували поетів і надихали їх присвятити свої таланти оспівуванню ідей нової епохи. Вергілій оспівував божественне походження Риму і його нинішнього правителя, створивши

легендарний епос «Енеїда», Горацій прославляв зміни в релігійному і моральному житті, і навіть Овідій під час заслання оспівував відродження релігії у своєму творі «Фасті, або Римський календар».

❖ *Посткласичний період.* Під впливом політичних умов, що чинили утиски та спотворювали розвиток літератури, вона, незважаючи на велику кількість письменників, починає рух до занепаду. Цей процес не могли затримати великі таланти в прозі та поезії, що з'являються час від часу протягом всього першого століття нашої ери. Зазначений період історики назвали ще «срібним століттям» римської літератури. Він тривав від смерті Августа до кінця правління імператора Траяна у 117 р. Література стала втрачати оригінальність і швидко виснажуватися у своїй продуктивності. Найвідомішими постатями митців цього періоду є філософ і творець *Сенека*, байкар *Федр*, філософ і поет *Марціал*, поет - сатирик *Ювенал*.

Із закінченням «срібного століття» творча сила римської літератури швидко вичерпується, настає безсилля створити що-небудь життєве і виникає схильність до сухого знання і педантичної вченості, а в поезії - до версифікації. Рим уже втратив значення літературного центру і провінції починають вести літературне життя окремо від метрополії.

II. Епоха Середньовіччя. Періодизація літератури

Середні віки - це майже тисячолітній період (V - XV ст. ст.) в історії європейської культури поміж Античністю та Відродженням. Діячі доби Відродження вважали, що після руйнації Західної Римської імперії прийшла доба культурного занепаду, тому 10 століть середньовічної культури називали «темними». Сучасні праці видатних учених - медієвістів (А. Я. Гуревича, Й. Хейзенги, У. Еко та ін.) спростували цю тезу.

Процес падіння Римської імперії був неодномоментним. Причин було декілька: демографічна криза, брак коштів, жорстока експлуатація населення. VI століття ознаменувалося двома основними історичними подіями: великим переселенням народів і епідемією чуми, внаслідок якої населення Європи зменшилося майже на половину. У цей період відбуваються численні міжусібні війни, боротьба за владу, епідемії,

технічний та культурний регрес. Найстабільнішою інституцією в цей період є католицька церква. Вона накопичує землі, прибутки, привілеї і намагається розповсюдити свій вплив через християнізацію населення.

Лише з приходом до влади королівської династії Каролінгів (з 751 р. править Піпін Короткий, а потім з 768 р. Карл Великий) починає створюватися Новий світ, який буде формуватися ще чотири століття. У 800 році відбувається коронація Карла Великого імператором, здійснена Папою Римським. Католицька церква тепер отримала могутню підтримку для розширення впливу християнського віровчення.

З середини XI століття (по кінець XIII ст.) починається доба Хрестових походів у Святу Землю, які мали на меті християнізацію народів та відвойовування святинь. Однак взаємодія зі світом Сходу обумовила розвиток європейської культури, особливо лицарської, у надрах якої народилася прекрасна лицарська література.

❖ *Періодизація літератури.* Прихильники більш традиційної точки зору визначають добу Середньовіччя з V по XV ст., у якій виділяють два періоди: Раннє Середньовіччя (V - X ст.) та Зріле Середньовіччя (X - XV ст.). Після цих двох етапів настає доба Відродження (XV ст. - початок XVII ст.).

Інші науковці намагаються включити у загальний процес Середньовіччя добу Відродження, чим демонструють безперервність культурних та літературних зв'язків, що єднають дві доби. Отже, періодизація виглядає так:

- 1) Раннє Середньовіччя (V - X ст.)
- 2) Зріле Середньовіччя (X - XV ст.)
- 3) Пізнє Середньовіччя, у межах якого відбувався перехід до нової культури - доби Відродження (XV - поч. XVII ст.).

Дотримуватимемося більш традиційної позиції науковців, оскільки процеси розвитку літератури епохи Відродження пов'язані з іншими художніми особливостями.

Світосприйняття середньовічної людини обумовлювалося християнською доктриною. Християнський простір поділявся на Рай, Землю та Пекло (у XII ст. у католицизмі з'являється ще одна просторова сфера - Чистилище). Орієнтація в межах Землі була визначена досить схематично: шляхи земні зливалися зі шляхами до

Бога. Земне життя людини - це мить на тлі вічності, тому середньовічна людина перебувала в стані постійного страху перед Кінцем Світу і Страшним Судом, і час спасіння - найголовніше у житті людини. Таке уявлення про світобудову, в центрі якої знаходився Бог, отримало назву *теоцентризм*. Уявлення про божественну ієрархію також накладалося на соціальні відносини: тут важливим є поняття *теократія* як влада священників. З іншого боку, це поняття передає ставлення до монарха як намісника Бога на землі.

Тема жінок, дітей у літературі розвивається вже до XII століття, коли оспівується любов до Діви Марії, і цей культ поступово стимулює відчуття поваги до жінки. Найяскравішим підтвердженням цієї зміни слугує культ Прекрасної Дами в куртуазній культурі і літературі.

Приблизно до XI ст. католицькій церкві належала монополія на освіту, яку можна було отримати у монастирських та єпископських школах. Найголовнішою книгою Середньовіччя вважалася Біблія, яку мали право читати лише духовні особи. Церква проголосила філософію служницею богослів'я, тому розвивалася лише *схоластика*. Основними осередками культури у період Ранняго Середньовіччя були монастирі та королівські двори. Храм осмислювався як символ Всесвіту, тому вся середньовічна культура і література пронизана символікою. Її наявність у творах свідчить про особливість мислення середньовічної людини.

Середньовічна культура і література формувалася під впливом *античної культури*. Найвпливовішим аспектом є латина, яка на довгі століття залишалася мовою писемності. На базі латини у Зрілому Середньовіччі формуються національні мови Західної Європи.

Приблизно до XIII ст. формуються три літературні потоки: народний героїчний епос; міська, клерикальна література; лицарська література.

Напрями і жанри в літературі Середньовіччя. Французький епос зберігся у вигляді поем (їх близько 100), що датуються записами XII - XIV ст., обсягом від 1000 до 20 000 віршів. Поеми, які дійшли до нас, відомі під загальною назвою «шансон де жест» (франц. *chansons de geste*), що означає «пісні про діяння». Поема декламувалась співучим

голосом під акомпанемент маленької арфи або віоли, примітивної скрипки. Якщо поема була велика, то жонглер виконував її протягом кількох днів. За змістом французькі поеми поділяються на три цикли («жести»).

Королівський цикл. У цих поемах зазвичай зображувався Карл Великий, який у народній пам'яті затьмарив усіх інших французьких правителів.

Цикл Гарена де Монглана. В жесті прославляється ідеальний васал, який вірно служить слабкому королю і врятовує державу від зовнішніх і внутрішніх ворогів.

Цикл Доона де Майанса (або феодальний цикл). У ньому розповідається про феодальні чвари, які не завжди осуджуються.

Вершиною французького національного епосу є поема «Пісня про Роланда» (королівський цикл). Поема збереглася у декількох записах; найкращий з них, так званий оксфордський рукопис, належить до 1170 р.

Сюжет поеми має історичну основу. В образі Роланда розкривається народна патріотична ідея. Відважний лицар усією душею відданий своєму сеньйору - королю і «милій Франції». «Пісня про Роланда» містить відомості про обладунки лицаря XI - XII ст., про військову тактику і тогочасні звичаї. Другорядне місце в поемі займають жіночі образи: любовно - побутова тематика не відповідає суворому героїзмові «Пісні». «Пісня про Роланда» написана старофранцузьким віршем з характерним для нього асонансом. У поемі виявляються основні риси билинно - епічного стилю.

Німецький епос XII - XIII ст. сюжетно пов'язаний із стародавніми героїчними піснями епохи великого переселення народів. Найвизначнішою пам'яткою німецького середньовічного епосу є «Пісня про Нібелунгів», що виникла на початку XIII ст. Вперше поему було надруковано 1757 р. в добу Просвітництва, коли в Німеччині прокинувся інтерес до рідної старовини. «Пісня про Нібелунгів» сприяла виникненню численних досліджень. Вважають, що «Пісня» постала на основі двох старих героїчних пісень: 1) сказання про Брюнхільду і 2) сказання про загибель бургундів. Більшість дослідників вважає, що творцем поеми був шпільман (мандрівний співак). Поема є

цінним джерелом для вивчення світогляду, побуту та звичаїв придворно - лицарського середовища XII - XIII ст. Вона дає уявлення про будні та свята лицарських кіл: бенкети, полювання, лицарські змагання та інші розваги. Немало уваги в ній приділено лицарському поняттю честі, подружньої любові та вірності.

На території сучасної Англії збереглися пам'ятки рунічної писемності англосаксів (написи на мечах і предметах домашнього побуту, напис на висіченому з каменю хресті в селі Рутвелл у Шотландії). Відомо про існування пісень, що виконувалися під час весільних і похоронних обрядів, у процесі праці, під час військових походів. Сказання, легенди і пісні передавалися з роду в рід. Їх виконували співаки, що були в кожному племені. Розрізнялися співаки - поети (скопи), що були творцями пісень, виконуваних ними, і співаки - виконавці (глимени), що виконували пісні, створені іншими. Так, найбільш значний зі збережених творів середньовічної поезії - це поема «Беовульф», яка дійшла до нас у списках X ст., а виникнення цієї пам'ятки датують приблизно VIII ст.

У літературі XII - XIII ст. особливе місце посідала *поезія вагантів* (від німецького - «бродячі люди»), які вперше з'явилися у Німеччині і Франції. Творчість вагантів була вільнодумною, веселою, а отже, дуже далекою від аскетичних ідеалів середньовіччя. Вони оспівували безтурботні веселощі, вільне життя, викривали ненажерливість католицького духівництва. Дуже популярною в середньовіччі була й *поезія трубадурів* - провансальських поетів у XII - XIII ст. Головна тема їхньої поезії - це оспівування васальського служіння дамі, полум'яного кохання.

Визначним явищем середньовічної культури є лицарська література, розквіт якої припадає на XI - XII ст. Лицарство ідеологічно згуртовувало всі прошарки феодального класу і дещо стирало межі між їхньою майновою нерівністю. Лицарська література відображала нові риси тогочасного суспільства. Лицарський «кодекс честі» доповнювався заповідями, які можна визначити поняттям «куртуазія». Ключовими засадами куртуазії, поряд із доблестю, стають радість, чуття міри, гармонія. Виникає культ «Прекрасної Дами», згідно з якою лицар ідеалізує, звеличує свою Даму і васально служить їй.

Свого апогею ця культура досягла у Франції і вплинула на національне виховання французів. Особливості лицарського життя можемо спостерегти в лицарській (або куртуазній) літературі, яка розвивалася у формах лірики та роману. Лицарська лірика виникла на півдні Франції, у Провансі, на межі XI - XII ст. Саме в життєрадісному Провансі вперше були оспівані нові лицарські морально - етичні цінності любові, культ «Прекрасної Дами». Прованс став і батьківщиною поезії нового напрямку. Провансальські поети називались трубадурами. Найбільш вимогливі з поетів вважали негідним для себе вживати вже відому метрику чи мелодію, тому вони витончувалися у пошуках оригінальних строфічних форм, нових рим та ін.

Для формування поезії трубадурів характерними були різні ступені складності. Так, на ранньому етапі був створений «темний стиль», представники якого писали в ускладненій поетичній формі. Пізніше утверджується «ясний стиль». Поети цієї манери розуміли, що справжня цінність твору - в його доступності для всіх, їхня творчість звернена вже до широкої аудиторії. Крім того, трубадури, на відміну від жонглерів, намагалися закріпити своє авторство. До нас дійшло близько 2540 пісень і 460 імен трубадурів (з них - 30 жінок). Трубадури були люди різного суспільного становища: від королів, знатних феодалів до купців, ремісників, духовенства. Вони часто служили при дворах, виконуючи обов'язки секретарів та радників сеньйора, впливали на політичне життя.

❖ Театр, що відігравав політичну роль у середньовічній культурі, на межі XI - XII ст. демонструє перехід від літургійної драми до містерії. Сюжети містерій традиційно бралися зі Старого Заповіту, або ними ставали події, пов'язані з життям і воскресінням Ісуса Христа. Міська драма була тісно пов'язана з народними ігрищами, обрядами, із селянськими весняними та осінніми святами. Значне місце в середньовічній літературі посідали оповіді про подвиги лицарів. У лицарській літературі описувалися незвичайні пригоди лицарів, їх випробування. Звичайною темою куртуазного роману було також випробування вірності. Найвідомішими лицарськими романами були «Івен, або Лицар Лева» Кретьєна де Труа та «Роман про Тристана та Ізольду».

III. Епоха Відродження. Зародження. Розквіт

Відродження (або Ренесанс) - це широкий ідеологічний і культурний рух, що виник у країнах Західної Європи у процесі їх переходу від епохи Середніх віків до Нового часу (II пол. XV ст. (в Італії - навіть із кінця XIII ст.) до середини XVII ст.).

Вперше термін використав у XVI ст. художник Джорджо Вазарі в трактаті «Життєписи знаменитих живописців, скульпторів і архітекторів» (1550). Термін пов'язаний з ідеєю відродження античної спадщини у нову добу.

Епоха Відродження передбачала оновлення у всіх сферах суспільного буття й докорінний переворот у культурі та суспільному житті:

Суспільні зміни:	Культурні зміни:
<ul style="list-style-type: none"> ➤ перехід від ремесла до мануфактури; ➤ великі географічні відкриття; ➤ початок світової торгівлі; ➤ створення сучасних національних держав; ➤ розвиток книгодрукування; ➤ виникненням протестантства, Реформація; водночас - боротьба за звільнення від авторитету церкви; ➤ проголошення пріоритету знань і розуму над авторитетами 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ антропоцентрична система світу - від гр. <i>antropos</i> - людина (у центрі - Людина, здатна піднятися до рівня Творця); ➤ орієнтація на античну культурну спадщину (міфи, канонічні твори античних митців); ➤ ренесансний гуманізм: інтерес до людини та її земного життя. Пафос оновлення світу й буття людства; ➤ єдність, гармонійність світу; ➤ титанізм (утвердження величі Людини в оновленні життя). Культ сильної людини; ➤ проголошення принципу рівності всіх людей, незважаючи на їх походження, становий та майновий статус; ➤ світський характер культури, звільнення від середньовічної схоластики; ➤ формування ренесансного реалізму; ➤ формуванням літературних мов, націй

❖ Історико - культурні передумови

Відродження - це доба вражаючих географічних та астрономічних відкриттів. У результаті експедицій Васко да Гама, Магеллана, Колумба було відкрито шляхи в Індію, Австралію, Америку і доведено, що Земля кругла. Знамениті астрономи - Коперник, Бруно, Галілей дослідили, що Земля - одне з численних тіл, які рухаються навколо Сонця. Ці відкриття сприяли розвитку світської науки, яка оперувала абсолютно новими аргументами та способами доведення, відмінними від богословських. Вони похитнули уявлення про світ, що спирався на авторитеті Біблії.

З'являється ціла плеяда вчених, які перевидають античні рукописи. Ці вчені називаються гуманістами - від слова «*humanus*», тобто «земний», «людський». Гуманістичні ідеали стали панівними в цю добу.

Події XIII - XV століть. Початок XIII ст. ознаменовано розгромом Константинополя хрестоносцями, середина - відновленням Візантійської імперії, а кінець - остаточною втратою хрестоносцями володінь на Сході. У середині XIV ст. епідемія чуми знищила майже третину населення Європи. Одним з її наслідків стала спроба повернутися до панщини, повної залежності селян від сеньйора. 1337 р. між Францією і Англією розпочалася війна за французькі землі, які залишилися під владою англійського короля, що ввійшла в історію під назвою «Столітня». Почасті спалахували селянські повстання (Жакерія, повстання Вота Тайлера). Війна потребувала не тільки багато грошей, а й розвитку певних галузей виробництва, тому в цей час відбувався бурхливий розвиток економіки міст.

На кінець XV ст. у розвитку європейських держав ясно окреслилися два різні шляхи. В Англії та Франції здійснювалися процеси об'єднання і централізації держав, тоді як в Італії та Німеччині ще не було централізованої сили для керування численними князівствами і вільними містами. Наприклад, італійські Генуя, Флоренція, Венеція були окремими містами - державами.

Роль церкви. Церква не стояла осторонь, вона намагалася утримати владу, вплив, багатство, відновити втрачені позиції жорстокістю, покараннями - тоді і запалали вогні інквізиції. Послаблення ролі

церкви зумовлене як значними культурними змінами, появою різних релігійних відгалужень усередині католицької церкви, так і процесами, названими в історії як Королівська Реформація. Її мета - присвоєння церковних багатств державною скарбницею та встановлення контролю світської влади над духовною. Величезною заслугою протестантського руху перед європейською культурою був переклад Біблії національними мовами. Уряди протестантських країн дозволили віруючим самостійно читати Біблію. Величезне враження справляв і на митців, і на просте бюргерство Старий Заповіт.

Економічними передумовами формування культури відродження є: розквіт міст, зародження самоврядування в них, бюргерство (на зміну феодалам), розвиток капіталістичних відносин, торгівлі, у т. ч. - морськими шляхами. У бюргерському середовищі формується нове розуміння життя, в основі якого - бажання людини самій розпоряджатися своєю долею, прагнення матеріального достатку, ділова завзятість. Натомість, думки про вічне, потойбічне, відходять на другий план. Тепер земне життя осмислюється як радісне, повноцінне й сповнене світлих надій.

Найвідоміші вчені. Польський вчений Микола Коперник займався вивченням не лише астрономії і математики, а й медицини та права. Він основоположник геліоцентричної системи світу. Коперник заперечив теорію геоцентричності. Це було викликом не тільки релігійним поглядам на будову світу, але і тому, що люди бачили. Геліоцентрична система світу Коперника викликала справжній переворот у науці; це спричинило переслідування з боку церкви, загальний осуд, насмішки, нерозуміння.

Італійський вчений Джордано Бруно був справжнім революціонером в науці, бо віддав життя за свої переконання. Він стверджував, що світ безмежний і наповнений багатьма небесними тілами. Сонце - лише одна із зірок, а Земля - лише незначне небесне тіло. Це було повне заперечення всіх догм церкви про будову світу. Великого італійського вченого інквізиція звинуватила в ересі. Він був поставлений перед вибором: або відректися від своєї ідеї, або померти на вогнищі. Дж. Бруно вибрав останнє. Усі праці вченого і він сам були спалені на вогнищі інквізиції.

Галілей перший спостерігав за зоряним небом за допомогою телескопа і підтвердив вчення Коперніка: виявив велику кількість зірок, гори на Місяці, плями на Сонці, супутники Юпітера. Галілей також підтвердив припущення Бруно про те, що зірок - сонць у Всесвіті величезна кількість, а сам Всесвіт - безмежний. Він критикував релігійні погляди на будову світу. За це суд інквізиції звинуватив його у союзі з дияволом. Йому погрожували, аби вчений зрікся своїх поглядів. І старий, хворий вчений здався, прилюдно зачитавши текст зречення.

Географічні відкриття. Період XV - XVII ст. має назву Великих географічних відкриттів. Зародження та розвиток капіталізму в Європі потребували багато грошей. А копальні європейських держав були майже вичерпані, тому велися пошуки нових територій з дорогоцінними металами.

Вже давно ходили легенди про казкову країну Індію, багату на золото і срібло. Тому дві наймогутніші держави Європи - Іспанія та Португалія - починають боротьбу за пошуки шляху до Індії. Оскільки сухопутний шлях контролювався войовничими племенами, що населяли Азію, то до Індії прокладали морський шлях. Багатьох мореплавців, окрім грошей, вабили краса, велич і таємниці морських просторів. Тому вони подорожували, щоб відкрити ще незвідані землі, прославити своє ім'я, свою країну.

У пошуках морського шляху до Індії Іспанія спорядила експедицію на чолі з генуезцем Христофором Колумбом. Знаючи про кулясту форму Землі, Колумб вірив, що якщо пливати на захід, то припливеш на схід - у казкову Індію. У серпні 1492 р. Колумб та експедиція досягли Багамських островів (Центральна Америка), хоча Колумб до самої смерті був впевнений, що опинився в Індії. Сам того не підозрюючи, Колумб відкрив нову частину світу - Америку, та пізніше це довів флорентійський мореплавець А. Веспуччі.

Морський шлях у справжню Індію відкрив португальський мореплавець Васко да Гама. Обігнувши африканський континент з півдня, у травні 1498 р. його експедиція досягла одного з портів Індії. І хоч уся подорож тривала майже два роки і загинуло дві третини екіпажу, прибуток від подорожі був колосальний. Успіх експедиції отримав великий розголос в Європі. Відкритий маршрут ще три

століття забезпечував торговельні зв'язки європейських країн з державами узбережжя Індійського океану.

У 1519 р. іспанська флотилія з п'яти кораблів під командуванням португальського мореплавця Фернана Магеллана вирушила на пошуки західного шляху з Європи до Моллукських островів. Після тривалого плавання через Атлантичний океан уздовж берегів Південної Америки експедиції вдалося відшукати вузьку протоку (пізніше названу Магеллановою), що з'єднувала Атлантичний океан з невідомим тоді величезним океаном. Магеллан назвав його Тихим, бо погода виявилася сприятливою для мореплавців протягом трьох місяців. У березні 1521 р. іспанці досягли Філіппінських островів, де в одній із сутичок з місцевими жителями Магеллан загинув. Два кораблі припливли до Моллукських островів і завантажились прянощами. На зворотному шляху один із кораблів був захоплений португальцями, другий - "Вікторія" - обігнув Африку, повернувся на батьківщину, здійснивши першу навколосвітню подорож, яка тривала 1081 день. З 265 чоловік живими залишилось лише 18, тому ще довго ніхто не наважувався повторити подвиг Магеллана. Навколосвітня подорож підтвердила практично, що Земля має форму кулі.

Розквіт мистецтва. Під впливом гуманістичного руху католицька церква теж визнала життєстверджуюче античне мистецтво і стала схилатися до думки про досконалість і красу навколишнього світу і людини в ньому. Зокрема, архітектори застосовували у своїх спорудах елементи розкішного римського декору і технічні досягнення Стародавнього Риму - колони; арки, бані. Зодчі починають дбати про красу не лише церковних, а й звичайних, бюргерських будинків. Похмурі замки середньовіччя поступаються місцем просторим палацам, заповненим повітрям та світлом, прикрашеним розписами та скульптурами. У Парижі в цей час зводиться королівський палац Лувр, в Італії - чудові палаци римської знаті. Скульптори і живописці показують своїх персонажів в ефектних позах грецьких богів та богинь. Поети вводять у свої твори «античні сюжети» і мотиви, які наслідують зразки античної драми.

Таким чином, нове мистецтво набуло світського характеру.

На рубежі XV - XVI ст. жили і творили геніальні італійські художники - Рафаель Санті, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буонарроті. В їхньому мистецтві людина постає сповненою почуття власної гідності, гордості, рішучою та впевненою в своїх силах. Мотив покори, схиляння перед долею та страждання у них притишується, а то й зовсім зникає. Поетів, художників, композиторів надихало не тільки античне, а й старозавітне язичництво. Це знамениті живописні полотна Рембрандта ван Рейна («Жертва Авраама»), Альбрехта Дюрера («Адам і Єва»), Джорджоне («Юдіф»), скульптури Мікеланджело («Мойсей», «Давид»). Зароджується світська музика. У стінах венеціанського собору святого Марка звучить інструментальний концерт, побудований на танцювальних і пісенних мелодіях простого люду.

Розвиток книгодрукування. Поширенню знань, християнських поглядів сприяло книгодрукування. Друкарський верстат винайшов німецький дворянин Йоганн Гутенберг. До цього монополією на випуск книг користувалася католицька церква, тепер вони стали доступні і простим людям, що призвело до справжнього перевороту в освіті. Друкована книжка поступово почала витіснити рукописну. Настала ера книжної культури.

Утопічні вчення. Найрадикальніші мислителі починають замислюватися над питанням: чи можливе щасливе життя на землі, рівноцінне царству небесному? Виникає новий жанр літератури - утопії, де змальовується мандрівка на чудесні острови, на яких людське життя протікає безтурботно і радісно, панують любов та повага. Першим зразком такого земного «раю» стала «Утопія» англійського письменника - гуманіста Томаса Мора (Утопія - слово вигадане Т. Мором і означає «неіснуюче місце».)

Починають з'являтися нові, гуманістичні теорії виховання людини. У середні віки вважалося, що всю педагогічну премудрість містить у собі Біблія. Але церква готувала людину для потойбічного існування; гуманісти перші замислилися над тим, як підготувати людину для повноцінного, активного і діяльного життя на землі. Цінні думки про земне виховання людини знаходимо в романі Франсуа Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель».

Трагізм існування як характерна риса європейської культури.

Руйнування світоглядних засад, хитання в царині віри, зростання індивідуалізму, жорстока конкуренція - все це робило життя людини Відродження напруженим, навіть трагічним, а в побутовому плані нерідко просто небезпечним. Не було країни, яку б не знекровлювали війни. Зросла злочинність. Суперечки між католиками і протестантами виливалися в XVI ст. у справжні релігійні війни, які переросли у наступному, XVII ст. в цілу «світову» війну («Тридцятилітня війна»). Література тієї пори розповідає нам про численні вбивства, викрадення жінок, про ватаги лісових розбійників. В епоху Відродження людина відкрила для себе незнану до цього радість самостійно приймати рішення, ставити перед собою мету і прямувати до неї. На цьому шляху на неї чекала небезпека трагічних помилок. Але відмовитися від цієї свободи людина вже не могла і не хотіла (відкриття в галузі природознавства, астрономії, ботаніки, хімії, зоології, оптики, механіки, розвитком промисловості: металургії, ткацької справи, годинникарства, медицини тощо).

Відкриття, від яких не могло відмовитися людство

Географічні

Мартін Бехайм (нім.) у 1492 році створив географічний глобус - макет земної кулі;
 Афанасій Нікітін (рос.) - відкрив сухопутний шлях до Індії;
 Васко да Гама - відкрив морський шлях до Індії;
 Фернан Магелан - здійснив першу кругосвітню подорож, відкрив шлях у Тихий океан з Атлантичного;
 Колумб - відкриття Америки.

Наука

Миколай Коперник, Джордано Бруно, Галілео Галілей доводять, що Земля - астрономічне тіло, яке рухається навколо Сонця. Вперше винайдений книгодрукувальний

	верстат німецьким майстром Гутенбергом (1445 р.).
Педагогіка	<p>Еразм Роттердамський - виступив за гуманістичний підхід в освіті, створив книгу прислів'їв «Домашні бесіди».</p> <p>Франсуа Рабле - проповідував гуманістичне виховання, що поєднує фізичний і духовний розвиток.</p> <p>Мішель де Монтень - висунув ідею єдності освіти і фізичного виховання, зв'язок освіти і життя, за освіту рідною мовою, обґрунтував класно - урочну систему.</p>
Філософія Нового часу	<p>Антропоцентризм - світогляд, згідно з яким людина - центр Всесвіту і мета всіх подій, які відбуваються в світі (Вчення Джованні Пако делла Мирандолла про людину, якій Бог дав свободу і волю і яка сама повинна вирішувати свою долю, визначати своє місце в житті).</p> <p>Гуманізм (від лат. людський, людяний) як:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність; 2) світоглядна система епохи Відродження, спрямована на утвердження поваги до гідності й розуму людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів і здібностей. <p>Як і митці античності, представники Відродження поставили в центрі Всесвіту людину, всебічно і гармонійно розвинену, щасливу в земному житті.</p>
Головні	✓ Людина має право на щастя тут, на землі.

постулати нової епохи:

- ✓ Людина має право спілкуватися з Богом не тільки опосередковано через церкву.
- ✓ Єдиним джерелом віри є Біблія.
- ✓ Людина несе моральну відповідальність не лише перед Богом, а й перед іншими людьми.

❖ *Періодизація літератури Відродження*

Відродження почалося в Італії, на батьківщині античності, в XIV ст. Предтечею Відродження і європейського гуманізму вважається великий поет середньовіччя Данте Аліг'єрі.

Періоди	
1. Проторенесанс	Творчість Данте
2. Раннє Відродження	Творчість Франческо Петрарка та Джованні Боккаччо
3. Високе Відродження (XVI ст.)	Творчість Франсуа Рабле (Франція), Еразма Роттердамського (Нідерланди), Себастьяна Бранта (Німеччина), Яна Кохановського (Польща)
4. Пізнє Відродження (на рубежі XVI - XVII ст.)	Творчість Вільяма Шекспіра в Англії, Мігеля Сервантеса в Іспанії, Яна Амоса Коменського в Чехії

Відродження охопило лише країни Західної Європи. Але вільнодумні ідеї та гуманістичні вчення мали певне поширення і в країнах східнослов'янського світу (Україна, Білорусь, Росія).

Особливості літератури епохи Відродження

- ✓ носить світський характер і створюється на національних мовах;
- ✓ формується нова поетика, здебільшого реалістична;
- ✓ змінюється роль жінки: жіночі образи яскраві, природні, часто виходять на перший план;
- ✓ пейзажі й зовнішнє оточення мають велику роль у відображенні людської чуттєвості й емоційної виразності;
- ✓ має вплив античних письменників, які вміли споглядати природу і насолоджуватися нею;
- ✓ психологізм, увага до людини, її внутрішніх переживань, описи внутрішнього її світу.

Літературні здобутки періоду

Ф. Петрарка слідом за Данте оспівав зовнішню красу та духовне багатство земної жінки;

Дж. Боккаччо збіркою «Декамерон» довів, що справжній рай – це земне життя;

Т. Мор – англійський письменник і політичний діяч, створив «Утопію» (неіснуюче місце) – образ ідеальної держави без приватної власності, де панує духовна рівність, любов і повага;

Ф. Рабле критикував середньовічні погляди на людину, життя, уславив велич і розум людини;

В. Шекспір оспівав земне кохання, вірність, змусив задуматися над вічними проблемами буття;

М. Сервантес разом із своїми героями вирушив у подорож, щоб викоринити зло, всілякого роду несправедливість.

IV. Естетика і принципи літератури Бароко та Класицизму

❖ *Бароко*. Нова літературна епоха прийшла на зміну Відродженню в якості його заперечення. Для бароко як стилю, породженого перехідною добою, характерним є руйнування антропоцентричних уявлень доби Відродження з опорою на домінування божественного начала в його художній системі й сприйнятті людини. *Характерними ознаками барокової культури є: відродження античної культури й спроба її поєднати з християнською релігією.*

Панівним естетичним принципом культури стала *ілюзорність*: митець своїми творами повинен був створювати ілюзію, змушуючи читача дивуватися описаному за допомогою введення в твір примарних і дивних картин, незвичайних сцен, нагромадження образів, надто пишного красномовства персонажів тощо.

Отже, поетика бароко характеризується поєднанням релігійності й світськості, християнських та античних образів, одночасним переплетенням, запереченням і продовженням традицій Відродження.

Однією з основних рис бароко як культури є також **синтез** різних видів і жанрів творчості. Важливий художній засіб у літературі бароко – це **метафора**. Типовий **герой** барокових творів – **неординарна особистість із розвиненими вольовим і раціональним началами, художньо обдарована і часто шляхетна у своїх вчинках.**

Стиль бароко увібрав у себе філософські й морально-етичні уявлення про навколишній світ і місце людської особистості в ньому.

Серед найвизначніших письменників європейського бароко – іспанський драматург П. Кальдерон, поет Луїс де Гонгора – і – Арготе, італійські поети Маріно і Тассо, англійський поет Дж. Донн. Барокові

традиції знайшли подальший розвиток у європейській літературі ХІХ - ХХ ст.

❖ *Класицизм* - це напрям у європейській літературі та мистецтві, який уперше заявив про себе в італійській культурі ХVІ ст. і небувалого розвитку досягнув у Франції ХVІІ ст. Для нього характерна орієнтація на античну літературу і проголошення її ідеальною, класичною, гідною наслідування.

Теоретичним підґрунтям класицизму була, антична теорія, насамперед, - «Поетика» Аристотеля. Класицизм прагнув протиставити загальному хаосу структурованість і системність мистецтва. У нормах і правилах митці - класицисти бачили засіб подолання суперечностей дійсності. На противагу ускладненню образу і стилю, властивому бароковій літературі, **класицизм прагнув досягти простоти і зрозумілості**. Складні явища ніби розкладаються на простіші; трагічне й комічне не зіштовхуються в одному суперечливому образі, як у бароко, а розводяться в різні жанри.

«Високими» жанрами вважалися три: трагедія, ода, епопея. Автори в межах цих жанрів зверталися до античних міфологічних сюжетів, описуючи конфлікти, в яких діяли благородні герої.

До «низьких» віднесені були: комедія, байка, сатира.

Усі твори підпорядковувалися визначеним «правилам трьох єдностей»: єдності місця, часу, дії.

Найвідомішою працею з естетики класицизму є трактат Н. Буало «Поетичне мистецтво». Визнаними представниками класицизму були французькі письменники П. Корнель, Ж. Расін, Ж. - Б. Мольєр, байкар Лафонтен.

Саме Мольєр підніс жанр комедії, розроблений Шекспіром та іншим поетами Відродження, на нову висоту. На відміну від п'єс Шекспіра, Мольєрова комедія сатирична. Комедіограф обстоює в комедіях не лише вільнодумство («Тартюф»), а й терпимість до людини. За незначними винятками, його персонажі викликають у глядача не гнів, а веселий сміх. Мольєр вірив у високу шляхетність людини. За його переконанням, здоровий глузд і щирість завжди перемагають.

Для навчальної рефлексії:

Перевірте себе!

✓ У результаті опрацювання теоретичного матеріалу з пропонованих джерел ви:

	– встановлюєте хронологічні межі історико - культурних епох та орієнтуєтесь у специфіці розвитку західно - європейських літератур;
	– даєте цілісну характеристику епосі, визначаєте ідейно - художні особливості періоду розвитку світової літератури, літературного напрямку, творчого методу;
	– знаєте постаті найвідоміших представників літературної епохи, імена найвідоміших перекладачів їхніх творів, а також встановлюєте їхню роль у розвитку світової літератури, формуванні української перекладацької традиції;
	– називаєте найвідоміші літературознавчі праці, імена дослідників творів літературних епох, напрями філологічних досліджень за матеріалами літературної критики (1 - 2 джерело до кожної літературної епохи);
	– маєте загальне уявлення про те, як художній твір представлений у сучасному культурному медіапросторі через художні переклади та переспіви, мистецькі інтерпретації, екранізації;
	– здатні створювати власний інформаційний (презентація пошукового характеру), дослідницький (тези / доповідь / презентація за результатами філологічного дослідження, художній переклад), творчий (медіа) проєкт за матеріалами вивченого з курсу.

ФОКУС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	ТЕМАТИКА	К-ть ГОДИН
Модуль 1. Антична література		
1	Антична література як феномен світової культури. Давньогрецька міфологія. Еволюція міфологічних уявлень (міфотворчість, міфи про богів старшого і молодшого поколінь, троянський і фіванський цикли міфів, міфи про аргонавтів, легенди про героїв). Давньогрецький епос, лірика і драма як віддзеркалення міфологічної сюжетики.	2
2	Героїчний епос. Поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея». Поняття про епос. Соціально - історична основа епосу. Своєрідність епічної фабули та епічного героя. Сюжетна основа гомерівських поем, їх композиційна єдність. Гомерівське питання. Принципи епічної характеристики героїв «Іліади» та «Одіссеї». Люди і боги в поемах Гомера. Тема долі. Світове значення поем Гомера	2
3	Загальна характеристика давньоримської літератури. Аналіз та характеристика літератури періодів республіки – імперії. Періодизація та загальний огляд літератури Давнього Риму за етапами. Діяльність Мецената. Творчість Вергілія, Горация, Овідія. Художній стиль «Метаморфоз» Овідія	2
Модуль 2. Література епох Середньовіччя й Відродження		
4	Культурна атмосфера доби європейського Середньовіччя та періодизація літератури. Відомі зразки давнього епосу народів Європи. Героїчний епос народів Західної Європи: «Пісня про Роланда», «Пісня про мого Сіда», «Пісня про Нібелунгів»	2

5	Перехід до доби Відродження. Формування ідей відродження та естетики в літературі. Творчість Данте Аліг'єрі, «останнього поета Середньовіччя і першого поета нових часів»: загальний огляд творчості. Особливості розвитку літератури раннього Відродження в Італії. Творчість Франческо Петрарки, становлення сонетного жанру. Джованні Боккаччо як представник італійського Відродження. «Декамерон», його жанрові особливості.	2
6	Гуманістичний пафос літератури і культури Відродження. Історичні мотиви появи Відродження в країнах Західної Європи, особливості, світогляд та ідейно - художні принципи гуманістів, їхня боротьба за створення нового мистецтва. Яскраві представники епохи та канон творів епохи Відродження	2
	<i>Модуль 3. Бароко і класицизм у літературі</i>	
7	Загальна характеристика доби. Розвиток національних літератур Іспанії, Франції, Німеччини, Англії. Яскраві представники іспанської літератури «золотої доби». Творчість Лопе де Вега. Формування бароко як мистецького та літературного напрямку.	2
8	Класицизм – стиль епохи абсолютизму. Класицизм як художній стиль і метод. Творчість Дж. Мільтона у контексті європейського класицизму.	2
9	Класицизм у Франції. Класицистична трагедія та її представники – П'єр Корнель і Жан Расін. Мольєр та взірцеві класицистичні комедії.	2

ФОКУС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	ТЕМАТИКА	К-ть годи н
Модуль 1. Антична література <i>Змістовий модуль 1. Література Давньої Греції</i>		
1	Міфологія стародавньої Греції. Канонічні міфи та міфічні образи, що стали вічними й традиційними у світовій літературі.	2
2	Героїчні поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея» як відображення соціально - економічного та політичного устрою. Давньогрецька філософія у гомерівському епосі.	2
3	Ідейно - художні особливості афінської трагедії: Есхіл «Прометей закутий», Софокл «Антигона», Еврипід «Медея».	2
4	Аттична комедія. Структурні особливості аттичної комедії. Аристофан «Лісістрата».	2
Змістовий модуль 2. Давньоримська література		
5	Творчість Вергілія у контексті римської літератури. Поема «Енеїда».	2
6	«Поетичний діалог» давньоримських майстрів поезії. Творчість Горація: оди, елегії. Публій Овідій Назон та його лірика.	2
Модуль 2. Література епох Середньовіччя й Відродження		
7	Історико - культурні передумови формування середньовічної літератури на ранніх етапах. Латиномовні літературні пам'ятки. Давній епос європейських народів: «Беовульф», «Едда», «Пісня про Роланда», «Трістан та Ізольда», «Пісня про мого Сіда», «Епос про нібелунгів».	2

8	Гуманістичний пафос літератури і культури доби Відродження. «Божественна комедія» Данте – філософсько - художній синтез середньовічної культури.	2
9	Особливості, світогляд та ідейно - художні принципи гуманістів, їхня боротьба за створення нового мистецтва. Відродження в Італії. Творчість Франческо Петрарки, становлення сонетного жанру. «Книга пісень» – лірична сповідь автора.	2
10	Творчість Франсуа Рабле і його роман «Гаргантюа і Пантагрюель» як зразок боротьби за гуманістичні ідеали, проти схоластики і застарілої моралі та принципів феодального суспільства. Стилiстичний практикум.	2
11	Творчість Мігеля Сервантеса і його «Дон Кіхот» як роман нового типу. Реалістичне зображення і широке охоплення соціальної дійсності в романі «Дон Кіхот» М. Сервантеса. Конфлікт між ідеалом і дійсністю. Складність образів Дон Кіхота і Санчо Панси.	2
12	Три етапи творчості Шекспіра, «шекспірівське питання». Сонети, трагедії, комедії драматурга: загальний огляд. Крістофер Марло та інші драматурги – попередники Шекспіра. Багатство і розмаїття, вишуканість і гумор комедій В. Шекспіра: «Багато галасу даремно», «Дванадцята ніч», «Приборкання непокірливої».	2
13	Трагедії В. Шекспіра – енциклопедія людських пристрастей. Людські характери, почуття і пристрасті в трагедіях В. Шекспіра: «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Макбет». Образ Гамлета – європейського інтелігента, носія ренесансних ідеалів.	2

Модуль 3. Бароко і класицизм у літературі

14	Бароко в мистецтві Західної Європи. Співіснування ренесансних, маньєристичних та барокових тенденцій в літературі початку століття. Естетика і поетика літератури бароко. Поетичні школи: Гонгори - і - Арготе,	2
----	---	---

	Дж. Дона.	
15	Творчість Педро Кальдерона та католицька реакція («Чарівний маг», «Дама – привид», «Життя – це сон»). Бароко як тип культури та як літературний напрям.	2
16	«Мистецтво поетичне» Ніколя Буало як програма класицизму: нові літературні жанри, та їх класифікація, нова стилістика, відновлення класичних зразків. Горацій – Буало: зв'язок культур.	2
17	Творчість П. Корнеля та Ж. Расіна. Основні періоди творчості Корнеля. Трагедія «Сід». Періодизація творчості Расіна. «Федра» як найбільш досконале втілення поетики класицистської трагедії.	2
18	Основні етапи творчого шляху Мольєра. Творча історія комедії «Тартюф». Барокова відкритість фіналу у п'єсі «Міщанин - шляхтич». Сатира на вищий світ у комедії «Мізантроп»	2

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	ТЕМАТИКА	К-ть годин
<i>Модуль 1. Антична література</i>		
1	Давньогрецька лірика. Її основні жанри – елегія, ямб, мелос. Особливості та представники.	4*
2	Походження і характерні ознаки давньої аттичної комедії. Творчість Аристофана. Загальна характеристика. «Жаби», «Вершники».	4
3	Давньоримська література періодів республіки – імперії. Етапи розвитку і представники. Діяльність Мецената, його внесок у розвиток мистецтва й літератури Давнього Риму	6

4	Художні особливості лірики Публія Овідія Назона: тематика, поетика. «Метаморфози» як втілення світоглядних ідей і міфологічності мислення давніх римлян.	6*
Модуль 2. Література II половини XVI століття. Традиції Відродження в західноєвропейській літературі		
5	Культурна атмосфера доби європейського Середньовіччя та періодизація літератури. Яскраві зразки середньовічного епосу в європейській літературі.	4
6	Особливості розвитку літератури раннього Відродження в Італії. Дж. Бокаччо «Декамерон», його жанрові особливості.	4
7	Історичні підвалини, ідейний зміст, гуманістичний пафос літератури і культури епохи Відродження.	2
8	Література іспанського Відродження: загальний огляд. «Дон Кіхот» як пародія на лицарські середньовічні романи. Історія українських перекладів і переспівів відомого твору.	4*
9	Ідейно - художні передумови розвитку літератури англійського Відродження. Томас Мор і його «Утопія». Драматурги – попередники Шекспіра. «Шекспірівське питання». Гамлет, гамлетизм у сучасному медіаконтексті.	6*
10	Дж. Чосер – один із засновників англійської літератури Нового часу. Нариси життя і творчості поета. Літературна діяльність. Збірка «Кентерберійські оповідання».	4*

<i>Модуль 3. Бароко і класицизм у літературі</i>		
11	Розвиток національних літератур у період XVII століття. Творчість Лопе де Вега як яскравого представника іспанської літератури «золотої доби». Формування барокової культури і нового літературного напрямку.	4*
12	Барокова стилістика поетичних творів: Гонгора - і - Арготе, Дж. Донн.	6*
13	«Мистецтво поетичне» Н. Буало як програма класицизму: нові літературні жанри, їх класифікація, нова стилістика.	4
14	Класицистична драматургія у Франції та її представники. П'єр Корнель, Жан Расін, Мольєр.	2
15	Творчість Дж. Мільтона у контексті європейського класицизму.	4*
У т.ч. - на підготовку ІНДЗ (за вибором студентів)		* 4 год.

Примітка: у розрахунку годин на самостійну роботу передбачено й час на виконання ІНДЗ у вигляді презентацій, авторських перекладів чи переспівів, медіатекстів (буктрейлер до твору, хмари тегів до теми, відгук на прочитане, рецензія на твір, постер чи буклет про творчість, рекламна афіша до театральної вистави тощо), досліджень історії українських перекладів творів світової літератури тощо. Орієнтовні теми для вибору й підготовки ІНДЗ позначені символом «*».

**ЗАВДАННЯ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ,
ПІДСУМКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ**

Модуль 1. Антична література

П - 1. Міфологія стародавньої Греції. Канонічні міфи та міфічні образи, що стали вічними й традиційними у світовій літературі.

Питання для розгляду:

1. Міфологія, міфологічне сприйняття дійсності, міф як форма вираження.
2. Архаїчні міфи і міфи класичного періоду. Система світу за «правління» Зевса.
3. «Фіванський», «троянський» цикли міфів, міфи про аргонавтів – основи моралі й світогляду давніх, відображені в них.
4. Видатні герої міфології Давньої Греції у світовій культурі.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Міфи про зародження життя, створення світу і богів – богиня Гея і бог неба Уран; плем'я титанів під владою Крона, його діти – Гестія, Деметра і Гера, Аїд і Посейдон, Зевс і Рея; час правління Зевса – Метіда, Феміда і Гера, діти – Афіна Паллада, Гефест, Афродіта, Гермес; інші боги Олімпу (Діоніс і цар Мідас, Афродіта і Нарцис...)
Завдання: *прочитати 3 - 5 міфів за власним вибором.*
- Міфи про героїв – Прометей, Геракл, Персей, Тезей, Орфей, Дедал, Сізіф.
Завдання: *прочитати 3 - 5 міфів за власним вибором.*
- Пізня міфологія Давньої Греції: цикл про аргонавтів (про Медею), фіванський цикл (про Едіпа), троянський цикл (про Одиссея).
Завдання: *прочитати 3 - 5 текстів циклу на вибір студентів.*

*** Джерело для читання текстів онлайн -

<https://www.rulit.me/books/legendi-ta-mifi-starodavnoi-grecii-read-205656-1.html>

Книга: Легенди та міфи стародавньої Греції

Кун М.А.
Легенди та міфи стародавньої Греції.

Переклад О.М. Івченко
к. 1996.

План аналізу текстів міфів:

- Категорія міфу (про створення світу, богів, титанів, героїв, творців);
- Сюжетна лінія;
- Основні персонажі, їхні персональні характеристики;
- Філософія міфу (про що, мета створення, виховна та художня функція).

П - 2. Давньогрецька філософія у гомерівському епосі. Героїчні поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея» як відображення соціально - економічного та політичного устрою

Питання для розгляду:

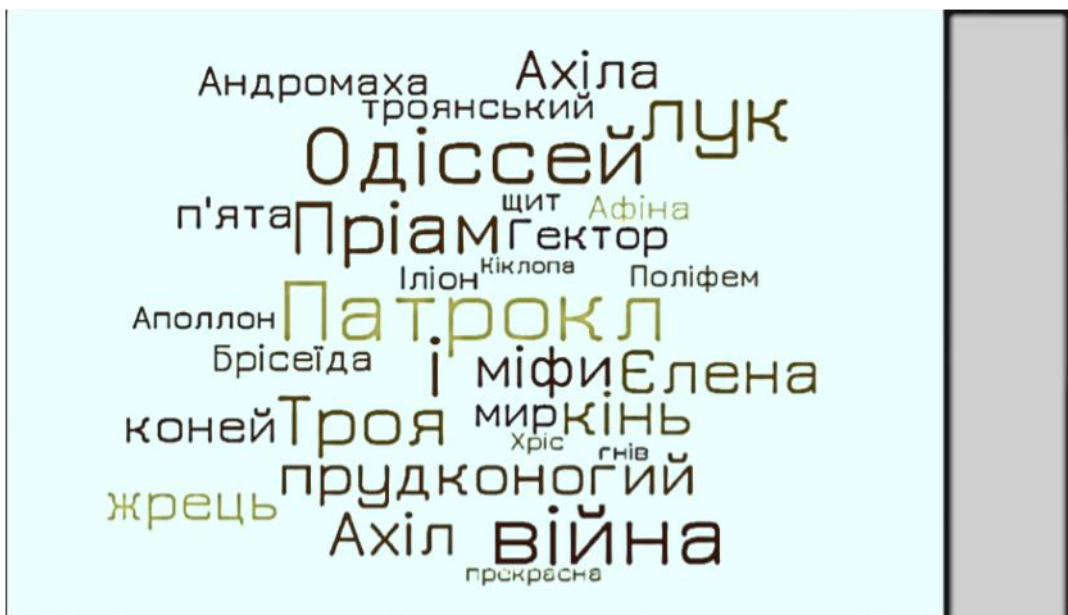
1. Сутність «Гомерівського питання». Генрі Шліман і його відкриття.
2. Поеми Гомера як художні витвори і як історико - культурні пам'ятки.
3. * Історія екранізацій творів Гомера у ХХ - ХХІ століттях. Гомер та його міфологічні герої (Одісей, Гектор, Ахілл, Андромаха, Пенелопа, Пріам та інші) в уявленні сучасного читача і глядача .
4. «Іліада» Гомера :
 - 4.1. структура поеми;
 - 4.2. міфологічні та історичні персонажі (їх загальна характеристика);
 - 4.3. розвиток сюжету за главами:
 - *Пісня перша*. Моровиця. Гнів;
 - *Пісня шоста*. Зустріч Гектора з Андромахою;
 - *Пісня вісімнадцята*. Приготування зброї (Щит Ахілла);
 - *Пісня двадцять четверта*. Викуп Гекторового тіла.
5. «Одіссея» Гомера: структура поеми і загальний зміст оповіді про мандри Одіссея; розвиток сюжету:

Пісня 1	День перший	Рада богів. Афіна наставляє Телемаха
Пісня 9	Вечір тридцять третього дня	Розповідь Алкіноеві. Пригода в кіклопа
Пісня 16	День тридцять сьомий	Упізнання Одиссея Телемахом
Пісня 21	День тридцять дев'ятий	Лук Одиссеїв
Пісня 24	Сороковий день	Замирення

6. Художні особливості поем Гомера. Втілення античної естетики та ідеї миру Гомером у творах.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Опрацювати відповідні розділи текстів.
- Створити підсумкову розповідь - есе, використовуючи пропоновану **хмарку тегів** за творами «Іліада» та «Одіссея»:

П - 3. Ідейно - художні особливості афінської трагедії: Есхіл «Прометей закутий», Софокл «Антигона», Еврипід «Медея»

Питання для розгляду:

1. Походження та етапи розвитку давньогрецької трагедії.
2. Архітектура давньогрецького театру. Тетар Давньої Греції та його актори.
3. Творчість Есхіла, Софокла та Еврипіда як приклад грецького театру.
4. Структура і проблематика давньогрецької трагедії: еволюція драматичних жанрів.
5. Сучасна Антигона, Сучасна Медея ... – образи жінок в античній трагедії. Театралізація та екранізація у сучасному медійному просторі. Інтермедіальний аналіз творів.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Опрацювати тексти обраних для аналізу творів.
- Здійснити медіакритичний аналіз їх представлення у мистецькому просторі сучасності.
- Обґрунтувати сучасне осмислення образів «вічного Прометея», «мурої й вірної доньки - сестри», «мстивої нещасної жінки».
- Підготуватися до обговорення цих питань під час навчальної дискусії.

П - 4. Аттична комедія. Структурні особливості аттичної комедії. Аристофан «Лісістрата»

Питання для розгляду:

1. Особливості давньогрецької комедії. Структура комедії.
2. Своєрідність комедій Аристофана («Жаби», «Лісістрата»).
3. Аналіз комедії Аристофана «Лісістрата»: неймовірність фабули, перевернутий сюжет, художні особливості монологів персонажів, політична ідея в основі, перекладацькі зразки.
4. Значення творчості Аристофана в історії європейської (і української) комедійної традиції.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

***** індивідуальні завдання для підготовки повідомлень і презентацій за темами:**

- Комічне у давньогрецькому театрі.
- Аристофан: теми й фабульність його комедій.
- Жінки - войовниці у комедії «Лісістрата»: драматургічні новації для «формування голосу жінки».
- Екранізації, театралізації, інтерпретації театру Аристофана.
- Переклади комедії «Лісістрата»: традиції та авангардність.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

ВАРІАНТ 1

I. Теорія літератури

1. Що описує у поемі «Іліада» Гомер: події Троянської війни чи? Свою відповідь аргументуйте.
2. Звідки походять і що означають наступні метафори?
 Яблуко розбрату _____
 Троянський кінь _____
 Едипів комплекс _____
3. Поясніть літературознавчі поняття:
 Епос _____
 Рапсод _____
 Композиція _____

II. Літературний диктант за творами Гомера «Іліада» та «Одіссея»

1. Гомерові поеми «Іліада» й «Одіссея» мають віршовий розмір _____
2. Троянська війна («Іліада» Гомера) тривала _____ років
3. Героями «Іліади» Гомера є _____
4. Гомер усі грецькі племена, які брали участь у Троянській війні, називає _____
5. Батьком Гектора був _____

6. Слова «Приготував він насамперед щит — міцний і великий, // Гарно оздоблений всюди, ще й викував обід потріпаний...» описують щит _____
7. Одисей був царем _____
8. Одисей наділений Гомером таким постійним епітетом як _____
9. На кого перетворила богиня Кірка супутників Одиссея? _____
10. Найголовніші знаряддя боротьби з життєвими негараздами цього античного героя – гнучкий розум та сила духу _____.

III. Завдання з історії літератури:

- 1) Назвіть найвідоміших представників афінської трагедії та їхні твори.
- 2) Комедія у Давній Греції – це драматичний твір, у якому висміюють _____
- 3) Родинно - сімейні чвари, кохання й тема помсти, психологічний внутрішній конфлікт героя твору – це новаторські риси (жанр твору) (автор) _____
- 4) Реалістичний трагедійний зміст, наближеність до життя, відсутність боготитанічної проблематики – характерні риси трагедійних п'єс (автора) _____.

ВАРІАНТ 2

I. Теорія літератури

1. Назвіть особливості композиційної побудови поем Гомера. Свою відповідь поясніть. _____
2. Звідки походять і що означають наступні метафори?
Ахіллесова п'ята _____
Одіссея _____
Сізіфова праця _____
3. Поясніть літературознавчі поняття:
Гекзаметр _____
Фабула _____
Метафора _____

II. Літературний диктант за творами Гомера «Іліада» та «Одіссея»

1. В основу поем Гомера «Іліада» та «Одіссея» покладені... _____

2. Назва поеми Гомера «Іліада» походить від..._____
3. В «Іліаді» Гомера зображені події _____ року Троянської війни.
4. Поема Гомера «Іліада» розпочинається словами про _____
5. Щит Ахілла викував Олімпійський бог _____
6. Дружиною Одиссея була вірна _____
7. Встановіть послідовність подій, зображених у поемі Гомера «Іліада»:
 ___перемога над Гектором ___помста Ахілла
 ___загибель Патрокла ___гнів Ахілла
8. Кому Одиссей казав ці слова («Одіссея» Гомера): *«Звусь я Ніхто на ім'я, і Ніким мене батько і мати, Й товариші мої, й інші, звичайно, усі називають...»?* _____
9. Яку рослину скуштували герої поеми «Одіссея» в країні лотофагів? _____
10. Батьком Поліфема був _____

III. Завдання з історії літератури:

- 1) Назвіть найвідоміших представників аттичної комедії та їхні твори.
- 2) Трагедія джерелом виникнення у Давній Греції мала свята на честь
 ..._____
- 3) Сатиричне змалювання керівних осіб, псевдонауковців, ораторів-демагогів – це здобутки _____ (автор) у його _____ (жанр творів)._____
- 4) Театральні машини, маски, спеціальне взуття для акторів – ці атрибути вперше були введені в дійства _____ (автором).

П - 5. Творчість Вергілія у контексті римської літератури. Поема «Енеїда»

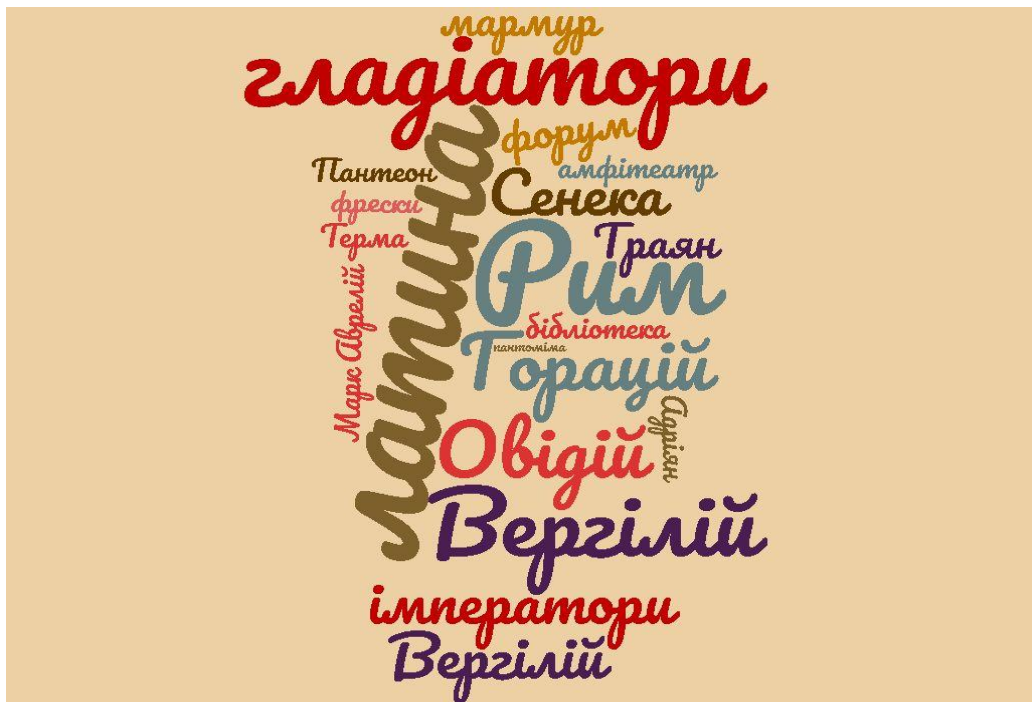
Питання для розгляду:

1. Вергілій як співець римської історії та культури. Вергілій: 10 найвідоміших фактів із його життєпису.
2. Вергілій та його творчість у літературно - критичному вимірі. Дослідники про поему «Енеїда». Наслідування, плагіат, творчість, новизна.
3. Сюжет і структурні особливості поеми «Енеїда». «Іліада» та «Одіссея» як можливі першооснови поеми Вергілія.

4. Значення поеми і творчості Вергілія взагалі на розвиток римської літератури доби правління Августа.
5. Літературна критика та українські переклади та літературні наслідування поеми «Енеїда».

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Розкажіть про культуру Давнього Риму на основі пропонованої *хмарки тегів*:

- Опрацьовуючи текст твору, заповніть таблицю:

Опис події у творі	Цитата на відповідність	Послідовність подій у творі
<p>Нарешті двобій Енея з Турном. Той вбивати спочату не планував, але на Турнові – зброя вбитого друга Палланта. Тому Еней мститься ... і перемагає....</p>		

Еней у мандрах зупиняється в царстві Дідони. Боги зробили так, що цариця пристрасно закохується у героя. Але той має від'їхати. Жодні благання Дідони не змінюють рішення Енея. Після його відплиття та розпалює вогнище й спалює себе на ньому в жертву коханому. Але Еней вже далеко...

Прославлення великого героя Енея, який заснує мури Риму. Має божественне походження, адже є сином Венери, й підтриманий Юпітером

Еней отримує призначення долі й оселяється на землі царя Латина, хоче одружитися з його донькою Лавінією. Але її женихом був Турн. Між ними породжується конфлікт, який веде до нової війни. Латин, підбурений Турном (і богами), не погоджується тепер на мирне співіснування. Троянці й латиняни починають війну. Боги підмовили Турна до суперечки.

Зустріч із тінню славного троянця Гектора. Той сповіщає Енеєві, що Троя вже не відродиться. Радить

<p>взяти залишені обладунки і скарби, й їхати звідси у пошуках нової землі. Новий Рим буде збудовано в іншому місці – це святе призначення Енея.</p>		
<p>Еней у бурхливому морі мчить за своєю долею, але тяжко сумує за Дідоною. Розуміє, хто спричинив її смерть. Але його доля вирішена і йому не належить.</p>		
<p>Еней йде до Сівілли, яка знає потаємне майбутнє. Та не відразу розповідає, а примушує мандрівників спуститися в печеру й перейти річку в потаємне царство мертвих. Там є різні померлі, усі мають своє місце й вирок. Тут Еней зустрічає свого померлого у подорожі батька Анхіса. Той проводить царством мертвих рідного сина й показує йому його майбутнє, нащадків роду, знаменитих аж до роду Октавіана. А початок йде від Енея: «Ти перший, що рід свій з Олімпу виводиш ...»</p>		
<p>На Олімпі знову боги роз'єдналися. Юпітер гнівається на тих, хто закликає війну. Вже досить суперечок і</p>		

смертей. Розбрат на Олімпі має закінчитися.		
З міста Латина й посли вже прийшли із маслиновим віттям до Енея. Той пояснює, що війни не бажав. А змотивував її цар Латин, підбурений Турном.		

П - 6. Творчість Горація: оди, елегії. Публій Овідій Назон: художній стиль «Метаморфоз»

Питання для розгляду:

1. Горацій та Овідій – видатні постаті давньоримської літератури «золотої доби». Життя і творчість митців.
2. Жанрові різновиди поетичних творів майстрів.
3. Декламація та аналіз поезій (за вибором – у перекладах А. Содомори, М. Зерова, А. П. Семенова - Тянь - Шанського, А. Фета, С. Бельського та ін.).
- 4.* Кохання і честь, римська доблесть, пієтет, любов до батьківщини, поетична творчість – світоглядні й естетичні цінності культури, оспівані видатними поетами.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- * Обрати для презентації відповідної теми поезії (фрагменти) Горація та Овідія. При цьому скористатися можна різними варіантами українських та російських перекладів, досліджуючи особливості художніх перекладів у зіставленні.
- Створити власні сенкани за поданими зразками:

**ГОРАЦІЙ
ВРАЗЛИВИЙ І ТАЛАНОВИТИЙ
ПЕРЕЖИВАЄ – ВОЮЄ – ТВОРИТЬ
НЕ СПРИЙМАЄ ПРИДВОРНЕ ЖИТТЯ**

**СТАРОДАВНІЙ РИМ
ВІЧНИЙ, МОГУТНІЙ, ВОЙОВНИЧИЙ
ВИХОВУЄ – ДИВУЄ – ВРАЖАЄ
КУЛЬТУРА ЄВРОПИ НА ВІКИ
МІСТО - ДЕРЖАВА**

ОВІДІЙ
.....

АВГУСТ
.....

ВЕРГІЛІЙ
.....

– **«Горацій – реформатор римської поезії та «співець золоті середини».**

Цю тезу поясніть та обґрунтуйте, користуючись текстом одного з його найвідоміших творів – «Послання до Пісонів» (його ще в епоху Античності назвали «Поетичне мистецтво»).

Для цього поетапно дайте відповіді на наведені запитання:

- *Які правила поетичного мистецтва у творі Горацій вважає такими, що їх дотримуватися варто?*
- *Які рекомендації Горацій надає поетові щодо стилю поетичного, правил дотримання жанру й метричного розміру?*
- *Поясніть поради Горація щодо того, як використовувати належно давньогрецький літературний досвід: інтерпретувати повному, цитувати, копіювати чи щось ще?*
- *Якими художніми засобами перекладач (А. Содомора) «Послання» відтворює «літературну епоху» та її стиль? Наведіть приклади / цитати.*

Модуль 2. Література епох Середньовіччя й Відродження

П - 7. Історико - культурні передумови формування середньовічної літератури на ранніх етапах

Питання для розгляду:

1. Періодизація літератури епохи Середньовіччя. Середньовічна людина та її світосприйняття.
2. Розвиток освіти, культури, філософії у період Раннього Середньовіччя. Латиномовні літературні пам'ятки.
3. Давній епос європейських народів: «Беовульф», «Старша Едда» та «Молодша Едда», «Пісня про Роланда», «Пісня про мого Сіда», «Епос про Нібелунгів».
4. Куртуазність, лицарство, лицарська література, театр в епоху Середньовіччя.
5. * Легенда про Трістана та Ізольду в її історико - культурних переспівах.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Опрацюйте матеріал до теми та перегляньте презентацію. Це допоможе сформуванню загального уявлення про добу Середньовіччя та її художні ознаки. Систематизуйте свої уявлення про добу Середньовіччя у вигляді схеми (таблиці, рисунка, хмари тегів тощо).
- В електронній бібліотеці та мережі Інтернет ознайомтеся з історичною основою середньовічних епосів: Пісня про Роланда, Пісня про мого Сіда, Пісня про Нібелунгів.
- Проведіть аналіз - зіставлення епосів на основі вивченого «*ТВІР – НАЦІОНАЛЬНА ПРИНАЛЕЖНІСТЬ ЕПОСУ – ІСТОРИЧНА ОСНОВА – ГОЛОВНИЙ ГЕРОЙ – СТРУКТУРА ОПИСУ ПОДІЙ – ІДЕЯ*». Викладіть це в обраній Вами формі есе: їхня тематика, що спільного, з якою метою створені, на що спрямовані?

Джерела для дослідницької роботи:

Електронна бібліотека:
http://www.ae-lib.org.ua/_lit_medieval.htm

<p><i>Пісня про мого Сіда. Підготовка до семінарського заняття:</i> https://www.youtube.com/watch?v=P7cJ-TK0MnA&t=20s&ab_channel=Anastas%C3%ADa</p>	
	<p><i>АЗБУКА Міфів: Зигфрід :</i> https://youtu.be/I5T2FBqLLk</p>
<p><i>Буктрейлер до Пісні про Роланда:</i> https://youtu.be/IXhKM3-kufM</p>	

– *Інтермедіальний практикум* (за одним із обраних епосів): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах і сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт-інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету. Можливо, не весь сюжет, а лише фабулу, окремі мотиви епосу Ви зустрічали у сучасному медіапросторі, у сучасних фентезі? Що про цей епос може знати сучасний читач і якої країни?

ЛИЦАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЕПОХИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Завдання для самостійного опрацювання:

1. Ознайомтесь зі змістом легенди (роману) про Тристана та Ізольду за покликаннями:

<https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=5692>

або:

https://www.ae-lib.org.ua/texts/_tristan_et_isolda_by_bedier__ua.htm

Перегляньте сучасну екранізацію давнього лицарського роману для зіставлення та аналізу:

<https://www.ivy.ru/watch/112693>

2. Проаналізуйте ідейно - художні особливості середньовічної літератури на основі використаних відео та описових матеріалів про текст твору. Схарактеризуйте поняття: *лицарська література, лицар, лицарство.*

3. За результатами опрацювання матеріалу напишіть мініатюру - есе: *«Моє враження від середньовічної культури, донесеної до нас у легендах та їх інтерпретаціях»* .

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

I. Відкоригуйте подані твердження

1. Історичною основою «Пісні про Роланда» є 10-річна війна короля Карла Знатного з маврами в Італії.

2. Хронологічні межі літератури доби Середньовіччя включають стосуються періоду IV – XVII ст.

3. Середньовічний героїчний епос – це бойові й похідні пісні, які склали автори, описуючи міфічні й фантастичні події, а їхні імена збереглися до нашого часу.

4. Зрадником у «Пісні про Роланда» був Олів'єр. Він підступно зрадив свого товариша Роланда в бою.

5. Роланд у «Пісні про Роланда» є васалом Марсилія.

II. Оберіть правильну відповідь, послідовність чи допишіть необхідне

6. У вислові *«Васал повинен за свого сеньйора Терпить нестатки, спеку і мороз, Віддати тіло й кров і все життя!»* виражено:

А сміливість воїнів;

Б вірність васала сюзерену;

В покірність королю;

Г бажання здобути безсмертну славу.

7. Оберіть дві риси, властиві характеру Роланда:

А відважний;

- Б запальний;
- В куртуазний;
- Г передбачливий.

8. Установіть послідовність подій в епосі «Пісня про Роланда».
- А Роланд востаннє сурмить у ріг;
 - Б Ганелон змовляється із Бланкандріном і Марсилієм;
 - В на молитву Карла Великого сонце зупиняється на небосхилі;
 - Г рада Карла Великого з васалами.

9. Вкажіть сучасну назву західно - європейської країни, де мандрували співаки з героїчними епічними піснями:

- А жонглери -
- Б шпільмани -
- В хулгари -
- Г скопи -

10. **Створіть карту середньовічних європейських епосів (назва твору чи жанру і народ, якому це належить):**

Зразок: Сага – ірландський епос

«Старша Едда» – ісландський епос

- Билина –
- Балада –
- «Пісня про Роланда» –
- «Пісня про мого Сіда» –
- «Слово о полку Ігоревім» –

III. **Сформулюйте власну думку** щодо твердження у формі есе: «Література Середньовіччя – це занепад культури чи ...?»

П - 8. Гуманістичний пафос літератури і культури доби Відродження. «Божественна комедія» Данте – філософсько - художній синтез середньовічної культури

Питання для розгляду:

1. Данте Аліг'єрі – представник перехідного етапу від доби Середньовіччя до Відродження.
2. Життєпис і творчість митця.

3. «Божественна комедія» як знаковий твір перехідної епохи. Художні ознаки середньовічного й відродницького стилів літературної творчості.
4. Цінності й естетика, структурно-жанрові особливості й образність.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

– Перегляньте з-поміж додаткових матеріалів кроссенс. Це своєрідна *головоломка*, яка розкодовується за певною схемою, алгоритмом, порядком. На рисунках є нумерація, яка підкаже формулювання думки у певній послідовності. (ДЖЕРЕЛО: https://zarlit.com/textbook/10klas_6/14.html).

Завдання: ці схематизовані образи допоможуть вам у створенні власного есе - мініатюри: «Данте та його роль у світовій літературі».

П - 9. Особливості, світогляд та ідейно - художні принципи гуманістів, їхня боротьба за створення нового мистецтва. Відродження в Італії. Творчість Франческо Петрарки, становлення сонетного жанру. «Книга пісень» – лірична сповідь автора

Питання для розгляду:

1. Гуманізм як світоглядний принцип і філософія. Діяльність гуманістів.
2. Література Відродження в Італії. Загальні відомості про Італію. Походження та особливості мистецтва Відродження. Етапи Італійського Відродження.
3. Основні митці Італії в період Відродження та їх твори. Ф. Петрарка – видатний поет - гуманіст.
4. Збірка сонетів «Книга пісень»: мовно - стильові, жанрові, тематичні новації.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Ознайомитись зі структурою і змістом поетичних творів збірки Петрарки «Книга пісень».
- За підсумками опрацювання заповнити «Паспорт збірки»:

- *Літературна епоха, період.....*
- *Мова творів.....*
- *Жанрові особливості.....*
- *Персона, якій присвячені твори.....*
- *Композиційна характеристика.....*
- *Літературні передумови, уподобання.....*
- *Історія створення.....*
- *Ідея, провідні теми творів.....*
- *Основні мотиви.....*
- *Алегоричний зміст жіночого образу.....*

- Здійснити **філологічний аналіз** одного із сонетів (на вибір):
сонет 61 «Благословенні місяць, день і рік», переклад М. Ореста;
сонет 132 «Як не любов, то що це бути може?», переклад Д. Паламарчука;
сонет 162 «Щасливі квіти й благовісні трави», переклад Д. Паламарчука;
сонет 267 «Де погляд ніжний, де чарівний вид», переклад Д. Павличка;
сонет 312 «Ні зір ясних мандрівні каравани», переклад Д. Паламарчука.

***Алгоритм аналізу:**

- Рід - жанр	- Ліричний герой
- Тематика - настрої	- Художні засоби (мовно - зображувальні та художньо - виражальні).
- Зміст	
- Ідея – основна думка	

П - 10. Творчість Франсуа Рабле і його роман «Гаргантюа і Пантагрюель» як зразок боротьби за гуманістичні ідеали, проти схоластики і застарілої моралі та принципів феодального суспільства

Питання для розгляду:

1. Загальна характеристика літератури французького Відродження. Передчуття епохи. Франсуа Війон.
2. Фр. Рабле. Екскурс у життя і творчість видатного митця. Історія написання роману «Гаргантюа і Пантагрюель».
3. Сучасний український переклад твору А. Перепадя: особливості стилю перекладу.
4. Гіпербола і гротеск як художні особливості роману «Гаргантюа і Пантагрюель». [Філологічний практикум](#).
5. Значення і вплив геніального французького сатирика на світову літературу – на творчість Мольєра, Свіфта, Жан Поль Ріхтера, О. де Бальзака, А. Франса, Р. Роллана та ін.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель»

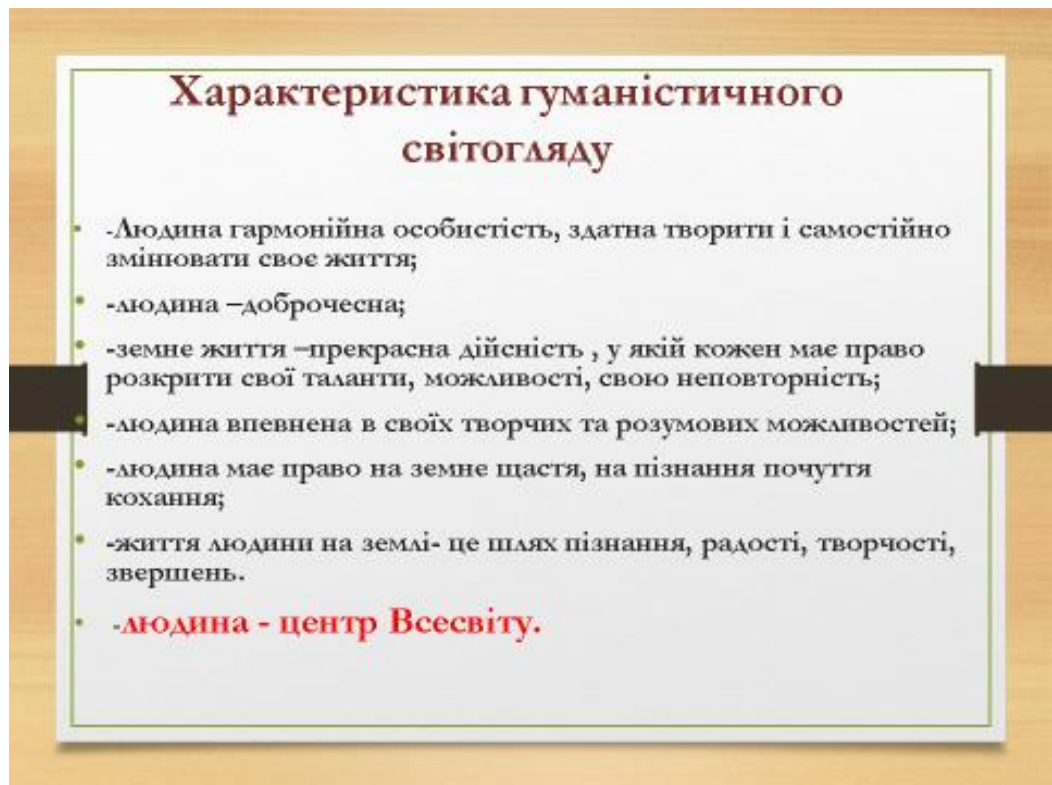
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ

АНАЛІЗ обраного РОЗДІЛУ ТЕКСТУ ТВОРУ

(переклад Анатолія Перепадя)

- Ознайомитись зі змістом твору.
- Обрати розділ для подальшого практичного аналізу.
- Лаконічно визначити, про що в ньому оповідається?
- У чому виявляється гумористичний стиль оповіді? Навести приклади.
- Знайти приклади гіперболізації у тексті розділу. Що гіперболізовано? У чому її сенс?
- Яку характеристику персонажу Гаргантюа можна дати за наведеним у розділі матеріалом?

- Якими словесними засобами вдається українському перекладачеві дотриматися стилю автора французького твору епохи Відродження (*старофранцузька мова*)?
- Які ідеї гуманістичного світогляду епохи Відродження знайшли своє відображення у тексті, зокрема – прочитаному фрагменті? (*слайд – на допомогу*)

Розділи роману для аналізу:

- *Розділ VI* Яким химерним робом Гаргантюа на світ народився.
- *Розділ VII* Як нарекли Гаргантюа і як прилюбився він вино цмулити.
- *Розділ XXIII* Як завдяки знайденій Понократом методі у Гаргантюа марно не пропадало жодної години.
- *Розділ LIII* Як і на які кошти збудовано Телемську пустинь.
- *Розділ LIV* Напис на великій брамі Телемської пустині.
- *Розділ LVII* Як жили телеміти.
- *Розділ LVIII* Пророча загадка.

П - 11. Відродження в Іспанії. Творчість Мігеля Сервантеса і його «Дон Кіхот» як роман нового типу

Питання для розгляду:

1. Історико - культурні передумови формування літератури Відродження в Іспанії. Романістика та її художньо - жанрові особливості у період Відродження.
2. Життя і творча доля видатного ренесансного митця – Сервантеса Сааведри.
3. Реалістичне зображення і широке охоплення соціальної дійсності в романі «Дон Кіхот» М. Сервантеса. Конфлікт між ідеалом і дійсністю.
4. Мотиви «донкіхотства» у світовій культурі. Хронотоп «великої дороги» у творі Сервантеса.
5. *Складність інтерпретації образів Дон Кіхота і Санчо Панси.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

**Індивідуальні завдання (доповіді чи презентації) за вибором:*

- Інтермедіальний аналіз образу Дон Кіхота (у різних видах мистецтв і медіаджерелах).
- Інтермедіальний аналіз образу Санчо Панси (у різних видах мистецтв і медіаджерелах).
- Інтермедіальний образ Дульсінеї (у різних видах мистецтв і медіаджерелах).
- Слава Дон Кіхота і Санчо Панси в Іспанії сьогодні.
- Сервантес і Шекспір – наскрізні постаті - символи епохи. Що спільного?
- Для участі в диспуті: *Сервантес: ідеаліст, реаліст, сатирик, комік, романтик чи ...?*

П - 12. Три етапи творчості Шекспіра, «шекспірівське питання»

Питання для розгляду:

1. «Шекспірівське питання» у літературознавстві, його складові. Наукові дискусії й «ненаукові» твердження. Твори шекспірівського «канону». Загальна літературна спадщина.
2. Ліричний спадок: ідейно - художній розвиток сонетного жанру. «Поетична кав'ярня» (декламування сонетів мовою оригіналу й у перекладах на вибір).

3. Шекспір і Глобус. Театр і п'єси Шекспіра у ракурсі філософської та соціально - політичної проблематики. Крістофер Марло та інші драматурги – попередники Шекспіра.

4. Багатство і розмаїття, вишуканість і гумор комедій В. Шекспіра: «Багато галасу даремно», «Дванадцята ніч», «Приборкання непокірливої» (індивідуальні повідомлення – за вибором п'єси).

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

Український Шекспірівський Портал – оригінальний зразок мультимедійної репрезентації української шекспірознавчої панорами. Сайт створено Лабораторією ренесансних студій (ЛРС), яка є спільним науковим проектом Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України і Запорізького національного університету (м. Запоріжжя).

На літературному порталі можна дослідити матеріал щодо :

- Історико - культурного контексту, в якому творив Великий Бард;*
- «канонічної біографії» Шекспіра та інших теорій;*
- провідних літературознавчих і перекладозначних досліджень у контексті вітчизняного шекспірознавства;*
- інтермедіальної літературної рецепції шекспірівських творів.*

(Джерело: <https://shakespeare.znu.edu.ua/uk/intervju-z-prof-kristinoju-kujavinskoju-kortni-2/>)

Завдання для самостійного опрацювання:

– Ознайомтесь з описаним вище медійним проектом для представлення свого бачення «літературного портрета» Великого Барда.

– Сформууйте підсумкові думки про митців доби зрілого Відродження та їхні художні здобутки, користуючись незавершеними твердженнями:

Митці епохи зрілого Відродження та їх здобутки

	його герой - дивакуватий велетень, який своєю діяльністю пропагує ...
	в основі філософії країни Утопія - ідеї про ...
	Дон Кіхот, донкіхотство - стали у світовій культурі вираженням ідей про ...
	його творча діяльність привнесла в англійську літературну традицію ...

П - 13. Трагедії В. Шекспіра як енциклопедія людських пристрастей. Людські характери, почуття і пристрасті в трагедіях В. Шекспіра: «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Макбет». Образ Гамлета – європейського інтелігента, носія ренесансних ідеалів

Питання для розгляду:

1. Трагедії Шекспіра: історичні факти, загальний огляд проблематики, теми і мотиви у драмах.
2. Трагедія особистості (за твором Шекспіра «Гамлет»). Головна колізія трагедії – зіткнення вільної від феодальних пут особистості зі світом «золота і згубних пристрастей» – та її художнє втілення.
3. Гамлет – принц Данський, характерні риси персонажа. Руйнівна боротьба між ідеальними уявленнями головного героя трагедії і жорстокою реальністю.
4. Відповідь на філософське питання «Бути чи не бути?». Дослідження перекладів і медіаінтерпретацій.
5. Гамлет як вічний образ. Вічно живі проблеми в трагедії В. Шекспіра «Гамлет».

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1) Літературно-критичні дослідження:

- опрацюйте 2 літературознавчі статті, які досліджують дискусійне поле поняття «гамлетизм» у сучасній українській літературі, а також перекладацьку стратегію Ю. Андруховича, автора найсучаснішого перекладу трагедії Шекспіра:
 - Торкут Н. Гамлетизм: українська версія (пролегомени до дискусії) // Український Шекспірівський Портал
 - Коломієць Л. В. Новий український «Гамлет»: перекладацька стратегія Юрія Андруховича // Український Шекспірівський Портал.

Джерело:

<https://shakespeare.znu.edu.ua/uk/category/novini/shekspiroznavchi-studii/literaturoznavstvo/tragedii/>

2) Перекладацький практикум:

- Ознайомтесь із твором трагедії «Гамлет», орієнтуючись на обраний варіант перекладу.
- Монолог Гамлета «*Бути чи не бути*» опрацюйте у зіставленні оригінального тексту, українських і російських версій перекладу (П. Куліш, М. Старицький, О. Бургардт, Л. Гребінка, Ю. Андрухович, Б. Пастернак, О. Соколовський, П. Гнедич), або ж виконайте *авторський переклад*.

3) Систематизація. «Асоціативний кущ»:

- Опрацюйте структурні особливості трагедії «Гамлет» і створіть цілісну картину «Елементи трагедії Шекспіра» (можливі складові: зрада, втрата, трагічний герой тощо).

Модуль 3. Бароко і класицизм у літературі

П - 14. Бароко в мистецтві Західної Європи. Співіснування ренесансних, маньєристичних та барокових тенденцій в літературі початку століття. Естетика і поетика літератури бароко. Поетичні школи: Гонгори - і - Арготе, Дж. Дона

Питання для розгляду:

1. Криза гуманізму й культури Ренесансу наприкінці XVI – на початку XVII ст. Маньєризм як вираження цієї кризи і перехід від культури Ренесансу до бароко.
2. Література XVII ст.: періодизація та основні літературні напрями.
3. Бароко як новий культурний напрям. Естетика і поетика літератури бароко.
4. Теоретики бароко: Е. Тезауро, Б. Грасіан. Сучасні вітчизняні дослідники бароко (А. Макаров, В. Маслюк, Д. Наливайко, Г. Сивокінь, Л. Ушкалов та ін.).
5. Поетичні школи: Гонгори - і - Арготе, Дж. Дона. Естетика і поетика літератури бароко.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

– Опрацюйте ключові поняття до теми, користуючись літературознавчими словниками і довідниковими: *маньєризм, бароко, філософська драма, неоплатонізм, екзистенціалізм, необароко.*

– Проаналізуйте самостійно твори Луїса де Гонгора - і - Арготе (переклад М. Ореста), Джона Донна (переклад В. Марача). Знайдіть у поезії підтвердження барокової естетики та поетики:

Луїс де Гонгора - і - Арготе ГАЛЕРНИК

На галері, на турецькій
І до лави там прикутий,
Руки на весло поклавши,
Очі втупивши додолу,
Він, драгутівський невільник,
Біля узбереж Марбельї
Нарікав під звук суворий
Ланцюга й весла своїх:

"О святе іспанське море,
Славний береже і чистий,
Коне, де незмірна безліч
Сталася нещасть наморських!
Ти ж бо є те саме море,
Що прибоями цілує
Краю батьківського мури,
Короновані і горді.
Про дружину принеси ти
Вістку і скажи, чи щирі
Тлач її і всі зітхання,
Що мені і тут лунають.
Бо якщо полон мій справді
Ще оплакує, як легко
Ти могло б південні води

Терлами перевершити!
 Дай же, о криваве море,
 Відповідь; тобі не тяжко
 Це вчинити, якщо правда,
 Що і води мають мову.
 Але ти німуй, о море,
 Якщо смерть її забрала;
 Хоч цього не сміє статись,
 Бо живу я поза нею,
 Бо прожив я десять років
 Без свободи і без неї
 В вічній каторзі при веслах
 Не вбиває сум нікого".

Враз потужно розгорнулось
 Шестеро вітрил галерних,
 І звелів йому наглядач
 Всю свою ужити силу.

Джон Донн
Із циклу «Священні сонети»

Триликий Боже, в серце моє бий,
 Жени із нього заздрість, злобу, страх;
 Щоб встати зміг - зітри мене у прах,
 Спали, розвій, втопи, в сльозах омий!
 Я мов фортеця, яку ворог злий
 В облогу взяв, - в захисників рядах
 Відчай і зрада - й неминучий крах:
 Зайняв її вже гарнізон чужий.
 Тебе люблю я і любив завжди,
 Та в спілці я із ворогом Твоїм;
 Зруйнууй її і розлучи із ним,
 Утіх позбав, в темницю посади!

Щоб вільним быть - рабом стаю з мольбою,
Й щоб цноту мати - гвалтований Тобою!

...

Щоб мучить мене, крайнощі у всім
Зійшлися; я - клубок із протиріч;
В душі моїй зустрілись день і ніч;
Веселий щойно - враз стаю сумним,
Впадаю в гріх й розкаююсь у нім,
Любов кляню й хвалу їй шлю навстріч;
Вогонь я й лід, жену й тікаю пріч;
Німи в мольбі, великий у малім.
Я зневажав ще вчора небеса -
Молюсь сьогодні й Богові лещу,
А завтра вже від страху затремчу -
Й набожність потім знов моя згаса.
Коли тремтів від страху я - ті дні
Спасіння, може, принесуть мені.

- За результатами опрацювання теоретичного матеріалу і проведеного практичного аналізу поезій доопрацюйте буклет:

<i>ПОЕЗІЯ БАРОКО</i>	
Тема	ДУХОВНІ ВИПРОБУВАННЯ ЛЮДИНИ
Ідея	ЛЮДИНА – ЦЕ МАЛЕНЬКЕ ДЗЕРКАЛО ВЕЛИКОГО СВІТУ, МІКРОКОСМОС ІНДИВІДУУМА, В ЯКОМУ – ЦІЛИЙ МАКРОКОСМ ВСЕСВІТУ
Мотиви	ПРИРОДНІ СТИХІЇ/ СОЦІАЛЬНІ ПРИСТРАСТІ/ ТРАГІЧНІ ПЕРЕЖИВАННЯ Й СУПЕРЕЧЛИВІ ПОЧУТТЯ
Конфлікт	МІЖ НЕБОМ І ЗЕМЛЕЮ – ЖИТТЯМ ОМРІЯНИМ І РЕАЛЬНИМ :

	ЗВІДСИ ЗНЕВІРА Й ПРИРЕЧЕНІСТЬ, ФАТУМ І ВІДЧАЙ
Пафос	РЕАЛЬНЕ СУПЕРЕЧИТЬ ІДЕАЛЬНОМУ, ЖИТТЯ ЦЕ СОН І СТРАЖДАННЯ, ІДЕАЛ – ЦЕ НЕДОСЯЖНА МРІЯ, ПРИРОДА – ЦЕ ПРЕКРАСНИЙ СВІТ, ЦІЛИЙ ВСЕСВІТ
Символіка і філософія	ЛЮДИНА – «ПОЛОНЕНИЙ ГАЛЕРНИК», СКУТА В ЖИТТІ НЕПОБОРНИМИ ЛАНЦЮГАМИ І ПРИРЕЧЕНА НА ВІЧНІ МАЙНДРИ У МОРІ-ВСЕСВІТІ
Як це описати?	? _____ ? _____ ? _____ ? _____ ? _____ ? _____
Культурні пам'ятки мистецтва бароко	----- -----

П - 15. Творчість Педро Кальдерона та католицька реакція («Чарівний маг», «Дама – привид», «Життя – це сон»). Бароко як тип культури та як літературний напрям

Питання для розгляду:

1. Творчість П. Кальдерона як центральне явище в іспанській літературі періоду.
2. Періодизація творчості драматурга і жанрове розмаїття: комедія інтриги, «драма честі», філософсько - релігійна драма, ауто.
3. Особливості комедійної творчості П. Кальдерона: зовнішній і внутрішній динамізм, співвідношення характерів та інтриги, «кальдеронівські ходи» тощо («Дама - невидимка»).

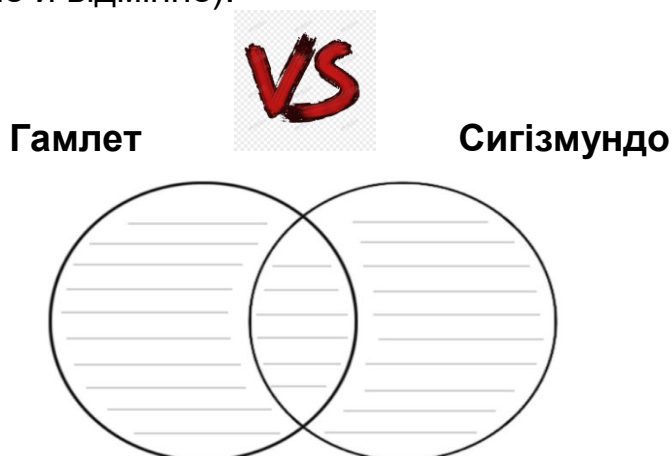
4. Драма «Життя – це сон» у перекладі Михайла Литвинця. Проблематика, образні характеристики, мотиви, зіставлення інтерпретацій.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

– Готуючись до аналізу філософської драми П. Кальдерона «Життя – це сон», знайдіть у тексті підтвердження художнього втілення поетики бароко: *універсальність, динамізм сюжету і характерів, контраст образів і мотивів, примарність життя тощо.*

– Зіставте традиційну інтерпретацію драми як втілення конфлікту ідеального государя й ідеальної держави, чи свободи волі та ілюзорності земної влади з модерністською, екзистенційною, – проблемою сутності буття людини. Яка Вам ближча?

– За допомогою схеми «Кола Вена» підготуйтеся до обговорення образів центральних персонажів творів П. Кальдерона та В. Шекспіра у зіставленні (спільне й відмінне):

П - 16. Французький абсолютизм як важливий історико - соціальний та культурний фактор становлення класицизму у Франції. Класицизм як художній стиль і метод. Творчість Дж. Мільтона у контексті європейського класицизму

Питання для розгляду:

1. Історико - культурні передумови формування класицизму як літературного напрямку.

2. Естетика й поетика літератури класицизму. Система жанрів літератури класицизму, «високі» та «низькі» жанри. Трактат Н. Буало «Мистецтво поетичне» як узагальнення й систематизація теоретичних положень класицизму XVI – XVII ст.

3. Французька література XVII ст. Тематичне, жанрове і стильове розмаїття французької поезії і прози цього періоду. Поезія (ранній

класицизм (Ф. Малерб), поезія «лібертенів» (Т. де Віо, Сент - Аман), бурлескна поезія «низового» бароко (Поль Скаррон), пізній класицизм (Жан де Лафонтен).

4. Класицизм в Англії. Джон Мільтон та його епічна поема «Втрачений рай»: ідейно - художній план твору.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

– Готуючись до обґрунтування загальних теоретичних засад і передумов виникнення літератури епохи Класицизму, попрацюйте з теоретико - літературними поняттями з використанням літературознавчих довідників: *раціоналізм, класицизм, «високий» і «низький» стилі, трагедія, «висока» комедія, неокласицизм, стиль, поетика.*

– Опрацюйте самостійно ментальну карту «Ієрархія стилів класицизму» за покликанням:

https://drive.google.com/file/d/1aLLg63Eu8MpYd0unlJQW4Vhxp_xlf5N7I/view

– Готуючись до обговорення ідейно - художніх особливостей поеми «Втрачений рай» Джона Мільтона, попрацюйте з поданим нижче зразком «літературного відлуння» митця. Особливо зверніть увагу на виділені ключові слова і словосполучення (значення, асоціації, джерела, символічність, інтерпретація):

ПАМ'ЯТІ ШЕКСПІРА. 1630 РІК

Пощо тобі, Шекспіре, те каміння,
 Яке так тяжко цілі покоління
 Збирають і громадять вище гір
 На піраміду, що сягає зір?
 О любий сину Вічності і Слави!
 Тривкіший за корони і держави
 Ти пам'ятник воздвиг в людських серцях.
 Достойно він святий вкриває прах.
 Бо сторінки твоїх безцінних книг
 Зрушають нас. Схиляючись до них
 Таємний зміст ми чуємо у слові,
 Завмерлі, мов фігури мармурові.
 Пишнішої гробниці на землі
 Не матимуть ніколи королі.

ПОЕТИЧНА ПРОГРАМА КЛАСИЦИСТІВ

Передумови були створені ще Рене Декартом, який у своїх приватних листах до Гіз де Бальзака писав про таке: 1) завдання мистця – переконувати серцем і логікою; 2) мистецтво розумне; 3) мовою твору ясна й чітка; 4) композиція за ієрархією і прагненнями *Вікіпедія*

ПОЕТИ пише:

- ТОЧНО
- ЯСНО
- ПРОСТО.

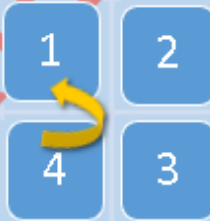
ОСМИСЛЮЮЧИ КРАСУ ЯК ОЧЕВИДНУ ІСТИНУ!

ТВІР – ЦЕ

? ТРАКТАТ
ЕСЕ
ЛІТЕРАТУРНА
ПРОГРАМА

БУАЛО – ПОЕТ-
САТИРИК,
ЛІТЕРАТУРНИЙ
КРИТИК ЕСТЕТ

ПРО ЩО?

- 1 – ПРИЗНАЧЕННЯ
- 2 – АНАЛІЗ
- 3 – ТЕОРІЯ
- 4 – ЕТИЧНІ ПИТАННЯ

Робота з плакатами

Опрацюйте зміст поданих плакатів щодо поетичної програми класицистів:

- Поясніть сенс зображеного й доопрацюйте плакати.
- У формі есе дайте характеристику мистецтву класицизму загалом і ролі Н.Буало для його розвитку зокрема.
- Спростуйте чи підтвердіть думку про те, що в основі мистецтва класицизму лежить естетика античності

ЗМІСТ

СТИЛЬ, ФОРМА

☐	☐
☐ ВСЕ БІРАМО З ЕПОХИ ДИРЕКТОМ ТВОРЧОСТІ Є	☐ ПОВЧАННЯ ТА
☐ ПРИРОДА Є АЛЕ	☐ ЯСНІСТЬ І
☐ ПІЙДЕМО ПРО ПРЕКРАСНЕ А ПРЕКРАСНЕ – ЦЕ	☐ ПРАВИЛА

– Підготуйте для систематизації опрацьованого теоретичного матеріалу власний зразок візуалізації, схематизації з теми: «*Естетика й поетика епохи Класицизму*» (хмарки тегів, асоціативний куш, таблиця, ментальна карта тощо).

П - 17. Творчість П. Корнеля та Ж. Расіна. Основні періоди творчості Корнеля. Трагедія «Сід». Періодизація творчості Расіна. «Федра» як найбільш досконале втілення поетики класицистської трагедії

Питання для розгляду:

1. 1630-і роки як період становлення літературної домінанти класицизму у Франції. Драматургія як найвище досягнення французького класицизму (П. Корнель, Ж. Расін, Мольєр).

2. Життєвий і творчий шлях видатного драматурга XVII ст. П'єра Корнеля. Своєрідність комедій Корнеля. Ідеалізований герой трагедій Корнеля як носій домінанти громадянського обов'язку, необхідності підпорядкування пристрастей розуму («Сід», «Горацій»).

3. Життєвий і творчий шлях Ж. Расіна. Особливості авторського ліричного стилю драматургії («Андромаха», «Федра»). Трагедія «Федра»: різні інтерпретації образу головної героїні. Співвідношення античного джерела і тексту Ж. Расіна. Глибокий психологізм твору.

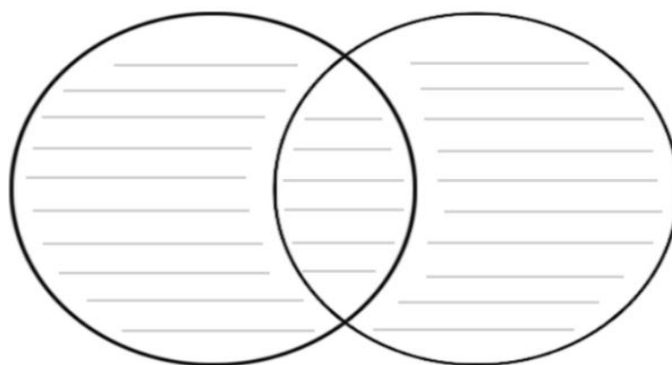
4. Медіаресурси та інтермедіальний аналіз класицистичного твору «Федра» (за вибором – у мистецтві, музиці та кіно).

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

– На основі прочитання текстів творів Ж. Расіна, П. Корнеля (п'єси на вибір – «Сід», «Горацій», «Федра», «Андромаха» та ін.) спростуйте або підтвердіть думку про те, що класицистичне мистецтво зорієнтовне на античну літературу і проголошує її ідеальною, гідною для наслідування.

– За допомогою лекційних матеріалів, довідкових джерел, медіаресурсів пригадайте принципи і правила для становлення театру в епохи Античності, Середньовіччя та Відродження.

– Опрацьований матеріал зіставте з відомостями про драматичне мистецтво Класицизму. Заповніть схему «Кола Вена» :

П - 18. Основні етапи творчого шляху Мольєра. Творча історія комедії «Тартюф». Барокова відкритість фіналу у п'єсі «Міщанин-шляхтич». Сатира на вищий світ у комедії «Мізантроп»

Питання для розгляду:

1. Творчість Мольєра – видатного класициста Франції. Основні етапи й твори. Ранні комедії («Смішні манірниці»). Творча історія комедії «Тартюф». «Дон Жуан»: філософська проблематика комедії, своєрідність образу головного героя. Дон Жуан як вічний образ.

2. Мольєр як актор і директор театру. Діяльність драматурга з популяризації драматичного мистецтва. Легенди про автора і його творчість.

3. Сатиричне зображення соціальних типів у комедії «Міщанин-шляхтич». Роль балетних сцен у розвитку сюжету. Барокові елементи, «високий» комізм драматургії Мольєра: «розважаючи повчати і повчаючи розважати».

4. Переклади класицистичних творів Мольєра українською – В. Самійленка, І. Стешенко). Мольєр і сучасний медіапростір.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

Завдання для самостійного опрацювання:

Підготуйте творчий проєкт / виступ з однієї з тем:

- Кіноекранізації творів і життя митця – «Скупий», «Тартюф», «Дон Жуан», «Мольєр».
- Міфи та легенди про французького комедіографа.
- Комедіограф, актор чи адвокат..? Хто він – Мольєр?
- Засоби вираження гумору та сатири у комедіях Мольєра та їх передача українською мовою.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ У ТЕСТОВІЙ ФОРМІ

1. *Ірландська середньовічна література збереглася у жанрі:*
А балад Б міфів В саг
2. *Мандрівні співаки у Німеччині та Франції:*
А друїди Б філіти В ваганти
3. *Тематика саг:*
А родові сутички, викрадення худоби, сватання до далекої нареченої
Б криваві розправи, розкриття злочинів, моральні настанови
В фантастичні пригоди міфічних героїв
4. *Ісландські пісні мають цикли:*
А Старша і Молодша Едда
Б Стара і Молода Муза
В Страшна і Прекрасна Олена
5. *Переказ про золото Нібелунгів належить до:*
А ірландських саг
Б ісландських пісень
В італійських хроні
6. *«Пісня про Роланда» належить до ... літератури*
А італійської Б французької В англійської
7. *Символіка, НЕ присутня в «Божественні комедії» Данте*
А державницька Б моралістична В релігійна
8. *Образ, завдання якого повернути увагу не до себе, а до іншого явища чи думки, які прямо не називає:*
А алегорія Б іронія В метафора
9. *В епоху Середньовіччя формується інакша, порівняно з Античністю, система:*
А естетичного мислення

Б модерного світобачення
В норм і правил

10. *Міфічний елемент у середньовічних творах замінюється на:*

А вірогідність Б казку В молитву

11. *Що відкрила для себе середньовічна людина?*

А свою душу
Б владу церкви
В існування фізичних законів

12. *Духовність формується в добу:*

А Відродження Б Середньовіччя В Античності

13. *Поетичні образи збагатилися в добу Середньовіччя:*

А абстрактними поняттями
Б фразеологічними виразами
В новою термінологією

14. *Період зрілого Відродження в літературі датують:*

А X –XIV ст. Б XIV – XVI ст. В XII – XVI ст.

15. *Синонімом до слова «гуманісти» є:*

А антропоцентристи Б реалісти В ідеалісти

16. *Нікколло Макіавеллі написав:*

А «Державець» Б «Місто Сонця» В «Утопія»

17. *Основною темою жанру утопії є:*

А розпад імперії
Б щасливий соціум
В романтичні стосунки

18. *Трагізм доби Відродження полягав у:*

А моральній розпусті та правовій анархії
Б занепаді господарства
В кризі літературних жанрів

19. *Літературні діячі доби Відродження працювали на:*

А можновладців Б державу В себе самого

20. *Для доби Відродження характерно було повернення до:*

А середньовічних канонів

Б античних цінностей
В реалістичних принципів

21. *Франческо Петрарка був автором:*

А пісень до Лаури
Б збірки новел «Декамерон»
В роману «Гаргантюа і Пантагрюель»

22. *Гробіанський і блазнівський гумор характерні для періоду:*

А Середньовіччя Б Відродження В Античності

23. *Жанр народної книжки (шванків) характерний для літератури:*

А Німеччини Б Англії В Франції

24. *Жанр роману характерний для літератури:*

А Франції Б Німеччини В Англії

25. *Шванки і фабліо – це*

А історичні твори
Б народні книжки
В віршування

Ключ: 1 В, 2 В, 3А, 4А, 5Б, 6Б, 7А, 8А, 9А, 10А, 11Б, 12Б, 13А, 14Б, 15А, 16А, 17Б, 18А, 19А, 20Б, 21А, 22А, 23А, 24А, 25Б.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІГОТОВКИ ВИСТУПІВ, ТВОРЧИХ ПРОЄКТІВ

Антична література

1. Періодизація та загальний огляд античної літератури Давньої Греції та Давнього Риму за етапами становлення.
2. Божественна ієрархія в міфологічних уявленні давніх греків. Основні цикли міфів та приклади аналізу 2 - 3 міфологічних сюжетів.
3. Особливості використання давньогрецької міфології у культурі Давнього Риму. Приклади трансформації божественних образів.
4. Сутність гомерівського питання. Трансформація троянського циклу давньогрецької міфології у гомерівських поемах «Іліада» та «Одіссея».
5. Боги Олімпу та їх сюжетна роль у поемах «Іліада» та «Одіссея».
6. Основні жанри давньогрецької лірики, теми, представники.
7. Античний театр, його складові, гра акторів. Проблематика трагедій і комедій. Приклади з вивчених творів.
8. «Батько трагедії» Есхіл. Ідейно - художні особливості та міфологічна основа трагедії «Прометей закутий».
9. Софокл як поет розвитку афінської демократії. Проблеми і художні особливості трагедії «Антигона». Образ людини давнього суспільства у трагедії.
10. Відтворення циклу міфів про аргонавтів у Еврипіда. Образ людини давнього суспільства у трагедії «Медея».
11. Ознаки давньої аттичної комедії. Аристофан і його комедія «Лісістрата»: проблематика, художнє новаторство.
12. Ідейно - художні особливості літератури Давнього Риму. Державотворче (політичне) значення творчості Вергілія.
13. Ідейно - художні завдання «Енеїди» Вергілія, особливості художніх прийомів, використаних у творі.
14. Лірична творчість Горація, особливості його лірики. Ідейний зміст і поетика творів (оди та елегії). Роздуми про мистецтво і роль митця у творчості Горація. Ода «До Мельпомени».
15. Творчість Публія Овідія Назона, його «Метаморфози», любовна лірика.

Література епох Середньовіччя та Відродження

16. Культурна атмосфера доби європейського Середньовіччя та періодизація літератури. Середньовічні виконавці та автори урізних народів.
17. Відомі зразки давнього епосу народів Європи: тематика, ідейний зміст, художні особливості. Зразки героїчних епосів народів Західної Європи.
18. Лицарська література епохи Середньовіччя. Провансальська лірика і лицарський роман; трубадури і трувери. Сюжет про Трістана та Ізольду та його відтворення у літературі. Алгоритичний «Роман про троянду», «Артурівський» цикл романів.
19. Перехід у середньовічній літературі до доби Відродження. Формування відродницьких ідей та естетики в літературі.
20. Творчість Данте Аліґ'єрі, «останнього поета Середньовіччя і першого поета нових часів». «Божественна комедія»: структура, символіка чисел, образи, алегорії та реалістичні передумови.
21. Ідейно - художні особливості розвитку літератури раннього Відродження в Італії. Данте, Петрарка, Бокаччо.
22. Творчість Франческо Петрарки, становлення сонетного жанру. «Книга пісень» та ідейно - художній аналіз сонетів.
23. Джованні Бокаччо. «Декамерон», його ідейно - тематична спрямованість і жанрові особливості. Приклад аналізу новел.
24. Історичні мотиви появи Відродження в країнах Західної Європи. Розвиток науки, культури, світогляд та ідейно - художні принципи гуманістів. Гуманістичний пафос літератури і культури Відродження.
25. Відродження у Франції. Ф. Рабле. Новий гуманістичний погляд на людину і систему виховання. «Гаргантюа і Пантагрюель» Ф. Рабле як одна з художніх вершин доби Відродження.
26. Відродження в Іспанії. Мігель де Сервантес Сааведра. Життя та творча доля М. Сервантеса. «Дон Кіхот» Сервантеса як пародія на лицарський роман. Конфлікт між ідеалом і дійсністю.
27. Відродження в Англії. Особливості та представники. Томас Мор і його «Утопія». Крістофер Марло та інші драматурги – попередники Шекспіра
28. Етапи творчості Шекспіра, «шекспірівське питання». Загальний огляд творчості Шекспіра (сонети, комедії та трагедії митця). Гуманістичні ідеї, відтворені у сонетах, комедіях. Зразки.
29. Трагедії «Гамлет», «Ромео і Джульєтта», «Леді Макбет» (на вибір). Гуманістичні ідеї трагедійних творів Шекспіра. Образ Гамлета – європейського інтелігента, носія ренесансних ідеалів.
30. Поетична діяльність Чосера. Збірник віршованих оповідань – «Кентерберійські оповідання».

Бароко і класицизм у літературі

31. Загальна характеристика доби бароко і класицизму. Розвиток національних літератур Іспанії, Франції, Німеччини, Англії.
32. Яскраві представники іспанської літератури «золотої доби». Творчість Лопе де Вега. Формування бароко як мистецького та літературного напрямку.
33. Барокова стилістика поетичних творів і драматургії: Гонгора - і - Арготе, Дж. Донн, П. Кальдерон (приклади з обраного).
34. Класицизм як стиль епохи абсолютизму.
35. «Мистецтво поетичне» Нікола Буало. Зміст програми класицизму: нові літературні жанри, та їх класифікація, нова стилістика, відновлення класичних зразків.
36. Класицизм у Франції. Особливості розвитку. Жанри, представники та їхні твори.
37. Класицистична трагедія та її найблисучіші представники – П'єр Корнель і Жан Расін. Тематика, ідейно-художня насиченість і зразки творів.
38. Мольєр та взірцеві класицистичні комедії «Тартюф», «Міщанин-шляхтич», «Мізантроп». Аналіз сюжетної канви обраного твору.
39. Творчість Дж. Мільтона у контексті європейського класицизму. Загальний огляд.
40. Зіставна характеристика ідейно - художніх особливостей літератури бароко та класицизму. Які стильові особливості західно - європейської культури періоду XVII століття відтворені в українській культурі і чому?

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ХУДОЖНІ ТЕКСТИ АНТИЧНІСТЬ

= обов'язкові для прочитання

1. **Міфи Давньої Греції** (8 - 10 за вибором студентів із циклів про сотворіння світу, про богів і напівбогів, титанів, німф і фантастичних тварин – із найвідоміших) // Кун М.А. Легенди та міфи стародавньої Греції (*будь-яке видання*)
2. **Міфи стародавнього Риму** // Міфи стародавніх українців, греків, римлян. Одеса, 1995.

ДАВНЬОГРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА

3. Гомер «Іліада» та «Одіссея».
4. Есхіл «Прометей закутий», «Орестея» (за вибором).
5. Софокл «Антигона».
6. Евріпід «Медея».
7. Арістофан «Лісістрата», «Вершники», «Жаби», «Хмари», «Мир» (за вибором).

ДАВНЬОРИМСЬКА ЛІТЕРАТУРА

8. Лукрецій «Про природу речей».
9. Вергілій «Енеїда».
10. Гораций «Оди», «Етюди», «Сатири» чи «Послання» (*на вибір*).
11. Овідій «Метаморфози» та поезії.

= рекомендовані для прочитання

ДАВНЬОГРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА

12. Гесіод «Роботи і дні».
13. Поети - класики (Каллін, Тіртей, Солон, Мімнерм, Феогнід, Архілох, Гіппонакт, Симонід; Алкей, Сапфо, Анакреонт, Івік; Алкман, Піндар, Вакхлід) – **вибрані** поезії (*двох - трьох, на власний розсуд*).
14. Езоп (вибрані байки)
15. Арістотель «Поетика».

16. Лонг «Дафніс і Хлоя».
17. Менандр «Полюбовний суд» чи «Відлюдник» (за вибором).
18. Плутарх «Порівняльні життєписи» (два - три, за вибором);

ДАВНЬОРИМСЬКА ЛІТЕРАТУРА

19. Цицерон «Три трактати про ораторське мистецтво».
20. Вергілій «Буколіки» чи «Георгіки».
21. Сенека «Федра» чи «Медея» (за вибором).
22. Петроній «Сатирикон».
23. Апулей «Метаморфози, або Золотий осел».
24. Плавт «Псевдол», «Хвальковитий воїн», «Скарб» (за вибором).
25. Теренцій «Брати» чи «Свекруха» (за вибором).

Навчальна література, літературна критика:

1. Баландін Р. К. Короткий міфологічний словник // <http://bibliograph.com.ua/100bogov/114.htm>
2. Білецький А. О. Міфологія і міфи античного світу / А. О. Білецький // Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. стаття А. О. Білецького; відп. ред.. А. О. Білецький. 2-е вид. Київ, 1989. 240 с.
3. Гальчук Оксана. Антична література: Навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. Київ, 2008. 210 с.
4. Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна : конспект лекцій / укладач А. В. Прокопенко. Суми, 2018. 87 с.
5. Коршунова С. І., Тереховська О. В. Антична література. Навчально-методичний посібник для практичних занять. Івано - Франківськ, 2009. 95 с.
6. Парандовский Я. Мифология. Верования и легенды греков и римлян // <http://padaread.com/?book=32288>
7. Пащенко В. І., Пащенко Н. І. Антична література : підручник. Київ, 2001. 718 с.

СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ І ВІДРОДЖЕННЯ

= обов'язкові для прочитання

1. «Пісня про Роланда».
2. «Пісня про Сіда».
3. «Роман про Трістана та Ізольду».
4. Данте. «Божественна комедія» («Пекло»), «Нове життя».

5. Петрарка. Сонети.
6. Боккаччо. «Декамерон».
7. Рабле. «Гаргантюа і Пантагрюель». Ч.1, 2, 4.
8. Сервантес. «Дон Кіхот». Ч.1.
9. Шекспір. Сонети (за вибором 3 – 4). «Сон літньої ночі», «Приборкання норовливої», «Венеціанський купець», «Річард III», «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Буря».
10. Дж. Чосер «Кентерберійські оповідання».

= рекомендовані для прочитання

11. Августин Святий «Сповідь».
12. Ірландський епос «Беовульф».
13. «Пісня про Нібелунгів».
14. «Пісня про Роланда».
15. «Пісня про Сіда».
16. Куртуазна лірика: Бертран де Борн «Сирвента»; Маркабрюн «Пасторела»; Гартман фон Ауе «Кансона»; Дітмар фон Айсте «Альба».
17. Т. Мор «Утопія».

Навчальна література, літературна критика:

1. Бітківська Г. В. Історія зарубіжної літератури Середньовіччя та Відродження, XVII – XVIII століття. Збірник тестових завдань. Київ, 2013. 76 с.
2. Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна : конспект лекцій / укладач А. В. Прокопенко. Суми, 2018. 87 с.
3. Ковбасенко Ю. І. Середьовічна література: посібник для вчителів і студентів. Київ, 2014. 102 с. URL.: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6053/1/Y_Kovbasenko_LS_21_GI-Serednyovicca.pdf
4. Козлик І. В. Світова література доби Середньовіччя та епохи Відродження («Картина світу». Естетика. Поетика) : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ігор Володимирович Козлик. Івано - Франківськ, 2011. 344 с.
5. Пуришев Б. И. (сост.) Зарубежная литература Средних веков: хрестоматия. М., 2004. 816 с.
6. Пуришев Б. И. (сост.) Зарубежная литература. Эпоха Возрождения. Хрестоматия : учеб. пособие для студентов филол. специальностей пед. ин-тов. 3-е издание, стереотипное. Москва, 2011. 639 с.

7. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: Від античності до початку XIX ст.: Історико - естетичний нарис. Київ, 2004. 360 с.

БАРОКО І КЛАСИЦИЗМ

= обов'язкові для прочитання

1. Гонгора - і - Арготе, Дж. Донн (2 - 3 поезії на вибір).
2. Кальдерон П. «Життя – це сон».
3. Корнель П. «Сід».
4. Расин Ж. «Федра», «Медея» (на вибір).
5. Мольєр «Тартюф», «Міщанин - шляхтич» (на вибір).

= рекомендовані для прочитання

6. Лопе де Вега «Собака на сні»
7. Поезія Т. Тассо, Дж. Маріно (за вибором творів).
8. Нікола Буало «Мистецтво поетичне».
9. Дж. Мільтон «Втрачений рай».
10. Мольєр «Дон Жуан», «Скупий», «Мізантроп».
11. Філософська проза Блезе Паскаля (за вибором).

Навчальна література, літературна критика:

1. Бітківська Г. В., Динниченко Т. А. Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII століття. Практикум. Київ, 2010. 160 с.
2. Давиденко Г. Й., Величко М. О. Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII століття: навч. посібник Київ, 2007. 292 с.
3. Западноевропейская литература XVII века: хрестоматия ; сост. Б. И. Пуришев; предисл. В. А. Лукова. 3-е изд., испр.; репринт, Москва, 2012. 686 с.
4. Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна : конспект лекцій / укладач А. В. Прокопенко. Суми, 2018. 87 с.
5. Шалагінов Б. Б. Зарубіжна література: Від античності до початку XIX ст.: Історико - естетичний нарис. Київ, 2004. 360 с.

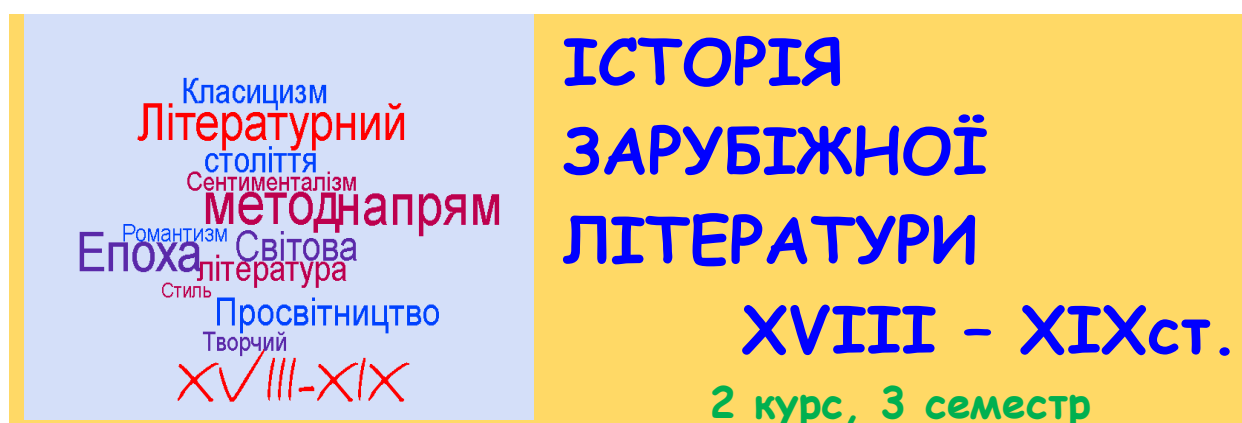
Довідкова література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник / За наук. ред. О. Галича. Київ, 2006. 273 с.
2. Літературная энциклопедия терминов и понятий / Гл. ред. и сост. А. Н. Николюкин. Москва, 2001. 799 с.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ, 2007. 624 с. (Енциклопедія ерудита)

4. Літературознавчий словник - довідник / За ред. Гром'яка Р. Т., Коваліва Ю. І., Теремка В. І. Київ, 2006. 751 с.
5. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий ; гл. науч. ред. Н. Д. Тмарченко. Москва, 2008, 358 с.

Інтернет - навігатор

	https://zarlit.com/ – Каталог авторів, письменників, поетів
	https://www.ukrlib.com.ua/world/ – Бібліотека зарубіжної літератури українською мовою
	http://www.ae-lib.org.ua/ – Електронна бібліотека світової літератури
	https://arzamas.academy/ – мистецький Інтернет-проект

Організація навчання

Робоча навчальна програма з курсу має таку структуру:

- загальний обсяг годин – 60 (2 кредити; ECTS);
- лекційні заняття – 14 годин;
- практичні заняття – 28 годин;
- самостійна робота студентів – 28 годин.

Підсумкова форма контролю – залік (3 семестр).

Протягом семестру студенти виконують самостійні роботи (пишуть есе, твори, реферати), тестові завдання та підсумкові модульні контрольні роботи, індивідуальні завдання, komponують портфоліо.

Програма дисципліни є фахово орієнтованою, тому активно виствітлюються й досліджуються питання теорії, практики та майстерності українського художнього перекладу.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Література XVIII ст.

Змістовий модуль 1. Особливості творчого методу письменників доби Просвітництва

Історичні передумови доби Просвітництва. Вплив тогочасних філософських теорій на формування літературних стилів, жанрів та тематики.

Просвітництво в англійській літературі: «Робінзон Крузо» Д. Дефо; «Подорожування Гулівера» Дж. Світа; «Сентиментальний роман», «Кларісса Гарлоу, або Історія молодої леді» С. Річардсона; «Історія Тома Джонса, знайди» Г. Філдінга.

Англійська драма в постатях: Дж. Аддісон («Катон»), Дж. Лілло («Лондонський купець»), Л. Стерн («Життя і думки Трістрама Шенді», «Сентиментальна подорож»). Аналіз поезії Роберта Бернса, її літературне значення.

Творчість письменників - просвітників нових жанрів. Проблематика їхніх творів: А. Лесаж («Кульгавий біс»), Р. Монтеск'є («Перські листи», «Дух законів»), Вольтер («Генріада», «Орлеанська дівиця»). Особливості творчості Д. Дідро («Парадокс про актора», «Племінник Рамо», «Черниця»). Дидактично спрямовані твори Жана Жака Руссо «Нова Елоїза», «Еміль», «Сповідь». Театр П. Бомарше та проблематика п'єс «Севільський цирульник», «Одруження Фігаро».

Революційні погляди письменників доби: Ф. М. Клінгер (поезія «Буря і натиск», роман «Життя Фауста»), Й. К. Готшед («Помираючий Катон»), Е. Кант (філософські трактати «Критика чистого розуму», «Критика здібності судження»), Ф. Шіллер («Розбійники», «Зговір Фієско в Генує»).

Сентименталізм в поезії Й. Гете («Фауст», «Прометей», «Страждання юного Вертера»).

Поширення просвітницьких ідеалів у світовій літературі. Літератури доби Просвітництва в Угорщині, Польщі, Сербії: Й. Карман, К. Бродзінський, Ю. Немцевич, Д. Обрадович. Література Росії: проза, поезія, критика (М. Карамзін «Бідна Ліза», О. Радищев «Подорож з Петербурга в Москву»).

Література Сходу, Азії та Америки. Китайська традиційна література. Азійська література: традиції та новаторство. Американська нова література

Українські перекладачі та дослідники літератури доби Просвітництва: І. Франко, П. Куліш, М. Рильський, М. Терещенко, М. Лукаш, Є. Дроб'язко, В. Мисик та ін.

Модуль 2. Література XIX ст. Змістовий модуль 2. Естетика і поетика романтизму в літературі

Поняття романтизму. Основні етапи розвитку та течії романтизму. Мистецтво і мода доби романтизму.

Німецький романтизм. Проблема національної своєрідності напряду: Е. Т. А. Гофман («Життєва філософія kota Мурра», «Золотий горнець», «Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер»), Г. Гейне («Книга пісень»).

Англійський романтизм. Гармонія людини з природою – провідна тема лірики П. Б. Шеллі. «Українська» та «східна» теми у творчості

Дж. Г. Байрона (поема «Мазепа», цикл «Східні поеми»). В. Скотт – засновник жанру історичного роману.

Французький романтизм. Романна творчість В. Гюго: «Людина, яка сміється», «93», «Знедолені», «Собор Паризької Богоматері». Жорж Санд – письменниця - феміністка. Образ сильної і незалежної жінки в діалогії «Консуело», «Графиня Рудольштадт».

Американський романтизм. Новелістика В. Ірвінга. Ф. Купер – майстер пригодницького роману. Міф і художня творчість Н. Готорна («Червона літера», «Золото царя Мідаса»). Детективна література. Е. По – засновник детективного жанру («Червоний кіт», «Провалля і маятник», «Лігейя», «Червона смерть», «Окуляри»). А. Конан - Дойль – послідовник Е. По.

Польський романтизм (А. Міцкевич). Болгарський романтизм. Христо Ботев – національний герой Болгарії, поет і публіцист. Угорський романтизм (Шандор Петефі).

Українські перекладачі літератури Романтизму: М. Бажан, Б. Тен, М. Рудницький, Є. Попович, С. Сакидон, М. Іванов, М. Стріха та ін.

Змістовий модуль 3. Творчий метод реалізму у літературі

Французька література 1820 – 1880 рр. Проспер Меріме – майстер реалістичної новели. Історичний роман П. Меріме «Хроніка царювання Карла IX».

Романтичні і реалістичні тенденції в романах Ф. Стендаля «Арманс», «Пармський монастир», «Червоне і чорне». Тема золота і деградації особистості у творі О. де Бальзака «Гобсек». Творчість Г. Флобера: «Лексикон прописних істин», «Саламбо», «Виховання почуттів», «Проста душа». Англійський реалістичний роман. Оригінальність творчого методу Ч. Діккенса («Пригоди Олівера Твіста», «Холодний дім», «Девід Коперфільд», «Різдвяні оповідання»).

Американське суспільство у літературі реалістів. «Роман без героя» як метод у творчості В. Теккерея («Ярмарок суєти»). Американська поезія трансценденталізму (збірка У. Уїтмена «Листя трави»). Новаторський характер лірики Г. Лонгфелло («Пісня про Гаявату»).

Українські перекладачі та дослідники літератури Реалізму: В. Підмогильний, М. Лукаш, Д. Паламарчук, Є. Дроб'язко, М. Рудницький та ін.

**Модуль 3. Література кінця XIX – початку XX ст.
Змістовий модуль 4. Напрями і течії у світовій літературі
епохи Модернізму**

Історичні передумови появи нових стилів у літературі. Поняття модернізму та авангардизму. Напрями і течії модернізму у літературі та мистецтві. Ш. Бодлер – предтеча символізму. Збірка «Квіти зла» - вияв протиставлення Добра і Зла. Естетична програма символізму. П. Верлен – «король» символізму. Своєрідність творчого генія А. Рембо та С. Малларме. Символічний образ птаха у драмі - феєрії М. Метерлінка «Синій птах». Новелістика Гі де Мопассана («Сімонів батько», «Мадмуазель Фіфі», «Могильниці», «Два товариші»).

Натуралізм у французькій літературі, її характерні риси. Е. Золя – теоретик натуралізму в художній літературі. Тематичне розмаїття романів Е. Золя: «Нана», «Череве Парижу», «Пастка».

Стильова строкатість літератури. Давній Єгипет у романі Б. Пруса «Фараон». Г. Сенкевич – історичний романіст (роман «Хрестоносці»). Жанрова своєрідність «Фламандських легенд» Ш. де Костера. Жуль Верн – письменник - фантаст («Діти капітана Гранта», «П'ятнадцятирічний капітан»). Пригодницький роман Т. М. Ріда «Вершник без голови». Всебічне зображення життя американського Півдня у романі Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра». Тема рабства і торгівлі людьми у романі Г. Бічер - Стоу «Хатина дядька Тома».

Українські перекладачі та дослідники літератури епохи Модернізму: М. Терещенко, І. Драч, Д. Павличко, М. Зеров, М. Лукаш, Ю. Клен, В. Ткаченко, Р. Доценко, Ю. Корецький та ін.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС: Просвітництво, Сентименталізм та Романтизм

I. Просвітництво як творчий метод

Епоха Просвітництва частково виступила спадкоємцем минулої епохи Відродження, яка також ставила на меті поширення наукових відомостей про світ, облаштування соціуму, спростування релігійних догм тощо. Але якщо діячі доби Відродження охоплювали своїми знаннями лише близьких їм за духом гуманістів та не прагнули, або й не мали особливої змоги розширити коло учасників, то діячі епохи Просвітництва змогли втілити свої ідеї й передати свої знання більшій кількості співгромадян та несли світло знань у маси.

✓ Просвітництво — це ідейний та інтелектуальний рух, що виник внаслідок боротьби буржуазії (або 3-го стану) з феодалізмом, абсолютизмом і духівництвом (церквою), це період з кінця XVII до кінця XVIII століття.

Епоха Просвітництва в історії західноєвропейської літератури – це період найгострішої антифеодальної боротьби, в руслі якої створювалися художні цінності світового значення. У цей час відбулося становлення національних мов, були надруковані перші словники та енциклопедії. Наукові дослідження набули словесного вираження у формі трактатів, роздумів про зв'язок людини з мистецтвом та природою.

Суспільно - політична картина доби

Суттєвою відмінністю епохи Просвітництва від попередніх було акцентування уваги на суспільному устрої, громадському житті. Надалі питання суспільства обговорювалися у пресі, дискусійних клубах, кав'ярнях, салонах, на асамблеях, у масонських ложах. Хоча держава, парламент та церква намагалися стримувати вільнодумство, часто зробити це було неможливо, оскільки

заборонені цензурою праці можна було опублікувати за кордоном, у країнах із ліберальнішими поглядами, таких як Англія та Нідерланди.

До другої половини XVII ст. Західна Європа втратила релігійну цілісність. Унаслідок Реформації та періоду тривалих релігійних воєн у частині європейських країн панівною християнською конфесією став протестантизм, тоді як у інших державах католицизм зберіг домінантне становище. Релігійна боротьба продовжувалася у вигляді полемік та дискусій.

Європа набула строкатості також у плані політичних режимів. Якщо у Франції, Австрійській імперії чи Іспанії цей період відповідав розквіту абсолютизму, то Англія вже минула цей етап свого розвитку й після революції 1688 року стала конституційною монархією, у якій влада короля була обмежена «Біллем про права 1689». Нідерланди мали демократію, Німеччина та Італія були роздроблені на низку малих держав, у деяких країнах (Росія та Австрійська імперія) ще міцно зберігалось кріпацтво. Виникала дискусія щодо ідеального облаштування суспільства.

В економіці Європи теж відбувалися докорінні зміни, формувалися капіталістичні виробничі відносини, зростала й зміцнювала свої позиції буржуазія (третій клас, підприємці). Економічний центр Європи змістився з півдня, де раніше основну роль відігравали Венеція та Генуя, на північ, у Амстердам, де вже відбулася буржуазна революція. У другій половині XVIII ст., з початком промислової революції, головним центром економіки Європи став Лондон.

Література епохи Просвітництва, її представники

Ідеологи Просвітництва основною причиною недосконалості людського суспільства вважали неосвіченість, яка була результатом або природної нерозвиненості народу, який ще не встиг розвинути і перебував на низькому культурному рівні, або обману народу священниками чи світськими можновладцями. На думку просвітників, якщо зняти пільму неосвіченості, то з дикунського чи напівдикунського царства зросте царство Розуму й цивілізації. Отже,

свою основну мету ідеологи руху вбачали у тому, щоб нести до народу освіту, світло пізнання, ідеї, які могли виховувати і наставляти людей на шлях істини. Звідси й назва руху та епохи - Просвітництво.

Філософія Просвітництва, поставивши акцент на розум, успадкувала багато від раціоналізму, однак значно почерпнула також із ідей емпіризму. На відміну від раціоналістів, наприклад, Декарта, розум у просвітників не пасивне сховище вічних ідей спільних для людини та Бога, а активне знаряддя для зміни життя. Це зумовлено загальним прагненням просвітників до трансформації, реформ суспільства та вірою у те, що, спираючись на науку, можна встановити нові розумні закони й перебудувати світ на краще.

Серед визначних французьких філософів - просвітників Вольтер, Етьєн Кондільяк, Шарль Луї де Монтеск'є, Жан - Жак Руссо (котрі стояли на позиціях деїзму (від лат. *deus*, «бог») - віра в Бога - творця світу, але невіра в його подальшу діяльність у цьому світі (тобто, надалі він не втручається - на противагу теїзму)); Дені Дідро, Жульєн Ламетрі, Клод Гельвецій, Поль Гольбах (котрі відстоювали матеріалістичні погляди). Англійська філософія епохи Просвітництва була представлена Дж. Толандом, Е. Шефтсбері, Е. Коллінзом, Б. Мандевілем, німецька - Х. Вольфом, А. Баумгартеном, Г. Лессінгом.

Ознаки Просвітництва		
1	Головна ідея	❖ завдяки знанням змінити недосконалий світ;
2	Філософія доби	❖ ідея природної людини, згідно якої людина за своєю природою досконала, але її псує неправильне виховання та вплив цивілізації; ❖ ідея освіченої монархії (на чолі держави має стояти освічений монарх, монарх - філософ, покровитель мистецтв, наук, ремесел);
3	Головне завдання	❖ боротьба із феодалізмом, абсолютизмом, духівництвом;

4	Головні герої епохи	❖ люди науки, мистецтва, державні діячі - реформатори та звичайна людина, яка зображується із симпатією та любов'ю;
5	Час Просвітництва	❖ час відкриттів та подорожей;
6	Прикмета епохи	❖ пропаганда книг та знань, створення перших енциклопедій;
7	Епоха Просвітництва	❖ епоха енциклопедистів - людей, обізнаних в різних галузях знань.

Осередки Просвітництва

У Європі та Америці сформувалося міжнародне «віртуальне» товариство, яке отримало назву «Республіка листів» (*Respublica literaria*). Члени цього товариства обмінювалися думками через кордони держав, листуючись один з одним.

Літературні салони у Франції в епоху правління Людовика XIV виконували роль просвітних осередків. Зазвичай господиня салону запрошувала до себе відомого письменника або філософа, який розпочинав дискусію на цікаву для гостей філософську, суспільну або політичну тему. Господарями салонів були й чоловіки. Найвідоміший із них - салон барона Гольбаха, в якому збиралися Дідро, д'Аламбер, Гельвецій, Мармонтель, Реналь, абат Гальяні та інші.

Кава з'явилася у Європі в XVII ст. і була надто дорогою для простого люду. На початку XVIII ст. кав'ярні Оксфорда, Лондона та Парижа також стали виконувати роль наукових і літературних клубів. У паризькому «Café Procope», наприклад, зародилася ідея створення «Енциклопедії». Кав'ярні Лондона та Оксфорда стали «грошовими університетами», де в атмосфері, вільній від університетської строгості, читалися лекції та проводилися демонстрації наукових експериментів. Однак, до кінця століття кава стала дешевшою і доступнішою ширшим колам буржуазії, і кав'ярні втратили просвітницький статус. Найкращі з них, втім, перетворилися у закриті клуби з обмеженим членством.

Академії та рівнозначні їм наукові товариства (на кшталт Лондонського королівського) сформувалися у великих європейських державах у XVII ст. Вони сприяли поширенню наукових знань та заохочували наукові дослідження. Професія вченого набула престижності. Французька академія наук регулярно оголошувала конкурси на найкращі наукові дослідження, публікувала словники французької мови та сприяла її стандартизації. Зусиллями Леонарда Ейлера піднявся рівень спочатку Пруської академії наук, а потім Петербурзької академії наук.

Складовою частиною Просвітництва було братерство вільних каменярів, масонство, всесвітній орден, який ставив перед собою мету змінити суспільство шляхом впливу на владні органи та державних діячів. Чимало просвітників належали до тієї чи іншої масонської ложі. Серед них Монтеск'є, Вольтер, Александер Поуп, Горас Волпол, Роберт Волпол, Моцарт, Гете, Фрідріх Великий, Бенджамін Франклін, Джордж Вашингтон.

З'явилася мода на приватні бібліотеки. Одну з таких бібліотек, бібліотеку Дідро, придбала та поповнювала новими виданнями російська цариця Катерина II. Водночас розширювалася межа публічних бібліотек, в яких можна було позичити книгу. Книги часто також пропонувалися у тих кав'ярнях, які виконували роль клубів.

Видавнича діяльність

Важливою віхою у розвитку ідей Просвітництва стало видання «Енциклопедії, або Тлумачного словника наук, мистецтв і ремесел», здійснене у середині XVIII ст. під керівництвом Дені Дідро та Жана ле Рона д'Аламбера. Вона не тільки збила в одному виданні тогочасні знання людства, а й виклала їх у світському, науковому дусі, відкидаючи теологію. Жан д'Аламбер написав до «Енциклопедії» вступне слово, у якому сформулював її мету, задачі та засади, на яких вона створювалася.

«Енциклопедія» стала вершиною епохи Просвітництва, але видавництво наукової, філософської та полемічної літератури не

обмежилось нею. Перший науковий журнал «Journal des Scavants» вийшов у Парижі 1665 року, а з 1680 видавництво періодики набрало силу. Спочатку журнали видавалися латиною та французькою, але згодом французька мова повністю витіснила латину. Оскільки видавнича справа у менших країнах Європи мала менший ринок, а, отже, на шляху її розвитку було більше перешкод, французькі журнали, що друкувалися здебільшого в Нідерландах, щоб уникнути цензури, стали випускати по всій континентальній Європі. Саме у цей період французька мова набрала статусу мови міжнародного спілкування для освічених людей Європи.

Поряд із якісними виданнями, в епоху Просвітництва з'явилося також багато низькопробних видань, що публікували здебільшого плітки й скандальні історії. У Лондоні центром цієї літературної братії була Граб-стріт, вулиця яка вже не існує, але залишилася в англійській мові синонімом низькопробної літератури. Новим явищем у книгодрукуванні стала поява здешевлених видань популярних творів для нижчих прошарків (шляхом друку на папері нижчого гатунку та дешевими фарбами).

Епоха Просвітництва була також часом надзвичайно тісної взаємодії багатьох національних літератур та культур. Прямим наслідком цієї взаємодії стало виникнення єдиної європейської літератури, що сприятиме формуванню майбутньої світової літератури. Саме тому німецький просвітник Й. В. Гете, оцінюючи культурний розвиток Європи XVIII ст., сказав: «Тепер ми вступаємо в епоху світової літератури».

Опозиція до Просвітництва

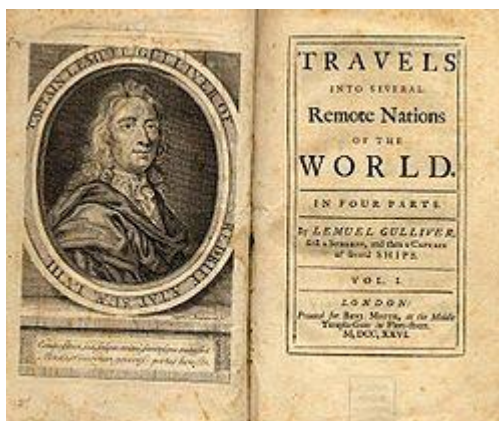
Як реакція на Просвітництво наприкінці XVIII ст. сформувався опозиційний до нього рух, який пізніше отримав назву контрпросвітництва. Серед критиків Просвітництва були Едмунд Берк, Жозеф де Местр та інші мислителі, на думку яких результатом діяльності просвітників було руйнування традицій. Світською ідеологією, що пропагувала ідеї протилежні просвітянкам, став романтизм. Романтизму властивий потяг до надприродного та містичного, а також ідеалізація старих часів. Коли просвітяники

опиралися на розум і науку, то романтики апелювали до віри та релігії.

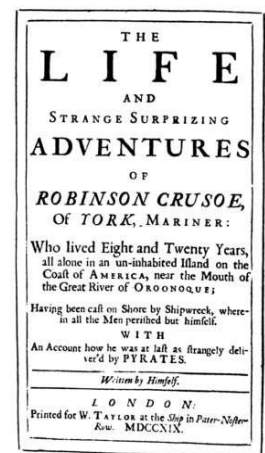
Найвідоміші літературні твори доби Просвітництва:

- Вольтер «Простак»
- Даніель Дефо «Робінзон Крузо»
- Джонатан Свіфт «Мандри Гулівера»
- Йоган Вольфганг Гете «Фауст»
- Генрі Філдінг «Історія Тома Джонса, знайди»
- Фрідріх Шиллер «Вільгельм Телль»

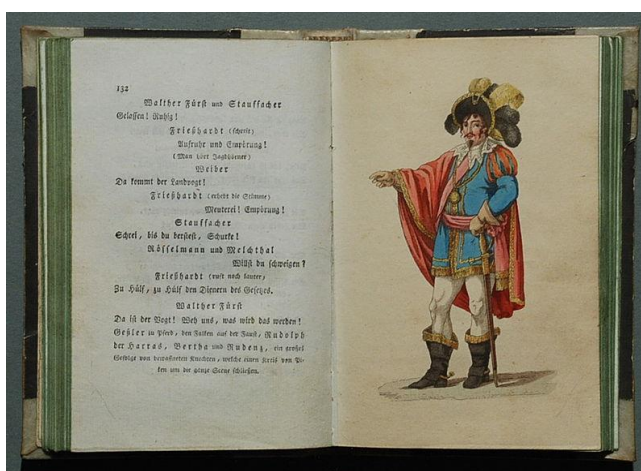
ПЕРШІ ВИДАННЯ ТВОРІВ

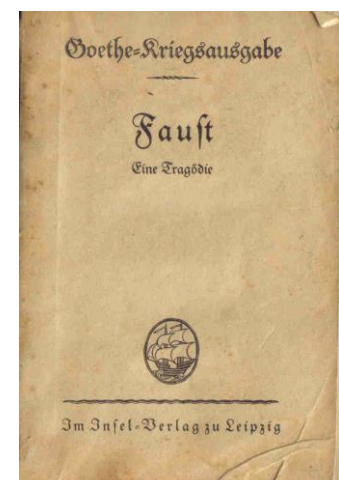
«Мандри Гулівера» Дж. Свіфта

«Робінзон Крузо» Д. Дефо.

Aus *Willhelm Tell*, Friedrich Schiller,
Erstdruck von 1804.
Ф.Шіллер «Вільгельм Телль»

Й.В. Гете «Фауст»

II. Сентименталізм

✓ Сентименталізм - літературний напрям другої половини XVIII - початку XIX ст., що характеризується прагненням відтворити світ почуттів простої людини й викликати співчуття до героїв у читачів.

Сентименталізм дістав свою назву від роману англійського письменника Лоренса Стерна «Сентиментальна подорож Францією та Італією» (1768 р.). Саме ж слово «сентиментальний» існувало в Англії ще до публікації стернівського роману: його перше використання зафіксував англійський словник 1749 року. До виходу роману Л. Стерна воно вживалося у мові художньої літератури рідко та мало два основних значення: «розсудливий» і «здатний до співчуття». З 60-х років XVIII ст. починає переважати друге значення слова «сентиментальний».

Риси сентименталізму як нового напрямку помітні вже у європейських літературах 30 - 50 - х рр. XVIII ст. : у літературі Англії (поезія Дж. Томсона, Е. Юнга, Т. Грея), Франції (романи Р. Мариво і А. Прево, «сльозлива комедія» П. Лашоссе), Німеччини («серйозна комедія» Х. В. Геллерта, частково «Мессіада» Ф. Клопштока). Але як окремий літературний напрям сентименталізм постав у 60 - ті роки XVIII ст. Серед найвідоміших яскравих письменників - сентименталістів були С. Річардсон («Памела», «Кларіса»), О. Голдсміт («Векфільдський священник»), Л. Стерн («Життя та думки Трістрама Шенді», «Сентиментальна подорож») в Англії; Й. В. Гете («Страждання юного Вертера»), Ф. Шіллер («Розбійники»), Жан Поль («Зібенкез») в Німеччині; Ж. - Ж. Руссо («Юлія, або Нова Елоїза», «Сповідь»), Д. Дідро («Жак - фаталіст», «Черниця»), Б. де Сен - П'єр («Поль і Вірґінія») у Франції; М. Карамзін («Бідна Ліза», «Листи російського мандрівника»), О. Радищев («Подорож з Петербурга до Москви») в Росії. Позначився напрям сентименталізму й на інших європейських літературах: угорській (Й. Карман), польській (К. Бродзінський, Ю. Нємцевич), сербській (Д. Обрадович).

На відміну від інших літературних напрямів, естетичні принципи сентименталізму не знаходять закінченого вираження у теорії. Сентименталісти не писали літературних маніфестів, не висували власних ідеологів та теоретиків, якими були, зокрема, Н. Буало для класицизму, Ф. Шлегель для романтизму, Е. Золя для натуралізму. Не можна сказати, що сентименталізм розробив і власний творчий метод. Вірніше було б розглядати сентименталізм як певний умонастрій з **характерними ознаками**:

- ❖ почуття як основна людська цінність та вимір;
- ❖ меланхолійна мрійність;
- ❖ песимізм;
- ❖ чуттєвість;
- ❖ індивідуалізм у переживаннях тощо.

№	Ознаки Сентименталізму
1	❖ Сентименталізм зароджується всередині просвітницької ідеології;
2	❖ Він стає негативною реакцією на просвітницький раціоналізм;
3	❖ Культові розуму, що панував як у класицизмі, так і в просвітництві, сентименталізм протиставив культ почуття;
4	❖ Сентименталізм спирається на філософію агностицизму англійського мислителя Девіда Юма. Агностицизм був полемічно спрямований проти раціоналізму просвітителів. Він піддавав сумніву віру в безмежні можливості розуму. За Д. Юмом, усі розумові уявлення людини про світ можуть бути помилковими, а моральні оцінки людей - спираються не на поради розуму, а на емоції або ж «активні відчуття». «Розум, - вважає англійський філософ, - ніколи не має перед собою ніяких речей, окрім сприйняття...»

Жанри літератури

Сентименталізм змінює жанрову систему сучасної йому літератури. Він відкидає класицистичну ієрархію жанрів: у сентименталістів немає жанрів «високих» та «низьких», усі вони рівноправні. Жанри, що домінували у літературі класицизму (ода, трагедія, героїчна поема), поступаються місцем новим жанрам. Зміни відбуваються в усіх родах літератури. В епосі панують жанри **подорожніх нотаток** («Сентиментальна подорож» Л. Стерна, «Подорож з Петербурга до Москви» О. Радищева), **епістолярного роману** («Страждання юного Вертера» Й. В. Гете, романи С. Річардсона), з'являється **сімейно - побутова повість** («Бідна Ліза» М. Карамзіна). В епічних творах сентименталізму важливу роль відіграють елементи **сповіді** («Сповідь» Ж. - Ж. Руссо) та **споминів** («Черниця» Д. Дідро), що надає можливості глибшого розкриття внутрішнього світу персонажів, їхніх почуттів та переживань. Жанри лірики, - **елегії, ідилії, мадригали, послання**, - мають на меті психологічний аналіз, розкриття суб'єктивного світу ліричного героя. Видатними ліриками сентименталізму були англійські поети (Дж. Томсон, Е. Юнг, Т. Грей, О. Голдсміт). Похмурі мотиви в їхніх творах зумовили виникнення назви **«цвинтарна поезія»** (наприклад, «Елегія, написана на сільському цвинтарі» Т. Грея). Розробляли сентименталісти й жанри драми. Серед них - так звані **«міщанська драма», «серйозна комедія», «сльозлива комедія»**. У драматургії сентименталізму скасовуються «три єдності» класицистів, синтезуються елементи трагедії та комедії.

Композиція творів

Відкидає сентименталізм і класицистичні канони композиції. Твір будується тепер не за правилами суворої логічності та пропорційності, а досить вільно. У творах сентименталістів поширюються **ліричні відступи**. Досить часто відсутні в них класичні п'ять елементів сюжету. Посилюється у сентименталізмі й роль **пейзажу**, який виступає засобом вираження переживань та

настроїв персонажів. Пейзажі у сентименталістів здебільшого сільські, вони зображають сільські кладовища, руїни, мальовничі куточки, які мають викликати меланхолійні настрої.

Найбільш ексцентричним за формою твором сентименталізму є роман Л. Стерна «Життя та думки Трістрама Шенді, джентльмена». Саме прізвище головного героя означає «нерозсудливий». Такою ж «нерозсудливою» здається й уся структура стернівського твору. В ньому багато ліричних відступів, усіляких дотепних зауважень, розпочатих, але не закінчених новел. Автор постійно відступає від теми, розповідаючи про якусь подію, він обіцяє далі повернутися до неї, але цього не робить. Порушений у романі хронологічно послідовний виклад подій. Деякі розділи твору надруковані не за порядком їхньої нумерації. Іноді Л. Стерн взагалі залишає порожні сторінки, передмову ж та присвяту до роману вміщено не на традиційному місці, а всередині першого тому. Англійський сентименталіст пародіює просвітницькі романи з їхньою залогізованістю та структурною чіткістю. В основу «Життя та думок» Л. Стерн поклав не логічний, а емоційний принцип побудови. Для нього важлива не зовнішня раціональна логіка та послідовність подій, а зображення внутрішнього світу людини, поступова зміна настроїв і душевних порухів.

Сентименталізм **демократизує мову художнього твору** - вона стає зрозумілішою для широких верств населення. Здебільшого зникають риторичні пишномовності й архаїзми. Художні засоби й лексичні одиниці беруться з **фольклору**, інтерес до якого посилюється в сентименталізмі.

Худ. В.Л. Боровиковський. Дашенька та Лізонька

Ж.Б. Грьоз. Спогади (Лондон)

Елізабет Віже-Лебрен.
Автопортрет з дочкою. Лувр. Париж.

III. Романтизм

✓ Романтизм – літературний напрям, що виник наприкінці XVIII ст. у Німеччині та існував у літературі Європи й Америки у першій половині XIX ст.

Термін «романтизм» закріплюється безпосередньо його першими представниками – німецькими романтиками. До того ж поняття романтизму, або ж романтичного мистецтва, означало сучасну літературу та мистецтво (зокрема у теоретичних працях А. В. Шлегеля). Нове поняття мало на меті протиставити себе класичному мистецтву. Саме слово «романтизм» походить від іспанського «романс», що позначало ліричний жанр, який виник в іспанській літературі ще у середні віки. Згодом «романс» починає означати епічний жанр роману. У XVII ст. поширюється визначення «романтичний», яке характеризувало твори та сюжети, написані романськими (а не класичними) мовами. В Англії XVIII ст. епітет «романтичний» позначав літературу Середньовіччя та Ренесансу, а згодом – фантастичне, дивовижне, таємниче як необхідні елементи поезії кінця XVIII ст.

Школи романтизму. На батьківщині романтизму, у Німеччині, існували дві романтичні школи – йєнська (брати Ф. та А. Шлегель, Л. Тік, Новаліс, В. Вакенродер) та гейдельберзька (брати Я. та В. Грімм, Л. Арнім, К. Brentано, І. Ейхендорф). Видатні німецькі романтики такі як, Е. Т. А. Гофман, Г. Клейст, Г. Гельдерлін, А. Шаміссо, не належали до цих шкіл. Значним явищем у світовому романтизмі став його англійський варіант. Англійський романтизм презентований так званою «озерною школою» (В. Вордсворт, С. Колрідж, Р. Сауті), а також творчістю Дж. Г. Байрона, П. Б. Шеллі, Дж. Кітса, Т. Мура, В. Скотта. Представниками французького романтизму були Р. Шатобріан, Ж. де Сталь, Б. Констан, А. де Віньї, А. де Мюссе, А. Ламартін, В. Гюґо, Ж. Санд, Е. Сю. Поширюється романтизм і в інших європейських країнах: Італії (Дж. Леопарді, Н. Фосколо, А. Мандзоні), Іспанії (Х. де Експронседа, М. Х. де Ларра), Австрії (Ф. Грільпарцер, Н. Ленау), Польщі (А. Міцкевич,

Ю. Словацький, З. Красинський), Угорщині (Ш. Петефі). Охоплює романтизм і Росію (В. Жуковський, Є. Баратинський, ранній О. Пушкін, К. Рилєєв, Ф. Тютчев, М. Лєрмонтов), й зокрема - літератури народів, що входили до складу Російської імперії (А. Чавчавадзе і Н. Бараташвілі в Грузії, Х. Абовян у Вірменії, Аспазія та Я. Райніс у Латвії та інші). Самобутнім явищем стає і американський романтизм. Він існує в країнах Латинської Америки (Е. Ечевєрріа, І. Альтамірано, Х. Монтальво) та в США (В. Ірвінг, Н. Готорн, Е. По, Ф. Купер, Г. Лонгфелло, Г. Мелвілл).

Естетичні принципи літератури романтизму постають у теоретичних працях та маніфестах представників напряму. Серед найвизначніших - «Фантазії про мистецтво» (1799 р.) В. Вакенродера, «Фрагменти» Ф. Шлегеля (1797 - 1800 рр.), «Християнство, або Європа» (1799 р.) Новаліса, передмова до другого видання «Ліричних балад» (1800 р.) В. Вордсворта, «Про літературу» та «Про Німеччину» (відповідно - 1800 р. та 1810 р.) Ж. де Сталь, передмова до драми «Кромвель» (1824 р.) В. Гюґо.

Провідні течії Романтизму	
Народно - фольклорна (початок ХІХ ст.)	орієнтована на фольклор і народнопоетичне художнє мислення (простота поетичного вислову, емоційна наснага, мелодійність народної поезії). Започаткована в Англії В. Вордсвортом («Ліричні балади», 1798), розвинена в Німеччині гейдельберзькою школою романтиків, згодом набула поширення у решті європейських літератур, особливо у слов'янському світі.
Байронічна	у якій присутній культ духовного та душевного страждання, меланхолія, депресія та світова скорбота (національна туга), гостре протиставлення мрії та життя, ідеалу та дійсності (Дж. Г. Н. Байрон, Г. Гейне,

	А. Міцкевич, О. Пушкін, М. Лермонтов та ін.). Довершене втілення здобула у творчості Дж. Г. Н. Байрона, за прізвиськом якого її названо.
Гротескно - фантастична (гофманівська, Гофман)	перенесення романтичної фантазмагорії до сфери повсякденного життя, побуту, їх своєрідне переплетіння, у наслідок чого вбога дійсність поставала у примхливому гротескно - фантастичному висвітленні, розкриваючи одночасно свою непривабливу сутність. До цієї течії належав пізній готичний роман.
Вальтерівська (за Вальтер Скотт)	цілковито зосередилася на історичній тематиці, формуванні та удосконаленні жанру історичного роману, історичної поеми та драми, у певних аспектах ставши переходом до реалізму. Модель жанру історичного роману створив Вальтер Скотт.
Утопічна (1830 - 1840 рр. творчість В. Гюго, Жорж Санд, Г. Гейне)	зорієнтована на пошук ідеальної правди, ствердження позитивних тенденцій та цінностей життя, оптимістичної надії та пророцтва, готовність до самопожертви, широке використання риторичних засобів.

Риси Романтизму

Романтизм мислився його засновниками як антикласицистичний напрям. Дійсно, чимало принципів і рис нового напрямку протистояло орієнтаціям класицистів. Зокрема, культ античності, що панував у класицизмі, не знаходить свого відгуку у романтиків. Останні - чи не вперше в літературі Нового часу - із богоговінням ставилися до середньовічної доби. «Це були

прекрасні, знаменні часи, коли Європа була єдиною християнською країною, коли християнське співтовариство населяло цю перетворену людиною частину світу...», – писав про Середньовіччя один з найяскравіших теоретиків і практиків німецького романтизму Новаліс. Віддавала перевагу середнім вікам перед античністю і представниця французького романтизму Жермена де Сталь. У культурі та мистецтві середньовіччя романтики вбачали таємниче, містичне, дивовижне, а саме це й цікавило їх, та художньо відтворювалося у їхніх творах.

Посилюється **інтерес** романтиків до Сходу, а саме до **східної екзотики** (як приклад, «Східні мотиви» В. Гюґо, «Єврейські мелодії» Дж. Байрона, «Кримські сонети» А. Міцкевича). На східному тлі відбувається дія багатьох романтичних творів («Повстання ісламу» П. Шеллі, «Бахчисарайський фонтан» О. Пушкіна, «Демон» М. Лермонтова, «Корсар» Дж. Байрона). Особливу увагу романтики приділяють **християнським мотивам та образам** («Мойсей» А. Вінї, «Каїн» Дж. Байрона, «Еліксири диявола» Е. Гофмана). Зокрема, В. Гюґо був певний того, що саме християнство породило романтичну літературу.

Справжнім здобутком романтизму було те, що він проголосив абсолютну свободу творчості. Той же В. Гюґо затверджує принцип **свободи поета** у передмові до своєї поетичної збірки «Східні мотиви»: «Нехай вірить він у єдиного Бога або у багатьох богів, у Плутона або в Сатану... або ні в що не вірить; нехай пише прозою або віршами; нехай ґрунтується у будь-якому сторіччі, у будь-якому кліматі; нехай зараховує себе до стародавніх або нових авторів; нехай музою його буде антична муза або середньовічна фея... Поет вільний. Станьмо на його точку зору та будемо виходити з неї».

Поет, за романтичною концепцією, є **провидцем**, талант його не підкоряється ніяким законам, встановленим звичайними людьми, – він вищий за них. Поети, за висловом англійського романтика Персі Біші Шеллі, є «невизнаними законодавцями світу».

Успадкувавши **інтерес** до внутрішнього світу людини, до **«життя серця»** у сентименталістів, романтики, однак, зображують «почуттєву» сторону людського буття не так однобічно, як їхні

попередники. Представники романтизму **приділяють увагу єдності почуттів та розуму, емоцій та ідей**. Зокрема Ф. Шлегель визначав романтичну поезію як «прогресивну та універсальну». В ній, на думку німецького теоретика, мають поєднуватись і філософія, і словесне мистецтво, і необмежене самовираження творчої індивідуальності. Романтики намагаються охопити внутрішнє життя людини в усій повноті, врахувавши порухи як серця, так і розуму. Сама поезія покликана бути «зображенням душі, настроєм внутрішнього світу в його сукупності» (Новалис). Адже романтизм визнає єдиний та основний закон - це, за словами Ф. Шеллінга, «свавілля поета».

Проте, Романтизм часто вдається до смішного, гумористичного, чудернацького. Своєрідним явищем поезики романтизму стає так звана **«романтична іронія»**. Ф. Шлегель, Жан Поль, К. Зольгер спеціально розробляли її теорію. Іронія як різновид гумору покликана бути найбільш дієвим елементом романтичного мистецтва. За висловом Ф. Шлегеля, іронія є «неперервним самопародіюванням», вона свідомо зображує «нескінченний цілковитий хаос». Романтична іронія підкреслює відносність будь-яких обмежень та умовностей різних аспектів життя.

Іншим засобом романтичного пізнання Всесвіту стає **гротеск**. Він розглядається романтиками як один з основних прийомів зображення. В. Гюґо називає гротеск «красою, що відтінена потворністю». Він, з одного боку, «створює потворне та жахливе, з іншого - комічне й блазнівське», як зауважує автор «Передмови» до «Кромвеля». Поряд із гротеском романтизм вдається й до інших форм умовної образності. Адже митець - романтик не відтворює дійсність, а перетворює, «романтизує» її, за висловом того ж В. Гюґо, «за допомогою своєї уяви». І цей новий умовний світ для романтика є більш прекрасним та істинним, ніж реальний.

Романтичні «два світи» далеко не завжди співіснують у гармонійній єдності. Митці часто відчують цілковитий розлад між мрією та дійсністю. Романтики зазнають страждань у суперечливому непізнаваному світі, а весь напрям знаменується так званим **«космічним песимізмом»**, настроями безнадії та відчаю. Такий

романтичний умонастрій дістав назву «світової скорботи» (термін належить німецькому письменникові Жану Полю). Романтичні герої відчують хаотичність світу, примарність людського щастя, розлад із суспільством. «Світова скорбота» властива ліричним героям Дж. Леопарді, А. де Вінї, А. де Ламартіна, М. Лермонтова, головним героям творів Ф. Шатобріана («Рене»), А. де Мюссе («Сповідь сина віку»), Б. Констан («Адольф»), а особливо - Дж. Г. Байрона («Паломництво Чайльд - Гарольда», «Манфред», «Каїн»).

Визначною рисою романтиків був їхній гарячий інтерес до фольклору. Представники напряду не лише використовували різноманітні народнопоетичні образи, сюжети та мотиви, а й самі виступили як збирачі казок, легенд, народних пісень. Так, видатний англійський романтик Вальтер Скотт на початку своєї творчої діяльності надрукував зібрання старовинних шотландських балад і легенд «Поезія шотландського кордону» (1802 - 1803 рр.). У Німеччині А. Арнім та К. Brentано видали збірки народних пісень, а брати Якоб та Вільгельм Грімм (засновники міфологічної школи у фольклористиці та літературознавстві) стали всесвітньо відомими завдяки своїм «Дитячим і родинним казкам» (1812 р.). Звернення романтиків до уснопоетичної традиції сприяло взаємному збагаченню фольклору та літератури.

Нові жанри. Із романтизмом пов'язаний небувалий розквіт ліричних жанрів, які за часів раціоналістичної літератури XVIII ст. відійшли на другий план. Популярні в літературі класицизму жанри оди та дифірамба романтики відкинули. Романтизм значно збагатив систему літературних жанрів. Саме у цьому напрямі народжується жанр **історичного роману**, основоположником якого є Вальтер Скотт. З'являються також жанри **ліро - епічної поеми** (Байрон, Шеллі, Пушкін, Петєфі), **фантастичної повісті** (Гофман, Е. По). В усі жанрові форми напряду, хай то буде драма, роман або новела, проникає притаманний романтизмові ліричний струмінь. Риса романтизму (суб'єктивність, ліризм, «два світи», «світова скорбота», романтична іронія, гротеск тощо) поширюються практично на всі жанрові форми.

Для навчальної рефлексії:

Перевірте себе!

✓ У результаті опрацювання теоретичного матеріалу з пропонованих джерел ви:

	– встановлюєте хронологічні межі історико - культурних епох та орієнтуєтесь у специфіці розвитку західно - європейських літератур;
	– даєте цілісну характеристику епосі, визначаєте ідейно - художні особливості періоду розвитку світової літератури, літературного напрямку, творчого методу;
	– знаєте постаті найвідоміших представників літературної епохи, імена найвідоміших перекладачів їхніх творів, а також встановлюєте їхню роль у розвитку світової літератури, формуванні української перекладацької традиції;
	– називаєте найвідоміші літературознавчі праці, імена дослідників творів літературних епох, напрями філологічних досліджень за матеріалами літературної критики (1 - 2 джерело до кожної літературної епохи);
	– маєте загальне уявлення про те, як художній твір представлений у сучасному культурному медіапросторі через художні переклади та переспіви, мистецькі інтерпретації, в т.ч. – екранізації;
	– здатні створювати власний інформаційний (презентація пошукового характеру), дослідницький (тези / доповідь / презентація за результатами філологічного дослідження, художній переклад), творчий (медіа) проєкт за матеріалами вивченого з курсу.

ФОКУС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№	Тематика занять	К-ть годин
Модуль 1. Література XVIII ст.		
1	Історико - культурні передумови формування літератури доби Просвітництва. Філософські основи доби Просвітництва. Ідея прогресу та освіченого абсолютизму у літературі Англії та Франції. Літературні жанри сатири та утопії у романах та повістях.	2
2	Просвітництво у німецькій літературі. Веймарські класики.	2
3	Література сентименталізму в Англії у 30 - ті роки XVIII ст. (поезія Дж. Томсона, Е. Юнга, Т. Грея). Література сентименталізму у Франції у 30 - ті роки XVIII ст. (романи Р. Маріво, А. Прево, сльозлива комедія П. Лашоссе).	2
4	Розквіт та зрілість сентименталізму в 60 - і роки XVIII ст. (Англія, Німеччина, Франція, Росія, Угорщина, Польща, Сербія).	2
Модуль 2. Література XIX ст.		
5	Особливості розвитку літератури XIX століття. Естетика та поетика романтизму. Нові жанри у літературі. Особливості німецького романтизму. Нове прочитання міфології та фольклору у літературі.	2
6	Англійська література Вікторіанської доби та література США після громадянської війни. Французький романтизм: особливості та експериментаторство з жанрами. Творчий метод реалізму в літературі.	2

Модуль 3. Література кінця XIX – початку XX ст.

7	Тенденції розвитку літератури II половини XIX ст. - початку XX ст. Розвиток нових жанрів у літературі Англії, Франції та Німеччини. Література Польщі, Угорщини та Росії XIX ст. Літературні процеси кінця XIX - початку XX ст.	2
Разом		14

ФОКУС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№	НАЗВА ТЕМИ	К-ть годи н
Модуль 1. Література XVIII ст.		
1	Просвітництво в Англії: «Робінзон Крузо» Д. Дефо; «Подорожування Гулівера» Дж. Світа. Творчість письменників - просвітників: А. Р. Лесажа «Кульгавий біс», Ш. Л. Монтеск'є «Перські листи», «Дух законів»; оригінальність творчості Вольтера: «Генріада», «Орлеанська дівиця». Особливості творчості Д. Дідро («Парадокс про актора», «Племінник Рамо», «Черниця»).	2
2	Революційні погляди письменників: Ф. М. Клінгер «Буря і натиск», роман «Життя Фауста»; Й. К. Готшед «Помираючий Катон»; Е. Кант «Критика чистого розуму», «Критика здібності судження»; Ф. Шіллер «Розбійники», «Зговір Фієско в Генує».	2
3	Англійська драма в постатях: Дж. Аддісон «Катон», Дж. Лілло «Лондонський купець». Поезія Р. Бернса, її літературне значення.	1
4	Дидактичні твори: Ж. - Ж. Руссо «Нова Елоїза», «Еміль», «Сповідь». Театр П. Бомарше: «Севільський цирульник», «Одруження Фігаро».	1

5	Літератури доби Просвітництва в Угорщині, Польщі, Сербії: Й. Карман, К. Бродзінський, Ю. Немцевич, Д. Обрадович. Література Сходу, Азії та Америки. Китайська традиційна література. Азійська література: традиції та новаторство. Американська нова література.	1
6	Сентименталізм як літературний та мистецький напрям. Жанр сентиментального роману: «Кларісса Гарлоу, або Історія молодого леді» С. Річардсона; «Життя і думки Трістрама Шенді, джентльмена» Л. Стерна; «Сентиментальна подорож»; «Історія Тома Джонса, знайди» Г. Філдінга. Сентименталізм в поезії: Й. Гете «Фауст», «Прометей», «Страждання юного Вертера». Література Росії: проза, поезія, критика. Сентименталізм у творах М. Карамзіна «Бідна Ліза», О. Радищева «Подорож з Петербурга в Москву».	2
Модуль 2. Література XIX ст.		
7	Естетика та поетика романтизму. Основні етапи розвитку та течії романтизму. Мистецтво та мода доби романтизму.	1
8	Німецький романтизм. Проблема національної своєрідності напрямку. Аналіз творів Е. Т. А. Гофмана «Життєва філософія кота Мурра», «Золотий горнець», «Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер». Життєвий і творчий шлях Г. Гейне. Його «Книга пісень» – видатне явище німецького романтизму.	2
9	Англійський романтизм. Гармонія людини з природою – провідна тема лірики П. Б. Шеллі. «Українська» та «східна» теми у творчості Дж. Г. Байрона: «Мазепа», цикл «Східні поеми». В. Скотт – засновник жанру історичного роману.	2
10	Французький романтизм. Романна творчість В. Гюго: «Людина, яка сміється», «93», «Знедолені», «Собор Паризької Богоматері». Жорж Санд – письменниця - феміністка. Образ сильної і незалежної жінки в діалогії «Консуело», «Графиня Рудольштадт».	2

11	Американський романтизм. Новелістика В. Ірвінга. Ф. Купер – майстер пригодницького роману. Міф та художня творчість Н. Готорна («Червона літера», «Золото царя Мідаса»). Детективна література. Е. По – засновник детективного жанру («Червоний кіт», «Провалля і маятник», «Лігейя», «Червона смерть», «Окуляри»). А. Конан - Дойль – послідовник Е. По.	2
12	Польський романтизм. А. Міцкевич – засновник та теоретик польського романтизму. Болгарський романтизм. Христо Ботев – національний герой Болгарії, поет і публіцист. Угорський романтизм. Шандор Петефі – найвідоміший угорський поет.	2
13	Французька література 1820 - 1880 рр. Проспер Меріме – майстер реалістичної новели. Історичний роман П. Меріме «Хроніка царювання Карла IX». Романтичні та реалістичні тенденції в романах Стендаля «Арманс», «Пармський монастир», «Червоне і чорне». Тема золота та деградації особистості у творі О. де Бальзака «Гобсек». Г. Флобер: «Лексикон прописних істин», «Саламбо», «Виховання почуттів», «Проста душа».	2
14	Англійський реалістичний роман. Особливості творчого методу Ч. Діккенса («Пригоди Олівера Твіста», «Холодний дім», «Девід Коперфільд», «Різдвяні оповідання»). В. Теккерей «Ярмарок суєти» – роман без героя. Американська поезія трансценденталізму. Новаторський характер лірики У. Уїтмена («Листя трави»). Г. Лонгфелло – поет - романтик («Пісня про Гайавату»).	2
Модуль 3. Література кінця XIX – початку XX ст.		
15	Історико - культурні передумови формування літератури епохи Модернізму. Поняття модернізму в літературі (напрями, течії, стилі, школи). Ш. Бодлер як предтеча символізму. Збірка «Квіти зла» – вияв протиставлення Добра і Зла. Естетична програма символізму. П. Верлен – «король» символізму. Своєрідність творчого розвитку А. Рембо, С. Малларме. Символічний образ птаха у драмі - феєрії М. Метерлінка «Синій птах». Новелістика	2

	Гі де Мопассана: «Сімонів батько», «Мадмуазель Фіфі», «Два товариші». Поняття авангардизму. Авангардистські течії у світовій літературі.	
16	Натуралізм у французькій літературі. Течія натуралізм, її характерні риси. Е. Золя – теоретик натуралізму в художній літературі. Тематичне розмаїття романів Е. Золя: «Нана», «Череве Парижу», «Пастка». Давній Єгипет у романі Б.Пруса «Фараон». Г. Сенкевич – історичний романіст. Роман «Хрестоносці». Жанрова своєрідність «Фламандських легенд» Ш. де Костера. Ж. Верн – письменник – фантаст («Діти капітана Гранта», «П'ятнадцятирічний капітан»). Пригодницький роман Т. М. Ріда «Вершник без голови». Всебічне зображення життя американського Півдня у романі Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». Тема рабства і торгівлі людьми у романі Г. Бічер - Стоу «Хатина дядька Тома».	2
	Разом	28

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	ПРОБЛЕМАТИКА І ТЕМАТИКА	К-ть годин
Змістовий модуль 3. Творчий метод реалізму в літературі		
1	Реалізм як художній метод у європейській літературі XIX ст.	4
2	Етапи у розвитку європейського реалізму XIX ст.	4
3	Романтична традиція і реалістичний роман XIX ст.	4
4	Історія молодого людини у французькій реалістичній літературі XIX ст.	4

5	Історія молоді людини в англійській реалістичній літературі XIX ст.	4
6	Психологічна майстерність європейських реалістів XIX ст. (на матеріалі творчості 3 - х письменників).	4
7	Проблема «втрачених ілюзій» в європейському реалізмі XIX ст.	6
8	Тема дитини у творчості англійських реалістів XIX ст.	6
9	Тема грошей та її рішення в європейському реалізмі XIX ст. (від романтизму до реалізму).	4
10	Тема сім'ї та шлюбу в європейському реалізмі XIX ст.	4
11	Національна своєрідність французького реалізму XIX ст.	4
12	Національна своєрідність англійського реалізму XIX ст.	4
	<i>У т.ч. – на підготовку ІНДЗ (за вибором студентів)</i>	4

Примітка: У розрахунку годин на виконання самостійної роботи передбачено час на виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань у вигляді презентацій творчості митця, авторських поетичних перекладів чи переспівів, творчих відгуків (відгук на прочитане, рецензія на твір, буклет про творчість, рекламна афіша до театральної вистави тощо).

**ЗАВДАННЯ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ,
ДЛЯ ПІДСУМКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ**

Модуль 1. Література XVIII ст.

***П - 1. Особливості творчого методу письменників
доби Просвітництва***

Питання для розгляду:

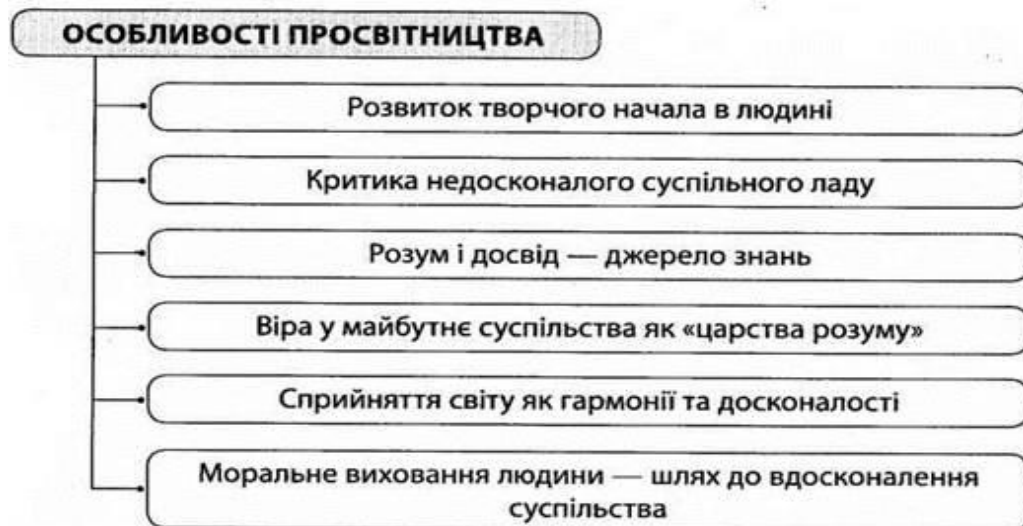
1. Просвітництво в Англії:
 - 1.1 Порушення суспільних проблем у романі - щоденнику «Робінзон Крузо» Д. Дефо;
 - 1.2 Реалізація принципів жанрів сатири та іронії у романі «Подорожування Гулівера» Дж. Світа;
2. Англійська драма в постатях:
 - 2.1 Актуальність проблематики порушеної Дж. Аддісоном у п'єсі «Катон»;
 - 2.2 Актуальність ідеї твору Дж. Лілло «Лондонський купець»;
3. Сентименталізм у літературі:
 - 3.1 Використання творчих прийомів сентименталізму Л. Стерном у творах «Життя і думки Трістрама Шенді, джентльмена», «Сентиментальна подорож»;
 - 3.2 Особлива чуттєвість у творчості С. Річардсона («Сентиментальний роман», «Кларісса Гарлоу, або Історія молодої леді»);
 - 3.3 Пошук нових методів творчості у романі «Історія Тома Джонса, знайди» Г. Філдінга.
4. Аналіз поезії Роберта Бернса, її літературне значення.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- Написати коментар до проблем Просвітництва в Англії, спираючись на літературно - критичні джерела.
- Написати есе (відгук) за обраною темою:
 - 1) «Доцільність жанру щоденника у розкритті соціальних проблем та шляхів їх вирішення» або
 - 2) «Геніальність поезії Роберта Бернса».

- *Інтермедіальний практикум* (за творами Д. Дефо та Дж. Свіфта): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах та сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт - інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету. Можливо, не весь сюжет, а лише фабулу, окремі мотиви творів Ви зустрічали у сучасному медіапросторі, у сучасних фентезі?
- Спираючись на запропоновані схеми (А, Б, В), розкрийте усно питання: *основні риси доби Просвітництва та взаємодія епохи з іншими літературними періодами.*

А) https://zarlit.com/reader/9klas_1/3.html

Б) <https://vseosvita.ua/library/embed/01005e4s-c607.pptx.html>

B) <https://vseosvita.ua/library/embed/01005e4s-c607.pptx.html>

Жанр	Автор, назва твору
Епістолярний роман (роман у листах)	Й. В. Гете "Страждання молодого Вертера", Ж. Ж. руссо "Юлія. Або нова Елоїза"
Дорожні нотатки, щоденники	Л. Стерн "Сентиментальна подорож по Франції й Італії", О. Радищев "Подорож з Петербурга до Москви"
Реалістичний роман	Д. Дефо "Робінзон Крузо"
Сатирично-фантастичний роман	Дж. Свіфт "мандри Гуллівера"
Філософська повість	Вольтер "Простак"
"Міщанська драма"	Ф. Шиллер "Розбійники"
Комедія	П. Бомарше "Весілля Фігаро"
Трагедія	Й. В. Гете "Фауст"
Соціально-побутовий роман	Г. Філдінг "Історія Тома Джонса, знайди"
Автобіографії	Б. Франклін "Автобіографія"
Наукові, соціально-політичні, критичні статті	"Енциклопедія наук, мистецтв і ремесел" (під

Твори для прочитання:

- ✓ Д. Дефо «Робінзон Крузо»;
- ✓ Дж. Свіфт «Подорожування Гулівера»;
- ✓ С. Річардсон «Сентиментальний роман», «Кларісса Гарлоу, або Історія молодої леді»;
- ✓ Г. Філдінг «Історія Тома Джонса, знайди»;
- ✓ Дж. Аддісон «Катон»;
- ✓ Дж. Лілло «Лондонський купець»;
- ✓ Л. Стерн «Життя і думки Трістрама Шенді, джентльмена», «Сентиментальна подорож»;
- ✓ Р. Бернс «Джон ячмінне зерно» та інші поезії.

Джерела для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади: https://www.ae-lib.org.ua/lit_XVIII.htm

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 2. Творчість письменників - просвітників нових жанрів

Питання для розгляду:

1. Творчість письменників - просвітників нових жанрів.
 Проблематика творів:
 - 1.1 Проблематика у творі Ален - Рене Лесажа «Кульгавий біс»;
 - 1.2 Риторика творів Шарля Луї де Монтеск'є: «Перські листи», «Дух законів»;
 - 1.3 Ідейний пафос доби у творчості Вольтера: «Генріада», «Орлеанська дівиця».
2. Особливості творчості Д. Дідро: «Парадокс про актора», «Племінник Рамо», роман «Черниця», Енциклопедія.
3. Виховання соціуму через літературу. Дидактичні твори: Ж. - Ж. Руссо «Нова Елоїза», «Еміль», «Сповідь».
4. Соціальний конфлікт та його вирішення у театрі П. Бомарше: «Севільський цирульник», «Одруження Фігаро».
5. Революційні погляди письменників:
 - 5.1 Пафос доби у поглядах та творчості Фрідріха Максиміліана фон Клінгера: «Буря і натиск», роман «Життя Фауста»;
 - 5.2 Трагізм особистості у творчості Йогана Крістофа Готшеда («Помираючий Катон»);
 - 5.3 Вивчення раціональної природи людини Емануїлом Кантом: філософські трактати «Критика чистого розуму», «Критика здібності судження»;
 - 5.4 Фрідріх Шіллер: «Розбійники», «Зговір Фієско в Генує».
6. Сентименталізм у поезії Йоганна Фольфганга фон Гете: «Фауст», «Прометей», «Страждання юного Вертера».

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- ❖ Написати коментар до проблеми виникнення нових літературних жанрів у добу Просвітництва, спираючись на літературно - критичні джерела.

- ❖ Написати есе (відгук) або створити схему - візуалізацію за темою «Літературні жанри на служінні ідеалам людства».

Твори для читання:

- Ален - Рене Лесаж «Кульгавий біс»;
- Ш. Л. де Монтеск'є «Перські листи», «Дух законів»;
- Вольтер: «Генріада», «Орлеанська дівиця».
- Д. Дідро: «Парадокс про актора», «Племінник Рамо», роман «Черниця».
- Ж. - Ж. Руссо «Нова Елоїза», «Еміль», «Сповідь».
- П. Бомарше «Севільський цирульник», «Одруження Фігаро».
- Ф. Клінгер «Буря і натиск», роман «Життя Фауста»;
- Й. К. Готшед «Помираючий Катон»;
- Е. Кант «Критика чистого розуму», «Критика здібності судження»;
- Ф. Шіллер «Розбійники», «Зговір Фієско в Генує».

Джерела для читання текстів онлайн:

- Й. В. Гете «Фауст», «Прометей», «Страждання юного Вертера» // Електронна бібліотека ЧТИВО:
https://chtyvo.org.ua/authors/Johann_Wolfgang_von_Goethe/

***Див. також твори інших письменників за цим покликанням.

П - 3. Поширення просвітницьких ідеалів у світовій літературі

Питання для розгляду:

1. Поширення просвітницьких ідеалів у світовій літературі.
 - 1.1. Літератури доби Просвітництва в Угорщині, Польщі, Сербії: творчість К. Бродзінського, Ю. Немцевича, Д. Обрадовича.
 - 1.2. Література Росії XIX ст.: проза, поезія, критика.
 - 1.3. Розвиток літератури Сходу, Азії та Америки у XIX ст.
 - 1.3.1. Китайська традиційна література XIX ст.
 - 1.3.2. Азійська література: традиції та новаторство творчості у XIX ст.
 - 1.3.3. Американська нова література : жанри.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- ❖ Написати коментар до проблеми поширення ідей просвітництва у літературах світу, спираючись на літературно - критичні джерела.
- ❖ Написати есе за темою «Причини поширення просвітницьких ідей у світові літературі».
- ❖ Опрацювати матеріал щодо українських перекладачів та дослідників творів Д. Дефо, Вольтера, Д. Дідро, Ж. - Ж. Руссо, П. Бомарше, Й. Гете. Підготувати творчий відгук про роль української перекладацької школи у популяризації літератури епохи Просвітництва.
- ❖ Систематизуйте свої уявлення про добу Просвітництва у вигляді схеми (таблиці, рисунка, хмари тегів тощо). Для цього опрацюйте матеріал до теми та перегляньте презентацію. Це допоможе сформулювати загальне уявлення про добу Просвітництва та її художні ознаки.

Твори для читання:

- К. Бродзінський поема «Ольдіна»;
- Ю. Немцевич драма «Казимир Великий»;
- М. Карамзін «Бідна Ліза»;
- О. Радищев «Подорож з Петербурга в Москву»;
- Чарльз Брокден Браун романи (на вибір) «Клара Хоуард», «Артур Мервін», «Джейн Талбот»;
- Нгуен Зу поема «Стогін змученої душі»;
- Тікамацу Модзаемон драма «Самогубство закоханих на Острові Небесних Сіток».

Джерела для читання текстів онлайн:

- М. Карамзін «Бідна Ліза» (мовою оригіналу) // Електронна бібліотека Олексія Комарова: <https://www.ilibrary.ru/text/1087/p.1/index.html>

- О. Радищев «Подорож із Петербурга до Москви» // Електронна бібліотека Олексія Комарова: <https://ilibrary.ru/text/1850/index.html>

- Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади: https://www.ae-lib.org.ua/lit_XVIII.htm

- Бібліотека світової літератури: <https://www.ukrlib.com.ua/world/>

Модуль 2. Література XIX ст.

П - 4. Естетика і поетика романтизму в літературі

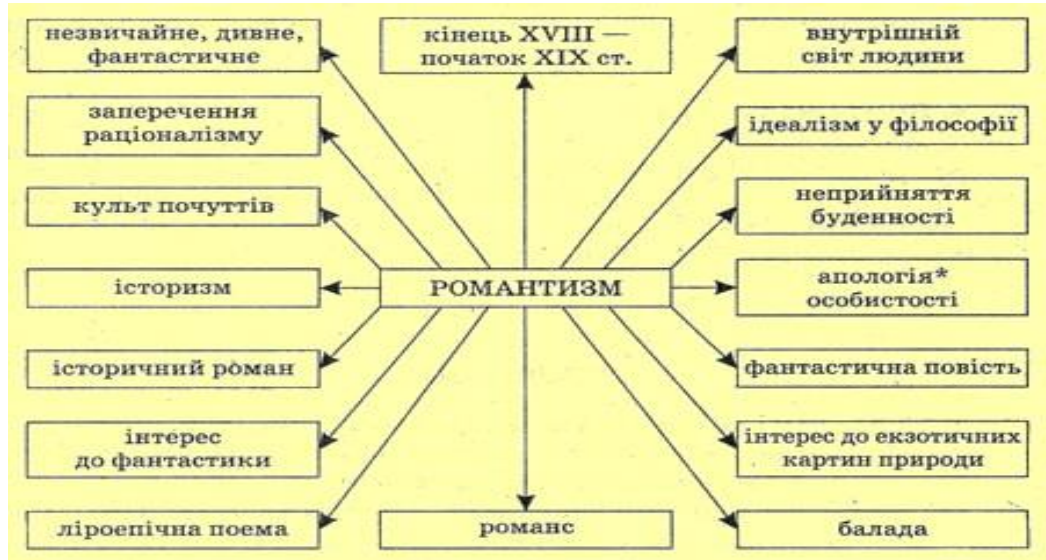
Питання для розгляду:

1. Поняття романтизму.
 - 1.1. Основні етапи розвитку та течії романтизму.
 - 1.2. Мистецтво та мода доби романтизму.
2. Німецький романтизм.
 - 2.1. Проблема національної своєрідності напряму.
 - 2.1.1. Аналіз творів Е. Т. А. Гофмана: «Життєва філософія кота Мурра», «Золотий горнець», «Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер».
 - 2.1.2. Життєвий та творчий шлях Г. Гейне. «Книга пісень» – видатне явище німецького романтизму.
3. Англійський романтизм.
 - 3.1. Гармонія людини з природою – провідна тема лірики П. Б. Шеллі.
 - 3.2. «Українська» та «східна» теми у творчості Дж. Г. Байрона: «Мазепа», цикл «Східні поеми».
 - 3.3. В. Скотт – засновник жанру історичного роману.
4. Французький романтизм.
 - 4.1. Романна творчість В. Гюго: «Людина, яка сміється», «93», «Знедолені», «Собор Паризької Богоматері».
 - 4.2. Жорж Санд – письменниця - феміністка. Образ сильної і незалежної жінки в діалогії «Консуело», «Графиня Рудольштадт»
5. Американський романтизм.
 - 5.1. Новелістика В. Ірвінга.

- 5.2. Ф. Купер – майстер пригодницького роману.
- 5.3. Міф і художня творчість Н. Готорна «Червона літера», «Золото царя Мідаса».
- 5.4. Детективна література. Е. По – засновник детективного жанру. «Червоний кіт», «Провалля і маятник», «Лігея», «Червона смерть», «Окуляри».
- 5.5. А. Конан - Дойль – послідовник Е. По.
6. Польський романтизм.
- 6.1. Адам Міцкевич – засновник і теоретик польського романтизму.
7. Болгарський романтизм.
- 7.1. Христо Ботев – національний герой Болгарії, поет і публіцист.
8. Угорський романтизм.
- 8.1. Шандор Петефі – найвідоміший угорський поет.

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- ❖ На основі вивчення літературно - критичних джерел спростувати або підтвердити думку про те, що тематика творів романтиків спирається на *ідею про особливого героя за особливих обставин*.
- ❖ Написати есе на тему «Специфіка творчого використання національних фольклорних джерел у творах романтиків».
- ❖ *Інтермедіальний практикум* (за одним із обраних творів): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах і сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт - інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету. Можливо, не весь сюжет, а лише фабулу, окремі мотиви Ви зустрічали у сучасному медіапросторі, у сучасних фентезі?
- ❖ Опрацюйте матеріал та таблиці (А, Б) до теми. Систематизуйте свої уявлення про добу Романтизму у вигляді схеми (таблиці, рисунка, хмари тегів тощо).

А)

<https://dovidka.biz.ua/romantizm-oznaki-predstavniki/>

Назва періоду, хронологічні межі	
РАННІЙ РОМАНТИЗМ (кінець 1810-х — початок 1840-х рр.)	ЗРІЛИЙ І ПІЗНІЙ РОМАНТИЗМ (1840–1860-і рр.)
основна тематика	
боротьба за незалежність, освоєння континенту, життя індіанців	недосконалість людини і світу, трагізм людського буття, жахиття рабства, людська свідомість у різних її проявах
загальний настрій творів	
оптимізм, пов'язаний з героїчними часами боротьби за незалежність і вірою в грандіозні перспективи США	критичні настрої стосовно недосконалої дійсності
найяскравіші представники й основні жанри	
Вашингтон Ірвінг (новела), Джеймс Фенімор Купер (історико-пригодницький, морський роман)	Натаніель Готорн (психологічний роман, новела), Герман Мелвілл (морський роман), Гарієтт Бічер-Стоу (соціальний роман), Генрі Вордсворт Лонгфелло (вірші й поеми), Волт Вітмен (вірші й поеми)
Едгар Аллан По (детективні й науково-фантастичні оповідання)	

Б)

https://tvpursitolyaquk.blogspot.com/p/14_16.html

Твори для читання:

- Е. Т. А. Гофман: «Життєва філософія кота Мурра», «Золотий горнець», «Крихітка Цахес на прізвисько Ціннобер»;
- Г. Гейне «Книга пісень»;
- Дж. Г. Байрон: «Мазепа», цикл «Східні поеми»;
- В. Гюго: «Людина, яка сміється», «93», «Знедолені», «Собор Паризької Богоматері»;
- Жорж Санд «Консуело», «Графиня Рудольштадт»;
- Н. Готорн «Червона літера», «Золото царя Мідаса»;

- Е. По: «Червоний кіт», «Провалля і маятник», «Лігея», «Червона смерть», «Окуляри»;
- В. Скотт роман «Айвенго»;
- А. Конан - Дойль «Пригоди Шерлока Холмса»;
- Ф. Купер «Червоний корсар»;
- А. Міцкевич цикл «Кримські сонети».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 5. Творчий метод реалізму у літературі

Питання для розгляду:

1. Французька література 1820 - 1880 рр.
 - 1.1. Проспер Меріме – майстер реалістичної новели.
 - 1.1.1. Історичний роман П. Меріме «Хроніка царювання Карла ІХ».
 - 1.2. Романтичні та реалістичні тенденції у романах Стендаля: «Арманс», «Пармська монастир», «Червоне і чорне».
 - 1.3. Тема золота та деградації особистості у творі Оноре де Бальзака «Гобсек».
 - 1.4. Проблематика творів Г. Флобера: «Лексикон прописних істин», «Саламбо», «Виховання почуттів», «Проста душа».
2. Англійський реалістичний роман.
 - 2.1. Ч. Діккенс: «Пригоди Олівера Твіста», «Холодний дім», «Девід Коперфільд», «Різдвяні оповідання».
3. Американське суспільство у літературі реалістів.
 - 3.1. Жанр «роману без героя» як нова ідея В. Теккерея у його «Ярмарку суєти».
 - 3.2. Американська поезія трансценденталізму. Збірка У. Уїтмена «Листя трави» як приклад нового поетичного напрямку.
 - 3.3. Новаторський характер лірики Г. Лонгфелло у «Пісні про Гаявату».

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- ❖ Написати коментар до проблеми новаторства у зображенні дійсності письменників - реалістів.
- ❖ Написати есе за темою «Мета творчості реалістів».
- ❖ Створити тематичний постер (фотоколаж, буклет тощо) на основі вивчення художніх, літературознавчих, довікових джерел про творчість митців - реалістів.
- ❖ *Інтермедіальний практикум* (за одним із обраних творів): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах і сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт - інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету. Можливо, не весь сюжет, а лише фабулу, окремі мотиви епосу Ви зустрічали у сучасному медіапросторі, у сучасних фентезі? Що про цей епос може знати сучасний читач і якої країни?

Твори для читання:

- П. Меріме «Хроніка царювання Карла IX»;
- Стендаль: «Арманс», «Пармська обитель», «Червоне і чорне»;
- О. де Бальзак «Гобсек».
- Г. Флобер: «Лексикон прописних істин», «Саламбо», «Виховання почуттів», «Проста душа»;
- Ч. Діккенс «Пригоди Олівера Твіста», «Холодний дім», «Девід Коперфільд», «Різдвяні оповідання»;
- В. Теккерей «Ярмарок суєти»;
- Збірка У. Уїтмена «Листя трави»;
- Г. Лонгфелло «Пісня про Гайавату».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:

<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

- Електронна бібліотека ЧТИВО:

https://chtyvo.org.ua/authors/Johann_Wolfgang_von_Goethe/

Модуль 3. Література кінця XIX - початку XX ст.

П - 6. Історико - культурні передумови формування літератури епохи Модернізму. Напрями, течії, стилі, школи у літературі та мистецтві

Питання для розгляду:

1. Поняття модернізму та авангардизму як творчих методів. Напрями, течії, стилі, школи у літературі та мистецтві.
 - 1.1. Ш. Бодлер – предтеча символізму. Збірка «Квіти зла» – вияв протиставлення Добра і Зла. Естетична програма символізму.
 - 1.2. П. Верлен – «король» символізму.
 - 1.3. Своєрідність творчого розвитку А. Рембо, С. Малларме.
 - 1.4. Символічний образ птаха у драмі - феєрії М. Метерлінка «Синій птах».
2. Натуралізм у французькій літературі. Характерні стильові особливості.
 - 2.1. Е. Золя – теоретик натуралізму в художній літературі.
 - 2.2. Констатування чи вирішення соціального конфлікту у романах Е. Золя: «Нана», «Черевко Парижу», «Пастка».
 - 2.3. Новелістика Гі де Мопассана: «Сімонів батько», «Мадмуазель Фіфі», «Два товариші». Психологізм і об'єктивізм оповіді як стильові ознаки творів.
3. Розмаїття стилів у літературі періоду модернізму.
 - 3.1. Давній Єгипет у романі Б. Пруса «Фараон».
 - 3.2. Г. Сенкевич – історичний романіст. Роман «Хрестоносці».
 - 3.3. Жанрова своєрідність «Фламандських легенд» Ш. де Костера.
 - 3.4. Жюль Верн – письменник-фантаст: «Діти капітана Гранта», «П'ятнадцятирічний капітан».
 - 3.5. Пригодницький роман Т. М. Ріда «Вершник без голови».
 - 3.6. Всебічне зображення життя американського Півдня в романі Марка Твена «Пригоди Тома Соєра».
 - 3.7. Тема рабства і торгівлі людьми в романі Г. Бічер - Стоу «Хатина дядька Тома».

ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

- ❖ Написати коментар (створити схему - візуалізацію) до проблеми різноманітності літературних напрямів модерністів, спираючись на літературно - критичні джерела.
- ❖ Написати есе за темою «Пошук письменником власного «Я» у літературних творах модерністів».
- ❖ Опрацювати матеріал щодо українських перекладачів і дослідників творів Ш. Бодлера, М. Метерлінка, Г. де Мопассана, Е. Золя, Т. М. Ріда. Підготувати творчий відгук про роль української перекладацької школи у популяризації літератури перехідної доби від Реалізму до Модернізму.
- ❖ *Інтермедіальний практикум* (за одним із обраних творів): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах і сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт - інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету. Можливо, не весь сюжет, а лише фабулу, окремі мотиви творів Ви зустрічали у сучасному медіапросторі, у сучасних фентезі?
- ❖ Опрацюйте матеріал до теми. Систематизуйте свої уявлення про епоху Модернізму у вигляді схеми (таблиці, рисунка, хмари тегів тощо).

Твори для читання:

- Ш. Бодлер збірка «Квіти зла»;
- М. Метерлінк «Синій птах»;
- Гі де Мопассан: «Сімонів батько», «Мадмуазель Фіфі», «Два товариші»;
- Е. Золя: «Нана», «Черевко Парижу», «Пастка»;
- Б. Прус «Фараон»;
- Г. Сенкевич роман «Хрестоносці».
- Ш. де Костер «Фламандські легенди»;
- Жюль Верн «Діти капітана Гранта», «П'ятнадцятирічний капітан»;
- Т. М. Ріда «Вершник без голови»;
- Марка Твена «Пригоди Тома Сойєра»;
- Г. Бічер - Стоу «Хатина дядька Тома».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

- Електронна бібліотека ЧТИВО:
https://chtyvo.org.ua/authors/Johann_Wolfgang_von_Goethe/

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІГОТОВКИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОПОВІДЕЙ, ПРЕЗЕНТАЦІЙ

XVIII століття

1. Особливості жанру літературного щоденника у романі «Робінзон Крузо» Д. Дефо.
2. Використання прийомів сатири у романі «Подорожування Гулівера» Дж. Світа.
3. Особливості та цільова аудиторія сентиментального роману С. Річардсона «Кларісса Гарлоу, або Історія молодої леді».
4. Аналіз поезії Роберта Бернса, її літературне значення.
5. Особливості творчого задуму у творах Монтеск'є «Перські листи» та «Дух законів».
6. Специфіка вияву творчого генія Вольтера: поема «Генріада», героїко - комічна поема «Орлеанська дівця», п'єса «Фанатизм, або Пророк Магомет».
7. Енциклопедичність інформації у творах Д. Дідро «Парадокс про актора», повість «Племінник Рамо», повість «Жак - фаталіст», роман «Черниця».
8. Дидактика творів Ж. Руссо «Нова Елоїза», «Еміль», «Сповідь».
9. Новий театр Бомарше: «Два друга», «Мемуари», «Севільський цирюльник», «Одруження Фігаро».
10. Революція у творчості Ф. Клінгера: «Буря і натиск», роман «Життя Фауста».
11. Ідейний пафос доби у творах Ф. Шіллера: «Розбійники», «Зговір Фієско в Генуе», «Підступність і любов», «Дон Карлос – інфант іспанський», «Орлеанська діва», «Вільгельм Телль».
12. Геніальність творчості Гете: «Фауст», «Прометей», «Страждання юного Вертера», «Вільгельм Мейстер».

XIX століття

1. Вплив філософії Ф. Ніцше на літературу. Філософський трактат «Так казав Заратустра».
2. Реалізм як творчий метод Гі де Мопасана.
3. Всесвітня слава творів Чарльза Діккенса.
4. Метод натуралізму у творах Еміля Золя.
5. Особливості використання символу у поезії А. Рембо.

6. Реалістичні методи зображення дійсності у романі «Пані Боварі» Гюстава Флобера.
7. «Американська мрія» у творах Марка Твена.
8. Фольклорна основа німецького романтизму та містифікація у творах Т. Гофмана.
9. Оригінальність творчості Дж. Байрона та байронізм як творчий метод.
10. Романістика Ф. Купера. Історичні романи: «Шпигун», «Браво», «Кат». Морські романи: «Червоний корсар», «Пірат». Сімейні хроніки: «Червоношкірі», «Чортів палець». Романи - памфлети: «Монікіни». Публіцистичні романи: «Додому», «Вдома».
11. Новаторство комедії Б. Шоу. Філологічна ідея п'єси «Хамелеон».
12. Жанр детективу Конан Дойля: «Прокляття роду Баскервілів».
13. Романтизм у поезії Едгара По. «Ворон» – філософія екзистенціалізму.
14. Творчі методи О. де Бальзака у зображенні соціальних проблем («Гобсек»).

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

- А. Оформлення читацького щоденника на основі опрацювання текстів для самостійного читання (*Додаток 1: Читацький щоденник (зразок)*).
- Б. Літературознавчий аналіз обраного твору відповідно до специфіки жанру (*Додаток 2: Опорні схеми для аналізу літературних творів*).
- В. Підготовка та презентація групового науково - дослідного проєкту до практичного заняття / студентської науково - практичної конференції.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ У ТЕСТОВІЙ ФОРМІ

1. XVIII століття – це період європейської історії, що хронологічно умовно охоплював період між двома революціями ...
А) в Англії та Франції; Б) в Росії; В) в Німеччині.

2. 1689 – 1795 рр. датується епоха ...
А) Відродження; Б) Просвітництва; В) Реалізму.

3. Центральним явищем культурного та ідеологічного життя XVIII століття був рух ...
А) штюрмерства; Б) феміністок; В) просвітництва.

4. Просвітницький рух включав у себе політичні, суспільні ідеї ...
А) вся влада радам;
Б) прогресу, волі, справедливого й мудрого соціального устрою, розвитку наукового знання, релігійної поміркованості;
В) за мир у всьому світі та новий колоніальний переділ.

5. Знаменитий німецький філософ XVIII століття, той, хто першим підводив підсумки цієї епохи, у 1784 р. присвятив Просвітництву спеціальну статтю «Що таке Просвітництво?» і назвав його «виходом людини зі стану неповноліття».
А) І. Кант; Б) В.Шекспір; В) З.Фрейд.

6. Основні ідеї Просвітництва мали загальнолюдський характер. Одним із найважливіших завдань просвітників була широка популяризація власних ідей. Вагомим актом їх інтелектуальної та громадянської діяльності був випуск у 1750-х рр.
А) «Енциклопедії»;
Б) перекладів Біблії національними мовами;
В) збірників народних казок.

7. Просвітники, перш за все, були переконані в тому, що, раціонально змінюючи, вдосконалюючи суспільні форми життя, можна змінити на краще ...

А) кожну людину; Б) суспільство; В) економіку.

8. У Просвітництві виходить на перший план ідея ...

А) приросту населення;

Б) виховання людини;

В) сильної держави.

9. Віра у великі можливості виховання укріплювалася авторитетом англійського мислителя ...

А) Дж. Локка; Б) Сократа; В) В. Шекспіра.

10. Хто з філософів стверджував, що людина народжується «чистим аркушем», на якому можуть бути накреслені будь-які моральні, соціальні «відомості», важливо лише керуватися при цьому розумом.

А) Й. Гердер; Б) Я. Грімм; в) Дж. Локк.

11. Поширена назва XVIII ст. – ...

А) вік розуму; Б) вік абсурду; В) вік катаклізмів.

12. Остання третина доби позначена розвитком ... ідей, що протиставляли «природу» та «цивілізацію», «серце» та «розум», «природну» людину та людину «культурну», тобто – нещирі, «штучні».

А) руссоїстських; Б) расистських; В) російських.

13. Головними стилями і напрямками Просвітництва були ...

А) класицизм і сентименталізм;

Б) класицизм, рококо і сентименталізм;

В) рококо і сентименталізм.

14. Сентименталізм ставив акцент на ...

А) зображенні життя соціуму та ролі держави у формуванні людини;

Б) зображенні природи і варварського ставлення людини до неї;

В) зображенні почуттів людини, її емоціонального життя.

15. Класицизм особливо стійко утримувався у «високих» жанрах ...

А) трагедії, епопеї; Б) комедії, трагедії; В) роман, трилогія.

16. Рококо надавало перевагу ...

А) любовно - психологічній комедії;

Б) міщанській драмі;

В) класичній трагедії.

17. Сентименталізм розвивався у новому, «змішаному» жанрі ...

А) драми; Б) комедії; В) трагедії.

18. У всіх напрямках епохи Просвітництва переваги надавали прозовим жанрам – ...

А) ода, епопея, елегія;

Б) оповідання, сонет, роман;

В) новела, роман, філософська повість.

19. Центральним явищем літературного життя Просвітництва були філософська повість та роман, перш за все –

А) любовний роман;

Б) роман виховання;

В) пригодницький роман.

20. Сентименталізм могутньою хвилею прокотився у XVIII столітті країнами Європи. Його батьківщина – ...

А) Франція; Б) Англія; В) Росія.

21. Назву для напрямку сентименталізму запропонував письменник ..., назвавши свою мандрівку Францією «сентиментальною», відтворивши перед читачем у повісті «Сентиментальна подорож» своєрідне «блукання серця».

А) Лоуренс Стерн; Б) Фрадріх Шіллер; В) Вільям Шекспір.

22. Культ почуття, афектацію духовного страждання, поезію сліз узаконив у літературі та мистецтві ...

А) С. Річардсон; Б) Л. Стерн; В) Р. Бернс.

23. На відміну від класицистів, що оспівували переважно героїв та героїчне, сентименталісти звернулись до людей ...

- А) злих, бездушних, деспотичних;
- Б) простих, гнаних, пригнічених, слабких;
- В) сильних світу цього.

24. На зміну піднесеному та величному, що було домінантою класицизму, сентименталісти внесли в літературу ...

- А) зворушливе; Б) примхливе; В) релігійне.

25. Шотландський поет XVIII ст., що був за походженням бідним селянином – це ...

- А) Якоб Грімм; Б) Даніель Дефо; В) Роберт Бернс.

26. Р. Бернс прагнув до ...

- А) максимальної виразності поетичного слова;
- Б) грошей та багатства;
- В) визнання і привілеїв.

27. У віршах Р. Бернса - поета звучить ...

- а) ірландський діалект;
- Б) шотландський діалект;
- В) французький сленг.

28. Для більшості англійський письменник Даніель Дефо – автор роману ...

- А) «Робінзон Крузо»; Б) «Мандри Гулівера»; В) «Макромегас».

29. Сюжет роману «Робінзон Крузо» був зумовлений насамперед інтересом англійського суспільства до ...

- А) упорядкування світу;
- Б) географічних відкриттів та мандрівок;
- В) захоплення нових колоній.

30. Новою у тогочасній літературі тема «робінзонади» ...

- А) не була; Б) була.

31. З творчістю Джонатана Свіфта пов'язана ... традиція англійської літератури.
А) утопічна; Б) реалістична; В) сатирична.
32. Дж. Свіфт критикував внутрішню політику ...
А) Німеччини; Б) Франції; В) Англії.
33. Дж. Свіфт прославив своє ім'я захоплюючим і дотепним романом ...
А) «Мандри Гуллівера»; Б) «Робінзон Крузо»; В) «Макромегас».
34. Дж. Свіфт створив сатиру на церкву у творі ...
А) «Казка бочки»; Б) «Казка діжки»; В) «Казка казана».
35. У цьому памфлеті Дж. Свіфт гостро викрив духовне та політичне життя епохи, сформоване моральною та розумовою неповноцінністю. Це пародія на історію церков та стан релігійної думки в цілому. Це водночас і соціальна сатира, і передбачення, пророкування.
А) «Казка казана»; Б) «Казка діжки»; В) «Казка бочки».
36. Памфлети Дж. Свіфта виходили ...
А) анонімно; Б) з підписом автора; В) під псевдонімом.
37. Неодноразово Свіфта - сатирика хотіли засудити, але не робили цього, оскільки боялися виступу ... за письменника.
А) церковнослужителів; Б) буржуазії; В) народних мас.
38. З ім'ям Дж. Свіфта пов'язані важливі політичні події, наприклад, укладання у 1713 році мирної угоди між Англією та Францією за іспанський спадок. Сучасники назвали цю угоду ...
А) «Свіфтовим дарунком»;
Б) «Свіфтовим миром»;
В) «Свіфтовим указом».
39. Його життєвим кредо були слова: «Я пишу не заради слави, єдина моя мета – благо суспільства»

А) Дж. Свіфт; Б) Генрі III; В) В. Шекспір.

40. У 1726 році друком вийшов головний твір Дж. Свіфта, що дав безсмертя його імені, —

А) «Мандри Гулівера»;

Б) «Мандри у деякі віддалені країни світу Лемюеля Гуллівера, спочатку хірурга, а потім капітана декількох кораблів»;

В) «Мандри Дж. Свіфта».

41. Творчість якого англійського письменника була різножанровою: публіцист і драматург, теоретик роману і блискучий романіст, він у всіх жанрах виступав гострим критиком сучасності, проте не гіркопесимістичним, як Свіфт, а життєстверджуючим та світлим.

А) Генрі Філдінг; Б) Даніель Дефо; В) Роберт Бернс.

42. У якому своєму найкращому романі Г. Філдінг провів свого героя через різноманітні верстви англійського суспільства?

А) «Історія Тома Джонса, знайди»;

Б) «Історія Тома Джонса, посіпаки»;

В) «Історія Тома Джонса, велетня».

43. Революційний рух, що пропагував ідею прогресу, очолили у Франції просвітники : ...

А) Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Дідро, Гольбах, Гельвецій;

Б) Монтеск'є, Лессінг, Руссо, Дідро, Гольбах, Гельвецій;

В) Монтеск'є, Вольтер, Руссо, Шіллер, Гольбах, Гельвецій.

44. В центрі уваги французьких просвітників була ...

А) наука; Б) культура; В) драматургія.

45. Просвітники у Франції проголосили людину... , відкидаючи теорію церковників про божественне провидіння

А) повелителем природи;

Б) творцем історії;

В) божественним провидінням.

46. Просвітницька віра в ідею просвітницької монархії — поставити на чолі держави монарха ...

А) філософа; Б) мецената; В) диктатора.

47. Просвітницька теорія у Франції набула назви ...

А) «освіченої людини»;
Б) «природної людини»;
В) «пригніченої людини».

48. Основне завдання французьких просвітників – ...

А) повернути людину до природи;
Б) встановити монархію;
В) повернути монарха до людей.

49. Трибуною французьких просвітників був ...

А) салон; Б) театр; В) трактир.

50. «Дитиною» французьких просвітників був жанр ... роману.

А) філософського; Б) пригодницького; В) любовного.

51. Геніально обдарований письменник, просвітитель Франсуа Марі Аруе, відомий під псевдонімом ...

А) Шекспір; Б) Вольтер; В) Лессінг.

52. Аналізу різних сторін англійського життя (релігії, політичного устрою, філософії, літератури, театру) Вольтер присвятив цикл з 25 «Філософських листів» (1734). Книга побачила світ також під назвою ...

А) «Листи, написані з Лондона для англійців»;
Б) «Листи, написані з Лондона про англійців»;
В) «Листи, написані з Лондона від англійців».

53. Вольтер виявив себе новатором театру. Він запровадив ...

А) змінні декорації, масові сцени;
Б) три єдності: місця, часу і дії;
В) народні мотиви як супровід театральних дій.

54. Назва твору Вольтера походить від імені головного героя, що утворене поєднанням двох грецьких слів і перекладалося як «маловеликий».

А) «Мікромегас»; Б) «Сімпліціссімус»; В) «Тримодальний».

55. Голова та ідейний ватажок енциклопедистів, белетрист, драматург, теоретик мистецтва, просвітник та філософ – матеріаліст – ось далеко не повний перелік високих титулів, які по праву належать ...

А) Дені Дідро; Б) Роберт Бернс; В) Жан Жак Руссо.

56. Разом із Д'Аламбером Дідро видав ...

А) «Енциклопедію, або Тлумачний словник наук, мистецтв та ремесел»;

Б) «Збірку мовознавчих статей»;

В) «Поетичний альманах».

57. У 1773 році Д. Дідро написав спеціальну працю, присвячену аналізу акторської майстерності під назвою ...

А) «Парадокс актора»;

Б) «Парадокс про актора»;

В) «Парадокс театру».

58. У галузі художньої прози Ж. Руссо прославився своїм романом ...

А) «Юлія, або Нова Елоїза»; Б) «Черниця»; В) «Еміль».

59. Твір «Севільський цирульник» написав ...

А) Бомарше; Б) Вольтер; В) Бернс.

60. У 1781 році Бомарше закінчив продовження «Севільського цирульника». Нова п'єса називалася ...

А) «Розбійники»; Б) «Весілля Фігаро»; В) «Кам'яний гість».

61. «Весілля Фігаро» — це весела і яскрава ... , побудована на безперервному чергуванні комічних положень та майстерно закручених інтриг.

А) комедія; Б) трагедія; В) трагікомедія.

62. Ім'я письменника стало загальною назвою завдяки так званому «садизму», руйнівній теорії, що дозволяє у всьому керуватися інстинктами, отримувати насолоду від вигляду страждань інших, здійснювати злочини заради власного задоволення.

А) маркіз де Сад; Б) Р. Бернс; В) Дж. Свіфт.

63. Літературний рух Німеччини, що отримав колоритну назву ...

А) «Небо і земля»; Б) «Буря і натиск»; В) «Любов і ненависть».

64. Хто автор п'єси «Буря і натиск», що дала назву усьому рухові?

А) Клінгер; Б) Лессінг; В) Вольтер.

65. У творчості штюрмерів сильно і завзято зазвучали голоси на захист

...

А) пригніченої, подавленої людини;

Б) церкви;

В) освіченої молоді.

66. У п'єсі Вагнера ... відтворено долю дівчини, звабленої та жорстоко обманутої розбещеним офіцером. Доведена жебрацтвом, голодом, всезагальною зневагою до відчаю, дівчина здійснює злочин і гине на ешафоті.

А) «Дітовбивця»; Б) «Маргарита»; В) «Черниця».

67. Кумиром штюрмерів був ...

А) Ж. Руссо; Б) Вольтер; В) Д. Дефо.

68. Теоретиком «штюрмерства» став ...

А) Й. Гердер; Б) Вольтер; В) Ж. Руссо.

69. Не залишився Й. Гердер і осторонь мовознавства. У 1770 році ним був надрукований трактат ..., у якому питання походження мови пов'язувалось із розвитком мислення.

А) «Про походження мислення»;

Б) «Про походження мови»;

В) «Про походження мови і мислення».

70. Штюрмери утверджували поняття ...

- А) народності художньої творчості;
- Б) народності художнього слова;
- В) академічності художньої творчості.

71. Видатний письменник, критик, теоретик реалізму в літературі і мистецтві, безстрашний борець проти політичної і церковної реакції свого часу, ... втілює в собі кращі риси цієї гуманістичної німецької культури, на спадщину якої спираються демократичні сили німецького народу.

- А) Ф. Шіллер; Б) Г. Лессінг; В) Вольтер.

72. Г. Лессінг створив твір, що мав вагомим значення для розвитку німецької національної літератури, ...

- А) поезії «Донні Лаурі»;
- Б) роман «Пригоди Гулівера»;
- В) трактат «Лаокоон, або Про межі малярства та поезії».

73. Фрідріх Шіллер увійшов до історії німецької літератури як «спадкоємець» руху ...

- А) «Буря і натиск»; Б) «Буря і затишшя»; В) «Шторм».

74. Трагедію «Розбійники» написав ...

- А) Вольтер; Б) Ф. Шіллер; В) Д. Дідро.

75. Жанр балади відродили ..., які вступили в дружнє змагання у його створенні.

- А) Г. Лессінг і Вольтер;
- Б) Вольтер і Д. Дідро;
- В) Й. Гете і Ф. Шіллер.

76. Автором п'єси «Підступність і кохання» був ...

- А) Й. Гете; Б) Ф. Шіллер; В) Вольтер.

77. Жанр «міщанська трагедія» започаткував

- А) Ф. Шіллер; Б) Вольтер; В) Г. Лессінг.

78. В основі твору – легенда про швейцарського народного героя – стрілка Вільгельма Телля. Як називається цей твір?

А) «Вільгельм Телль»; Б) «Лаокоон»; В) «Мікромегас».

79. Й. Гетте жив у другій половині XVIII – першій половині XIX століття.

А) так; Б) ні.

80. Й. Гетте був сучасником французьких революцій, наполеонівських війн, війни північноамериканських штатів за незалежність, повстання декабристів у Росії.

А) так; Б) ні.

81. XVIII століття – це час позначений великими відкриттями в галузі науки і техніки: з'явилися вольтова батарея, ткацький верстат, пароплав, локомотив, залізниця, газове освітлення. Було висунуто сміливі наукові думки – Дальтонова гіпотеза атома, закон Гей-Люссака; здійснено синтез неорганічних речовин, але жодне з цих відкриттів не було зроблене німцем.

А) так; Б) ні.

82. Німеччина у другій половині XVIII століття залишалася відсталою країною, роздробленою на 300 великих і малих князівств.

А) так; Б) ні.

83. У культурному житті Німеччини доби Просвітництва відбулася значна подія: на літературну арену вийшла молодь, утворилося декілька літературних груп: геттінгенська, страсбурзька, швабська.

А) так; Б) ні.

84. Історичні обставини зумовили й особливості німецького Просвітництва: першочерговим завданням для Німеччини XVIII століття стала боротьба за національне об'єднання.

А) так; Б) ні.

85. Змалювання життя німецького народу в усьому його розмаїтті стало великою національною справою, поетичним завданням, честь виконання якого і припала на долю Й. Гетте.

А) так; Б) ні.

86. Й. Гетте – видатний поет, лірик світової літератури.

А) так; Б) ні.

87. За своє творче життя Й. Гетте пережив кілька епох у розвитку європейської поезії, і це позначилося на його ліриці, яка в різні часи живилася мотивами рококо і традиціями народної поезії, ідеями сентименталізму, класицизму і романтизму, а також поезією мусульманського Сходу.

А) так; Б) ні.

88. Узята вся разом, лірика Гетте являє собою самостійний і чи не найяскравіший етап у розвитку європейської лірики на межі XVIII - XIX століть.

А) ні; Б) так.

89. Й. Гетте, як ніхто інший, розвинув жанрову і стильову основу європейської ...

А) лірики; Б) прози; В) драматургії.

90. Й. Гетте започатковував нові ритми, строфічні форми та їхні різновиди, збагатив ...

А) тематику; Б) риму; В) стилістику.

91. «Страждання юного Вертера» написав ...

А) Й. Гете; Б) Ф. Шіллер; В) Г. Лессінг.

92. Перші передумови появи Просвітництва в Росії з'явилися у творах ...

А) М. Ломоносова; Б) Ф. Шіллер; В) Вольтер.

93. Представники польської літератури:

А) І. Красніцький, С. Трембецький;

Б) М. Ломоносов, О. Радіщев;

В) Ф. Шіллер, Й. Гете.

94. Сюжети байок І. Красніцький брав із збірника ...
А) Езопа; Б) Л. Глібова; В) С. Руданського.
95. Автором п'єси «Севільський цирульник» був ...
А) П. Бомарше; Б) Ж. Руссо; В) Й. Гердер.
96. Поезію «Джон Ячмінне Зерно» написав ...
А) Р. Бернс; Б) І. Красніцький; В) Д. Дідро.
97. Сюжет «Фауста» Й. Гетте був не новим у літературі.
А) так; Б) ні.
98. Головний герой «Фауста» уклав угоду з ...
А) богом; Б) дияволом; В) євреєм.
99. Першу енциклопедію під керівництвом Д. Дідро писали ...
А) англійські вчені; Б) європейські вчені; В) вчені всього світу.
100. Літературознавство доби Просвітництва ...
А) розвивалося; Б) занепадало; В) залишилося без змін.

Ключі : 1А, 2Б, 3В, 4Б, 5А, 6А, 7А, 8Б, 9А, 10В, 11А, 12А, 13Б, 14В, 15А, 16А, 17А, 18В, 19Б, 20Б, 21А, 22А, 23Б, 24А, 25В, 26А, 27Б, 28А, 29Б, 30А, 31В, 32В, 33А, 34А, 35В, 36А, 37В, 38Б, 39А, 40Б, 41А, 42А, 43А, 44А, 45Б, 46А, 47Б, 48А, 49Б, 50А, 51Б, 52Б, 53А, 54А, 55А, 56А, 57Б, 58А, 59А, 60Б, 61А, 62А, 63Б, 64А, 65А, 66А, 67А, 68А, 69Б, 70А, 71Б, 72В, 73А, 74Б, 75В, 76Б, 77А, 78А, 79А, 80А, 81А, 82А, 83А, 84А, 85А, 86А, 87А, 88Б, 89А, 90Б, 91А, 92А, 93А, 94А, 95А, 96А, 97А, 98А, 99Б, 100А.

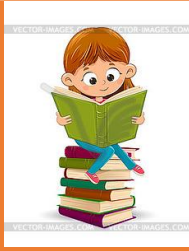

ПІДСУМКОВА РЕФЛЕКСІЯ

Орієнтовний перелік питань для проведення заліку

1. Англійська література та філософія.
2. Д. Дідро та просвітництво.
3. Роль просвітництва у літературному та суспільному житті народів і культур Європи та Америки.
4. Співвідношення між романом «Робінзон Крузо» та жанром літератури «робінзонада».
5. Гумор, сатира та історична відповідність у змалюванні суспільної проблематики у творах Дж. Свіфта.
6. Випадковість таланту С. Річардсона.
7. Засади реалізму у творчості Г. Філдінга.
8. Англійська драма, її специфіка.
9. Історія англійського театру.
10. Естетична програма Л. Стерна.
11. Оригінальність поезії Р. Бернса.
12. Історія формування американської літератури.
13. Вплив записів переселенців у Новий Світ на формування американської літератури.
14. Просвітницька публіцистика.
15. Теорія «освіченої монархії» у літературі Франції.
16. Політичні тенденції літератури просвітителів.
17. Естетика і художня творчість Вольтера.
18. Театр Вольтера, його особливості.
19. Філософські твори Д. Дідро.
20. Драматургічна теорія Ж. Ж. Руссо.
21. Комедійний театр П. О. К. де Бомарше.
22. Психологічний роман аббата Прево.
23. Просвітителі та мистецтво рококо.
24. Сентименталізм у Франції.
25. Література в роки революції: античні образи; революційні пісні.
26. Німецька ідеалістична філософія Е. Канта, її вплив на літературу.
27. Суб'єктивний ідеалізм Й. Г. Фіхте.
28. Вплив Г. Е. Лессінга на розумове життя Німеччини.

29. Література періоду «Бурі і натиску».
30. Занепад у культурі Італії та вплив його на літературу.
31. Комедія дель - арте – «професійна комедія».
32. Театральна реформа К. Гольдоні.
33. Польське просвітництво, його вплив на літературу.
34. Західноєвропейський предромантизм.
35. Італійська тема у творчості Ф. Стендаля. «Ваніна Ваніні» – ескіз до «Червоного і чорного».
36. Романна творчість Ф. Стендаля: «Люсьєн Левен», «Пармський монастир».
37. П. Меріме – майстер психологічної новели. Відображення корсиканських звичаїв у новелі «Матео Фальконе».
38. Історичний роман П. Меріме «Хроніка царювання Карла ІХ».
39. Проблематика роману О. де Бальзака «Батько Горіо».
40. Глибина психологічного аналізу у творах Г. Флобера: «Саламбо», «Проста душа», «Виховання почуттів».
41. Тема франко - пруської війни у новелах Гі де Мопассана: «Мадемуазель Фіфі», «Тітка Соваж», «Два приятелі».
42. Соціальні контрасти і духовні конфлікти суспільства Англії в романі Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста».
43. Тема дитинства і образ дитини в романах Ч. Діккенса «Холодний дім», «Девід Коперфільд».
44. Г. Лонгфелло – поет - романтик. Відображення фольклору американських індіанців у творчості. «Пісня про Гаявату».
45. «Ярмарок суєти» У. Теккерея – «роман без героя».
46. Європейська психологічна реалістична проза ХІХ ст.
47. Новаторський характер лірики У. Уїтмена. Збірка «Листя трави».
48. Давній Єгипет у романі Болеслава Пруса «Фараон».
49. Г. Сенкевич – історичний романіст. Роман «Хрестоносці».

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

СПИСОК ТВОРІВ ДЛЯ ПРОЧИТАННЯ

1. Поетичні збірки Л. Гонгори та Дж. Маріно.
2. П. Корнель «Сід».
3. Ж. Расін «Федра».
4. Ж. - Б. Мольєра «Тартюф», «Дон Жуан», «Мізантроп».
5. Н. Буало «Поетичне мистецтво».
6. П. Кальдерон «Чарівний маг», «Дама - привид», «Життя – це сон».
7. Дж. Мільтон «Втрачений рай», «Повернений рай».
8. Г. Я. К. Гріммельсгаузен «Заповзятливий німецький Сімпліціссімус».
9. Байки Жана де Лафонтена.
10. М. Монтень «Проби».
11. Д. Дефо «Робінзон Крузо».
12. Дж. Свіфт «Подорожування Гулівера».
13. С. Річардсон «Кларісса Гарлоу, або Історія молодшої леді».
14. Г. Філдінг «Історія Тома Джонса, знайди».
15. Дж. Аддісон «Катон».
16. Дж. Лілло «Лондонський купець».
17. Л. Стерн «Життя і думки Трістрама Шенді, джентльмена», «Сентиментальна подорож».
18. Поезії Р. Бернса.
19. А. Р. Лесаж «Кульгавий біс».
20. Ш. де Монтеск'є «Перські листи», «Дух законів».
21. Вольтер «Генріада», «Орлеанська дівиця».
22. Д. Дідро «Парадокс про актора», «Племінник Рамо», «Черниця».
23. Ж. - Ж. Руссо «Нова Елоїза», «Еміль», «Сповідь».
24. П. Бомарше «Севільський цирульник», «Одруження Фігаро».
25. Ф. Клінгер «Буря і натиск», «Життя Фауста».
26. Й. К. Готшед «Помираючий Катон».
27. Е. Кант «Критика чистого розуму», «Критика здібності судження».
28. Ф. Шіллер «Розбійники», «Зговір Фієско в Генує».

29. Й. Гете «Фауст», «Прометей», «Страждання юного Вертера».
30. М. Карамзін «Бідна Ліза».
31. О. Радищев «Подорож з Петербурга в Москву».
32. Е. Т. А. Гофмана: «Життєва філософія кота Мурра», «Золотий горнець», «Мадмуазель де Сюдєрі», «Крихітка Цахєс на прізвисько Ціннобер».
33. Г. Гейне «Книга пісень»
34. Дж. Г. Байрона: «Мазєпа», цикл «Східні поеми».
35. В. Гюго «Людина, яка сміється», «93», «Знедолєні», «Собор Паризької Богоматєрі».
36. Жорж Санд «Консуєло», «Графиня Рудольштадт».
37. Н. Готорн «Червона літера», «Золото царя Мідаса».
38. Е. По «Червоний кіт», «Провалля і маятник», «Лігейя», «Червона смерть», «Окуляри».
39. П. Меріме «Хроніка царювання Карла IX».
40. Стєндаль «Арманс», «Пармський монастир» , «Червонє і чорнє».
41. О. де Бальзака «Гобсек».
42. Г. Флобер «Лєксикон прописних істин», «Саламбо», «Виховання почуттів», «Проста душа».
43. Ч. Діккенс «Пригоди Олівера Твіста», «Холодний дїм», «Дєвід Копєрфільд», «Рїздвяні оповідання».
44. В. Теккерєй «Ярмарок суєти»
45. У. Уїтмен «Листя трави».
46. Г. Лонгфєлло «Пісня про Гаявату».
47. Ш. Бодлер «Квіти зла»
48. М. Мєтерлінк «Синій птах»
49. Гї де Мопассан «Мадмуазель Фїфі», «Два товариші».
50. Е. Золя «Нана», «Черєво Парижу», «Пастка».
51. Б. Прус «Фараон».
52. Г. Сенкевич «Хрєстоносці».
53. Ш. де Костєр «Фламандські легенди».
54. Жулє Верн «Дїти капїтана Гранта», «П'ятнадцятирїчний капїтан».
55. Томаса Майн Рїд «Вершник без голови».
56. Марк Твен «Пригоди Тома Соєєра».
57. Гаррієт Бічєр - Стоу «Хатина дядька Тома».

ДЖЕРЕЛА

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Підручник. Київ, 2001. 460 с.
2. Галич О. Історія літературознавства. Ч.1. зарубіжне літературознавство. Київ, 2006. 207 с.
3. Давиденко Г., Величко М. Історія зарубіжної літератури XVII – XVIII століття: навчальний посібник. Київ, 2007. 292 с.
4. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах / Автор - укладач Ю.І. Ковалів. Київ, 2007.
5. Наливайко Д.С., Шахова К.О. Зарубіжна література XIX сторіччя: Доба романтизму. Тернопіль, 2001. 416 с.
6. Шалагінов Б. Зарубіжна література від античності до початку XIX сторіччя. Київ, 2004. 355 с.
7. <https://zarlit.com/> : Каталог авторів, письменників, поетів.
8. <https://www.ukrlib.com.ua/world/> : Бібліотека зарубіжної літератури.
9. <http://www.ae-lib.org.ua/> : Електронна бібліотека світової літератури
10. <http://lib.shiftcms.net/> : Українська та зарубіжна література українською мовою.
11. <http://cult-lib.ru/> : Сайти теоретичних літературознавчих статей, словників та художні твори

Інтернет – навігатори

	https://zarlit.com/ – Каталог авторів, письменників, поетів
	https://www.ukrlib.com.ua/world/ – Бібліотека зарубіжної літератури українською мовою
	http://www.ae-lib.org.ua/ – Електронна бібліотека світової літератури

Організація навчання

Робоча навчальна програма з курсу має таку структуру:
загальний обсяг годин – 60 (2 кредити ECTS) ;
лекційні заняття – 18 годин;
практичні заняття – 18 годин;
самостійна робота студентів – 24 години.

Підсумкова форма контролю – іспит (4 семестр). Упродовж семестру студенти виконують самостійні роботи, тестові завдання та підсумкові модульні контрольні роботи, індивідуальні науково-дослідні завдання, готують портфоліо.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Під знаком модернізму **Змістовий модуль 1: Реалізм та модернізм** **у літературі Європи.**

Особливості літератури XX ст.: спільне та відмінне з іншими періодами. Особливості взаємодії творчих положень реалізму та модернізму. Домінуючі літературні жанри XX ст. Новітні положення розвитку літературних жанрів XX ст. у французькій літературі, її представники (А. де Сент - Екзюпері, Ж. - П. Сартр, А. Камю, М. Пруст, Ф. Моріак, Андре Моруа, Ж. Жене, Франсуаза Саган, Симона де Бовуар, Луї Арагон, Ельза Триоле, Наталі Саррот, П. Буль, Е. Іонеско та інші), жанри (поезія, проза, драматургія), маніфести.

Прояви філософії екзистенціалізму в літературі. Екзистенціальна філософія Ж. П. Сартра. Тема свободи у новелах Ж. П. Сартра (характеристика новел за вибором студентів): «Мур», «Кімната», «Інтимне», «Дитячі роки одного підприємця».

Художні особливості англійської літератури другої половини ХХ ст. Творчість В. Голдінга та новітня англійська література. Макет соціуму у його романі «Володар мух» – сюжет, композиція, система образів, проблематика та ідейний зміст. Образи - символи та їх значення у психологічному романі В. Голдінга «Шпиль».

Художні досягнення модернізму ХХ ст.: драматургія. Новаторство драматургії Б. Шоу. Реформування театру та утвердження інтелектуальної соціальної драми. Жанрова типологія п'єс драматурга. Сюжет, композиція, проблематика та образи п'єси «Пігмаліон». Ідейна основа п'єси «Будинок вдівця». Епічний театр Б. Брехта. Вплив творчості драматурга на розвиток світового літературного процесу ХХ ст. Засади «епічного театру» Б. Брехта. Символіка та ідейний задум п'єси «Матінка Кураж та її діти». Ідейний задум п'єси «Життя Галілея».

Експресіонізм як літературний напрям. Художні особливості австрійської літератури першої половини ХХ ст. Естетична цінність творчості Ф. Кафки. Оповідання «Перевтілення» – проблематика, сюжет, композиція, герої. Образ Грегора – автопортрет письменника, уособлення «малої людини» ХХ ст. Ідейний зміст філософського роману Ф. Кафки «Процес».

Змістовий модуль 2: Літературні процеси в американській літературі.

Американська експериментальна драма. Особливості американської літератури першої половини ХХ ст. Творчість Т. Вільямса. Основні ідеї п'єс драматурга. Поняття «пластичний театр». Сюжет, композиція, проблематика п'єс «Скляний звіринець», «Трамвай Бажання». Творчість Е. Олбі. Характеристика п'єси Е. Олбі «Крихітка Аліса» або «Що трапилось у зоопарку».

Особливості проблематики в літературі «втраченого покоління». Творчість Е. - М. Ремарка. Реалії першої світової війни в романі «На західному фронті без змін». Сюжет, проблематика, композиція та образи роману «Три товариші», ідейна основа роману.

Модуль 2. Під знаком постмодерну ***Змістовий модуль 3: Інтернаціоналізація літератури***

Криза театру ХХ ст. та нові ідеї постановки п'єс. «Театр абсурду» у світовій літературі та його стильові доміанти. Творчість С. Беккета (п'єса «Чекаючи на Годо») та Е. Йонеско (п'єса «Носороги»).

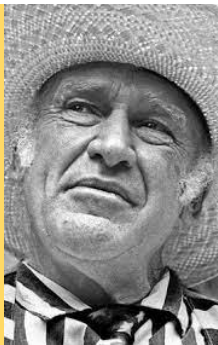
Особливості літературного процесу Англії та США другої половини ХХ ст. Творчість Дж. Фаулза («Колекціонер») та К. Кізі («Політ над гніздом зозулі»).

Художні особливості літератури постмодернізму. Італійський постмодернізм. Будова постмодерного тексту (на прикладі творів У. Еко «Маятник Фуко», «Острів напередодні», «Ім'я троянди»).

Американський постмодернізм. Творчість Ч. Паланіка. Ідея роздвоєності людської психіки в романі «Бійцівський клуб».

Розвиток постмодернізму в Росії. Художні відкриття та особливості російського постмодернізму у творах В. Єрофєєва («Москва – Петушки», «У лабіринті проклятих питань», «Знайти в людині людину», «Російський апокаліпсис»).

ЦІКАВО ЗНАТИ. ГАЛЕРЕЯ ПИСЬМЕННИКІВ

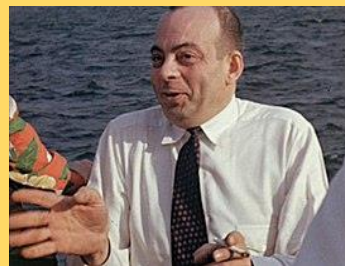
Кен Кізі (1935 – 2001) – філолог, професійний письменник, працював санітаром у психлікарні, брав участь у випробуваннях психотропних препаратів

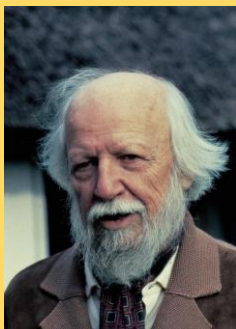
Жан-Поль Сартр (1905-1980) – викладач філософії

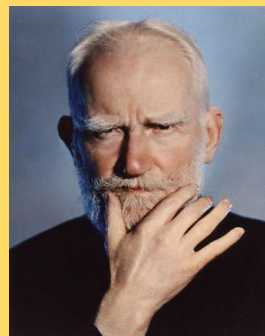
Альберт Камю (1913 – 1960) – журналіст, редактор

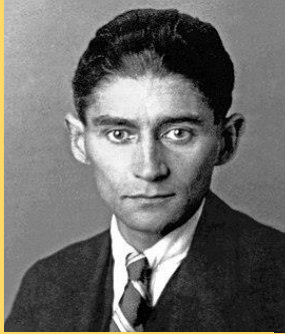
Антуан де Сент Екзюпері (1900 – 1944) - пілот

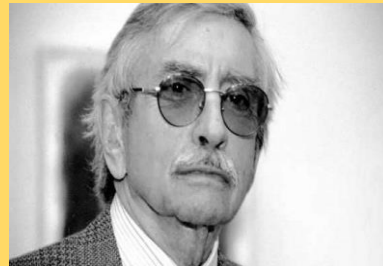
Сер Уільям Джеральд Голдінг (1911 – 1993) – моряк, філолог, викладач

Джордж Бернард Шоу (1856 – 1950) – клерк, редактор, літературний критик

Франц Кафка (1883 – 1924) – клерк, адвокат

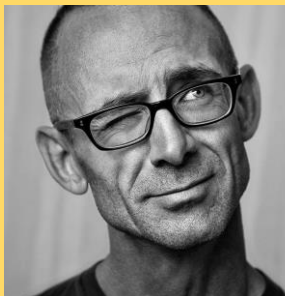
Едвард Олбі (1928 – 2016) – клерк, працівник радіо

Венедикт Васильович Єрофеев (1938 – 1990) – різноробочий із незакінченою пед. освітою

Симона де Бовуар (1908 – 1986) – викладач філософії

Чак Паланік (1962 р.н.) – фріланс - журналіст

Дж. К. Ролінг (р.н.1965) письменник, сценарист, кінопродюсер

Стефані Майер (1973 р.н.) філолог, домогосподарка, письменник, дуже набожна але писала про упирів.

Умберто Еко (1932 – 2016) професор семіотики, призначає іспити на 13-е, щоб покепкувати з переляканих студентів.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЕКСКУРС: Реалізм. Модернізм. Постмодернізм

I. Реалізм

✓ Реалізм - літературний напрям, який характеризується правдивим та всебічним відображенням дійсності на основі типізації життєвих явищ.

Доба реалізму у літературі прийшла на зміну романтизму та передувала символізму. На думку Б. Реїзова, «...це була реакція проти байронізму 30 - х років, проти «титанічних» героїв і героїнь, проти «шаленої» літератури, проти історичних тем у романі та драмі, проти символічної драми й сентиментально - філософської лірики...». Термін «реалізм» вперше вжив французький літературний критик Жюль Шанфлері у 50 - х роках ХІХ ст. для позначення мистецтва, що протистоїть романтизму та академізму.

На відміну від романтизму, який зосереджував увагу на внутрішньому світі людини, основною для реалізму стає проблема взаємин людини та середовища, впливу соціально - історичних обставин на формування духовного світу (характеру) особистості. Замість інтуїтивно - почуттєвого світосприйняття в літературі постає пізнавально - аналітичне начало, а типізація дійсності визначена теоретиками як універсальний спосіб художнього узагальнення.

З іншого боку, реалізм протистоїть натуралізму з його фактографізмом та «об'єктивним» копіюванням дійсності. Якщо натураліст, як науковець, просто змальовує окремі явища дійсності, то митець - реаліст вбачає у мистецтві також виховну функцію, намагаючись не просто «сфотографувати» явище, а творчо осмислити його.

Реалізм намагається бути найдемократичнішим мистецтвом. Якщо представники класицизму та багатьох барокових шкіл розглядали творчість як дещо «елітарне» та аристократичне, а свої твори спрямовували для «обраних», натомість, реалісти,

наслідуючи сентименталістів і романтиків, прагнуть заволодіти увагою якомога ширшого читацького кола.

Історія терміну «реалізм» тривала та оригінальна. Уперше про «реалістів» заговорили ще в XI - XII ст. Так називали представників схоластичного філософського напрямку, які, на відміну від їхніх опонентів «номіналістів», вважали, що реально існують не індивідуальні поняття та явища, а загальні - універсали, що передують існуванню конкретних речей. Наприклад, реально існує одна людина, вічна, а всі люди відрізняються несуттєвими якостями та є тотожними. Тільки через століття термін «реалізм» зазнав переосмислення, його починають застосовувати до явищ літератури. Першим, хто почав говорити про реалізм у літературі Нового часу, був Д. Дідро. Наприкінці 40 - х років XIX ст. поняття «реалізм» починають застосовувати супротивники французької літературної школи, теоретиком якої був письменник Шанфлері (справжнє ім'я Жуль Франсуа Фелікс Флері - Юссон). Він та його однодумці (Г. Курбе, Л. Е. Дюранті, А. Мюрже), які зображали сучасність, «примітивні» теми, побут, стали використовувати цей термін. У 1857 р. Шанфлері, як літературний критик, видав збірку статей під назвою «Реалізм», а у 1856 - 1857 рр. Л. Е. Дюранті та А. Ассеза надрукували шість номерів журналу під такою ж назвою. Проте лише в 60 - х роках XIX ст. термін «реалізм» міцно увійшов у літературний обіг у Західній Європі.

Етапи доби Реалізму	
1	Доба передреалізму, що накладається на епоху Відродження (XV - XVII ст.).
2	Ранній реалізм, який ототожнюється з епохою Просвітництва (XVII - XVIII ст.), має назву просвітницький реалізм.
3	Зрілий реалізм постав як критичний реалізм (30 - 90 XIX ст.).

4	Соціалістичний реалізм (20 - 70 ХХ ст.).
5	Реалізм як складова постмодерної літератури ХХІ ст.

Маніфестом реалізму у літературі вважають передмову Оноре де Бальзака до «Людської комедії» (1830). Саме О. де Бальзак став засновником нового напрямку у французькій літературі та найбільш яскравим його представником.

У англійській літературі першим реалістичним романом вважають «Посмертні записки Півквіського клубу» Чарлза Дікенса. Окрім Дікенса найвидатнішими британськими письменниками - реалістами були Вільям Текерей та Шарлотта Бронте.

Реалістичні літературі притаманний певний тип автора. Автор - це завжди оригінальний погляд на зображуване, концепція зображуваного, вираженням якої і є художнім твором. Зокрема, Г. Флобер порівнює автора з Богом, який неодмінно має бути у творі, як Бог у світобудові - всюди і ніде. Письменники - реалісти, які відчували себе деміургами (творцями всесвіту, титанами), не завжди були «невидимими». Вони вважали, що інтуїція і розум митця можуть проникнути в усе суще і адекватно його відтворити. Такий митець тяжіє до колективної «свідомості епохи», її інтелектуальної частини, що володіє необхідними енциклопедичними знаннями у різних сферах.

Риси реалізму

- ✓ раціоналізм, раціоцентричний психологізм (ототожнення психіки і свідомості, недооцінка позасвідомих процесів);
- ✓ правдиве, конкретно - історичне, всебічне зображення типових подій і характерів у типових обставинах з правдивим деталізуванням;
- ✓ принцип точної відповідності реальній дійсності усвідомлюється як критерій художності, як сама художність;

- ✓ характер і вчинки героя пояснюються його соціальним походженням та становищем, умовами повсякденного життя;
- ✓ конфліктність (драматизація) як сюжетно - композиційний спосіб формування художньої правди;
- ✓ превалювання (перевага) епічних, прозових жанрів у літературі, послаблення ліричного струменя мистецтва;
- ✓ розв'язання проблем на основі загальнолюдських цінностей;
- ✓ відмова від поділу життєвих явищ на «високі» й «низькі», «естетичні» та «неестетичні», і відповідно від поділу на «високі» й «низькі» жанри і стилі.

Вже у 30 - 50 - х рр. ХІХ ст. реалізм сприймають у європейських літературах як новий напрям. Видатні письменники - реалісти ХІХ ст. розробили творчі методи цього напрямку, зокрема: Стендаль, П. Меріме, О. Бальзак, Г. Флобер у Франції; Ч. Діккенс, У. Теккерей, Т. Гарді, Ш. Бронте в Англії; О. Пушкін, М. Гоголь, М. Некрасов, І. Тургенєв, Ф. Достоєвський, О. Островський, Л. Толстой, А. Чехов у Росії; Г. Гайне, Т. Фонтане в Німеччині; Ш. де Костер у Бельгії; Б. Прус, Е. Ожешко в Польщі; Я. Неруда в Чехії; І. Вазов у Болгарії; В. Вітмен, В. Д. Хоуелс, М. Твен у США.

Традиції попередників продовжували реалісти ХХ ст. Їхні твори (французів А. Франса та Р. Роллана, Ф. Моріака та Веркора, англійців Дж. Голсуорсі та Г. Веллса, Б. Шоу та Г. Гріна, німецьких письменників Л. Фейхтванґера та братів Т. і Г. Маннів, Е. М. Ремарка та Г. Бюлля, американських митців Т. Драйзера та Е. Хемінґуея, В. Фолкнера та Дж. Стейнбека, росіян І. Буніна та О. Купріна, М. Булгакова і А. Платонова) назавжди увійшли до скарбниці світової літератури.

Реалізм за радянських часів називали «критичним». Термін «критичний реалізм» запропонував М. Горький для розмежування літератури дореволюційної доби та післяреволюційної («соціалістичний реалізм»). Однак цей термін суттєво не відображав складності наряду: адже далеко не всі твори письменників - реалістів ХІХ ст. були спрямовані на критику певних життєвих та суспільних явищ. Типовість реалістичного образу полягала у тому, що письменник, з одного боку, вдавався до широкого узагальнення, а з іншого - до зображення конкретного, індивідуального.

Особливістю реалістичної літератури ХХ ст. є її відкритість. Реалізм ХХ ст., на відміну від реалізму ХІХ ст., не протистоїть іншим літературним напрямкам, а взаємодіє з ними. Як правило, в найкращих творах минулого сторіччя (ХХ ст.) співіснують і взаємопроникають елементи реалізму й модернізму, тому буває досить важко провести чіткі межі між ними. Зокрема, модерністи Франц Кафка й Марсель Пруст деякими дослідниками зараховуються до реалістів, а творчість Вільяма Фолкнера, Ернеста Хемінгуей, Томаса Манна («традиційних» реалістів) розглядають подекуди як модерністську. Своєрідним «прикордонням» реалізму та модернізму є творчий доробок Г. Гессе та В. Набокова, Т. Вільямса та Е. Олбі, А. Мердок та В. Голдінга, Б. Брехта та Г. Гарсія Маркеса. Реалісти ХХ ст. охоче використовують модерністські прийоми (монтаж, «потік свідомості», асоціативність), широко користуються умовними засобами (гротеск, парабола, фантастика, алегорія) та вдаються до міфологічних образів (Т. Манн, Дж. Апдайк, М. Булгаков). Творча взаємодія реалістичних і «не реалістичних» елементів та форм - одна з головних ознак літературного розвитку ХХ ст.

Серед особливостей цього періоду, варто звернути увагу на появу розгалужень жанру роману. Так, соціально - побутовий роман має на меті дослідження процесів соціального життя, повсякденної дійсності, звичаїв і уявлень, характерних для суспільства (або його окремих прошарків) за певної доби. У центрі уваги психологічного роману знаходиться внутрішній світ особистості в його зумовленості конкретними історико - суспільними чинниками. У межах

соціально - психологічного роману поєднуються та взаємодіють тенденції, притаманні соціально - побутовому та психологічному. У деяких реалістичних творах до цих аспектів додається широка філософська проблематика, що дозволяє визначати їх як філософські романи.

Напрямок реалізму переважав у епічних прозових жанрах. Лірика цього періоду в європейських і американській літературах середини ХІХ ст., на відміну від прози, залишилася переважно романтичною. У драматургії більшості європейських країн реалізм спостерігається приблизно в останній третині ХІХ ст. Причин тут декілька: по - перше, позалітературні чинники, зокрема «прозаїчний» характер дійсності епохи, яка створювала духовну та емоційну атмосферу несприятливу для розквіту ліричної поезії; по - друге, внутрішні чинники - зокрема специфіку реалізму як художньої системи, орієнтованої на зовнішній, передусім соціальний світ, його дослідження й аналітичне відображення. Це не означало, що особистість, суб'єктивний світ не цікавили реалістів, - ідеться про переважну спрямованість на об'єктивно існуюче, розгортання твору в об'єктивному часопросторі, у який включається особистість і її внутрішній світ.

Жанрова система Реалізму:

❖ прозові жанри - роман (сімейно - побутовий, соціально - побутовий, політичний, історичний, психологічний, роман - виховання, роман - кар'єра тощо), повість, оповідання, новела;

❖ поезія - поема (часто соціально - побутової тематики);

❖ драма - комедія, водевіль, мелодрама, реалістична драма.

Значна частина творів письменників ХІХ та ХХ ст. продовжувала творитися в традиціях романтизму, що й пояснює вибіркоче використання напрямом Реалізму окремих літературних жанрів, через які було легко реалізувати завдання та специфіку літературно - мистецького напрямку.

Відмінні риси романтизму та реалізму

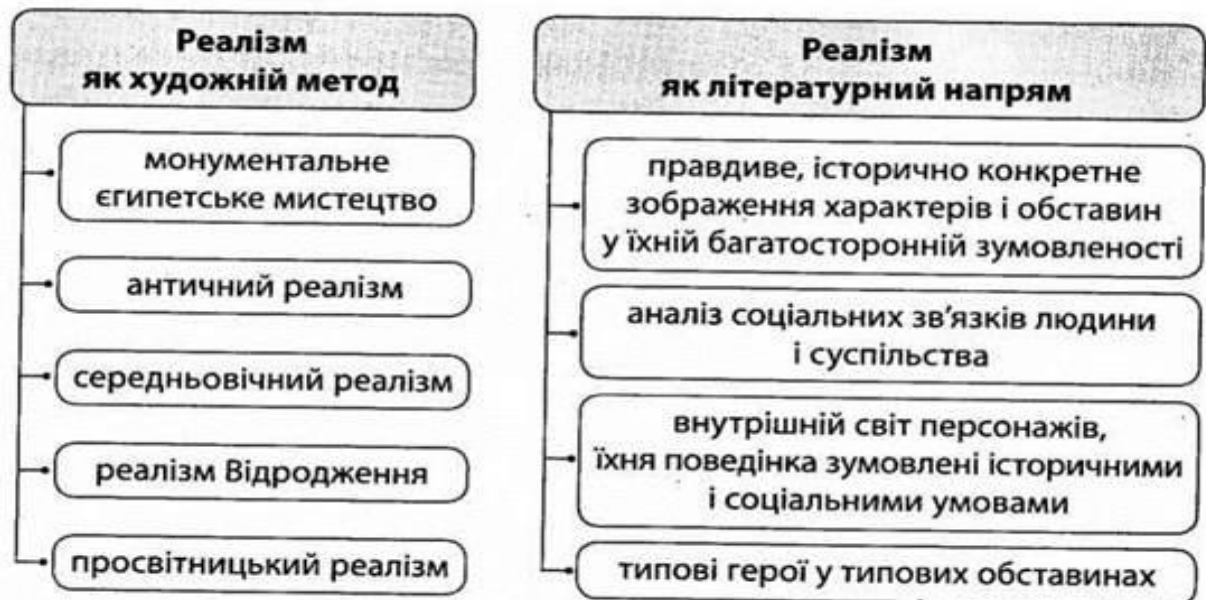
Романтизм

1. Абсолютизація творчої уяви письменника
2. Об'єкт уваги – "незвичайний герой у незвичайних обставинах"
3. Втеча від реальності, "сірої буденності", оспівування виняткових подій і людей
4. Гротесково-перебільшене зображення негативних рис, потворності
5. Герої представлені як носії однією домінуючою пристрастю

Реалізм

1. Акцент на спостереженні за життям і дослідженні його явищ
2. Життєвий шлях персонажа зображується детально – від дитинства та юності до зрілості
3. Перевага віддається зображенню реальності, людей не героїчних професій
4. Зображення потворних у своїй ницості людей різних соціальних станів без перебільшення чи прикрашання
5. Глибокий психологізм у змалюванні особистості в усій своїй багатогранності

<https://www.slideshare.net/enka2017/ss-73626886>

https://zarlit.com/reader/9klas_1/36.html

Соціалістичний реалізм

Соціалістичний реалізм - напрям, який за радянських часів вважався «основним методом радянської літератури та передової літератури світу», відображав боротьбу народів за соціалізм, беручи участь у цій боротьбі «силою художнього слова». Соціалістичний реалізм панував у радянській літературі з 1934 року до кінця 80 - х рр. ХХ ст. Окрім «членів Спілки радянських письменників» до літератури соціалістичного реалізму автоматично зараховувалися митці інших соціалістичних країн та деякі прокомуністично налаштовані автори з несоціалістичних країн

(А. Барбюс, пізній Л. Арагон, М. Андерсен - Нексе, Н. Хікмет, П. Неруда, Х. Лакснесс, Дж. Рід).

Термін «соціалістичний реалізм» виник під час літературної дискусії в СРСР наприкінці 20 - х - на початку 30 - х рр. Письменники, що брали участь в обговоренні нового терміну, що мав визначити «єдиний стиль», дозволений для радянського митця, пропонували різні назви «нового методу»: «монументальний реалізм» (О. Толстой), «тенденційний реалізм» (В. Маяковський), «пролетарський реалізм» (Ф. Гладков, Ю. Либединський), «революційно - соціалістичний реалізм» (І. Кулик) тощо. В 1932 році, на письменницькій нараді, що відбулася на квартирі М. Горького, художнім методом радянської літератури було названо «соціалістичний реалізм». Це поняття затверджується та канонізується на I з'їзді радянських письменників, після чого в радянській літературі та мистецтві встановлюється жорсткий диктат єдиного творчого методу (стилю).

У статуті Спілки радянських письменників було проголошено, що соціалістичний реалізм «потребує від митця правдивого, історично-конкретного зображення дійсності в її революційному розвитку. Водночас правдивість та історична конкретність художнього зображення має поєднуватися із завданням ідейної переробки й виховання трудівників у дусі соціалізму». Всі твори цього художнього методу - різноманітні за змістом і стилем - містять у собі, «поняття Мети» (тобто комунізму), що й зумовлює досить примітивну та однорідну тематику творів: «це або панегірики комунізму та всього, що з ним пов'язане, або сатира на його численних ворогів. Такі «вічні» теми, як «втрачені ілюзії, розбиті надії, нездійснені мрії», стають неприйнятними для літератури соціалістичного реалізму. Про це свідчить і порівняльний аналіз назв творів західної літератури та радянської, який робить А. Синявський, щоб «переконатися в мажорному тоні останніх»: «Подорож на край ночі» (Селін), «Смерть після полудня», «По кому подзвін» (Хемінгуей), «Кожний помирає на самоті» (Фаллада), «Час жити і час помирати» (Ремарк), «Смерть героя» (Олдінгтон), «Щастя» (Павленко), «Перші радощі» (Федін), «Добре!» (Маяковський), «Здійснення бажань» (Каверін), «Світло над землею» (Бабаєвський), «Тереможці» (Багрицький), «Тереможець» (Симонов)...

Іншою ознакою, що об'єднала практично всі твори соціалістичного реалізму, є присутність на їхніх сторінках так званого «позитивного героя», який допомагає перевиховувати на комуністичний лад, «просвітлювати» на шляху до Мети.

Період панування соціалістичного реалізму з його тріадою «партійності, класовості й народності» перетворив цей «єдиний метод» на абстрактну нормативну структуру, яка не могла не звузити творчі можливості літератури. Адже не художня якість твору, а його політична та ідеологічна спрямованість визначали підтримку та служили критерієм його визнання. Тому не дивно, що серед лауреатів різноманітних премій були часто-густо автори творів малохудожніх та естетично безпомічних (чого варте, наприклад, лауреатство Л. Брежнєва як автора трилогії «Мала земля», «Відродження», «Цілина»). Соціалістичний реалізм, за словами відомого літературознавця Дьєрдя Лукача, став «ілюстративною літературою» сталінської епохи, та й взагалі - епохи тоталітаризму.

Вплив соціалістичного реалізму та його жорстокий пресинг на літературу призвів до трагічних наслідків. Досить пригадати митців, що стали жертвами сталінського терору (І. Бабель та О. Мандельштам, Б. Пільняк та П. Романов, Т. Табідзе та Є. Чаренц), цькування та бойкоту (А. Ахматова, М. Зощенко, Б. Пастернак), судових процесів (Ю. Даніель, І. Бродський). Соціалістичний реалізм є тяжким, драматичним уроком: уроком тоталітарного керування мистецтвом, жорсткого ідеологічного втручання в нього, уроком вульгаризації літератури та літературознавства, догматизації єдиної естетичної системи, її закостеніння й загибелі, створення «залізної завіси» між різними художніми системами (теза про «безпідставність ідеї «синтезу» реалізму та модернізму»).

II. Натуралізм

✓ Натуралізм - літературний напрям, що утверджується у французькій літературі в останню третину XIX ст., який характеризується прагненням до фотографічного та безпристрасного відтворення дійсності, а також фатальною біологічною і соціальною зумовленістю людської долі та поведінки.

Термін «натуралізм» належить Емілю Золя: у передмові до другого видання свого роману «Тереза Ракен» (1868 р.) він уперше зараховує себе до «письменників - натуралістів». Е. Золя є також основним теоретиком напрямку.

Погляди французького письменника були викладені в цілій низці статей, які на початку 80-х рр. XIX ст. увійшли до збірок «Експериментальний роман», «Натуралізм на театрі», «Романісти - натуралісти». Крім того, Е. Золя створив справжню школу письменників - натуралістів, які об'єдналися навколо свого теоретика. Ці автори відомі як члени «меданської групи» (від назви дачі Золя, яка знаходилась у Медані). До цієї групи входили Гі де Мопассан, Жоріс Карл Гюїсманс, Поль Алексіс, Лоен Еннік та Анрі Сеар. Окрім меданців, до школи французьких натуралістів належали вчителі Е. Золя - Гюстав Флобер та брати Едмон і Жюль Гонкури, а також його соратник - Альфонс Доде. Близькими до натуралізму в ті роки були такі французькі автори, як: О. Мірбо, брати Роні, брати Маргеріти, Л. Декав, А. Бек та інші. Однак натуралістична школа як рух однодумців розпадається наприкінці 80-х років через певні естетичні суперечки та смерть представників (на рубежі двох століть завершується життєвий і творчий шлях Мопассана (помер у 1893 р.), Едмона Гонкура (1896 р.), Доде (1897 р.), Алексіса (1901 р.), Золя (1902 р.), Гюїсманса (1907 р.)). Після припинення існування школи натуралістів у Франції натуралізм як художній напрям втрачає чіткість теоретичних принципів, об'єднуючи відтепер лише загальну назву близьких літературних явищ.

Е. Золя намагається перенести в літературу принципи дослідження, притаманні науці. Він називав себе митцем - дослідником і вважав, що «романісту варто бути схожим на вченого, який досліджує свій предмет з

неупередженою точністю». У передмові до другого видання свого роману «Тереза Ракен» Е. Золя висловив думку про те, що праця письменника споріднена з працею анатома, а роман має ставити наукову мету. Саме в науці автор «Терези Ракен» вбачав можливість глибшого пізнання людини. Письменник, гадає Золя, так само проводить експерименти над людьми, як учений – над хімічними елементами.

Окрім успіхів природничих наук, які викликали у письменників довіру до наукових методів пізнання, ґрунт для натуралізму створює також філософія позитивізму (О. Конт, Г. Спенсер). Позитивісти вважали, що між людьми та іншими живими організмами немає різниці. Наслідуючи їх, Золя стверджував, що закономірності розвитку природи та тваринного світу можуть бути перенесені на людське суспільство та на долю окремої особистості.

Життя людини у творах натуралістів – це життя насамперед біологічного організму. Письменники напряму концентрують свою загальну увагу на дослідженні саме біологічних, фізіологічних імпульсів людської поведінки. У натуралістів характер людини зумовлений її фізіологічною природою, біологічними законами, спадковістю. Так, Е. Золя ретельно вивчає сучасні йому наукові праці «Фізіологія пристрастей» Ш. Летурно, «Трактат про спадковість» Люка, теорії Ч. Ломброзо, за якими злочинність визначається поганою спадковістю. Він також переносить ці теорії у свої романи. Зокрема, Золя створює генеалогічне дерево двох розгалужень людини у своєму багатотомному циклі «Ругон - Маккари». Нащадки Ругона є здоровими фізично та морально людьми, тоді як нащадки Маккара – схильні до афектів і злочинів, дамокловим мечем висить над ними тягар алкоголізму та епілепсії. Фізіологічні імпульси визначають долю інших героїв натуралістичних творів: вони, наприклад, повністю зумовлюють поведінку протагоністки гонкурівського роману «Жерміні Ласерте».

Твори натуралістів відзначалися детальним описом середовища, речей, усього, що оточує людину. Золя, наприклад, з майже протокольністю професіонала або вченого відтворює залізницю («Людина - звір»), шахту («Жерміналь»), біржу («Гроші»), паризький ринок («Черевко Парижу»), універсальний магазин («Жіноче щастя»). Втім,

і тут не все влаштовувало сучасників натуралістів, представників інших художніх напрямів.

Ідеї та поетичні принципи французького натуралізму позначилися на творчості письменників різних країн наприкінці ХІХ ст. У 80 – 90 - х рр. ХІХ ст. активно працюють німецькі натуралісти Г. Гауптман, А. Гольц, Р. Демель, Г. Зудерман, М. Г. Конрад та інші. Натуралізм у Німеччині мав також свого теоретика – В. Бельше, який у програмній праці «Природознавчі основи поезії» (1887 р.) пропагує ідеї Е. Золя. Поширюється натуралізм і в американській літературі (творчість Ф. Норріса, Х. Гарленда, С. Крейна). Наслідують французьких натуралістів і в Англії (Дж. Мур, Дж. Гіссінг, А. Моррісон), Іспанії (Е. Пардо Басам і А. Паладсіо Вальдеса), Росії (Д. Мамін – Сибіряк).

Риси натуралізму спостерігаються й у літературі ХХ ст.: у творах Дж. Джойса, Ф. Кафки, Б. Пруса, С. Моема, С. Беккета, Б. Пільняка, Т. Драйзера, Т. Вільямса, сюрреалістів та експресіоністів. Для нього була характерною настанова на фотографічно точне й неупереджене зображення дійсності, під якою насамперед розумілося матеріально – побутове довілля, а також людського характеру, що бачився крізь призму фатальної зумовленості фізіологічною природою та середовищем. Натуралісти намагалися зробити свої твори «клінічно точними документами» дійсності, її точною фотографією. Вони закликали не уникати малювання неприємних деталей навколишнього світу, залюбки показувати життя соціального дна, відтворювати хворобливу психіку людини, її сексуальні звички.

III. Модернізм

✓ *Модернізм - узагальнений термін, що позначає сукупність літературних напрямів та шкіл ХХ ст., яким притаманні формотворчість, експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістична спрямованість.*

Саме похідне слово «модерн» пов'язане з ідеєю чогось нового та нетрадиційного. Окремі напрями модерністської літератури сьогодні стали класикою. Серед найбільш визначних - імажинізм та футуризм, акмеїзм та експресіонізм, сюрреалізм та «театр абсурду», дадаїзм та «новий роман». Деякі з них охопили не тільки літературу, а й інші види мистецтва (експресіонізм, сюрреалізм, футуризм поширилися також на образотворче мистецтво, музику, театр), проникли в кіно та телебачення.

Історія напрямку. Не існує єдиної думки щодо виникнення модернізму. Тривалий час вважали, що зародився він у Франції в 70 - х роках ХІХ ст., а найпершими проявами модернізму були *імпресіонізм та символізм*. Останнім часом поширюється точка зору, відповідно до якої генезис модернізму пов'язується з ХХ ст., точніше, з першим його десятиріччям. Окремі літературознавці поняття «модернізм» вважають недоречним, вказуючи на деякі напрями в літературі та мистецтві, що відповідають його теоретичним критеріям. Дійсно, кожна модерністська школа має своє неповторне обличчя, конкретночасові визначники, художні настанови. Модерністські напрями часто ворогують між собою, наприклад, експресіонізм з імпресіонізмом, а імажинізм з футуризмом. Однак боротьбу шкіл та угруповань можна спостерігати у будь - якому напрямі минулого, починаючи від бароко та закінчуючи реалізмом ХІХ ст.

Модерністи свідомо роблять свою творчість антидемократичною, елітарною. Модернізм має мету бути «мистецтвом для митців», а не для всіх. «Це мистецтво касты, а не демократичне мистецтво», - зазначав відомий іспанський філософ та мистецтвознавець Х. Ортега - і - Гасет. Проте не всі школи модернізму були такими. Винятком з «антидемократичного» правила може слугувати теорія і творча практика унанімістів та експресіоністів.

Модернізм демонструє перевагу форми над змістом. Іноді форма модерністського твору є самодостатньою та абсолютизованою (футуризм, «новий роман»), іноді підкорена формі категорія змісту є також важливою (експресіонізм, екзистенціалізм).

На зміну реалістичній та натуралістичній об'єктивності приходять модерністська художня суб'єктивність. Модерністів не цікавить предметний світ – він завжди ними деформується та абсурдизується. І ця «нова дійсність» є для митців – модерністів абсолютно реальною. Реалізм для модерністів – це лише один з можливих засобів відображення світу. Але справжньої реальності – ірраціональної, метафізичної, непізнаваної та ірреальної – реалізм не досягає. Американський літературознавець Дж. Е. Міллер слушно зауважив, що **модернізм можна вважати бунтом проти реалізму, але не проти реальності**. Реальність слід знаходити не в узгоджених зовнішніх подіях, а в потоці свідомості, що виникає під час зіткнення з цими подіями, що викликають переживання».

«Потік свідомості», про який пише американський дослідник, є одним з основних художніх прийомів літератури модернізму. Термін цей належить відомому психологові та філософу В. Джемсу. Класичними зразками застосування потоку свідомості в модерністській літературі є романи «Улісс» Джеймса Джойса, «У пошуках втраченого часу» Марселя Пруста, «Місіс Деллоуей» Вірджинії Вулф.

Широко використовують цей прийом і представники французького «нового роману» (А. Роб – Грійє, Н. Саррот, М. Бютор). «Потік свідомості» безпосередньо відтворює процес внутрішнього мовлення персонажа (його також називають «внутрішнім монологом»), вербальними засобами зображаються його синтаксично ненормовані переживання, роздуми, спогади. Цей прийом застосували й реалісти ХІХ ст. (Стендаль, Достоевський, Толстой), і навіть «соцреалісти» («Прогулянка мертвих дівчат» А. Зегерс). Але саме в модернізмі «потік свідомості» абсолютизується, перетворюючись на провідний стильовий прийом.

Іншим популярним художнім прийомом модернізму є монтаж, що прийшов у літературу з кіномистецтва (фільми С. Ейзенштейна). Він спирається на поєднання різнорідних тем, фрагментів, образів. У футуризмі, дадаїзмі, «театрі абсурду» монтаж використовують як засіб пізнання світу: створюючи абсурдний образ, він наочно показує обрис

безглузлого світу. Монтаж тісно пов'язаний з прийомом внутрішнього монологу.

Модерністи віддають перевагу умовним формам, що не відкидає використання засобів цілком життєподібних. Проте саме життєподібні елементи творів модернізму створюють ефект ірреального, неправдоподібного. Фантастика тісно пов'язана з реальністю в мистецтві модернізму. Вторгнення фантастичного аж ніяк не супроводжується барвистими романтичними ефектами, а оформлюється як найприродніша річ у світі, що не викликає ні в кого подиву. Яскравим прикладом цього є твори Франца Кафки.

Часто модерністи руйнують традиційні конструктивні елементи твору: їхнім творам може бракувати сюжету й композиції, художнього часу та простору, персонажів і дії. На всю художню діяльність модерністів поширюється «тотальна» іронія. Відповідно, постійно натрапляємо на пародію та алюзію, елементи гри та ілюзії творчості. Модернізм створює власні міфи, твори його нерідко перетворюються на міфологеми. «Замість розповідного методу ми можемо використовувати тепер міфічний метод», – писав один з найвизначніших модерністів ХХ ст. Т. С. Еліот. Міфотворчими є твори Дж. Джойса та А. Белого, Г. Мейрінка та В. Хлебникова, Т. С. Еліота та Е. Паунда, Д. Буццаті та Х. Л. Борхеса.

Основні напрями модернізму

Імпресіонізм – художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань. Імпресіонізм розвивається в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Спершу він виник у французькому живописі: у 1874 році в Парижі серед інших творів експонувалася картина Клода Моне «Враження. Схід сонця». А в 1877 році група художників (К. Моне, О. Ренуар, К. Піссарро, Е. Дега, А. Сіслей) «добровільно» приймає назву «імпресіоністи» та починає видавати журнал «Імпресіонізм». Під впливом імпресіонізму в живописі згодом з'являється імпресіонізм у скульптурі (О. Роден), музиці (М. Равель, К. Дебюссі, О. Скрябін, І. Стравинський), театрі (А. Шніцлер, Г. Гофмансталь). Наприкінці ХІХ ст. імпресіоністичний стиль охоплює також і літературу. В ній він не становив окремої школи, як у живописі,

однак принципи та засоби імпресіонізму використовують у своїй творчості письменники різних країн. Риси імпресіонізму притаманні французьким художникам слова П. Верлену, С. Малларме, братам Гонкурам, пізньому Г. Мопассану, М. Прусту; норвезькому авторові К. Гамсуну, англійцям О. Уайльду, Дж. Конраду, Р. Л. Стівенсону; австрійським письменникам П. Альтенбергу, А. Бару, А. Шніцлеру.

Основний стильовий прийом імпресіонізму - зображення не самого предмета, а враження від нього. Імпресіоністи відображають світ не таким, яким вони його знають або ж пам'ятають, а яким вони бачать його тепер. Митець - імпресіоніст прагне зафіксувати саме початкове враження від предмета, яке щойно виникло в нього. «Я пишу те, що зараз відчуваю», - говорить Каміль Піссарро.

Зрозуміло, що імпресіоністи орієнтуються на почуття, а не на розум. Саме така недовіра до розуму і стимулювала відсутність будь-яких маніфестів і програм в імпресіоністському русі: адже вони фіксують не враження, не почуття, а думки, ідеї, що суперечить світоглядіві імпресіоністів. За влучним виразом Л. Андрєєва, ця відсутність програм та маніфестів «говорить про наявність імпресіонізму».

Імпресіоніст створює фрагментарну, етюдну, незавершену картину. Він може відтворювати деталь предмета, явища. Імпресіоністичне світобачення є передусім ліричним. Це позначається й на жанрових домінантах у літературі імпресіонізму. В ній панують не романи та поеми, а новели й ліричні вірші. Впливає світосприйняття імпресіоністів і на стилістику, яка відзначається недомовленістю, уривчастістю оповіді. Зовнішнє, позаособистісне завжди переломлюється крізь особистісне начало.

Письменники - імпресіоністи орієнтувалися насамперед на здобуток імпресіоністів - живописців, які використовували яскраві плями, мазки, напівтони, нечіткі контури, композиційні фрагменти, «змазаність», для того щоб підкреслити ефемерність враження від дійсності.

Техніка імпресіонізму широко використовувалася також у модерністському романі ХХ ст. Класичним зразком є багатотомний роман Марселя Пруста «В пошуках втраченого часу». Зовнішній світ з його зв'язками, логікою, послідовністю перетворюється крізь призму ефемерних суб'єктивних вражень персонажів романів Пруста.

Хрестоматійним прикладом особистісного враження від реальності є прустівське зображення Венеції. Італійське місто відтворюється в циклі романів письменника декілька разів, і щоразу воно постає зовсім іншим, тому що змінюється настрій і погляд героїв, змінюється враження. В імпресіоністичних творах загалом враження зливається з настроєм, який воно викликає. Митець - імпресіоніст намагається створити у читача (глядача, слухача) подібний до власного настрій, «заразити» ним.

Картина Тісарро «Заїзд у село Вуазен» (оригінал та репродукція)

І сьогодні імпресіоністичні засоби та прийоми відкривають неабиякі творчі можливості перед митцем. Вони є шляхом особистісного підходу до явищ життя.

Символізм - літературний напрям кінця XIX - початку XX ст., основною рисою якого є те, що конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ. Символізм народжується у Франції та поширюється в інших європейських країнах (Англія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Норвегія, Росія).

Символізм як сформований літературний напрям починає свою історію з 1880 року, коли Стефан Малларме започатковував літературний салон (так звані «вівторки» Малларме), в якому беруть участь молоді поети Р. Гіль, Г. Кан, А. де Реньє, П. Кіяр, Е. Мікаель, Ф. В'єле - Гріфрен. У середині 80 - х років XIX ст. гурток Малларме розширився - його «вівторки» відвідують усі поети - символісти, включаючи «наймолодших»: А. Жіда, П. Клоделя, П. Валері. Тпраці Гіля (з передмовою самого Малларме) та Мореаса стають першими маніфестами напрямку. Одночасно з'являються перші збірки поетів, що

свідомо зорієнтовані на символістську поетику («Кантілени» Ж. Мореаса, «Заспокоєння» А. де Реньє, «Гамми» С. Мерріля та ін.).

Наприкінці 80 - х рр. ХІХ ст. розпочинається період розквіту символізму у Франції. У 1891 р. його «офіційно визнано» - в цьому році увагу всього Парижа привернув влаштований з нагоди публікації поетичної збірки Жана Мореаса банкет, на якому головував С. Малларме в оточенні літературно - мистецької еліти. Вплив символізму останнього десятиріччя ХІХ ст. стрімко зріс, він став модним напрямом. І якщо у 80 - ті роки символізм був течією із програмним оформленням і навіть школою, то у 90 - ті роки ця чіткість розмивається, а кожний поет шукає свої власні творчі шляхи. Зі смертю патріарха символізму Стефана Малларме в 1898 р. французький символізм як організований напрям також припиняє своє існування, хоча голоси окремих поетів - символістів звучали й на початку ХХ ст.

Однак було б помилковим обмежувати символізм Францією впродовж 80 - 90 - х рр. ХІХ ст. Він починає існувати у французькій поезії ще задовго до свого організаційного оформлення й теоретичного обґрунтування. Його історію потрібно починати з 1857 р., тобто з року, коли були надруковані «Квіти зла» Шарля Бодлера. Поряд з Бодлером поетику символізму неодмінно пов'язують і з творчістю видатних французьких поетів Поля Верлена та Артюра Рембо. Тоді ж розпочинається творчість Малларме.

Із символізмом пов'язують свою творчість письменники й за межами Франції. У 80 - ті роки ХІХ ст. розпочинають свою діяльність бельгійські символісти - поет Еміль Верхарн та драматург Моріс Метерлінк. На рубежі століть виступили видатні австрійські митці, пов'язані із символізмом - Гуго фон Гофмансталь і Райнер Марія Рільке. До символістів належав також польський поет Болеслав Лесьмян, з художніми принципами символізму співвідносяться окремі твори німецького драматурга Герхарта Гауптмана, англійського письменника Оскара Уайльда, пізнього Генріка Ібсена, оригінальним є й російський символізм (Д. Мережковський, З. Гіппіус, К. Бальмонт, В. Брюсов, О. Добролюбов, В. Іванов, О. Блок, А. Белый).

Символісти не зацікавлені у відтворенні реальної дійсності, конкретного та предметного світу, у простому зображенні фактів

повсякдення, як це робили натуралісти. Саме у своїй відірваності від реальності митці - символісти і вбачали свою перевагу над представниками інших напрямів. Так, французький символіст Стюарт Мерріль вважав, що символічна поезія панує в літературі тому, що вона одухотворена ідеєю, яка підносить її над суєтою повсякденного життя. Втім, конкретні та буденні предмети і явища не відкидаються символістами цілком. Крізь них символісти завжди бачать дещо незвичайне, містичне, непізнаване. Єдиною метою літератури, за словами Стефана Малларме, є не називати предмет, а «натякнути» на нього. Саме таке мистецтво натяку, «абсолютне володіння цим таїнством», і створює символ.

Символ стає фундаментом усього напрямку. «Кожне мистецтво по суті символічне», - гадав Андрій Бєлий. Саме за допомогою символів митець спроможний доторкнутися до світу метафізичного, потойбічного, надчуттєвого. Як символи позаматеріальних уявлень тлумачилися також і предмети матеріального світу. Символ пов'язує земне та емпіричне з вічним, з глибинами душі, з іншими світами.

К. Моне. Схід сонця в Гаврі. Враження.
1872 р.

Е. Дега. Блакитні танцюристки.
1897 р.

Символічний образ у творах представників напрямку є завжди багатозначним. Його невизначеність має знаменувати, за висловом М. Метерлінка, існування «невидимих і фатальних сил». У творчості символістів співіснує явне і таємне, і саме останнє несе основне навантаження. Як пояснював К. Бальмонт, у символізмі органічно

зливаються два змісти: очевидний і прихований. Цей прихований зміст може мати нескінченні варіанти тлумачення.

Отже, символ народжується там, де неможливо зобразити предмет. Він покликаний виразити алегоричне й невимовлене шляхом відповідностей між двома світами - світом зовнішнім і світом мрій та ідеалів. Цей дуалізм реального та ідеального - основа символічного світосприйняття. Таємниця, або Ідея, криється в глибині матеріальних речей. І символічна поезія, як говорить Ж. Мореас у своєму маніфесті, прагне втілити цю ідею, надати їй почуттєво збагненної форми. Осягнути Ідею, за символістською концепцією, спроможне лише мистецтво. Пріоритет тут віддається музиці, а також поезії, якщо вона використовує музичні засоби. У цьому символісти дотримуються теорії А. Шопенгауера, згідно з якою лише музика є мистецтвом трансцендентного й найближче стоїть до світу таємного.

Символісти висунули ідею самоцінності мистецтва, його цілковитого суверенітету. Кожне мистецтво, яке, за словами Оскара Уайльда, «одночасно є поверхнею та символом», «нічого не виражає, окрім самого себе». Воно не має соціальних зобов'язань і завдань. Мистецтво вище за життя, і втручання життя у мистецтво буде лише згубним для останнього. Саме мистецтво, а не дійсність, є первісним. Той же Уайльд вважав, що не мистецтво наслідує життя, а навпаки.

В цілому напрям символізму справив величезний вплив на подальший розвиток літератури. Він «породив» такі школи, як акмеїзм, футуризм, частково імажинізм, вплинув на поетику експресіонізму та сюрреалізму, збагатив зображальний арсенал, поетичну образність і стилістику, розкріпачив поетичну уяву, запровадив вільний вірш, змусив митців звернутися до нових ритмічних та звукових форм.

Унанімізм - літературна течія у французькій літературі початку ХХ ст., що об'єднала представників французької літературної молоді. Справжнім лідером течії був Жюль Ромен. Саме йому належать два основні маніфести унанімізму: теоретичний («Унанімістські почуття та поезія», 1905 р.) та поетичний (лірична збірка «Унанімістське життя», 1908 р.). Поряд з Ж. Роменом до унанімістів належали Жорж Дюамель, Шарль Вільдрак, Рене Аркос, Жорж Шенев'єр, Люк Дюртен та П'єр - Жан Жув.

Унанімісти проголосили себе опонентами символістів (так само, як і акмеїсти). Всі вони, на відміну від символістів, прагнули до соціальної тематики, правдивого відображення життя, а також до простоти стилю. Унанімісти проповідували принцип єднання народів, злиття людини з природою. Намагаючись розірвати замкнене коло індивідуалізму, притаманне мистецтву символізму, представники унанімізму бачили мету у тому, щоб вивести літературу на простір багатолюдних вулиць, ущерть заповнених стадіонів і театральних залів. Так, Ромен у своїх поетичних і прозаїчних книгах («Сили Парижу», «Чиясь смерть») зображав захоплену загальним видовищем театральну публіку або ж міський натоп, що одностайно переживає вуличний інцидент. Ж. Ромен, Ж. Дюамель (поетична збірка «Супутники») та інші письменники вбачали в основі всіляких духовних зближень не спільні світогляди та інтереси, а підсвідомі імпульси.

У філософську основу течії були покладені принципи інтуїтивізму А. Бергсона, соціологія Е. Дюркгейма (який ідеалізував «колективне свідоме» як архетип первісного психічного колективу, закладений нам на генетичному рівні), деякі положення американського прагматизму. Серед літературних провісників унанімізму – поети Волт Вітмен та Еміль Верхарн.

Періодом творчого піднесення унанімістів стали роки Першої світової війни, яку вони засуджували з позиції пацифізму. Р. Аркос, Ш. Вільдрак, П.- Ж. Жув зображали у своїх творах жорстокість і безглуздя війни. Вірші та проза воєнного періоду унанімістів пройняті болем та співчуттям до людини. Сама ж теза «унанімізму» втілюється в їхніх творах так: «одностайність», яка згуртовує фронтовиків; не жага слави або перемоги, а лише страх і страждання.

Щодо формальних здобутків представників унанімізму, слід відзначити їхній внесок у розвиток поезії. Поети – унанімісти повертають віршу конкретність і ліричну безпосередність, особлива увага приділяється формі вільного вірша (верлібру).

Після закінчення Першої світової війни група письменників – унанімістів фактично завершує своє існування. В подальшій творчості представників цієї течії співіснують елементи як реалізму, так і модернізму.

Імажизм - школа в англійській та американській поезіях 10 - х рр., ХХ ст. 1909 р. англійський поет і філософ (учень А. Берґсона) Т. Е. Рюм засновує «Школу імажизму». З 1912 р. американський поет Езра Паунд активно працював у чиказькому журналі «Тоезія», який і познайомив світ з імажизмом у 1913 р. Саме тоді Е. Паунд друкує свої «Декілька „Ні" для імажиста», а через рік видає антологію «Імажисти», куди, окрім його власних віршів, увійшли поетичні твори американських ліриків Гільди Дулітл, Емі Лауел, Вільяма Карлоса Вільямса та ін. Однак Е. Паунд із часом відійшов від імажизму, коли лідерство в нього «перехопила» Емі Лауел (пізніше Паунд іменуватиме імажистську школу «еміжизмом»), яка протягом 1915 - 1917 рр. видає ще три поетичні антології - «Поети - імажисти». У різні роки до імажистської школи належали американець Дж. Г. Флетчер та англійські митці Т. С. Еліот, Ф. М. Форд, Д. Г. Лоуренс, Р. Олдінгтон.

«Батьком імажизму» вважається Т. Е. Г'юм. Саме його естетичні теорії впливали на імажистський поетичний рух. Письменник зазначав, що сутність поезії «виражається не стільки в простих геометричних видах, запозичених від архаїчного мистецтва минулого, скільки у нових, складніших формах, що асоціюються в нашому розумі із сучасним століттям машин». Головний принцип імажизму, розроблений англійським філософом, - це принцип «чистої образності» при несуттєвості тематики. Образ є самодостатнім у поетичних творах імажистів, вірш для яких - то «ланцюг» подібних образів. Е. Паунд визначає образ як «інтелектуальний та емоційний комплекс у момент часу». Він, пояснюючи мету імажизму, вказує на такі його принципи:

- 1) принцип прямого відношення до «речі»;
- 2) принцип економії слів, спрямований проти вживання слів зайвих;
- 3) принцип узгодження композиції вірша з його «музикою».

Імажисти намагаються відтворити не саму реальність, а переживання, враження, які виникають асоціативно. Звідси й тематика їхніх поетичних творів: природа, предмети, ефемерні почуття та емоції. Імажизм, який зазнав впливу поезії Сходу (японського хокку) та французького символізму, віддає перевагу верліброві. Саме вільний вірш стає для імажистів засобом для відтворення «хаотичності світу»

(Т. Е. Г'юм). Створюючи свої «ланцюги образів», імажисти сміливо експериментують у галузі метрики та строфіки; їхня поетика вимагає «точного зображення», чіткості, конкретності, ясності мови. Школа імажизму існувала недовго: вона розпадається вже наприкінці десятих років.

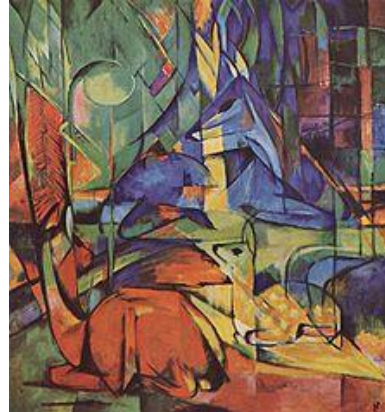
Однією зі спроб «врятувати» рух «поезії образів» стала організація Е. Паундом нової течії – вортицизму (від лат. вихор, вир) у 1914 – 1915 рр. Вортицизм був покликаний створити більш динамічну, ніж імажизм, поезію. Явища зображались у вортицистів здебільшого словами, в яких звертається увага на їхнє звучання. Ці слова – звуки і мають відтворювати динаміку, рух образів.

Від імажизму походить назва імажинізму – літературної школи, що з'явилася в Росії після революції. В 1919 р. побачила світ перша «Декларація імажиністів», яку підписали поети Сергій Єсенін, Рюрик Івнєв, Анатолій Марієнгоф, Вадим Шершеневич та художники Борис Ердман і Георгій Якулов. З 1920 р. починають друкуватися колективні збірки під загальною назвою «Імажиністи», а упродовж 1922 – 1924 рр. російські митці видають свій журнал («Гостиница для путешественующих в прекрасном»).

Імажиністи (які, до речі, повністю відкидали вплив англомовних імажистів) розпочали свою діяльність із нападів на різноманітні літературні напрями й течії. Найпершим об'єктом їхніх цькувань став футуризм (слід зазначити, що імажиністи В. Шершеневич та Р. Івнєв у минулому й самі належали до футуристів). За словами імажиністів, футуризм говорив про форму, а думав лише про зміст. Поети – імажиністи проголошують необхідність «звільнити слово з тюрми змісту», «чистку» форми від «пилу змісту». Єдиним законом мистецтва вони вважають «виявлення життя через образ та ритміку образів». «Музика – композиторам, ідеї – філософам, політичні питання – економістам, а поетам – образи й тільки образи», – проголошується в імажиністській декларації.

Ф. Марк Картина «Тіроль»

та його ж «Олені в лісі» (експресіонізм)

Футуризм - авангардистська течія в літературі й мистецтві 10 - 30 - х рр., ХХ ст. Батьківщиною футуризму була Італія. У 1909 р. італійський поет Філіппо Томмазо Марінетті друкує в паризькій газеті «Фігаро» перший маніфест футуризму. Через рік з'являються футуристичні маніфести італійських художників (У. Боччоні, Л. Руссоло, Дж. Северіні) та музикантів (Б. Прателла та ін.). У цьому ж 1910 р. Ф. Марінетті створює роман (до речі, єдиний футуристичний роман) «Мафарка - футурист», відомий як відображення політичної програми італійського футуризму. У 1912 р. виходить антологія «Поети - футуристи», яку відкриває «Технічний маніфест футуристичної літератури». Його авторство належить тому ж Ф. Марінетті, що теоретично обґрунтовує формальні новації митців - футуристів. Окрім Ф. Марінетті, до італійського футуризму належали Дж. П. Лучіні, К. Говоні, П. Буцці, А. Д'Альба та інші.

Саме маніфести «як жанр, що вміщує програму глобальної переробки Всесвіту», а також створення «всєбічного типу поведінки», є найбільш адекватним вираженням італійського футуризму в галузі словесної творчості. Футуристська естетика, регламентована в маніфестах, базується на антирадиційності. Футуризм відмовляється від художньої спадщини, протиставляє старій культурі нову антикультуру («Стара література оспівувала лінощі думки, захоплення й бездіяльність. А ми оспівуємо зухвалий натиск, лихоманковий деліріум, стройовий крок, небезпечний стрибок, ляпас і мордобій»). Якщо експресіоністи із жахом сприймають світ нової технічної цивілізації, то футуристи, навпаки, вважають, що «наш чудовий світ став іще більш чудовим - тепер у ньому є швидкість», а з красою реву гоночного автомобіля «не зрівняється ніяка Ніка

Самофракійська». Крім цього, італійські авангардисти оспівують війну як «гігієну світу». «Хай живе війна, - проголошує Марінетті в «Першому маніфесті футуризму», - лише вона може очистити світ. Хай живе озброєння, любов до Батьківщини, знищувальна сила анархізму, високі Ідеали знищення всього і вся!».

Футуристи «інтуїтивно» сприймають образ: спираючись на інтуїцію, а не на розум, футурист намагається навіть звільнити людину «від думки про смерть», що є «кінцевою метою розумової логіки». Італійські авангардисти - за образну насиченість твору: «Тільки дуже образна мова здатна охопити всю багатоманітність життя та його напружений ритм». Рух життя треба відтворювати «ланцюгом асоціацій». Футуристи бажають створити так звану «бездротову уяву» та «вільні слова», завдяки чому можна виконати завдання мистецтва, як бачать його футуристи, - залишити у творі лише «неперервний ряд образів».

Ф. Марінетті та його соратники прагнули також до синтезу різних мистецтв (насамперед літератури та живопису). Вони вдаються до звуконаслідування, шукають нові засоби виразності (як звукові, так і графічні), мріють створити книгу, яка б навіть своєю зовнішньою формою могла впливати на людину.

На початку 10 - х рр. ХХ ст. футуризм виникає і в Росії. Появу російського футуризму - незалежно від італійського угруповання - знаменують «Пролог егифутуризму» (1911 р.) І. Северяніна та збірка «Ляпас громадському смаку» (1913 р.) поетів - кубофутуристів. Народження футуризму в Росії, подібно до акмеїзму, зумовила криза російського символізму. М. Поляков влучно визначає різницю між двома модерністськими течіями, що приходять на зміну символізму: «Акмеїсти розглядали сучасність у світлі минулого культурного досвіду, вони вміщували теперішнє в минулому. ... Футуристи переміщували теперішнє в майбутнє». Російські футуристи, так само, як і італійські, знищують «кордони між мистецтвом і життям, між образом і побутом», вони орієнтуються на мову вулиці, на лубок, рекламу, міський фольклор і плакат.

У російському футуризмі співіснувало декілька груп, що постійно ворогували між собою, вели літературні баталії. Футуризм у Росії складався з чотирьох угруповань: «Гілея», або кубофутуристи, -

В. Хлебников, Д. і М. Бурлюки, В. Маяковський, В. Каменський, О. Гуро, О. Кручоних, Б. Лівшиць; «Асоціація егофутуристів» - І. Сєверянін, І. Ігнат'єв, К. Олімпов, В. Гнедов; «Мезонін поезії» - В. Шершеневич, Р. Івнєв, С. Третьяков, Б. Лаврєнєв; «Центрифуга» - С. Бобров, Б. Пастернак, М. Асєєв, Божидар.

Обличчя російського футуризму визначали поети - кубофутуристи - найбільш радикальна й продуктивна група. Саме діяльність кубофутуристів, або «будетлян», як називав їх Хлебников, нерідко ототожнюється взагалі з футуристами в Росії. «Будетляне», як і митці групи Марінетті, оголошують війну традиції: у знаменитому маніфесті «Ляпас громадському смаку» вони вимагають «скинути Пушкіна, Достоевського, Толстого... з Пароплава сучасності». Пориваючи з минулим, яке уявляється їм тісним («Академія та Пушкін незрозуміліші за ієрогліфи»), кубофутуристи оголошують себе «обличчям нашого Часу». Висувають вони й «нові принципи творчості». Так, поети - кубофутуристи:

- ✓ відкидають правопис, пунктуацію, «розхитують» синтаксис;
- ✓ розробляють нові типи рим (фонетична рима), опрацьовують нові ритми, експериментують у галузі віршової графіки (фігурні вірші, візуальна поезія, автографічна книга);
- ✓ наголошують на «словотворчості й словоноваціях» без обмежень.

Одним з головних принципів футуристів було «слово як таке», або «самовите» слово, що видозмінює реальну мову. Таким чином, створюється мова «зарозуміла», яка, за висловом В. Хлебникова, є «майбутньою світовою мовою в зародку. Тільки вона може з'єднати людей». Слово, звільняючись від змісту, стає самоцінним. Виникає «зсув» сенсу, адже, як писав О. Кручоних, «слово ширше за сенс».

Акмеїзм - модерністська течія в російській поезії 10 - х рр. ХХст., що об'єднала М. Гумільова, А. Ахматову, О. Мандельштама, С. Городецького, Г. Іванова, М. Зенкевича, Г. Нарбута і «співчуваючих» М. Кузьміна, Б. Садовського та інших митців. Досить часто акмеїсти іменують свій напрям «адамїзмом» (від першої людини, прабатька Адама). М. Гумільов визначав адамїзм як «мужньо твердий і ясний погляд на життя». До течії

застосовувався також термін М. Кузьміна «кларизм» (від лат. ясний), яким поет називає «прекрасну ясність» як одну з основних засад нової поезії.

Спершу рух виник у вигляді вільної асоціації кількох поетів, що відмежувалися від символізму, точніше, від «Поетичної академії» В'ячеслава Іванова на знак протесту проти його нищівної критики гумільовської поеми «Блудний син» (1911 р.). Молоді поети створили спілку під назвою «Цех поетів» (існував упродовж 1911 - 1914 рр., потім відновив свою діяльність у 1920 - 1922 рр.), що охопив широке поетичне коло (до «Цеху поетів» входив і О. Блок). «Цех поетів» приділяв значну увагу професійному поетичному вдосконаленню, також він мав своє друковане видання - часопис «Гіперборей», який видавав поет і перекладач Михайло Лозинський, «таємничий наставник» «Цеху». Навесні 1912 р. всередині «Цеху поетів» утворилася невеличка група, що проголосила нову поетичну течію. У першій книзі журналу «Аполлон» за 1913 р. були надруковані маніфести акмеїстів: стаття М. Гумільова «Спадщина символізму та акмеїзм» і стаття С. Городецького «Деякі напрями в сучасні російські поезії». Одночасно був створений ще один акмеїстичний маніфест «Ранок акмеїзму» О. Мандельштама, але він був надрукований тільки в 1919 р.

Втім поети - акмеїсти були занадто яскравими творчими індивідуальностями, щоб уміститися в тісних межах течії, те тільки й робити, що «ілюструвати» на практиці теоретичні засади руху. Насамперед це стосується поезії Анни Ахматової та Осипа Мандельштама. Як згадує А. Ахматова, і вона, і О. Мандельштам уже взимку 1913 - 1914 рр. почали «обтяжуватися Цехом і навіть подали Городецькому й Гумільову прохання про закриття Цеху...». А О. Мандельштам, за свідченням Ірини Одоєвцевої, зізнавався: «Самі розумієте, який я акмеїст? Але через слабкість характеру я дозволив наклеїти собі на лоба ярлика й навіть старанно намагався писати по акмеїстськи». Історія акмеїзму - яскраве свідчення й підтвердження того, що справжньому генієві завжди тісно у вузьких межах регламентованої течії. Рік загибелі лідера течії та «Цеху поетів» Миколи Гумільова, розстріляного більшовиками за сфабрикованою справою, можна вважати й фіналом усього акмеїзму, цієї, за висловом американського дослідника

Омрі Ронена, «найзагадковішої, хвилюючої, натхненної течії в російському постсимволізмі».

Експресіонізм - напрям у літературі та мистецтві, що розвивався упродовж 1905 - 1920 - х рр. та досяг найбільшого розквіту в Німеччині та Австрії. До виникнення експресіонізму спонукали художні експерименти молодих дрезденських архітекторів, які об'єдналися в 1905 р. у групу під назвою «Міст». 1911 р. було створено ще одне мистецьке угруповання в Мюнхені («Синій вершник»). Одночасно починають виходити експресіоністські часописи: «Дія» (1911 - 1933 рр.) та «Буря» (1910 - 1932 рр.).

❖ Найвизначнішими теоретиками напрямку були: Курт Тінтус і Казимір Едшмід.

❖ Обличчя експресіоністської драми визначали: Г. Кайзер, Е. Толлер, В. Газенклевер, Л. Рубінер.

❖ До найяскравіших поетів напрямку належать: Г. Гейм, Г. Тракль, Й. Бехер, Г. Бенн, Е. Ласкер-Шюлер, Ф. Верфель, Я. Ван-Годдис.

❖ Серед прозаїків експресіонізму - ранній А. Дьоблін, К. Едшмід, Л. Франк, Г. Мейрінк і близькі до напрямку Ф. Кафка й молодий Г. Гессе.

Термін «експресіонізм» був покликаний визначити сутність мистецтва, що є за своїми цілями та засобами протилежним імпресіонізму й натуралізму: мистецтво не зображає дійсність, а виражає її сутність. Митець, на думку експресіоністів, не повинен копіювати дійсність, вірогідно відтворювати її. Як зазначав Е. Толлер, «експресіонізм хотів більшого, ніж фотографія... Реальність має бути пронизаною світлом ідеї». Автор у творах цього напрямку насамперед прагне показати власне ставлення до того, що він зображає, ставлення глибоко

особистісне, емоційне, суб'єктивне, пристрасне. Як наголошував К. Едшмід, «весь простір митця - експресіоніста стає видінням. У нього не погляд - у нього бачення. Він не описує - він співпереживає. Він не відображує - він зображує. Він не бере - він шукає». Експресіоністи сприймають світ нервово та трагічно, вони користуються засобами підвищеної виразності.

Митець - експресіоніст піднімається над історією, над реальним буденним світом, звертається до універсального, вічного, космічного. «Явища, які виражає експресіонізм, ніколи не складають зображення певного теперішнього», - зізнається експресіоніст М. Крелл. Мить для експресіонізму знецінюється, він шукає вічного, як зазначає Оскар Вальцель. «Він відриває людину від її повсякденної обстановки. Він звільнює її від суспільних зв'язків, від сім'ї, обов'язків, моральності. Людина має бути лише людиною...».

Сам світ для більшості письменників - експресіоністів є ворожим для людини, яка стала свідком драматичних подій і тяжких потрясінь початку ХХ ст. Цей світ технічного прогресу, що перебуває, на думку експресіоністів, напередодні апокаліптичної катастрофи, є хаотичним, дисгармонійним, абсурдним, і людина приречена на страждання в ньому. Звідси - болісне співчуння людині, її відчуженості від суспільства та інших людей, прагнення повернутися до первісних людських почуттів дружби та кохання, мрія про всесвітнє братерство людей. «Світ починається з людини», - цей вираз Ф. Верфеля стає одним із філософських і художніх принципів експресіонізму. Співчуття до «розірваної» людини, проникнення в її суперечливий внутрішній світ є одним із здобутків напряму.

Теоретичні положення експресіонізму різноманітно та яскраво виявляються в художній практиці напряму, всіх літературних жанрах. В їхніх творах виникали або картини екзотичного життя, далекого від звичайного повсякдення, як у Едшміда, або зіткані з таємниць і загадок, пронизані містицизмом кабалістичні легенди, як у Мейрінка, або виповнений трагізмом опис вилученого з реального потоку існування ординарного людського життя, як у Андреєва і Газенклевера, або це був цілий світ - неправдоподібний, ламаний, що дихає жахом, відчаєм та безнадійністю, як у Кафки. Великого емоційного напруження набуває експресіоністська драма - «драма

крику», в якій діють умовні абстрактні персонажі (Чоловік, Жінка, Народ, Городянин). «Кожен повинен пізнати себе в усіх», - пояснює експресіоністське тяжіння до загального Бехер. Герої п'єс Толлера, Кайзера, Газенклевера часто зверталися безпосередньо до глядача, а самі п'єси перетворюються на філософський трактат, публіцистичну статтю або пристрасний авторський монолог.

У прозі експресіонізму панує ліричне або гротескове, фантастичне начало.

Ознаками експресіоністської лірики стають напруженість виражальних засобів, «нанизування» образів, впровадження нових версифікаційних і синтаксичних форм.

На початку 20 - х рр. стилістику експресіонізму запозичує й кінематограф («Кабінет доктора Калігарі», екранізація драми Кайзера «З ранку до півночі» та ін.).

У середині 20 - х рр. ХХ ст. по завершенню одних соціальних потрясінь і напередодні інших, експресіонізм як самостійна течія припиняє своє існування «через суперечки між експресіоністськими уявленнями про те, як має бути змінена реальність, та самою соціальною дійсністю». Проте вплив експресіонізму на світову літературу ХХ ст. важко переоцінити. Найпомітнішими є традиції експресіонізму в драматургії Бертольта Брехта, Петера Вайса, Юджина О'Ніла, у прозі Гюнтера Грасса, у творчості Макса Фріша, Фрідріха Дюрренматта й інших провідних письменників світу.

Дадаїзм - авангардистська течія в західноєвропейській літературі та мистецтві, що існувала в 1916 - 1922 рр. Група «Дада» виникла в роки першої світової війни в нейтральній Швейцарії, в Цюриху. Її заснували митці - емігранти Т. Тцара, Р. Гюльзенбек, Г. Балль, Г. Арн, М. Янко. Автор назви течії - її лідер Трістан Тцара, який раптово знайшов слово «дада» у французькому словнику. В «Маніфесті 1918 р.» Т. Тцара так пояснює значення цього слова: «Мовою негритянського племені Кру воно означає хвіст священної корови, в деяких регіонах Італії так називають матір, це може бути позначенням дитячого дерев'яного коника, подвійним ствердженням у російській та румунській мовах. Це може

бути й відтворення незв'язного дитячого белькотіння. В усякому разі - дещо абсолютно безглузде...»

У 1916 - 1917 рр. дадаїсти видають журнал «Кабаре Вольтер». Після війни течія розділилася. Т. Тцара переїздить до Франції, де очолює групу «абсолютних дадаїстів» (А. Бретон, Л. Арагон, П. Елюар, Ж. Рібмон - Дессень). У Німеччині створюється угруповання «політичних дадаїстів» (Р. Гюльзенбек, Р. Гаусман, В. Мерінг, Е. Тіскатор, Г. Грос, Дж. Гартфілд). На початку 20 - х рр. ХХ ст. дадаїстська течія припиняє існування. Більшість колишніх дадаїстів бере участь у створенні нової авангардистської школи - сюрреалізму, сформувавши його основне ядро.

Мистецтво дадаїзму було зухвалим епатажем, «антимистецтвом». Дадаїсти пропонують алогізм як основу творчості. Вони вважають, що «думка формується в роті». Спираючись на алогізм, безглуздий набір слів та звуків, дадаїсти створюють свій специфічний світ - світ словотворчих трюків, гри, містифікації. Вони проголошують «повну самостійність слова». «Я не хочу слів, які винайдені іншими, - висловлюється Гуго Балль у першому маніфесті течії 1916 р. - ... Я хочу здійснювати свої власні безглузді вчинки, хочу мати для цього відповідні голосні та приголосні». «Чому дерево після дощу, - запитує Г. Балль, - не могло б називатися плюплющем або плюплюбашем? І чому воно взагалі має якось називатися? Слово, слово, весь біль зосередився в ньому, слово, панове, - найважливіша суспільна проблема».

Т. Тцара, який вважав, що «відсутність системи - найкраща система», радив для створення дадаїстських віршів вирізати окремі слова з книг та газет і довільно поєднувати їх. І дійсно, дадаїсти вирізають слова, змішують їх у шапці, а потім виймають їх у випадковому порядку та монтують поему. Читання подібних творів вони супроводжують «бруїтською музикою» (від франц. галас), що складається зі звуків каструль, дзвінків, свистків тощо.

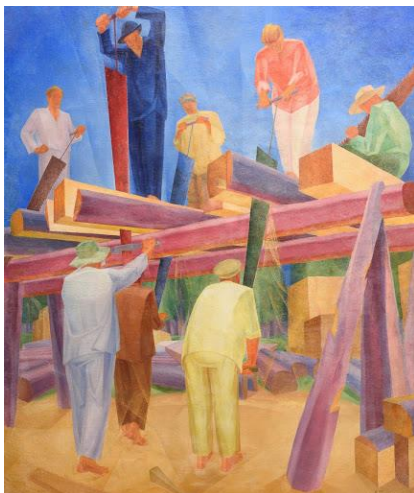
Дадаїзм запроваджує нові **жанрові форми** - ігрові, експериментальні, пародійні. Це «бруїтський вірш», «симультанний вірш», «статичний вірш».

❖ Бруїтський вірш описує трамвай таким, яким він є, подає «сутність трамваю з позіханням рантьє на ім'я Шульце та

скреготом гальм».

- ❖ Вірш симультанний покликаний навчити «сенсу безладного перегукування всього на світі: в той час, як пан Шульце читає, балканський потяг мчить поблизу Ніша, свиня вищить у підвалі м'ясника Нутке».
- ❖ Статичний вірш, вважають дадаїсти, «створює з кожного слова індивідуальність, з літер ліс з'являється ліс із кронами дерев, лівреями лісників та дикими кабанам...».

Хвиля скандальних виступів, акцій та експозицій дадаїстів прокотилася Швейцарією, Австрією, Німеччиною, Францією. Як пригадував Л. Арагон, нічого, окрім скандалу, дадаїсти не шукали. Дадаїзм відіграв помітну роль у розвитку європейського модернізму (сюрреалізм, «театр абсурду») та вплинув на зародження багатьох художніх течій ХХ ст. (хеппенінг, перформанс, концептуальне мистецтво тощо).

Картина О.Богомазова. Авангардизм.

Картина Д. Бурлюка в стилі футуризм.

Сюрреалізм - авангардистський напрям у літературі та мистецтві, що виник у Франції на рубежі 10 - 20 - х рр. ХХ ст. Термін «сюрреалізм» належить французькому поетові Гійомові Аполлінеру: він назвав свою п'єсу «Груди Тірезія» (1918 р.) «сюрреалістичною драмою».

Сюрреалістичний рух очолює Андре Бретон. У 1919 р. разом з Луї Арагоном та Філіппом Суло він починає видавати часопис «Література». У цьому ж році Бретон та Суло створюють перший програмний твір сюрреалізму - «автоматичний» текст «Магнітні поля», що був записом потоку видінь. У 1924 р. А. Бретон пише перший «Маніфест сюрреалізму», сюрреалізм консолідує свої сили, формується як самостійний художній напрям, виходять перші номери часопису «Сюрреалістична революція». Сюрреалізм стає інтернаціональним рухом, що охоплює різні види мистецтва: літературу, живопис, скульптуру, театр, кіномистецтво. До цього ж руху приєдналися письменники, поряд із Бретоном, Суло й Арагоном, П. Елюар, А. Арто, Т. Тцара, Р. Вітрак, Р. Деснос, Ж. Кокто, Р. Кено, А. Батай, М. Ттеріс, художники С. Далі, М. Ернст, І. Тангі, Г. Арн, А. Массон, Х. Міро, кінорежисер Л. Бунюель, кінокритик Ж. Садуль. Сюрреалізм поширюється за межами Франції. Вже у 20-ті роки у царині сюрреалізму працюють бельгійські художники Р. Магріт і П. Дельво. Досвід напряму сприймають в Англії Г. Мур і Ф. Бекон. На межі 20 - 30 - х рр. ХХ ст. сюрреалістична течія виникає в Сербії (М. Рістич, О. Давичо, Дж. Йованович). У 30 - х рр. ХХ ст. Вітезлав Незвал створює групу чеських сюрреалістів (Ф. Музіка, К. Бібл, К. Тейге, Я. Сейферт), а наприкінці 30 - х рр. сюрреалізм проникає у словацьку літературу (М. Бакош, М. Поважай, Р. Фабри, В. Рейсел). Поширюється сюрреалізм і в Японії, США, країнах Латинської Америки.

У «Маніфесті сюрреалізму» А. Бретон згадує попередників течії, «починаючи з Данте та Шекспіра». Так, Бретон називає Свіфта «сюрреалістом в ядучості», Е. По - «сюрреалістом у розважальності», Бодлера - «сюрреалістом у моралі», Рембо - «сюрреалістом у життєвій практиці». Генеалогія сюрреалізму охоплює також Маркіза де Сада, Ж. де Нерваля, Потреамона, Малларме, Жаррі, Аполлінера. Всі вони, хоч і не були, за Бретоном, «у всьому сюрреалістами», але певною мірою підготували виникнення нової авангардистської течії. Однак безпосередньо фундамент для народження сюрреалізму підготував дадаїзм. Вичерпавши себе, дадаїзм на початку 20 - х рр. ХХ ст. знаходить своє продовження в сюрреалізмі. І саме дадаїсти становлять ядро сюрреалістської школи (Бретон, Арагон, Тцара, Супо), так що навіть

не завжди можна провести чіткі межі між двома течіями. Проте різниця між мистецтвом дада й сюрреалізмом суттєва: якщо дадаїзм у своїй основі був антимистецтвом, антитворчістю, культував бунт, деструкцію й нісенітницю, то сюрреалізм, навпаки, претендує на глибоке проникнення в сутність життя. Епатаж дадаїстів поступається масштабним задумам сюрреалістів, які, за свідченням Луїса Бунюеля, «мало піклувалися про те, щоб увійти в історію літератури або живопису. Вони насамперед прагнули... переробити світ і змінити життя».

Теоретики сюрреалізму пов'язували з новою течією надії на побудову нової художньої реальності, яка була б реальнішою («надреальною») за існуючу. Андре Бретон у своєму «Маніфесті сюрреалізму» «раз і назавжди» дає визначення сюрреалізму: «Чистий психічний автоматизм, завдяки якому ми хочемо висловити на письмі, усно чи якимось іншим способом, фактичне функціонування думки без будь-якого контролю, керованого розумом, поза великою естетичною чи моральною упередженістю». Отже, сюрреалізм прагне до автоматичної фіксації підсвідомого.

Митець - сюрреаліст має спиратися на досвід сновидінь, галюцинацій, марень, містичних видінь тощо.

Саме у сфері несвідомого, на думку сюрреалістів, криються справжні істини буття. «Сюрреалізм, - проголошує А. Бретон, - базується на вірі у всемогутність сну, у ворожу будь-якій цілісності гру мислення». Разом із цим сюрреалізм оголошує війну розумові, матеріалізму, логіці, моралі - усе це гальмує та закріпачує творчі можливості.

Сюрреалісти, які центр своєї уваги переносили на підсвідомість, сновидіння, транс, дитячі ігри, зазнали чималого впливу теорій З. Фрейда. Адже й за Фрейдом, підсвідомість є тією внутрішньою силою, що «переадресовує нашу свідомість у несвідоме». Фрейдистські погляди перетворюються на спосіб мислення та світосприйняття багатьох провідних сюрреалістів. Наприклад, Сальвадор Далі зізнавався, що світ ідей З. Фрейда означає для нього стільки ж, скільки світ Біблії означав

для митців Середньовіччя або світ античної міфології - для художників Ренесансу. З фрейдизму виникає також абсолютна довіра сюрреалістів до ірраціонального як джерела творчості.

Сюрреалізм проголосив нові засоби та прийоми творчості. Насамперед - принцип «автоматичного письма», з його парадоксальним, алогічним, випадковим зіткненням думок та образів. Адже сам образ, за твердженням поета П'єра Реверді, може виникнути «лише із зближення двох більш-менш віддалених одна від одної реальностей», і чим більш далекими будуть ці відношення реальностей, тим могутнішим буде образ, тим більше буде в ньому «емоційної сили й поетичної реальності». Взагалі, ідеальною моделлю сюрреалістичного образу є «зустріч на операційному столі швейної машинки з парасолькою». До зразків «автоматичного письма» близькою є сюрреалістична лірика, яка відзначається «надметафорійністю», неочікуваними асоціаціями, свідомим композиційним сумбуром. Монтаж різнорідного, непоєданого характеризує сюрреалістичний театр, теоретиком якого був Антонен Арто.

У 30 - ті рр. ХХ ст. основне ядро сюрреалістичної течії розпадається: Супо, Тцара, Арто, Вітрак, Деснос, Елюар залишають лави сюрреалістів. У 40 - ві рр. ХХ ст. центр сюрреалізму переміщується до США, куди емігрували під час війни Бретон, Далі, Тангі та інші. Спроби відродити напрям у післявоєнні роки у Франції не мали успіху. Проте принципи й прийоми сюрреалістичного мистецтва повсякчас втілюються в різних сферах мистецтва. Вплинув сюрреалізм і на діяльність нових літературних течій («театр абсурду», «новий роман», література «розбитого покоління» тощо). Сюрреалізм, який від самого свого народження прагнув бути чимось більшим, ніж новим стилем, стає певним світоглядом, певним типом мистецького світобачення.

Яцек Йорк. Сюрреалізм

Джон Бьорден. Сюрреалізм

Екзистенціалізм - течія в літературі Франції, що виникла напередодні Другої світової війни та представлена письменниками, які водночас належать до екзистенціалізму як течії філософської (Г. Марсель, Ж. - П. Сартр, С. де Бовуар, А. Камю). Екзистенціалізм розглядають також і в більш широкому значенні: як умонастрій з притаманними йому спільними світоглядними мотивами. Ним переймається значна частина філософів та письменників ХХ ст. Серед останніх - французи А. Жід, А. Мальро, Ж. Ануї, Б. Віан, англійці В. Голдінг, А. Мердок, Дж. Фаулз, німці Г. Е. Носсак, А. Дьоблін, іспанець М. де Унамуно, італієць Д. Буццаті, японець Кобо Абе. Характерні для екзистенціалізму умонастрої та мотиви спостерігаються також у творчості Ф. Достоєвського, Ф. Кафки, Р.- М. Рільке, Т. С. Еліота, Р. Музіля, Акутагави Рюноске. Зазвичай межі екзистенціалізму як світоглядної структури є досить примарними, а зарахування до нього окремих митців - дискусійним.

Спочатку екзистенціалізм виник як філософська течія. У 20 - 30 - х рр. ХХ ст. німецькі філософи М. Гайдеггер та К. Ясперс намагаються створити філософську систему екзистенціалізму. Серед попередників екзистенціалізму як філософської системи - Паскаль, данський філософ С. К'єркегор, що вважається зачинателем екзистенціалізму, Ф. Ніцше. Але, виникнувши як філософська течія, екзистенціалізм поступово перетворюється на течію літературну. Такий перехід інспірували і здійснили Жан - Поль Сартр і Альбер Камю. В їхніх творах нелегко провести межу між філософським та суто літературним: герої художніх творів екзистенціалістів втілюють настанови свідомості, відкриті екзистенціалістами - філософами (Антуан Рокантен з «Нудоти» Сартра переказує у своєму щоденнику ідеї, які згодом сам Сартр розвиватиме у філософському трактаті «Буття і ніщо»; абсурдний світ філософського твору Камю «Міф про Сізіфа» є атмосферою, в якій існують персонажі його ж п'єси «Калігула» та повісті «Сторонній»). Сам екзистенціалізм тяжіє до такого «прикордонного» жанру, як есе, а його представники продовжують традиції французького моралізму - філософської есеїстики Монтеня, Паскаля, Декарта, Ларошфуко, просвітителів ХVIII ст., які поєднували філософський зміст із

літературною формою. Романи та драми екзистенціалістів насичені філософськими проблемами.

**Основним положенням екзистенціалізму є постулат:
екзистенція (існування) передує есенції (сутності).**

Представники течії якраз і зосереджують свою увагу на існуванні людини, що є емпіричною особистістю, вилученою з будь-яких систем (релігійних, політичних, соціальних). Саме існування людини «наодинці» з буттям і є, на думку екзистенціалістів, єдиною достовірною реальністю. Світ же вони розуміють як дещо вороже особистості, сприймають його як хаотичний, дисгармонійний, абсурдний. Процеси, що відбуваються в цьому світі, повному внутрішніх суперечностей, позбавлені закономірностей, логічного зв'язку, часової послідовності. До речі, в 1951 р. екзистенціалізм був засуджений Ватиканом як песимістична течія, що є несумісною з християнством. Особистість має в екзистенціалістів протидіяти суспільству, державі, середовищу, ворожому «іншому». Адже всі вони нав'язують особистості свою волю, мораль, свої інтереси й ідеали. Вищу життєву цінність представники екзистенціалістського напрямку вбачають у свободі особистості. Існування людини тлумачиться ними як драма свободи, «бо на кожній фазі самотворення особистості воно залежить від кожного вибору, кожного рішення».

Людина приречена на вигнання у Всесвіті, на відчуженість від інших людей, на абсурд як «метафізичний стан людини у світі», за висловом А. Камю. Поняття відчуженості й абсурдності є взаємопов'язаними та взаємозумовленими в літературних творах екзистенціалістів («Нудота» Ж. - П. Сартра, «Сторонній» А. Камю, «Чужа кров» С. де Бовуар). Екзистенціальний герой тісно єднається з людиною з філософського трактату Серена К'єркеґора «Або - або», де йдеться про «самотню, на саму себе покинуту людину», що стоїть у «безмірному» ворожому світі, який іменується «нерозумінням». У к'єркеґорівської людини немає ані теперішнього, ані минулого (воно ще не прийшло), ані майбутнього (воно вже минуло). Хоч як це парадоксально, саме в художніх творах

найбільш глибоко та переконливо втілюються екзистенціальні філософські принципи. «Тільки роман, - гадає Симона де Бовуар, - дає змогу відтворити в усій повній, специфічній, відзначеній своїм часом дійсності первісне бурління існування».

«Екзистенціалізм - це гуманізм», - проголошує Ж. П. Сартр. І дійсно, у захисті свободи та самостійності людської особистості, що існує в епоху тоталітаризму й дегуманізації, полягає справжній, не абстрактний гуманізм екзистенціалістів. Гімном гуманізму стає алегоричний роман А. Камю «Чума», зміст якого, за авторським свідченням, - «боротьба європейського Опору проти фашизму» (до речі, самі письменники-екзистенціалісти під час війни беруть участь у русі Опору). Гуманізмом пронизані також твори Ж. - П. Сартра («Шляхи свободи», «Смерть без погребіння»), С. де Бовуар («Чужа кров», «Мандарини»), А. Камю («Лист до німецького друга»), Г. Марселя («Горизонт», «Рим більше не в Римі»). Есеїстика А. Камю («Бунтівна людина») стає протестом проти комуністичного суспільства та ідеології більшовизму, що нищить людську свободу.

Як літературна течія екзистенціалізм припиняє своє існування наприкінці 50 - х р. Значною мірою це зумовила сварка та припинення дружби між Сартром та Камю (останній навіть відхилив свою належність до течії та запевняв, що його творчість є скоріше запереченням екзистенціалізму). Однак екзистенціалізм як умонастрій поширений і сьогодні як у літературі, так і у філософії. Він вплинув на виникнення інших шкіл літератури модернізму. Так, ідеї та мотиви екзистенціалізму містяться у творах «театру абсурду» й «нового роману».

«Театр абсурду» - найбільш значне явище театрального авангарду другої половини ХХ ст. З усіх літературних течій і шкіл «театр абсурду» є найумовнішим літературним угрупованням. Справа в тому, що представники його не лише не створювали жодних маніфестів чи програмних творів, а й узагалі не спілкувалися один з одним. Чітких хронологічних меж, не говорячи про межі ареальні, течія не має.

Термін «театр абсурду» ввійшов у літературний обіг після появи однойменної монографії відомого англійського літературознавця Мартіна Ессліна. У своїй монументальній праці (перше видання книги

«Театр абсурду» з'явилося в 1961 р.) М. Есслін поєднав за кількома типологічними ознаками драматургів різних країн та генерацій. Серед них: французькі митці Ежен Іонеско, Артюр Адамов, Семюел Беккет, Фернандо Аррабаль, Жан Жене (до речі, лише останній письменник є «чистим» французом, Іонеско за походженням - румун, Беккет - ірландець, Адамов - вірменин, Аррабаль - іспанець), англійці Гарольд Пінтер і Норман Фредерік Сімпсон, американець Едвард Олбі, італійці Діно Буццаті та Еціо д'Ерріко, швейцарський письменник Макс Фріш, німецький автор Гюнтер Грасс, поляки Славомір Мрожек і Тадеуш Ружевич, чеський драматург - дисидент, а згодом президент Чехії Вацлав Гавел та деякі інші митці. Сам М. Есслін зазначав, що під назвою «театр абсурду» не існує «ні організованого напрямку, ні мистецької школи», і сам термін, за словами його «першовідкривача», має «допоміжне значення», оскільки лише «сприяє проникненню у творчу діяльність, не дає вичерпної характеристики, не є всеохоплюючим і винятковим».

Перш за все, драми «абсурдистів», які шокували і глядачів, і критиків, нехтували драматичними канонами, застарілими театральними нормами, умовними обмеженнями. Бунт авторів «театру абсурду» - це бунт проти будь-якого регламенту, проти «здорового глузду» й нормативності. «Не мати інших меж, окрім технічних можливостей машинерії, інших норм, окрім норм моєї уяви», - говорив Е. Іонеско. Фантастика у творах абсурдизму змішується з реальністю (росте труп, що вже понад 10 років лежить у спальні, в іонесківській п'єсі «Амедей»; без видимих причин сліпнуть і німіють персонажі С. Беккета; людською мовою говорять звірі («Лис - аспірант» С. Мрожека). Змішуються жанри творів: у «театрі абсурду» ми не знайдемо «чистих» жанрів, тут панують «трагікомедія» і «трагіфарс», «псевдо - драма» і «комічна мелодрама». Драматурги - абсурдисти майже одноставно переконували, що комічне - трагічне, а трагедія - сміховинна. Ж. Жене зауважував: «Я гадаю, що трагедію можна описати так: вибух реготу, що переривається риданням, яке повертає нас до джерела всякого сміху - до думки про смерть». У творах «театру абсурду» поєднуються не лише елементи різних драматичних жанрів, а й загалом - елементи різних сфер мистецтва (пантоміма, хор, цирк, мюзик-хол, кіно). В них можливі

найпарадоксальніші сплави та поєднання: п'єси абсурдистів можуть відтворювати і сновидіння (А. Адамов), і кошмари (Ф. Аррабаль). Сюжети їхніх творів часто свідомо руйнуються: подієвість зведена до абсолютного мінімуму («Чекаючи на Ґодо», «Ендшпіль», «Щасливі дні» С. Беккета). Замість драматичної природної динаміки на сцені панує статика, за висловом Іонеско, «агонія, де немає реальної дії». Зазнає руйнації мова персонажів, які, до речі, нерідко просто не чують і не бачать один одного, промовляючи «паралельні» монологи («Пейзаж» Г. Пінтера) в пустоту. Тим самим драматурги намагаються вирішити проблему людської акомунікабельності. Більшість з абсурдистів схвильована процесами тоталітаризму - передусім тоталітаризму свідомості, нівелювання особистості, що веде до вживання одних лише мовних штампів і кліше («Голомоза співачка» Е. Іонеско), а в підсумку - до втрати людського обличчя, до перетворення (цілком свідомого!) на жахливих тварин («Носороги» Е. Іонеско).

Часто виникнення творів «театру абсурду» пов'язували з філософією екзистенціалізму, перш за все - з творчістю А. Камю. Абсурдисти, подібно до автора «Міфу про Сізіфа», відчували абсурдність людської екзистенції в абсурдному хаотичному світі. Адже герої їхніх драматичних творів постійно опиняються в абсурдних ситуаціях: перебувають у вічному безглуздому очікуванні химерного Ґодо, що ніколи не прийде; ведуть ритуальні ігри, які завершуються або «вигнанням диявола» («Не боюсь Вірджинії Вулф» Е. Олбі, де подружжя жорстко грає в неіснуючого сина), або ж смертю («Тпокоївки» Ж. Жене, де сестри - покоївки, що розігрують п'єси - ритуали, переступають межу, яка відокремлює театр від дійсності, і одна із сестер випиває справжню отруту). Глибокі інтелектуальні, філософські проблеми у творах «театру абсурду» розв'язуються в комічних, фарсових, буфонних формах. Знаменна характеристика беккетівського «Чекаючи на Ґодо» з боку французького драматурга Ж. Ануя: «Це «Думки» Паскаля, перетворені на естрадний скетч у виконанні клоунів Фрателліні».

Класичним періодом «театру абсурду» стали 50 - ті - початок 60 - х років. Кінець 60 - х рр. ознаменувався міжнародним визнанням «абсурдистів»: Іонеско обрали до Французької академії, а Беккет здобув звання лауреата Нобелівської премії. Нині вже немає серед живих Жене,

Беккета, Іонеско, але продовжують творити Тінтер та Олбі, Мрожек та Аррабаль. Іонеско вважав, що «театр абсурду» існуватиме завжди: абсурд заповнив собою реальність, і сам здається реальністю. І дійсно, вплив «театру абсурду» на всесвітню літературу, особливо на драматургію, важко переоцінити. Адже саме цей напрям, що змушує звертати увагу на абсурдність людського існування, розкріпачив театр, озброїв драматургію новою технікою, новими прийомами й засобами, вніс у літературу нові теми й нових героїв. «Театр абсурду» з його болем за людину та її внутрішній світ, з його критикою автоматизму, міщанства, конформізму, деіндивідуалізації й акомунікабельності вже став класикою світової літератури.

«Новий роман» – назва школи, яка зародилася у середині 50 - х рр. у Франції. Найвизначнішими представниками «нового роману» є Ален Роб - Грійє, Наталі Саррот, Мішель Бютор, Клод Моріак, Клод Сімон. Група виникла та утвердилась як реакція на традиційний, реалістичний, «бальзаківський» роман з його канонами, нормами, формальною організацією. За висловом Стівена Бенна, спільність письменників - новороманістів «полягає скоріше в умовностях, які вони відкидають, ніж у формах, які вони віднаходять».

Основними теоретичними маніфестами авторів «нового роману» (або «антироману» – термін, запропонований Ж. - П. Сартром) були книги есе Н. Саррот «Ера підозр» (1956 р.) та збірка статей А. Роб - Грійє «За новий роман» (1963 р.), частково – стаття М. Бютора «Роман як пошук» (1956 р.) і праця К. Моріака «Сучасна алітература» (1958 р.). Новороманісти оголосили традиційний, «старий роман рутинним явищем у сучасному мистецтві»; «гинучими буржуазними цінностями» називає А. Роб - Грійє форми реалістичного роману. Старий роман, роман з ідеями, відображенням «Історії», персонажами, сюжетом, конфліктами, на думку представників школи «нового роману», помер. Відштовхуючись від традиційних форм (анахронічними для новороманістів є навіть романи Сартра та Камю), вони прагнуть до оновлення, реформування роману, сміливо експериментуючи, роблячи, здавалося б, неможливе в межах творів. І чи не найціннішим досвідом новороманістів є енергія пошуку, відчайдушного й парадоксального.

Адже роман, за висловом А. Роб - Грійє, «не виражає, а шукає», причому «шукає самого себе».

Свій «смертний вирок» виносять автори «нового роману» романному персонажеві. На думку Н. Саррот, «персонажі, як їх розумів старий роман, вже не здатні увібрати в себе сучасну психологічну реальність». Від персонажа, вважає письменниця, «залишилася лише тінь». Схожі думки висловлює і Роб - Грійє, який певний того, що «роман з персонажами, безумовно, належить минулому». А. Роб - Грійє гадає, що створювачі «персонажів у традиційному сенсі слова» (тобто героїв з «іменем та прізвищем», «родичами та спадковістю», професією та власністю, характером та «минулим») «нездатні запропонувати нам нічого, окрім маріонеток, в яких і самі давно перестали вірити». Замість персонажів новороманісти відтворюють у структурно перебудованих своїх творах різні пласти зовнішнього і внутрішнього світу.

А. Роб - Грійє, що висунув принцип «шозизму» (від франц. річ), відтворює речі в їхній натуралістичній точності. Він ретельно фіксує мінімальні деталі речей, будинків, меблів, людської зовнішності, одягу, намагаючись через зовнішнє дістатися до потаємних глибин свідомості. Персонажі його романів втрачають здатність пізнання зв'язків дійсності, тоді як сам предметний світ звільняється від традиційних людських орієнтирів (добро і зло, минуле і майбутнє, життя і смерть) і постає у своїй фізичній, «шозистській» суті. Н. Саррот зображує потік свідомості та асоціацій, що безперервно виникає у думках героїв. Письменниця відтворює незавершені, непомітні порухи душі, які вона іменує «тропізмами». Саме вони, на думку Саррот, ці першопочаткові психічні реакції, що лежать «в основі наших жестів, слів, почуттів», і є справжніми, і тільки вони мають відтворюватися романістом. Адже головний інтерес письменника, вважає Наталі Саррот, має спрямовуватися не на зображення характерів, ситуацій, моральностей, а на пошуки «нової психологічної матерії». М. Бютор очолює третій напрям усередині «нового роману» - міфологічний, де є місце і для внутрішнього монологу, і для спогадів, і замальовок, і есе. Мозаїчні тексти-панорами Бютора складають «міфологеми» сучасних цивілізацій.

Практика новороманістів яскраво ілюструє їхні програмні теоретичні виступи. Так, роман Клода Моріака «Званий обід» від початку до кінця являє собою стенограму застільної бесіди господаря, господині й шести їхніх гостей. Репліки героїв роману (без авторських ремарок і вказівок на те, кому та чи інша репліка належить) переплітаються з їхніми думками (вказівок на «авторів» думок немає). Роман Наталі Саррот «Золоті плоди» є «романом про роман». «Золоті плоди» - назва роману такого собі Брейє. Саме цей роман і є «головним героєм» твору Саррот, а його основним змістом стала історія формування думок навколо нього. Думки ці виражені в діалогах і внутрішніх монологів анонімних представників паризької літературної еліти. Романи Алена Роб - Грійє підтверджують вислів автора про те, що «письменник має створювати світ з нічого, з пилу» («Лабіринт»).

Формотворчі експерименти авторів «нового роману», які намагалися рухатися шляхом, накресленим Дж. Джойсом та М. Прустом (саме ці письменники, за висловом Н. Саррот, «завершили велику літературну революцію»), мали й мають чималий вплив на сучасний авангард. Свідчення того - виникнення в середині 60 - х років у Франції школи «нового роману», представники якої (Ф. Соллерс, Ж. Тібодо, Ж. - Л. Бодрі, Ж. - П. Фай) зробили ще більш радикальні спроби реформувати романні форми. Здобуток новороманістів полягає не лише у використанні ними вишуканих технологій (порушений хронологічний зв'язок, оповідь від другої особи, системи віддзеркалення подій тощо), а й у звільненні романного жанру від застарілих канонів і затертих уявлень, в атмосфері художньої «розкнутості», в акцентації уваги саме на «суб'єктивному» факторі у творчості. Подібно до творів «театру абсурду», які розширили межі драми, «новий роман» (з його стихією експерименту) наголосив на свободі творчості вільного від будь-яких регламентованих норм «незаангажованого» митця.

«Сердиті молоді люди» - назва групи англійських письменників, що виступили у 50 - ті роки ХХ ст. Термін, який виник завдяки автобіографічній книзі Л. А. Пола «Сердита молода людина» (1951 р.), об'єднав митців «покоління 50 - х років» (або, як назвали їх пізніше, «дітей війни»). Найбільш визначними й типовими представниками

«сердитих молодих людей» вважаються романісти Кінгслі Еміс, Джон Вейн, Джон Брейн, Колін Вілсон і драматург Джон Осборн. Із «сердитим» героєм англійський читач уперше познайомився у 1953 р., коли друкуються романи «Щасливчик Джим» К. Еміса та «Поспішай донизу» Дж. Вейна. Свого найбільшого поширення термін «сердиті молоді люди» набув у 1956 р., після прем'єри п'єси Дж. Осборна «Озирнись у гніві», цієї «сердитої п'єси сердитого молодого автора» (за словами її рецензента), чи не найбільш характерного й відомого твору всієї течії. «Сердиті» не складали організованої літературної школи, як і представники американського «бітництва», французького «нового роману» або «театру абсурду». Проте їхні прозаїчні й драматичні твори мають низку типологічно спільних художніх рис.

Спільним для романів і драм «сердитих молодих людей» є місце дії - англійська провінція, авторська настроєність та інтонація твору - завжди особиста, іронічна, навіть цинічна, прагнення до найповнішої вірогідності, підкреслена особистіша основа твору. Але головним, що об'єднує «сердитих» письменників, є їхній герой, що став новим літературним типом. Це тип молодого людини (найчастіше за все - плебея), яка здобула освіту і «пробилася» до нового середовища, ворожого для неї. Герой «сердитих» розчарований своїм сірим буденним життям, незадоволений своєю роботою, «повстає» проти суспільства, в якому йому не знаходиться місця. Він роздратований інтересами та ідеалами людей, що оточують його, ненавидить істеблішмент, накидається на систему моральних та інтелектуальних цінностей, роблячи це то з гнівом і сарказмом, то з іронією, а то й з інфантильними наївними бешкетуваннями. Герой «сердитих молодих людей» - це, скоріше, «антигерой»: малосимпатичний, непривабливий, галасливий, брутальний. Саме такими рисами наділені Джим Діксон («Щасливчик Джим»), Чарльз Ламлі («Поспішай донизу»), Джиммі Портер («Озирнись у гніві»), Джо Лемптон («Шлях нагору» Джона Брейна). Утім, нонконформістський бунт «сердитого» героя нерідко завершується конформізмом, сімейним і суспільним благополуччям, життєвими компромісами, примиренням із соціумом, проти якого повставав. Хоча творчість «сердитих молодих людей» і мала недовгу історію (уже в 60 - ті роки англійські митці не повертаються до героїв і

тем 50 - х), вона залишила помітний слід у культурному житті Англії. «Сердиті» письменники підготували ґрунт для драматургів «нової хвилі» (Ш. Ділені, Дж. Арден, Б. Біен, Б. Копс, А. Оуен), соціально - критичних романів К. Вотергауза, С. Барстоу, К. Мак - Іннеса, значною мірою вплинули на творчість англійських абсурдистів Г. Пінтера та Н. Ф. Сімпсона.

«Сердиті» автори, яких не цікавили заплутані фабули й розвиток зовнішніх подій, основну увагу приділяли правдивому зображенню післявоєнної молоді (як зазначав відомий англійський критик К. Тайнен, Осборн у своїй драмі «Озирнись у гніві» «у сценічній формі відобразив інтереси майже семи мільйонів молодих англійців у віці від двадцяти до тридцяти років»), стосунки героя і суспільства, психологію післявоєнної молоді. Твори англійських «сердитих», за словами Кеннета Тайнена, можливо «сокирні та не по англійськи бруталні», але в них «живе віра в мистецтво, яке має впливати на життя, а не втікати від нього та не підмінювати його».

«Розбите покоління» або бітники - назва групи американських письменників, що виступили у 50 - ті роки ХХ ст. Термін був уведений Джеком Керуаком - лідером бітників, для опису, за його ж словами, «хлопців, подібних до Моріарті (герой роману Дж. Керуака «На дорозі»), які їздять по країні в пошуках випадкової роботи, дівчат, задоволень». Американське бітництво було не стільки рухом літературним, скільки соціокультурним, своєрідним способом життя. Класичним образом бітника є довговолосий бородань у латаних штанах, що обожнює джазову музику, захоплюється східною релігією та філософією (перш за все - дзен - буддизмом), мандрує дорогами Америки, вживає наркотики, користується спеціальним жаргоном. Бітники ставили собі за мету епатувати суспільство поміркованих, «жити, нехтуючи його канонами, мораллю, законами». Але радикальний рух молодих нонконформістів був аполітичним та асоціальним. Бути бітником, пояснював один з представників групи К. Голмс, - означає усвідомлювати свою самотність та вважати її нормою. Власної художньої школи письменники «розбитого покоління» не створили: адже вони розглядали себе як митців, відкинутих суспільством, що

творять лише для самих себе, не шукають слави та визнання. Втім, твори письменників-бітників, - найбільш яскравими з них, поряд з Джеком Керуаком, були поети А. Гінсберг (автор програмної поеми «Гвалт», лідер групи поетів «розбитого покоління»), Л. Ферлінгетті, Г. Корсо, прозаїки К. Голмс, Дж. Мандел, К. Соломон, - мають свою специфіку й формальні особливості.

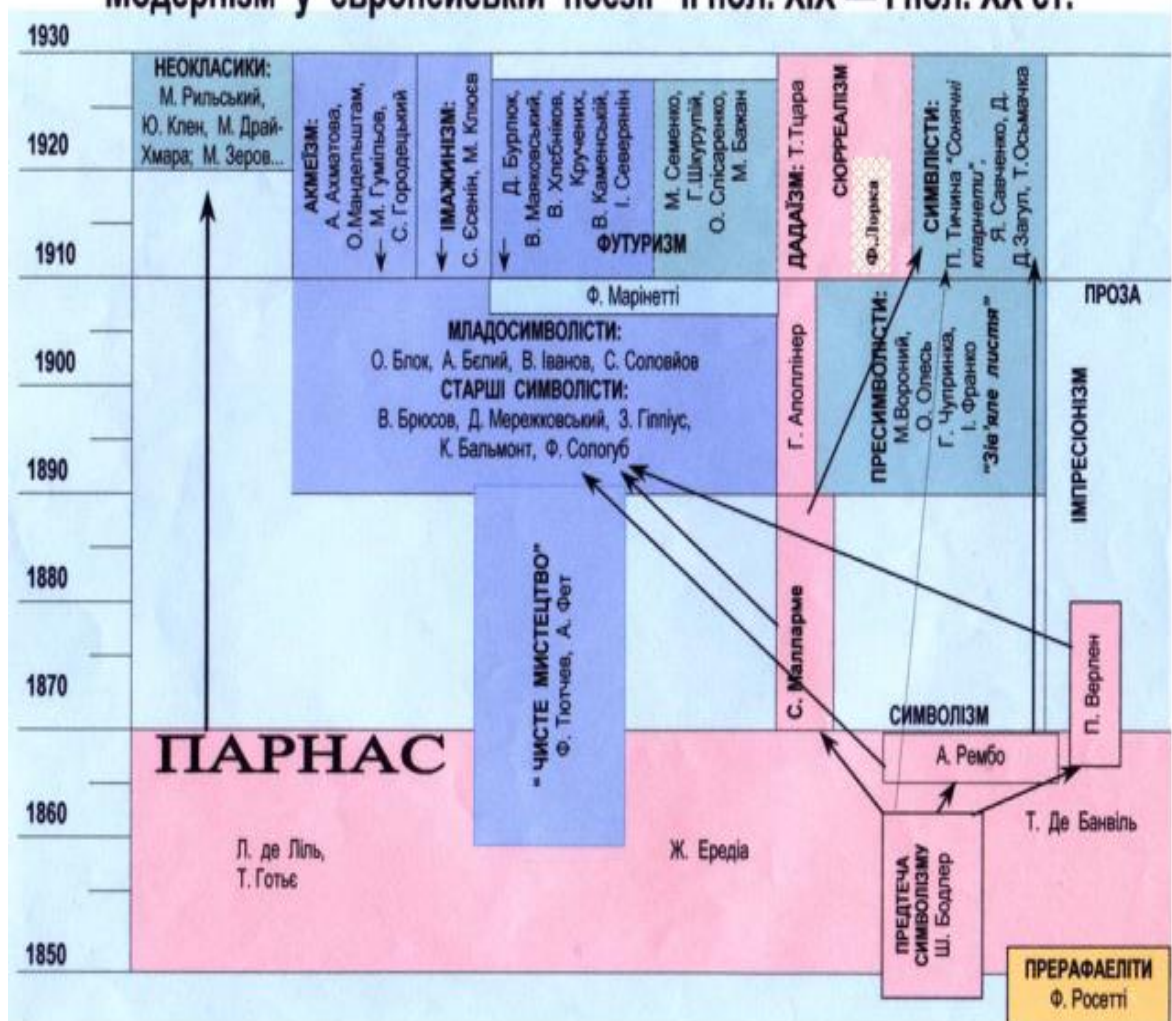
Протиставляючи розумові «природну правду» імпульсу, письменники - бітники відмовляються від традиційної формальної організації твору. В їхніх романах відсутні сюжет як послідовність подій і дія, розірвана композиція, а манера викладу (оповідь ведеться від першої особи) надмірно хаотична. Нерідко техніка їхніх творів свідомо пов'язується з технікою джазу, де основна мелодія супроводжується нескінченними варіаціями та імпровізаціями, а часто-густо й тоне в них. Твір бітників - це потік слів, покликаний відтворити всю повноту переживань героя, причому будь-яких меж «смаку» або ж «такту» тут не існує. До всіх бітницьких прозових творів можна застосувати характеристику власних творів, зроблену Дж. Керуаком, що назвав стиль своєї прози «спонтанним». Поезія «розбитого покоління» тяжіє до вільного вірша та вітменівських довгих рядків, ламаних ритмів, різких образів, складної метафорики. Серед основних творів бітників, поряд із згаданими, романи Дж. Керуака «Місто і містечко», «Бродяги Дхарми», «Велика Сура», «Сарторі в Парижі», збірки віршів А. Гінсберга («Каддіш», «Бутерброди дійсності», «Новини планети») та Л. Ферлінгетті («Картини минулого світу», «Залишаючи Сан - Франциско»). На початку 60 - х років бітництво як літературна течія та молодіжний нонконформістський рух перестає існувати. На зміну бітникам у 60 - ті роки приходять хіпі.

ОСОБЛИВОСТІ (РИСИ) МОДЕРНІЗМУ

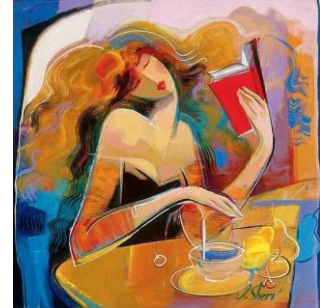
<https://naurok.com.ua/perehid-do-modernizmu>

Модернізм у європейській поезії II пол. XIX — I пол. XX ст.

https://zarlit.com/lesson/10klas_6/5.html

IV. Постмодернізм

Постмодернізм - світоглядно - мистецький напрям, що виник та існує зараз, в епоху Постмодерну. Початок його існування в США та Західній Європі зазвичай датують від 1960 - 70 років.

Передумовами появи постмодернізму стало *розчарування в ідеалах модернізму*:

- ✓ *безповоротності прогресу;*
- ✓ *вирішенні наукою й технікою глобальних проблем людства;*
- ✓ *цілісності світу;*
- ✓ *існуванні загальнолюдських цінностей.*

Для постмодернізму характерні:

- *розмиття меж мистецьких жанрів і напрямів;*
- *усунення відокремленості масової культури від елітарної, автора від глядача (читача);*
- *проголошення відносності істини та цінностей;*
- *недовіра до авторитетів, деконструкція, гра та іронія.*

Уперше термін «постмодернізм» зустрічаємо у роботі німецького філософа Рудольфа Панвіца «Криза європейської культури» (1917). Проте ідею про постмодернізм як різновид модернізму висловив лише у 1934 році іспанський літературознавець Федеріко де Оніс. Він вжив термін «постмодернізм» на позначення періоду в розвитку літератури між модернізмом (1896 - 1905 рр.) та ультрамодернізмом (1914 - 1932 рр.). Але популярним термін став лише наприкінці 1960 - х років спершу для означення стильових особливостей в архітектурі, спрямованих проти безликої стандартизації, а згодом у літературі, живописі та музиці.

В англійській мові розрізняються терміни:

«Postmodernism» (власне постмодернізм) - для означення Постмодернізму, як історичної епохи, що прийшла на зміну епосі Модернізму

та «Postmodernity» (постмодерність) - який використовується для означення проявів постмодернізму у соціальній та культурній сферах.

Аналогічно розрізнення термінів спостерігаємо також у французькій мові (*Postmodernisme* та *Postmodernité*).

Як філософська категорія термін «постмодернізм» поширився завдяки філософам Жаку Дерріда, Жоржу Батаю, Мішелю Фуко та книзі французького філософа Жана - Франсуа Ліотара «Стан постмодерну» (1979).

Постмодернізм виник як відображення світу третьої чверті ХХ століття, що після двох світових воєн, наступного переділу світу та стрімкого розвитку технологій **постав хаотичним, позбавленим загальних моральних, етичних і естетичних, світоглядних координат, який не поміщається у правилах і обмеженнях культури модернізму.** Для післявоєнного світу було характерне відчуття «кінця історії», скептицизм щодо ідеологій, користі прогресу та раціональності, незворотності прогресу, здобутків модернізму взагалі.

Постмодернізм, хоча здебільшого протиставляється модернізму, також виступає його спадкоємцем. Почавшись із досить вузького

кола митців і філософів, постмодернізм завоював культуру, оскільки нівелював відстань між масовим і елітарним споживачем. Якщо модернізм був націлений на обмежену аудиторію, здатну його сприйняти, в силу своєї новизни, то постмодернізм від початку вторинний, використовував і використовує все, що існувало до нього, тому стає доступним широкому загалу.

Американський літературознавець та письменник Ігаб Хасан з головних характеристик постмодернізму називав:

- 1) невизначеність, культ неясностей, помилок, пропусків;
- 2) фрагментарність і принцип монтажу;
- 3) «деканонізація», боротьба з традиційними ціннісними центрами;
- 4) «все відбувається на поверхні», відсутність психологічних і символічних глибин;
- 5) «ми залишаємося з грою мови, без Еґо»: мовчання, відмова від мімесису й образотворчого начала;
- 6) позитивна іронія, що затверджує плюралістичний всесвіт;
- 7) змішання жанрів, високого і низького, стильовий синкретизм;
- 8) театральність, робота на публіку, обов'язкове врахування аудиторії;
- 9) зрощення свідомості зі засобами комунікації, здатність пристосовуватися до їхнього становлення та рефлексувати над ними.

Як мистецький напрям постмодернізм окреслився в 1960 - і у спробі адаптувати європейський культурний спадок до американських реалій того часу. В 1970 - і він постав як плюралізм та еkleктизм, злиття культур. Однією з основних рис постмодерністського мистецтва є використання готових форм, незалежно від їх походження. Предметом мистецтва стає будь-яка річ, котру досить дещо змінити чи помістити в незвичайне середовище. Ключовим для мистецтва постмодернізму є не вироблення, а поєднання вже існуючого, з чим пов'язана так звана **смерть автора** - зростання ролі глядача (читача), його участь у творенні мистецтва та встановленні його сенсу.

Виникають такі напрями:

Поп - арт, що протиставляють модерній абстракції грубі матеріальні речі. В поп - арт, заснованому Енді Ворголом, буденні предмети втрачають своє початкове значення, стаючи мистецькими творами.

Як реакція на поп - арт в 1960 - і виникає **гіперреалізм**, що якомога детальніше зображає штучні речі.

В музиці з'являється **сенсорний напрям**, що використовує як музичні інструменти ужиткові предмети.

Пуанталізм, де основою музики слугує пауза.

Алеаторика, заснована на випадковому поєднанні частин композиції.

Зароджується **гепенінг** - зрежисована вистава, що видається публіці за несподіванку і спонтанність.

Принципи гри, симуляції, фрагментності, зробили кінематограф яскравим виявом постмодернізму.

Відмова від ідеології виявилася у **саморуйнованому мистецтві**, де акцент робиться на порожнечі, мовчанні.

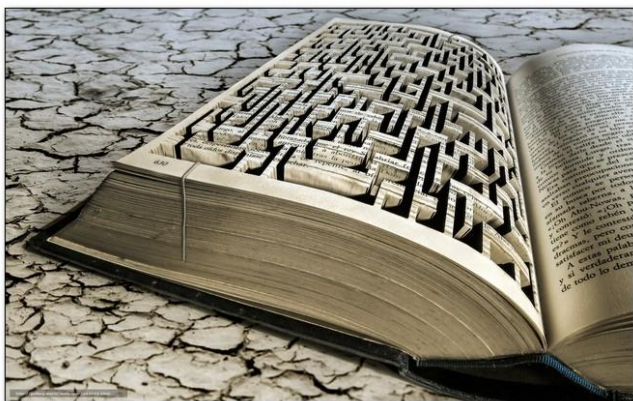
Концептуалізм об'єднував процеси творчості та дослідження твору, пропонуючи інтерпретувати позбавлені сенсу твори, складені з незвичайних поєднань речей, слів, або ж їх відсутність.

Творам **постмодерністської літератури** властиві повсякденна мова, уникання ствердження реальності описуваного,

іронічний настрій та пародійність, часто чорний гумор, нелінійність і фрагментарність оповіді, подання подій з різних точок зору, посилання на інші твори, «заборонені» теми.

У 2010 - і виникла думка, що суспільство почало втомлюватися від постмодерністської невизначеності та несерйозності, що постмодернізм не цілком виправдав сподівання. Як реакція на нього виникає **метамодернізм**, що полягає у «коливаннях» між протиставленими аспектами модернізму та постмодернізму та їх співіснування. В той же час не можна стверджувати про завершення постмодернізму, а лише про місцеві метамодерністські прояви.

Саме мистецтво 1960 - 70-х та пізніших років більшість арт-критиків вирішили вважати «сучасним» («contemporary art» на противагу ширшому «modern art», що об'єднує модернізм, постмодернізм та метамодернізм), позбавивши цього статусу модерне мистецтво¹.

У літературі часом розквіту постмодернізму вважається період 1960 - 80-х років. Його популярності посприяли міркування філософів **Ж. Дерріди, Ж. Батая, Ж. - Ф. Ліотара, М. Фуко**.

Мішель Фуко, зокрема, здійснив значний вклад у розробку філософського постмодернізму (постструктуралізму)

дослідженнями в галузі соціального конструювання знання. Його метод досліджень під назвою «археологія знання», розроблений у 1960 - і, був помітний тим, що в ньому неважливий авторитет дослідника чи використання наукової аргументації, а свідомість і світ визнаються прихованими за дискурсивними практиками тієї чи іншої епохи. Під час «розкопок» належить розкривати походження і закони функціонування понять, а не брати їх як позначення чогось вічного та універсального.

Жак Дерріда розглядав усю культуру як сукупність текстів та писав про неможливість встановлення для тексту єдиного і усталеного сенсу, адже текст створюється на основі інших текстів. У культурі, згідно Ж. Дерріди, тексти мають самостійне існування, постійно творять одні одних. Стверджувати про авторство за таких умов безглуздо, як і про будь-який «правильний» сенс творів.

Жан Бодрійяр в 1970 - 80-і роки запропонував концепт *гіперреальності*, в якій живе людина доби постмодерну. Це реальність, утворена знаками речей, а не самими речами, що формує особливий тип взаємовідносин - обмін знаками, а не товарами й послугами для задоволення потреб. Гіперреальність більш виражена, відповідніша нормам і цінностям, ніж реальність. Сучасна людина, згідно Бодрійяра, живе серед *симулякрів* - знаків, що позначають неіснуюче: в рекламі, мас-медіа, мистецтві, політиці. Проте все, що викликає відчуття, постає реальним. Філософський постмодернізм виступив проти ієрархічної організації світу та логоцентризму і став пропагувати самоцінність будь-яких проявів культури та форм організації суспільного життя.

Серед перших виразно постмодерністських письменників помітними стали: Вільям Барроуз, Томас Пінчон, Умберто Еко, Патрік Зюскінд, Джон Апдайк.

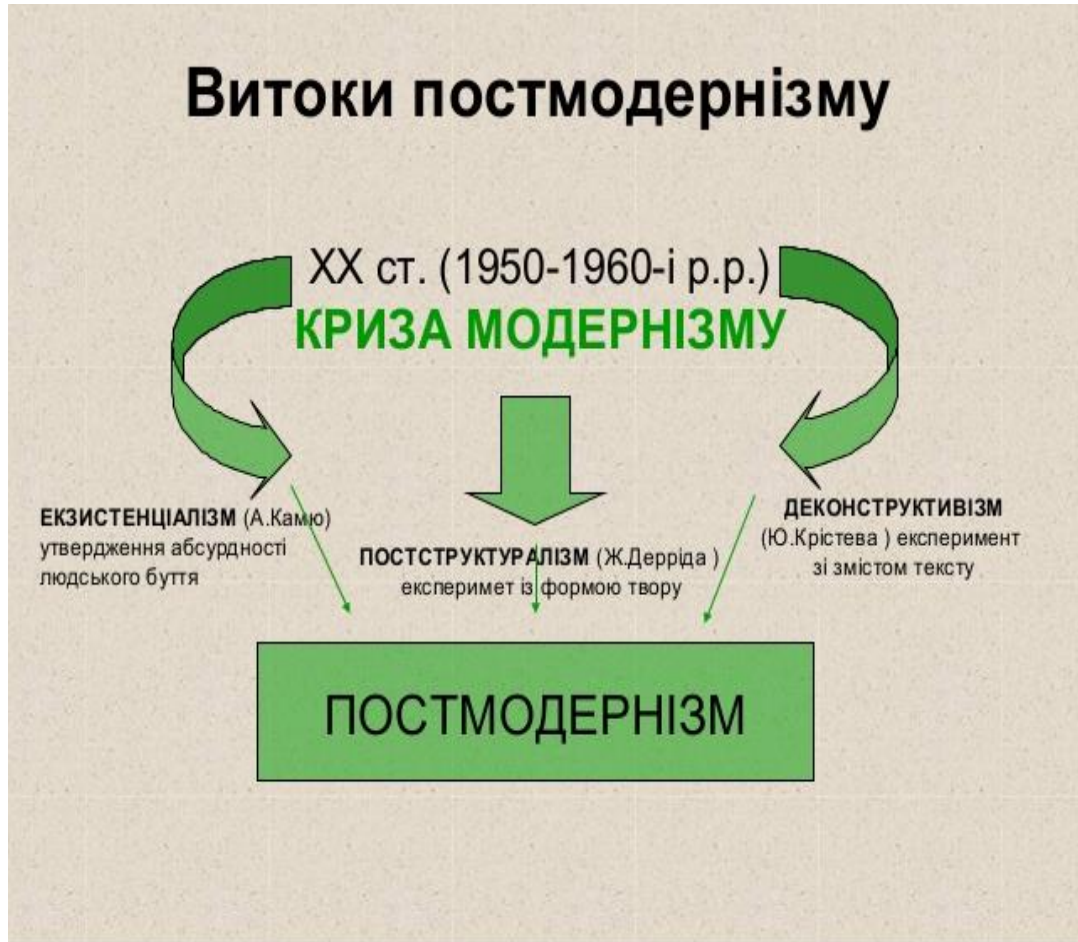
До письменників - постмодерністів зрілого постмодернізму зараховують: Джозефа Геллера, Філіпа Діка, Вільяма Гібсона, Курта Воннегута, Тома Вулфа, Харукі Муракамі, Володимира Набокова, Віктора Палевіна, Брета Елліса.

Інтернет та комп'ютеризація, що розвинулися з кінця 1980 - х, також розглядаються як породження та вияв постмодернізму,

можливо найбільш значні в усій сучасній культурі. Сам принцип покадрового відтворення зображень на екрані, вебсайти і сторінки, пов'язані гіперпосиланнями, можливість користувача впливати на зображуване роблять користування персональним комп'ютером, смартфоном тощо постмодерністськими. Сучасні цифрові технології дозволяють зображувати чи симулювати не лише дещо віддалене від глядача, або недоступне йому, а й принципово неможливе, наприклад, у фільмах чи відеоіграх. Крім того, за панування Web 2.0 користувачі самі створюють наповнення Інтернету, обирають з-поміж неструктурованої інформації найбільш прийнятну для себе, тим самим уникаючи пошуків загальної істини, правди, цінностей, стираючи географічні та культурні кордони.

Риси постмодернізму:

- Найважливіша риса-сумнів у всьому
- Іронія(висміювання й глузування над усім. Твір постмодерну-висміювання попередніх і неприйнятних форм естетичного досвіду:реалізму, модернізму, масової культури)
- Ірреалістичність
- Пародія
- Гра (твір постмодерну-гра-забавка, в якому автор грається з оповідачем, оповідач з читачем, читач з автором
- Герой-маргінальна істота(неприйнятий середовищем)
- Поява нових літературних форм: література і філософія, література й історія; публіцистика
- Поєднання літературних жанрів між собою
- Деканонізація цінностей попередніх епох
- Відмова від традиційного “я”
- Фрагментарність оповіді
- Цитатне мислення
- Колажність(різні фрагменти довільно об’єднаних образів залишаються незмінними, нетрансформованими в єдине ціле, кожен з них зберігає свою відокремленість)

<https://vseosvita.ua/library/elektronnij-posibnik>

Для навчальної рефлексії:

Перевірте себе!

✓ У результаті опрацювання теоретичного матеріалу з пропонованих джерел ви:

	– встановлюєте хронологічні межі історико - культурних епох та орієнтуєтесь у специфіці розвитку західно - європейських літератур;
	– даєте цілісну характеристику епосі, визначаєте ідейно - художні особливості періоду розвитку світової літератури, літературного напрямку, творчого методу;
	– знаєте постаті найвідоміших представників літературної епохи, імена найвідоміших перекладачів їхніх творів, а також встановлюєте їхню роль у розвитку світової літератури, формуванні української перекладацької традиції;
	– називаєте найвідоміші літературознавчі праці, імена дослідників творів літературних епох, напрями філологічних досліджень за матеріалами літературної критики (1 - 2 джерело до кожної літературної епохи);
	– маєте загальне уявлення про те, як художній твір представлений у сучасному культурному медіапросторі через художні переклади та переспіви, мистецькі інтерпретації, в т.ч. – екранізації;
	– здатні створювати власний інформаційний (презентація пошукового характеру), дослідницький (тези / доповідь / презентація за результатами філологічного дослідження, художній переклад), творчий (медіа) проект за матеріалами вивченого з курсу.

ФОКУС ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

<u>№</u>	ТЕМАТИКА ЗАНЯТЬ	К-ть годин
	<i>Модуль 1. Під знаком модернізму</i>	
1	Вступ. Світова література ХХ ст.: знакові постаті, провідні жанри, літературні напрями. Роман – антиутопія. Французька література. Екзистенціалізм у французькій літературі (Ж. П. Сартр, А. Камю).	2
2	Модерністська проза початку ХХ ст. Розвиток німецької драматургії (творчість Б. Брехта). Театр абсурду у світовій літературі (Е. Йонеско). Тема війни у німецькій літературі ХХ ст. (Е. М. Ремарк, Г. Бель). Філософське підґрунтя творчості Т. Манна.	2
3	Австрійська література: жанри (Р. М. Рільке, Ф. Кафка). Новітня англійська література (Т. Еліот, У. Голдінг). Естетика і поетика норвезької літератури.	2
4	Американська література ХХ ст. (Дж. Лондон, Е. Хемінгуей), її особливості (Г. Лонгфелло, Т. Драйзер). Американська експериментальна драма. Література втраченого покоління. Латино-американська література (Г. Маркес).	2
	<i>Модуль 2. Під знаком постмодерну</i>	
5	Поняття постмодерної літератури. Її жанрові особливості, поетика та філософія.	2
6	Постмодернізм як культурологічний феномен. Італійський постмодернізм. Творчість У. Еко.	2
7	Американський постмодернізм. Ідея роздвоєності людини в літературі.	2
8	Художні відкриття і особливості російського постмодернізму (В. Єрофеев).	2

9	Тенденції розвитку сучасної світової літератури. Перспективні жанри літератури майбутнього (гіпертекстовий формат).	2
	Разом	18

ФОКУС ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	<i>Назва теми</i>	К-ть годин
Модуль 1. Під знаком модернізму		
Змістовий модуль 1: Реалізм та модернізм в літературі Європи		
1	Реалізм та модернізм в літературі: взаємодія чи співіснування жанрів?	2
2	Екзистенціалізм. Література Франції. Екзистенціальна філософія Ж. П. Сартра. Творчість В. Голдінга та новітня англійська література.	2
3	Художні досягнення модернізму: драматургія. Новаторство драматургії Б. Шоу. Епічний театр Б. Брехта.	2
4	Експресіонізм як літературний напрям. Література Австрії. Естетична цінність творчості Ф. Кафки.	2
Змістовий модуль 2: Літературні процеси в американській літературі.		
5	Американська експериментальна драма. Творчість Т. Вільямса, Е. Олбі.	2
6	Література «втраченого покоління». Творчість Е. М. Ремарка.	2
Модуль 2. Під знаком постмодернізму		
Змістовий модуль 3. Інтернаціоналізація літератури		
7	«Театр абсурду» у світовій літературі. Творчість С. Беккета. Сильовий аналіз п'єси Е. Йонеско	2

	«Носороги».	
8	Особливості літературного процесу Англії та США другої половини XX ст. Творчість Дж. Фаулза та К. Кізі. Американський постмодернізм. Творчість Ч. Паланіка.	2
9	Художні особливості літератури постмодернізму. Італійський постмодернізм. Творчість У. Еко. Російський постмодерн – В. Єрофеев «Москва-Петушки»	2
Разом		18

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	ПРОБЛЕМАТИКА І ТЕМАТИКА	К-ть годин
Модуль 2. Під знаком постмодернізму		
1	Фентезі як явище сучасної літератури та культури: характерні риси та секрети популярності (Дж. Р. Толкін, Дж. К. Роулінг та ін.).	4
2	«Мейнстрими» художньо - естетичної ситуації та літератури кінця XX – початку XXI століть: у пошуках нового та втраченого.	4
3	Збереження гуманізму змісту в межах незвичних формоутворень художніх текстів кінця XX – початку XXI століття (на матеріалі творів М. Павича або ін.).	4
4	Образ лабіриту як символ естетики та модель світобудови у літературі постмодернізму (на матеріалі конкретних творів).	4
5	«Лабіринт» – «різома» – «Інтернет» як текстотворчі моделі літератури постмодернізму (на матеріалі конкретних творів).	4
6	Функції інтертекстуальності у повісті П. Зюскінда «Запахи».	4*

	Історія одного вбивці».	
7	Цирк як метафора та прийом карнавалізації у романі Венко Андоновскі «Пуп землі».	4*
8	Поліваріативність філософсько - естетичних інтерпретацій твору П. Коельо «Алхімік».	4*
9	Характерні ознаки літератури постмодернізму («гра» з текстом і читачем, інтертекстуальність, іронічність, колажування, «віртуальний історизм», реалізація можливостей гіпертексту та ін.) та їхнє втілення в конкретних творах.	4
10	Руйнація традиційного сюжету, пародійна «гра» з героєм, читачем, чужими текстами в творах постмодерністів.	4
11	Іронічність («чорний гумор») як атрибут літератури постмодернізму (на матеріалі роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі».	4*
12	Стосунки класичної літератури і масової культури (екранізації, комп'ютерні технології, «сандвіч - культура», «фанфікшн» та ін.) : сучасний стан і прогнози.	4
13	Твір літератури постмодернізму як гіпертекст (на матеріалі творів М. Павича «Дамаскин», «Скляний равлик» або ін.)	4*
14	Проблема літературного канону та «каноноборства» і її вплив на сучасний літературний процес (постколоніальна критика, тендерні студії та ін.).	4
15	Роман Стіга Ларссона «Дівчина з тату дракона» як заклик до боротьби з расизмом та екстремізмом.	4*
У т.ч. - на підготовку ІНДЗ (за вибором студентів)		* 4

Примітка: У розрахунку годин на виконання самостійної роботи передбачено час на виконання індивідуальних навчально-дослідницьких завдань у вигляді презентацій творчості митця, авторських поетичних перекладів чи переспівів, медіатекстів (буктрейлер до твору, хмари тегів до теми, відгук на прочитане, рецензія на твір, постер чи буклет про творчість, рекламна афіша до театральної вистави тощо). Їх орієнтовна тематика у контексті самостійної роботи визначена знаком «*».

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ, ПІДСУМКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РЕФЛЕКСІЇ

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Під знаком модернізму

П - 1. Реалізм та модернізм в літературі: взаємодія чи співіснування жанрів?

Питання для розгляду

1. Особливості літератури ХХ ст.: спільне та відмінне з іншими періодами.
2. Особливості взаємодії творчих положень реалізму та модернізму.
3. Домінуючі літературні жанри ХХ ст.
4. Французька література, її представники (А. де Сент - Екзюпері, Ж. - П. Сартр, А. Камю, М. Пруст, Ф. Моріак, Андре Моруа, Ж. Жене, Франсуаза Саган, Симона де Бовуар, Луї Арагон, Ельза Триоле, Наталі Саррот, П. Буль, Е. Іонеско та ін.), жанри (поезія, проза, драматургія), маніфести.

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати коментарі до проблем «Жанрові особливості французької прози ХХ ст..», спираючись на критичні джерела.
2. Написати есе за темою «Відображення взаємодії соціуму та індивіда у творах французьких письменників».

Тексти для читання

- Стаття : Катерина Камянець, «Феномен літературного маніфесту в західноєвропейському культурному контексті початку ХХ століття». (Часопис «Іноземна філологія», 2017. Вип. 130. С. 167-175.)

Режим доступу:

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/250621.pdf>

П - 2. Екзистенціалізм. Література Франції. Екзистенціальна філософія Ж. П. Сартра. Творчість В. Голдінга та новітня англійська література.

Питання для розгляду

1. Екзистенціалізм як літературний напрям.
2. Життя, творчість та філософія Ж. П. Сартра.
3. Тема свободи у новелах Ж. П. Сартра (характеристика новел за вибором студентів): «Мур», «Кімната», «Інтимне», «Дитячі роки одного підприємця».
4. Художні особливості англійської літератури другої половини ХХ ст.
5. Загальна характеристика творчості В. Голдінга. Відображення біографії автора у художніх творах.
6. Роман «Володар мух» – сюжет, композиція, система образів. Проблематика та ідейний зміст твору, взаємодія характерів героїв : типовість образів, символічність, гуманізм.
7. Образи - символи та їх значення у психологічному романі В. Голдінга «Шпиль».

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати коментарі до проблем «Екзистенціалізм – це гуманізм», спираючись на критичні джерела.
2. Написати есе за темою «Актуальність проблематики порушеної у творі В. Голдінга «Шпиль»».
3. Створити асоціативний куц до новел Ж. П. Сартра.

Тексти для читання

- Ж. П. Сартр «Мур», «Кімната», «Інтимне», «Дитячі роки одного підприємця».
- В. Голдінг «Володар мух», «Шпиль».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 3. Художні досягнення модернізму: драматургія. Новаторство драматургії Б. Шоу. Епічний театр Б. Брехта.

Питання для розгляду

1. Загальна характеристика англійської та німецької літератури першої половини ХХ ст.
2. Життєвий і творчий шлях Б. Шоу. Реформування театру та утвердження інтелектуальної соціальної драми.
3. Жанрова типологія п'єс драматурга.
4. Сюжет, композиція, проблематика та образи п'єси «Пігмаліон».
5. Ідейна основа п'єси «Будинок вдівця».
6. Вплив творчості драматурга на розвиток світового літературного процесу ХХ ст.
7. Б. Брехт. Сторінками життя і творчості. Специфіка жанрової природи п'єс Б. Брехта.
8. Засади «епічного театру» Б. Брехта.
9. Символіка та ідейний задум п'єси «Матінка Кураж та її діти».
10. Ідейний задум п'єси «Життя Галілея».

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати коментар на тему «Образна символіка п'єси Б. Шоу «Пігмаліон»»;
2. Написати есе на тему: «Постановка п'єс Б. Брехта на українській сцені».

Тексти для читання

- Б. Шоу «Пігмаліон», «Будинок вдівця».
- Б. Брехт «Матінка Кураж та її діти», «Життя Галілея».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 4. Американська експериментальна драма. Творчість Т. Вільямса, Е. Олбі.

Питання для розгляду

1. Особливості американської літератури першої половини ХХ ст.
2. Особливості формування творчого генія Т. Вільямса (факти з біографії). Основні ідеї п'єс драматурга. Поняття *пластичний театр*.
3. Сюжет, композиція, проблематика п'єс «Скляний звіринець», «Трамвай Бажання». Характеристика образів. Ідейний зміст.
4. Характеристика п'єси Е. Олбі «Крихітка Аліса» або «Що трапилось у зоопарку» (на вибір студента).

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати коментарі до проблеми «Американська експериментальна драма – суть експерименту», спираючись на критичні джерела.
2. Написати есе за темою «Місце дії у п'єсі «Крихітка Аліса» - це реальний замок чи вигадана конструкція?»

Тексти для читання

- Т. Вільямс «Скляний звіринець», «Трамвай Бажання».
- Е. Олбі «Крихітка Аліса», «Що трапилось у зоопарку».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 5. Експресіонізм як літературний напрям. Література Австрії. Естетична цінність творчості Ф. Кафки.

Питання для розгляду

1. Художні особливості австрійської літератури першої половини ХХ ст.
2. Особливості творчої біографії Ф. Кафки.

3. Проблематика, сюжет, композиція, герої оповідання «Перевтілення».
4. Образ Грегора – автопортрет письменника, уособлення «малої людини» ХХ ст.
5. Ідейний зміст філософського роману Ф. Кафки «Процес».

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати коментарі до проблем «Роль фантастики у творчості Ф. Кафки», спираючись на критичні джерела.
2. Створити асоціативний куц до творчості Ф. Кафки.

Тексти для читання

- Ф. Кафка «Процес», «Перевтілення», «Замок».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 6. Література «втраченого покоління». Творчість Е. - М. Ремарка.

Питання для розгляду

1. Сторінками життя і творчості Е. - М. Ремарка.
2. Поняття “втрачене покоління” у світовій літературі.
3. Реалії першої світової війни в романі «На західному фронті без змін».
4. Сюжет, проблематика, композиція та образи роману «Три товариші».
5. Ідейна основа роману «Три товариші».

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати есе за темою «Послідовники теми «втраченого покоління» у світовій літературі».

2. *Інтермедіальний практикум* (за одним із обраних творів із практичних занять 1 - 6): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах і сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт-інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету. Можливо, не весь сюжет, а лише фабулу, окремі мотиви Ви зустрічали у сучасному медіапросторі.

3. Опрацюйте матеріал до теми та перегляньте презентацію. Це допоможе сформуванню загального уявлення про добу Модернізму та її художні ознаки. Систематизуйте свої уявлення про добу Модернізму у вигляді схеми (таблиці, рисунка, хмари тегів тощо).

4. Скориставшись слайдом, розтлумачте значення кожного з поданих термінів на позначення жанрового різновиду літератури.

Твори для читання

- Е. - М. Ремарк «На західному фронті без змін», «Три товариші».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

Модуль 2. Під знаком постмодернізму

П - 7. «Театр абсурду» у світовій літературі. Творчість С. Беккета. Сильовий аналіз п'єси Е. Йонеско «Носороги».

Питання для розгляду

1. Художня специфіка французької літератури другої половини ХХ ст.
2. Поняття «абсурд» і «театр абсурду».
3. Сильові доміанти «театру абсурду».
4. Факти з біографії та творчості С. Беккета. Романи: «Мьорфі», «Молой», «Мелон вмирає», «Уот» (близькі до «літератури абсурду»); п'єси: «Чекаючи на Годо», «Ендшпіль», «Щасливі дні», «Подих», «Товариство» (вияв філософії і поетики модернізму).
5. Сюжет, композиція, образи п'єси «Чекаючи на Годо». Проблематика, ідейний зміст.
6. Сюжет, композиція, образи п'єси «Носороги» Е. Йонеско. Проблематика, ідейний зміст.
7. Особливості творчого методу Е. Йонеско («Король умирає», «Повітряний пішохід», «Безкорисливий убивця», «Амедей, або Як від нього позбутися», «Жертва обов'язку», «Стільці», «Голомоза співачка»).

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати есе за темою «Світ очима абсурду», спираючись на один із творів Е.Йонеско.

Твори для читання

- Е. Йонеско «Повітряний пішохід», «Стільці», «Голомоза співачка».
- С. Беккет «Уот», «Чекаючи на Годо», «Огайо – експромт».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 8. Особливості літературного процесу Англії та США другої половини ХХ ст. Творчість Дж. Фаулза та К. Кізі.

Питання для розгляду

1. Особливості літературного процесу Англії в другій половині ХХ ст.
2. Життя і творчість Д. Фаулза. Етапи художньої еволюції письменника.
3. Жанрова природа роману «Колекціонер».
4. Сюжет, проблематика, образи роману «Колекціонер». Ідейна основа роману.
5. Особливості літературного процесу США в другій половині ХХ ст.
6. Життя і творчість К. Кізі.
7. Образна символіка роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі».
8. Інтертекстуальність роману «Політ над гніздом зозулі». Специфіка художнього світу К. Кізі.

Завдання для самостійного виконання

1. Написати есе на тему: «Оригінальність творів Дж. Фаулза».
2. Написати коментар на тему «Особливості кінематографічного втілення версії роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі»».

Твори для читання

- К. Кізі «Політ над гніздом зозулі».
- Д. Фаулз «Колекціонер».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

П - 9. Художні особливості літератури постмодернізму. Італійський постмодернізм. Творчість У. Еко.

Питання для розгляду

1. Постмодернізм як культурологічний феномен. Риси постмодернізму.
2. Творчість У. Еко. Цікаві факти біографії.
3. Роман «Імя троянди». Багатозначність назви. Сюжет і композиція роману. Інтертекстуальність роману. Ідейне навантаження.
4. Будова постмодерного тексту (на прикладі творів У. Еко «Маятник Фуко» (1988), «Острів напередодні» (1994), «Бавдоліно» (2000), «Таємниче полум'я цариці Лоани» (2004), «Празький цвинтар», «Номер нуль»).

Завдання для самостійного опрацювання

1. Написати есе на тему: «Символізм «Маятника Фуко» у однойменному творі У. Еко».
2. Написати коментар на тему «Масовізм і елітарність як провідні риси постмодерної культури».
3. Українські перекладачі та дослідники літератури ХХ та ХХІ століття: Віктор Мороз, Софія Андрухович, О.Чередниченко, Володимир Діброва, Василь Мисик, Соломія Павличко, Анатоль Перепадя, Юрій Покальчук, Віктор Шовкун та інші.

Твори для читання

- У. Еко «Імя троянди», «Маятник Фуко» (1988), також на вибір студента: «Острів напередодні» (1994), «Бавдоліно» (2000), «Таємниче полум'я цариці Лоани» (2004), «Празький цвинтар», «Номер нуль».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

**П - 10. Американський постмодернізм. Творчість Ч. Паланіка.
Російський постмодерн. Творчість В. Єрофєєва**

Питання для розгляду

1. Особливості американського постмодернізму і літературна творчість.
2. Життя і творчість Ч. Паланіка.
3. Ідея роздвоєності людської психіки в романі «Бійцівський клуб»:
4. Сюжет, композиція, герої роману; інтертекстуальність; ідейний зміст.
5. Аналіз роману В. Єрофєєва «Москва - Петушки»: проблематика, ідейний зміст.
6. Художні відкриття і особливості постмодернізму у творах В. Єрофєєва («У лабіринті проклятих питань», «Страшний суд», «Чоловіки», «П'ять річок життя», «Енциклопедія російської душі», «Бог Х. Розповіді про любов», «Лабіринт два», «Пупок», «Розкіш», «Знайти в людині людину», «Хороший Сталін», «Кульова блискавка», «Російський апокаліпсис»).

Завдання для самостійного опрацювання

1. *Написати есе на тему: «Художні відкриття і особливості постмодернізму у творах В.Єрофєєва».*
2. *Написати коментар на тему «Особливості американського постмодернізму», спираючись на критичні джерела.*
3. *Інтермедіальний практикум (за одним із обраних творів із практичних занять 8 - 10): проведіть дослідження, як обраний Вами твір сьогодні представлений у медіаджерелах і сучасних мистецтвах. Чи є його екранізації, мульт - інтерпретації, рекламна продукція, зразки національної символіки, буклети, афіші, комп'юторні ігри, інші варіанти використання сюжету.*
4. *Опрацюйте матеріал до теми та перегляньте презентацію. Систематизуйте свої уявлення про добу Постмодернізму у вигляді схеми (таблиці, рисунка, хмари тегів тощо).*
5. *Спираючись на запропонований слайд, розкажіть про особливості постмодерного героя літературних творів.*

<https://vseosvita.ua/library/elektronnij-posibnik>

Тексти для читання

- Ч. Паланік «Бійцівський клуб».
- В. Єрофєєв «Москва - Петушки».

Джерело для читання текстів онлайн:

- Бібліотека світової літератури:
<https://www.ukrlib.com.ua/world/>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ТЕКСТАМИ ТВОРІВ

1. Завдання: Запропоновані тексти записати у читацький щоденник відповідно до змісту колонки (див. Додаток 1: Читацький щоденник (зразок)).

2. Завдання: Виконати літературознавчий аналіз програмного твору за схемою, відповідно до специфіки жанру (див. Додаток 2: Опорні схеми для аналізу літературних творів).

3. Завдання: Підготувати груповий науково - дослідний проєкт на обрану тему та презентувати його на практичному занятті або студентській конференції.

ТЕМИ ДЛЯ ІНДЗ

(індивідуальна науково-дослідна робота)

1. **Завдання:** підготувати презентацію на обрану тему.
2. **Завдання:** підготувати літературознавчу доповідь на обрану тему.

СПИСОК ТЕМ

1. Образ лабіринту як символ естетики та модель світобудови у літературі постмодернізму (на матеріалі конкретних творів).
2. Неоміфологізм і художня література кінця ХХ – початку ХХІ століть (на матеріалі конкретних творів).
3. Інтертекстуальність та інтелектуалізм новелістики Х. - Л. Борхеса (на матеріалі новели «Дім Астеріона» або ін.).
4. Роль і значення образу - символу Інтернету у творах митців кінця ХХ – початку ХХІ століття (на матеріалі роману Я. Л. Вишневського «Самотність у Мережі» або ін. творів).
5. Специфіка застосування прийому «гри» та багаторівнева організація тексту в романі Дж. Фаулза «Маг».
6. Особливості інтерпретації авторської концепції в повісті - притчі Р. Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон».
7. Ідейно - естетичні функції інтертексту в романі У. Еко «Ім'я троянди».
8. «Магічнийреалізм» і творчість Г. Гарсія Маркеса (на матеріалі роману «Сто років самотності» або інших творів).
9. Твір літератури постмодернізму як гіпертекст (на матеріалі творів М. Павича «Дамаскин», «Скляний равлик» або ін.).
10. Причини, хід і результати «міксування» жанрів і стилів світової літератури у творах Д. Брауна, У. Еко, П. Зюскінда або інших письменників.
11. Іронічність («чорний гумор») як атрибут літератури постмодернізму (на матеріалі роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі».
12. Інакомовлення та параболічність як атрибут світової літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття (на матеріалі творів М. Павича, Р. Баха, Дж. Барнса або ін.).
13. Проблема літературного канону та «каноноборства» і її вплив на сучасний літературний процес (постколоніальна критика, тендерні студії та ін.).
14. Зарубіжна і українська література кінця ХХ – початку ХХІ століття.
15. Девід Лодж як письменник, викладач і науковець.

16. Життя і творчість М. Павича (П. Зюскінда, Дж. Фаулза, П. Коельо, Г. Гессе, Р. Баха, Х. Кортасара, Д. Брауна, Ф. Бегбеде, Я. Л. Вишневського, Ф. Саган – за вибором студента).
17. Загадки і таємниці роману Д. Брауна «Код да Вінчі» та ін.
18. Іронія і сатира у романі В. Пелевіна «Generation П».
19. Композиційно-змістові особливості роману П. Зюскінда «Парфуми».
20. Концепція другого народження в творі «Чайка Джонатан Лівінгстон» Р. Баха.
21. Масова література початку ХХІ століття: популярні жанри, теми, проблеми, образи і символи.
22. Повісті «Голубка» і «Історія пана Зоммера» П. Зюскінда як зображення духовної ізоляції сучасної особистості.
23. Поетика постмодернізму в романі «Безсмертя» М. Кундери.
24. Поетика постмодернізму в романі «Вероніка вирішує померти» П. Коельо.
25. Поетика постмодернізму в романі «Диявол і синьойорита Прим» П. Коельо.
26. Поетика постмодернізму в романі «Коханка французького лейтенанта» Дж. Фаулза.
27. Поетика постмодернізму в романі М. Леві «Усе, що не було сказано».
28. Поетика постмодернізму в романі П. Коельо «Алхімік».
29. Поетика постмодернізму в романі Ф. Саган «І переповнилася чаша».
30. Поетика постмодернізму в романі Ф. Саган «Сторінки мого життя».
31. Поетика постмодернізму в творі А. Гавальди «Мені б хотілося, щоб мене хто-небудь де-небудь чекав».
32. Поетика постмодернізму в творі Я. Л. Вишневського «188 днів і ночей».
33. Постмодерний код у романі Я. Л. Вишневського «Самотність у Мережі».
34. Постмодерний код у творі «Ілюзії» Р. Баха.
35. Постмодерний код у творі Дж. Фаулза «Колекціонер».
36. Постмодерний код у творі У. Еко «Ім'я троянди».
37. Постмодерний код у творі Ф. Бегбеде «1,499 €».
38. Постмодерний код у творі Я. Л. Вишневського «Бікіні».
39. Риси постмодернізму в романі Е. Лімонова «Це я – Едінька».
40. Російські поети - постмодерністи: єдність іронії, гумору та сатири.
41. Тема насильства і жорстокості у романі «Дівчина з тату дракона» (2005) шведського письменника Стіга Ларссона.

42. Теоретики постмодернізму (Р. Барт, Ж. Дерріда, М. Фуко, У. Еко, І. Хасан, Д. Фоккема, Ж. - Ф. Ліотар).

43. Фентезі як явище літературного процесу кінця ХХ початку ХХІ ст.

44. Філософський підтекст роману В. Пелевіна «Generation П».

45. Постмодерний код у творчості Харукі Мураками.

Поради для оформлення медіатексту :

Зразки медіатекстів	ОНЛАЙН СЕРВІСИ
Ілюстративний плакат, афіша, фотоколаж, онлайн пазли,	<ul style="list-style-type: none"> – Пошук зображень у Google + коректні посилання на джерела і ресурси. – Оброблення зображень в онлайн-сервісі для додавання інтерактивних міток thinglink.com – Сервіс для онлайн-пазлів jigsawplanet.com
Мотиватори, інтернет меми	<ul style="list-style-type: none"> – Текст можна поєднати з ілюстрацією, скориставшись сервісом: https://despair.com. – Ресурс для створення мемів: http://memok.net/
QR-коди	<ul style="list-style-type: none"> – Для зручності використання Інтернет-продукту можна скористатися генератором кодів: https://generator-online.com/
Ментальні карти	<ul style="list-style-type: none"> – https://www.mindmeister.com/ru – https://www.lucidchart.com – https://coggle.it/diagram
Хмарки тегів	<ul style="list-style-type: none"> – Word It Out – Word Cloud Generation – Word Art
Інтерактивні опитування, тестові завдання	<ul style="list-style-type: none"> – https://www.mentimeter.com/ – https://vseosvita.ua/
Презентації	<ul style="list-style-type: none"> – Power Point, Canva, Prezi, Keynote
Онлайн дошки - візуалізатори	<ul style="list-style-type: none"> – https://padlet.com – https://Jamboard.google.com

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ

1. Сукупність мистецьких течій, які своїми естетичними програмами і творчою практикою заперечували реалізм, традиційні форми творчості, орієнтували на пошук нових естетичних принципів називається ...
а) авангардизм; б) модернізм; в) футуризм.
2. Модерністська літературна течія, представники якої у творах на перше місце ставили категорії абсурдності буття, страху, відчаю, смерті; світ вважали субстанцією, ворожою особистості...
а) екзистенціалізм; б) імпресіонізм; в) футуризм.
3. Антитрадиційний напрям у літературі й мистецтві ХХ ст., зорієнтований на руйнування звичних художніх форм і канонів називається...
а) авангардизм; б) модернізм; в) футуризм.
4. Прийом у літературі, за якого читачеві відводиться роль співавтора у творі, домінування прихованого підтексту за рахунок збіднення тексту й викладення фактів без авторської оцінки називається...
а) внутрішній монолог; б) прийом айсберга; в) прийом «смерть автора».
5. До головних ознак експресіонізму належать...
а) невдалий інтелектуалізм, присутність інших текстів у канві тексту;
б) фрагментарність, загострена емоційність, свідомо деформація картин дійсності, митець тяжіє до універсального, вічного, космічного, підкреслено ворожість світу людині;
в) експериментаторство на всіх текстових рівнях.
6. Ознаки екзистенціалізму найвиразніше проявляються у творчості...
а) Ф. Кафка, Г. Гессе та ін.;
б) Т. - С. Еліот, В. Вульф, Р. Олдінгтон;
в) А. Камю, Ж. - П. Сартр, В. Голдінг.
7. Літературна течія, яка існувала в період між двома світовими війнами і відображала в літературній творчості трагедію війни називається...
а) «сердиті молоді люди»; б) «втрачене покоління»; в) акмеїзм.

8. Літературна течія, яка об'єднала таких письменників, як Д. Джойс, Е. Хемінгуей, Т. Еліот, Ф. Фіцджеральд, Р. Олдінгтон...

а) втрачене покоління; б) потік свідомості; в) акмеїзм.

9. Лірика Т. - С. Еліота характеризується ...

а) оновленням мови, численними мовними трюками, синестезією, перевагою формотворчості над ідейним навантаженням;

б) використанням білого вірша, перенасиченням епітетів і порівнянь, домінуванням оптимістичних нот;

в) іронією, інтелектуалізмом, поєднанням численних алюзій (літературних, історичних), прямих цитат, символів, які поет використовує для вираження відчаю відчуженості між людьми.

10. Імпресіонізм, як напрям у мистецтві, метою якого було відтворення особистісних вражень, миттєвих почуттів і переживань, знайшов відображення у творчості письменників:

а) Ф. Кафка, Г. Гессе; б) А. Камю, Ж. - П. Сартр; в) В. Вулф.

11. Творчість цього митця збагатила психологічну прозу новітньої доби, його романістика сприяла розвитку «потіку свідомості» в літературі ХХ ст. ...

а) В. Вульф; б) В. Шимборська; в) К. Кізі.

12. Перу А. Камю належать твори...

а) роман «Сторонній», п'єса «Калігула», есе «Міф про Сізіфа»;

б) повість «Нічний політ», роман «Планета людей»;

в) роман «Нудота», п'єса «Мухи».

13. Ознаки експресіонізму помітні у творчості...

а) Е. Хемінгуей; б) Ф. Кафки; в) С. Беккета.

14. Теоретичну основу екзистенціалізму розробив...

а) А. Жід; б) Ж.-П. Сартр; в) В. Голдінг.

15. До розвитку наукової фантастики в англійській літературі першої половини ХХ ст. долучається ...

а) Р. Олдінгтон; б) М. Пруст; в) Г. Веллс.

16. Ідея «епічного театру» належить ...

а) Т. Вілямсу; б) Б. Брехту; в) С. Беккету.

17. Повість без головних героїв А. де Сент - Екзюпері має назву...

- а) «Планета для людей»;
- б) «Планета без людей»;
- в) «Планета людей».

18. Вислів «Найскладніший політ – це політ над собою» належить письменникові ...

- а) В. Голдінгу; б) Г. Веллсу; в) А. де Сент - Екзюпері.

19. Призначення людини на землі за повістю «Планета людей» А. де Сент - Екзюпері полягає у...

- а) досягненні найвищого інтелектуального розвитку за допомогою природніх здібностей;
- б) прокладанні шляху до інших людей, відданості своїй справі, піклуванні про нащадків і свою планету;
- в) плеканні кохання як найвищої форми вияву почуттів людини.

20. Характерною рисою творчого методу А. де Сент - Екзюпері є ...

- а) підвищена емоційність, психологізм;
- б) фрагментарність, інтелектуалізм, прагнення до узагальнень;
- в) глибока філософія, наявність символіки та яскравих афоризмів.

21. Основними проблемами творчості Т. С. Еліота є ...

- а) трагізм існування і криза духу, породжені антигуманною цивілізацією;
- б) конфлікт між особистістю і натовпом;
- в) невідповідність мрії і реальності.

22. Утвердженню інтелектуальної драми сприяв...

- а) С. Беккет; б) Б. Брехт; в) Б. Шоу.

23. Постулат: «існування передуює сутності» лежить в основі світогляду письменників...

- а) символістів; б) експресіоністів; в) екзистенціалістів.

24. В основі естетичної програми екзистенціалістів лежать твердження...

- а) мистецтво не зображає дійсність, а виражає сутність; світ – ворожий для людини, вона приречена на відчуження;
- б) вища життєва цінність – свобода особистості, існування людини – драма свободи;
- в) світ – безглуздий, позбавлений логіки накопичення фактів, вчинків, слів і доль.

25. Головною проблемою творчості Ж. - П. Сартра є:

- а) проблема вічного протистояння особистості і натовпу;
- б) крах ілюзій;
- в) проблема індивідуальної свідомості.

26. Ж. П. Сартр написав ...

- а) новели «Мур», «Інтимне»;
- б) новели «Процес», «Голубка»;
- в) трактат «Бунтівна людина».

27. Герої Ж. П. Сартра...

- а) люди з фізичними вадами як своєрідне зображення стану душі;
- б) одноманітні, люди самотньої свідомості, слабкі перед обличчям абсурдного світу, песимісти, вони багато розмірковують про себе, переживають;
- в) відважні, намагаються протидіяти реаліям несправедливого світу, сповненого антигуманними проявами.

27. Термін «пластичний театр» в літературу вводить...

- а) Т. Вільямс;
- б) Ю. О Ніл;
- в) Б. Брехт.

28. Світову славу Т. Вільямсу принесла п'єсу ...

- а) «Волохата мавпа»;
- б) «Американська мрія»;
- в) «Скляний звіринець».

29. Досягненням пластичного театру є...

- а) використання світла, екрану та ін.;
- б) уведення пластичних образів, які переживають духовне переродження у фіналі п'єси;
- в) використання монологів, як засобу стимулювання уяви читача.

30. Ідея розкриття структури людської особистості через ставлення її до Всесвіту, історії, інших людей належить письменникові...

- а) Г. Веллсу;
- б) А. де Сент - Екзюпері;
- в) А. Камю.

31. Засновником психологічної драми в норвезькій літературі вважається...

- а) К. Гамсун;
- б) Г. Ібсен;
- в) А. Жід.

32. Замість дії – розповідь, звернення до відомих, притчових сюжетів, відсутність розв'язки конфлікту, відкритість фіналу – риси притаманні для п'єс ...

- а) «Епічного» театру Б. Брехта;

- б) «Пластичного» театру Т. Вільямса;
- в) «Інтелектуальної» драми Б. Шоу.

33. Французька драматургія 50 - х років ХХ ст. в особі Е. Йонеско, С. Беккета носить назву...

- а) «Театр абсурду»; б) «Інтелектуальна драма»; в) «Епічний театр».

34. Відсутність продуманої дії; персонажі з неприродною поведінкою; дія творів не має визначеного місця і часу; порушена часова послідовність; діалоги не пов'язані логічно; драматургічна напруга відсутня, оскільки відсутній конфлікт між персонажами – це ознаки п'єс...

- а) «Театр абсурду»; б) «Інтелектуальної драма»; в) «Епічного театру».

35. Головні ідеї С. Беккета у п'єсі «Чекаючи на Годо» - це...

- а) крах ілюзій, всесвітня самотність;
- б) абсурдність людського існування, життя – це лише перебіг від народження до смерті;
- в) марнота людських сподівань на покращення існування, природна рівність людей.

36. Головними ідеями п'єси Е. Йонеско «Носороги» є...

- а) віра у здатність людини протистояти злу;
- б) віра у право людини на вияв і реалізацію творчого потенціалу;
- в) попередження про можливі майбутні катаклізми.

37. Вказати рядок, у якому перелічено п'єси Е. Йонеско:

- а) «Скляний звіринець», «Трамвай бажання»;
- б) «Останні дні», «Чекаючи на Годо»;
- в) «Голомоза співачка», «Стільці».

38. Хто з митців так характеризує призначення «театру абсурду»: «Позначити словами, які нічого не говорять, речі, про які нічого не можна сказати»:

- а) С. Беккет; б) Е. Йонеско; в) Ж. Жене.

39. Ідея про існування звіра, що сидить в кожній людині і виходить на волю за допомогою почуттів страху, відчаю, лежить в основі твору, який належить перу:

- а) Г. Веллса; б) В. Голдінга; в) А. Камю.

40. Філософською основою творчості В. Голдінга є...

а) акмеїзм; б) екзистенціалізм; в) дадаїзм.

41. Дж. Фаулз піднімає актуальні проблеми ХХ ст. зокрема:

- а) межі між Небагатьма і Месою, яка проходить всередині кожного, бунт проти умовностей, стереотипів, яке нав'язує суспільство;
- б) нівелювання свободи особистості цивілізацією;
- в) нищення природного в людині внаслідок розвитку цивілізації.

42. Філософсько - психологічний, реалістично - гротескний роман про протистояння масовому суспільству та масовій культурі, про наслідки опору та співіснування споживацько - утилітарного, масового та високоінтелектуального світоглядів має назву... і належить перу...

- а) «Політ над гніздом зозулі» К. Кізі;
- б) «Колекціонер» Дж. Фаулза;
- в) «Володар мух» В. Голдінга.

43. Мистецький напрям останньої третини ХХ – ХХІ ст., суть якого полягає у переоцінюванні традицій авангардизму та модернізму; загальна назва окреслених останніми десятиліттями тенденцій у мистецтві називається...

- а) трансценденталізм;
- б) постфрейдизм;
- в) постмодернізм.

44. Найвпливовіші філософи постмодернізму...

- а) Ж. Ліотар, Л. Фідлер, І. Хасан;
- б) Дж. Фаулз, К. Кізі;
- в) С. Джеймсон, П. Коельйо.

45. Класику постмодернізму репрезентують митці...

- а) Л. Біловус, Г. Блум, О. Жолковський, С. Золян;
- б) Ю. Крістева, А. Андреев;
- в) У. Еко, Х. Муракамі, Ф. Бегбедер, П. Коельйо, Ч. Паланік.

46. Характерними рисами постмодернізму є...

- а) формотворчість, експериментаторство;
- б) відмова від догматизму, чітких кордонів, багатозначність, відкритість, рухливість тексту;
- в) фрагментарність, посилена чуттєвість, відсутність чіткої композиційної організації, мета – фіксація вражень.

47. Будова постмодерного тексту полягає у...

- а) різоматичності (текст – лабіринт);

- б) закритості, фрагментарності;
- в) переважанні експериментів.

48. Постмодерний твір є дворівневим, тобто....

- а) містить відкритий і навмисне схований смисловий центр;
- б) поєднує елементи масової і елітарної літератури;
- в) фіксує подвійне трактування фіналу.

49. Постмодерністи не приймали ті форми знання, які...

- а) претендують на точність;
- б) претендують на оволодіння абсолютною істиною;
- в) відмовилися від абсолютної істини загалом.

50. Ознаками масової культури є...

- а) ціннісна самодостатність, захоплюючий сюжет;
- б) прагнення передати високі ідеї для простих людей простими словами;
- в) простота, принцип повтору, стереотипу, серійного штампу.

51. Елітарна культура характеризується...

- а) прагненням передати високі ідеї для простих людей простими словами;
- б) простота, принцип повтору, стереотипу, серійного штампу;
- в) закритість, аристократизм, самодостатність.

52. Визначальною рисою масової літератури є...

- а) експлуатація цікавих усім тем;
- б) глибокий сентименталізм;
- в) просторічна і лайлива лексика, відсутність обмежень.

53. Принципи постмодерного сприйняття, які висвітлив У. Еко у післямові до роману «Ім'я троянди»: ...

- а) постмодерністське сприйняття характеризується викривленням змісту відомих філософських постулатів з метою підкреслення абсурдності їх змісту;
- б) постмодерністське сприйняття претендує на оволодіння абсолютною істиною;
- в) постмодерністське сприйняття починається з розчарування у філософських ідеях, є реакцією на кризу європейської культури і вірить у право на перебудову світу.

54. Образ - симулякр – це ...

- а) штучний витвір постмодерністів на основі існуючих творів;

- б) постмодерністський образ, який автор списував з себе;
- в) образ художнього твору, який має реальний прототип.

55. Інтертекстуальність – це...

- а) термін, що вживається для позначення спектру міжтекстових відношень;
- б) копіювання чужих стильових особливостей;
- в) можливі варіанти інтерпретації тексту.

56. Концепти «Хозарського словника» М. Павича...

- а) смерть - це життя, загибель – це відновлення, сон – дійсність, життя – сон;
- б) смерть – початок, загибель – перевтілення, життя – дорога;
- в) смерть – підсумок, життя – спроби полегшити загибель.

57. Тема супротиву особистості натиску антигуманної цивілізації, що нав'язує людині фальшиві цінності – одна з основних тем творчості письменників...

- а) В. Голдінга, Ж. - П. Сартра;
- б) К. Кізі; Дж. Фаулза;
- в) Ч. Паланіка.

58. Особливостями російського постмодерну є...

- а) намагання оновити поетичну мову, дискутувати з провідними філософами епохи;
- б) тематичне наближення до реалій радянської дійсності;
- в) поєднання фактичного і фіктивного, введення автора в текст.

59. У творах цієї течії фантастичне і реальне становлять єдність. Фантастика входить у тканину твору як ординарна подія без будь-яких ефектів. Це...

- а) сюрреалізм; б) магічний реалізм; в) неореалізм.

60. Намагання оновити лексику, поетику, реагуючи на запити інтелектуального та духовного життя людини притаманно поезії поетів другої половини ХХ ст. ...

- а) Т. С. Еліоту, В. Шимборській;
- б) П. Верлену, А. Рембо;
- в) А. Ахматовій, Й. Бродському, Х. Мартісону, П. Неруді.

61. Продовжити ряд термінів: тривіальна література, формульна література, популярна література, паралітература...

- а) елітарна література;

- б) вишукана література;
- в) масова література.

62. Масова література послуговується жанрами ...

- а) мелодрама, трагіфарс, історичний роман;
- б) детектив, трилер, фентезі, жахи, дамський роман;
- в) притчі, новели, утопії.

63. Представниками «магічного реалізму» є письменники...

- а) Г. - Г. Маркес, А. Камптьєр, Ж. Амаду;
- б) В. Фолкнер, Р. Музіль;
- в) А. Терц, А. Битов.

64. «Професорська література» – це...

- а) художні твори постмодерністів, які є викладачами університетів і займаються науковою діяльністю.
- б) літературні твори, які влаштовували полеміку з досягненнями відомих філософів;
- в) літературні твори, які претендували на науковість, оволодіння абсолютною істиною.

65. Латиноамериканський письменник - постмодерніст, твори якого – це наукові студії, він цитує попередників і сучасників, а подібність його творів із науковими працями засвідчують пошук нових ідей і полемічність:

- а) Д. Чівер;
- б) Х. Л. Борхес;
- в) Г. Г. Маркес.

66. Творчість яких письменників не належить до постмодернізму:

- а) Р. Олдінгтон, Е. Хемінгуей;
- б) Х. Л. Борхес; М. Павич;
- в) В. Єрофеев, В. Пелевін.

67. Вкажіть жанрові інновації роману М. Павича «Хозарський словник»:

- а) поєднання елементів фантастичного та готичного романів;
- б) поєднання елементів історичного роману з містикою і фантастикою;
- в) поєднання елементів любовного роману та роману жахів.

68. У якому романі Е. - М. Ремарка домінує думка про те, чи є місце у мирному соціумі людям, які пройшли війну. Зокрема йдеться про долі Роберта Локамі, Отто Кестера та Готфріда Ленца:

- а) «Тріумфальна арка»;
- б) «На західному фронті без змін»;
- в) «Три товариші».

69. У п'єсах якого «театру» замість дії, покладеної в основу класичної драми, повинна панувати розповідь?

- а) «Театру абсурду»;
- б) Класичний «арістотелівський» театр;
- в) «Епічний театр».

70. Художні твори постмодерністів, які є викладачами університетів і займаються науковою діяльністю мають узагальнену назву:

- а) наукова літературна творчість;
- б) професорська література;
- в) елітарна література.

71. Термін, що вживається для позначення спектру міжтекстових відношень:

- а) алюзія;
- б) ремінісценція;
- в) інтертекстуальність.

72. Простота, принцип повтору, стереотипу, серійного штампу – це ознаки, притаманні творам:

- а) масової літератури;
- б) професорської літератури;
- в) елітарної літератури.

73. П'єсам «Театру абсурду» притаманно:

- а) використання світла, екрану;
- б) відсутність драматургічної напруги;
- в) переважання розповіді.

74. Екзистенціалізм – це:

- а) сукупність мистецьких течій, які своїми естетичними програмами і творчою практикою заперечували реалізм, традиційні форми творчості, орієнтували на пошук нових естетичних принципів;
- б) модерністська літературна течія, представники якої у творах на перше місце ставили категорії абсурдності буття, страху, відчаю, смерті; світ вважали субстанцією, ворожою особистості;
- в) антитрадиційний напрям у літературі й мистецтві ХХ ст., зорієнтований на руйнування звичних художніх форм і канонів.

75. Фрагментарність, загострена емоційність, свідомо деформація картин дійсності, тяжіння до універсального, вічного, космічного притаманно творам напряму:

- а) експресіонізму;
- б) екзистенціалізму;
- в) футуризму.

76. Постмодернізм – це ...

- а) сукупність мистецьких течій, які своїми естетичними програмами і творчою практикою заперечували реалізм, традиційні форми творчості, орієнтували на пошук нових естетичних принципів;
- б) мистецький напрям останньої третини ХХ – ХХІ ст., суть якого полягає у переоцінюванні традицій авангардизму та модернізму; загальна назва окреслених останніми десятиліттями тенденцій у мистецтві;
- в) прийом в літературі, за якого читачеві відводиться роль співавтора у творі.

77. Теоретичні основи «епічного театру» викладено у творах Б. Брехта:

- а) «Тригрошова опера», «Домашні проповіді»;
- б) «Про експериментальний театр», «Про оперу»;
- в) «Класична драма», «Бесіди про мистецтво».

78. Провідною темою німецької, французької та англійської літератури першої половини ХХ ст. є ...

- а) тема війни та її наслідків;
- б) тема особистісного розвитку;
- в) тема патріотизму.

79. Невтішні прогнози щодо майбутнього людства відображені у творах першої половини ХХ ст., які належать перу:

- а) Б. Шоу; б) Г. Веллса; в) Дж. Голсуорсі.

80. Прихильниками реалізму в літературі першої половини ХХ ст. були письменники:

- а) Т. Драйзер, Т. Манн, Р. Роллан;
- б) Ч. Діккенс, В. Теккерей, Ф. Достоєвський;
- в) Дж. Голсуорсі, Г. Веллс.

81. Кому з письменників належить вислів: «Бути людиною – означає, що ти за все несеш відповідальність».

- а) А. де Сент - Екзюпері; б) Г. Веллс; в) Ф. Кафка

82. Мистецька мета – створити «відкритий театр», або «театр відкритих висновків», який презентує суперечливі логічні варіанти, щоб підвести глядача до самостійних висновків належить драматургові...

- а) Г. Ібсену; б) Б. Шоу; в) Б. Брехту.

83. Про яку п'єсу Б. Брехта йдеться? За жанром – філософська драма, має різні тлумачення. Головний герой відкриває наукові закони, суспільні порядки, самого себе. Мета п'єси – нагадати про відповідальність вченого за наслідки зроблених ним відкриттів:

- а) «Матінка Кураж та її діти»;
- б) «Життя Галілея»;
- в) «Кавказьке крейдяне коло».

84. Творам якого літературного угруповання притаманні такі ідейні орієнтири: змалювання наслідків війни як трагедії в житті кожної людини; ставлення до війни як до буденності.

- а) втрачене покоління;
- б) сердиті молоді люди;
- в) акмеїсти;

85. Створення ідеї «американської мрії» і шлях її перетворення на американську трагедію належить американському письменникові:

- а) Г. Лонгфелло; б) О. Генрі; в) Т. Драйзеру.

86. Теоретичну основу магічного реалізму розвиває:

- а) Г. Г. Маркес; б) Ф. Кафка; в) М. Булгаков.

87. Магічний реалізм – це...

- а) сумарний термін, що позначає сукупність літературних напрямів та шкіл ХХ століття, яким притаманні формотворчість, експериментаторство
- б) один з провідних прийомів літератури модернізму, який імітує безпосередню передачу хаотичного процесу внутрішнього мовлення людини;
- в) напрям, у якому органічно поєднуються елементи дійсного та уявного, реального й фантастичного, побутового та міфологічного, ймовірного і таємничого, повсякденного буття і вічності.

88. Звернення до національних джерел, традицій, використання народної творчості, синтез побутового і чарівного, сучасності та історії, дійсного і уявного, філософська спрямованість, узагальненість, універсалізм образів та ситуацій притаманно літературній течії:

- а) сюрреалізму; б) неореалізму; в) магічному реалізму.

89. На початку 50 - х років ХХ ст. у театрах Франції почали з'являтися незвичайні вистави, виконання яких було позбавлене елементарної логіки, репліки суперечили одна одній, а зміст, який відтворювали на сцені, був незрозумілим викладачам. Ці незвичні вистави мали назву:

а) пластичний театр; б) театр абсурду; в) епічний театр.

90. Відомий постмодерніст, який у творчості наполягав на двозначній ролі мистецтва – від позитивного впливу до руйнівної сили:

а) У. Еко; б) П. Зюскінд; в) К. Рансмайр.

91. Письменники кінця ХХ ст. Р. Бредбері, А. Азімов, Р. Шеклі своєю творчістю розвивають:

а) магічний реалізм;
б) наукову фантастику;
в) експериментальну поезію.

92. Становленню масової літератури сприяли такі фактори:

а) політичне замовлення;
б) комерціалізація письменницької діяльності, розвиток книговидавництва;
в) зниження освітнього рівня населення.

93. Явище, що полягає у відтворенні інших творів у літературному творі, написаних раніше, а також у наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямків) називається...

а) плагіат; б) інтертекстуальність; в) запозичення.

94. «Вища життєва цінність – свобода особистості, існування людини – драма свободи» – основне твердження естетичної програми літературної течії:

а) експресіонізму; б) екзистенціалізму; в) імпресіонізму.

95. Новаторство творчості В. Голдінга полягає у:

а) започаткування жанру есе, використання методу «потoku свідомості»;
б) використання прийому айсберга;
в) характери персонажів позначені філософською схемою та психологічною достовірністю.

96. Головними ознаками імпресіонізму в літературі були:

а) фрагментарність, загострена емоційність, мінімальні художні форми;
б) психологізм, прагнення відтворити зміни у настрої та життєві враження, увага до кольорів та звуків;
в) наявність багатозначного образу - символу, що веде до множинності трактувань.

97. Символами творчості казки - притчі «Маленький принц» А. де Сент - Екзюпері є:

- а) Змія, Пустеля, Колодязь;
- б) Літак, Усмішка, Зірка, Глобус із прапорцями;
- в) Замок, Лис, Телефон, Велосипед з крилами, Троянда.

98. Примат форми над змістом, заперечення художніх принципів реалізму й натуралізму, відмова від романтичної втечі від дійсності, відсутність вираженої домінанти: розмаїття стилів, гасел – риси притаманні

- а) постмодернізму; б) модернізму; в) екзистенціалізму.

99. Культура модернізму послуговується ідеям:

- а) Ф. Ніцше, А. Бергсона, З. Фрейда, К. Г. Юнга;
- б) І. Хассана, Л. Хатчеон;
- в) І.Канта, Гегеля.

100. Література Німеччини першої половини ХХ ст. характеризується зародженням нової авангардистської течії, а саме ...

- а) експресіонізму; б) екзистенціалізму; в) дадаїзму.

Ключі до завдань:

1б, 2а, 3а, 4б, 5б, 6в, 7б, 8а, 9в, 10в, 11а, 12а, 13б, 14б, 15в, 16б, 17в, 18в, 19б, 20в, 21а, 22в, 23в, 24б, 25в, 26а, 27б, 28в, 29а, 30а, 31б, 32а, 33а, 34а, 35в, 36а, 37в, 38б, 39б, 40б, 41а, 42б, 43в, 44а, 45в, 46б, 47а, 48б, 49б, 50в, 51в, 52а, 53в, 54а, 55а, 56а, 57б, 58б, 59в, 60в, 61в, 62б, 63а, 64а, 65б, 66а, 67б, 68в, 69в, 70б, 71в, 72а, 73б, 74б, 75а, 76б, 77б, 78а, 79б, 80б, 81а, 82в, 83б, 84а, 85в, 86а, 87в, 88в, 89б, 90б, 91б, 92б, 93б, 94б, 95в, 96б, 97в, 98б, 99а, 100а.

ПІДСУМКОВА РЕФЛЕКСІЯ

Орієнтовний перелік іспитових питань

1. Особливості літератури ХХ ст.: спільне та відмінне з іншими періодами.
2. Особливості взаємодії творчих положень реалізму та модернізму.
3. Домінуючі літературні жанри ХХ ст.
4. Екзистенціалізм як літературний напрям.
5. Тема свободи у новелах Ж. П. Сартра (характеристика новел за вибором студентів): «Мур», «Кімната», «Інтимне», «Дитячі роки одного підприємця».
6. Художні особливості англійської літератури другої половини ХХ ст.
7. Загальна характеристика англійської і німецької літератури першої половини ХХ ст.
8. Життєвий і творчий шлях Б. Шоу. Реформування театру та утвердження інтелектуальної соціальної драми.
9. Сюжет, композиція, проблематика та образи п'єси «Пігмаліон».
10. Ідейна основа п'єси «Будинок вдівця»
11. Засади «епічного театру» Б. Брехта.
12. Особливості американської літератури першої половини ХХ ст.
13. Експресіонізм як літературний напрям.
14. Художні особливості австрійської літератури першої половини ХХ ст.
15. Особливості творчості Ф. Кафки. Факти з біографії.
16. Ідейний зміст філософського роману Ф. Кафки «Процес».
17. Поняття «втрачене покоління» у світовій літературі.
18. Художня специфіка французької літератури другої половини ХХ ст.
19. Поняття «абсурд» і «театр абсурду».
20. Сюжет, композиція, образи п'єси «Носороги» Е. Йонеско. Проблематика, ідейний зміст.
21. Особливості літературного процесу в Англії в другій половині ХХ ст.
22. Особливості літературного процесу США в другій половині ХХ ст.
23. Образна символіка роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі».

24. Інтертекстуальність роману «Політ над гніздом зозулі». Специфіка художнього світу К. Кізі.

25. Постмодернізм як культурологічний феномен. Риси постмодернізму.

26. Творчість У. Еко. Роман «Імя троянди». Багатозначність назви. Сюжет і композиція роману. Інтертекстуальність роману. Ідейне навантаження.

27. Особливості американського постмодернізму та літературна творчість.

28. Ідея роздвоєності людської психіки в романі Ч. Паланіка «Бійцівський клуб»:

29. Художні відкриття і особливості російського постмодернізму у творах В. Єрофєєва

30. Характерні ознаки літератури постмодернізму («гра» з текстом і читачем, інтертекстуальність, іронічність, колажування, «віртуальний історизм», реалізація можливостей гіпертексту та ін.) та їхнє втілення в конкретних творах.

31. Образ лабіринту як символ естетики та модель світобудови у літературі постмодернізму (на матеріалі конкретних творів).

32. Неоміфологізм і художня література кінця ХХ – початку ХХІ століть (на матеріалі конкретних творів).

33. «Лабіринт» – «різома» – «Інтернет» як текстотворчі моделі літератури постмодернізму (на матеріалі конкретних творів).

34. Інтертекстуальність та інтелектуалізм новелістики Х. - Л. Борхеса (на матеріалі новели «Дім Астеріона» або ін.).

35. Руйнація традиційного сюжету, пародійна «гра» з героєм, читачем, чужими текстами в творах постмодерністів.

36. Збереження гуманізму змісту в межах незвичних формоутворень художніх текстів кінця ХХ – початку ХХІ століття (на матеріалі творів М. Павича або ін.).

37. Роль та значення образу - символу Інтернету у творах митців кінця ХХ – початку ХХІ століття (на матеріалі роману Я. Л. Вишневського «Самотність у Мережі» або ін. творів).

38. Функції інтертекстуальності у повісті П. Зюскінда «Запахи. Історія одного вбивці».

39. Специфіка застосування прийому «гри» та багаторівнева організація тексту в романі Дж. Фаулза «Маг».

40. Поліваріативність філософсько - естетичних інтерпретацій твору П. Коельо «Алхімік».

41. Особливості інтерпретації авторської концепції в повісті - притчі Р. Баха «Чайка Джонатан Лівінгстон».

42. Ідейно - естетичні функції інтертексту в романі У. Еко «Ім'я троянди».

43. «Магічний реалізм» у творчості Г. Гарсія Маркеса (на матеріалі роману «Сто років самотності» або інших творів).
44. Твір літератури постмодернізму як гіпертекст (на матеріалі творів М. Павича «Дамаскин», «Скляний равлик» або ін.)
45. Причини, хід і результати «міксування» жанрів і стилів світової літератури у творах Д. Брауна, У. Еко, П. Зюскінда або інших письменників.
46. Іронічність («чорний гумор») як атрибут літератури постмодернізму (на матеріалі роману К. Кізі «Політ над гніздом зозулі».
47. Інакомовлення та параболічність як атрибут світової літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття (на матеріалі творів М. Павича, Р. Баха, Дж. Барнса або ін.).
48. Фентезі як явище сучасної літератури та культури: характерні риси та секрети популярності (Дж. Р. Толкін, Дж. К. Роулінг та ін.).
49. Проблема літературного канону та «каноноборства» і її вплив на сучасний літературний процес (постколоніальна критика, тендерні студії та ін.).
50. Стосунки класичної літератури і масової культури (екранізації, комп'ютерні технології, «сандвіч - культура», «фанфікшн» та ін.): сучасний стан і прогнози.
51. Зарубіжна і українська література кінця ХХ – початку ХХІ століття.
52. «Мейнстрими» художньо - естетичної ситуації та літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть: у пошуках нового та втраченого.
53. Девід Лодж як письменник, викладач і науковець.
54. Загадки і таємниці роману Д. Брауна «Код да Вінчі» та ін.
55. Іронія і сатира у романі В. Пелевіна «Generation П».
56. Композиційно - змістові особливості роману П. Зюскінда «Парфуми».
57. Концепція другого народження в творі «Чайка Джонатан Лівінгстон» Р. Баха.
58. Масова література початку ХХІ століття: популярні жанри, теми, проблеми, образи і символи.
59. Повісті «Голубка» і «Історія пана Зоммера» П. Зюскінда як зображення духовної ізоляції сучасної особистості.
60. Поетика постмодернізму в романі «Безсмертя» М. Кундери.
61. Поетика постмодернізму в романі «Вероніка вирішує померти» П. Коельо.
62. Поетика постмодернізму в романах П. Коельо «Диявол і синьойорита Прим» та «Алхімік».
63. Поетика постмодернізму в романі «Коханка французького лейтенанта» Дж. Фаулза.
64. Поетика постмодернізму в романі М. Леві «Усе, що не було

сказано».

65. Поетика постмодернізму в романах Ф. Саган «І переповнилася чаша» та «Сторінки мого життя».

66. Поетика постмодернізму в творі А. Гавальди «Мені б хотілося, щоб мене хто-небудь де-небудь чекав».

67. Поетика постмодернізму в творі Я. Л. Вишневського «188 днів і ночей».

68. Постмодерний код у романі Я. Л. Вишневського «Самотність у Мережі».

69. Постмодерний код у творі «Ілюзії» Р. Баха.

70. Постмодерний код у творі Дж. Фаулза «Колекціонер».

71. Постмодерний код у творі У. Еко «Ім'я троянди».

72. Постмодерний код у творі Ф. Бегбеде «1,499 €».

73. Риси постмодернізму в романі Е. Лімонова «Це я – Едінька».

74. Роман Стіга Ларссона «Дівчина з тату дракона» як заклик до боротьби з расизмом та екстремізмом.

75. Російські поети - постмодерністи: єдність іронії, гумору та сатири.

76. Теоретики постмодернізму (Р. Барт, Д. Дерріда, М. Фуко, У. Еко, І. Хасан, Д. Фоккема, Ж. - Ф. Ліотар).

77. Фентезі як явище літературного процесу кінця ХХ початку ХХІ ст.

78. Філософський підтекст роману В. Пелевіна «Generation П».

79. Постмодерний код у творчості Харукі Мураками.

80. Цирк як метафора та прийом карнавалізації у романі Венко Андоновскі «Пуп землі».

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

СПИСОК ТВОРІВ ДЛЯ ПРОЧИТАННЯ

1. А. де Сент – Екзюпері, «Планета Людей»;
2. Андоновскі Венко, «Пуп землі»;
3. Бах Р., «Чайка Джонатан Лівінгстон», «Ілюзії»;
4. Беккет С. «Чекаючи на Годо»;
5. Белль Г. Т. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»;
6. Брехт Б. «Матінка Кураж та її діти», «Життя Галілея»;
7. Бегбеде Ф. «1,499 €»;
8. Борхес Х. - Л. «Дім Астеріона»;
9. Браун Д. «Код да Вінчі»;
10. Вишневський Я. Л. «188 днів і ночей», «Самотність у Мережі», «Бікіні»;
11. Гавальда Анна, «Мені б хотілося, щоб мене хто-небудь де-небудь чекав»;
12. Гамсун Кнут, «Пан», «Вікторія», «Голод»;
13. Гашек Я. «Пригоди бравого вояка Швейка»;
14. Голдінг У. «Володар мух», «Шпиль»;
15. Гарсія Маркес, «Сто років самотності»;
16. Джойс Д. «Джакомо», «Улісс»;
17. Драйзер Т. «Сестра Керрі», «Американська трагедія»;
18. Замятін Є. «Ми»;
19. Еко У. «Ім'я троянди»;
20. Зюскінд П. «Запахи. Історія одного вбивці», «Голубка», «Історія пана Зоммера»;
21. Ібсен Г. «Ляльковий дім», «Пер Гюнт»;
22. Іонеско Е. «Носороги»;
23. Кавабата Я. «Тисячокрилий журавель»;
24. Камю А. «Сторонній», «Чума»;
25. Кафка Ф. «Перевтілення», «Процес»;
26. Кобо Абе, «Жінка в пісках», «Людина - коробка»;
27. Лондон Д. «Мартін Іден»;
28. Кізі К. «Політ над гніздом зозулі»;
29. Коельо П. «Диявол і синьйорита Прим», «Алхімік», «Вероніка вирішує померти»;
30. Кундера М. «Безсмертя»;
31. Ларссон Стіг, «Дівчина з тату дракона»;

32. Леві М. «Усе, що не було сказано»;
33. Лорка Г. «Циганські романсеро»;
34. Лоуренс Д. «Коханець леді Чаттерлей»;
35. Лімонов Е. «Це я – Едічка»;
36. Манн Г. «Молоді літа короля Генріха IV»;
37. Манн Т. «Маріо і чарівник», «Смерть у Венеції»;
38. Олрідж Д. «Останній дюйм»;
39. Пруст М. «В пошуках утраченого часу»;
40. Платонов А. «Котлован»;
41. Павич М. «Дамаскин», «Скляний равлик»;
42. Пелевін В. «Generation П»;
43. Толкін Дж. «Володар перстнів»;
44. Ремарк Е. - М. «На Західному фронті без змін», «Три товариші», «Повернення»;
45. Роллан Р. «Зачарована душа»;
46. Роулінг Дж. К. «Гаррі Поттер»;
47. Сартр Ж. П. «Нудота», «Мур», «Кімната»;
48. Селінджер Д. «Ловець у житті»;
49. Саган Ф. «І переповнилася чаша», «Сторінки мого життя»;
50. Уальд О. «Портрет Доріана Грея»;
51. Уеллс Г. «Машина часу»;
52. Хемінгуей Е. «Прощавай, зброє», «Старий і море»;
53. Фаулза Дж. «Маг», «Коханка французького лейтенанта», «Колекціонер»;
54. Шоу Б. «Пігмаліон», «Будинок вдівця».

ДЖЕРЕЛА

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Підручник. Київ, 2001. 400 с.
2. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. Н., Гричаник Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття: навчальний посібник. Київ, 2007. 504 с.
3. Мілованова В. В. Сучасна зарубіжна література (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : навч. посібник / В. В. Мілованова. Суми, 2013. 172 с.
4. Історія зарубіжної літератури ХХ ст.: навчальний посібник / За ред. В. І. Кузьменка та ін. Київ, 2010. 243 с.

Допоміжні джерела

5. Блум Г. Західний канон: книги на тлі епох / Пер. з англ. під

- загальною редакцією Р. Семківа / Гаролд Блум. Київ, 2007. 720 с.
6. Бондарева О. Є. Міф і драма у новітньому літературному контексті: поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання. Монографія. Київ, 2006. 512 с.
7. Борев Ю. Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов. Москва, 2003. 575 с.
8. Галич О. А. Історія літературознавства. Ч.1. зарубіжне літературознавство. Київ, 2006. 207 с.
9. Галустова О. В. Зарубежная литература: конспект лекций / О. В. Галустова. Москва, 2011. 144 с.
10. Енциклопедія постмодернізму / [ред. Ч. Е. Вінквіст, В. Е. Тейлор; пер. з англ. Віктор Шовкун]. Київ, 2003. 503 с.
11. Ильин И. Постструктурализм, деконструктивизм, постмодернизм. Москва, 2006. 256 с.
12. Киричук, Е. В. История зарубежной литературы XX века: учеб. пособие [для студентов, аспирантов фил. фак. вузов] / Е. В. Киричук. Москва, 2012. 72 с.
13. Ковбасенко Ю. І. Антична література : навчальний посібник. - Вид. 4-те, перероб. і доповн. Київ, 2015. 256 с.
14. Ковбасенко Ю. Архіпелаг «Павич», острів «Дамаскин» // Тема. На допомогу вчителю зарубіжної літератури, 2002. № 4. С. 80 - 126.
15. Ковбасенко Ю. І. Література постмодернізму: по той бік різних боків // Зарубіжна л-ра в шк. України, 2002. № 5. С. 2 - 12.
16. Лиотар Ж. - Ф. Состояние постмодерна / Жан - Франсуа Лиотар; [пер. с франц. Н.А. Шматко]. Москва, 2008. 160 с.
17. Літературознавча енциклопедія: У 2-х томах / Автор - укладач Ковалів Ю.І. Київ, 2007.
18. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма / Надежда Маньковская. СПб. Питербург, 2000. 334 с.
19. Мегела І. Ейдоси літературознавчого дискурсу : монографія / Іван Петрович Мегела. Київ, 2016. 408 с.
20. Сокол Д. Гіпертекст і постмодерністський роман // Слово і час. 2002. № 11.
21. Яценко, В. М. История зарубежной литературы второй половины XX века: учебник [для студентов-филологов] / В. М. Яценко. Москва, 2012. 312 с.

Інтернет - навігатор

<http://cult-lib.ru/> Сайти теоретичних літературознавчих статей, словників та художні твори

	https://zarlit.com/ Каталог авторів, письменників, поетів
	https://www.ukrlib.com.ua/world/ Бібліотека зарубіжної літератури українською мовою
	http://www.ae-lib.org.ua/ Електронна бібліотека світової літератури

СЛОВНИЧОК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ

Акмеїзм – модерністська течія в російській поезії 10 - х рр. ХХ ст., що об'єднала Миколу Гумільова, Анну Ахматову, Осипа Мандельштама, Сергія Городецького, Георгія Іванова, Михайла Зенкевича, Григорія Нарбута і «співчуваючих» Михайла Кузьміна, Бориса Садовського та інших митців. Досить часто акмеїсти іменують свій напрям «адамізмом» (від першої людини, прабатька Адама). М. Гумільов визначав адамїзм як «мужньо твердий і ясний погляд на життя». До течії застосовувався також термін М. Кузьміна «кларїзм» (від лат. ясний), яким поет називає «прекрасну ясність» як одну з основних засад нової поезії. Акмеїзм, на думку його представників, був новим напрямом, що йде на зміну символїзму.

Алегорія – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями та характерними ознаками приховуваного.

Англійський сонет – змінений строфічний варіант класичного італійського сонета: три чотиривірша (катрени) і фінальний двовірш (куплет).

Балада – невеликий за розміром сюжетний поетичний твір, маленька поема. У Петрарки балада складається з трьох строф по вісім або десять рядків і чотирирядкової заключної напівстрофи.

Бароко – мистецький напрям, що зародився в Італії та Іспанії в середині ХVІ ст., поширився на інші європейські країни, де існував упродовж ХVІ – ХVІІІ ст. Термін «бароко» був уведений у ХVІІІ ст., причому не представниками напрямку, а їхніми супротивниками – класицистами, які вбачали в мистецтві бароко цілком негативне явище.

Бейт – традиційна в перській поезії дворядкова строфа, також властива арабській поезії (бейтами написано касиди, газелі, поеми).

Вертеп – веселе різдвяне дійство з піснями - колядками, жартами, короткими виставами, яке влаштовували мандрівні музиканти й актори. Вертепом також називали театр, в якому вистави розігрувалися ляльками на паличках (маріонетками) у великій дерев'яній скриньці.

Вічний (традиційний, бродячий, мандрівний) сюжет – сюжет, який повторюється в різні часи в різних літературах.

Вічний образ – образ літературного героя, який переріс свою епоху, набув загальнолюдського значення та сприймається як символ певних рис характеру, зовнішності й поведінки. До вічних образів відносять Прометея, Дон Кіхота, Гамлета, Фауста та ін.

Газель – вірш, у якому оспівуються краса коханої та почуття до неї ліричного героя (налічував 7-10 бейтів).

Гекзаметр – віршовий розмір, яким писалися епічні поеми. Тут кожний рядок складається з шести повторюваних поєднань складів: довгий-короткий-короткий.

Героїчний епос – героїчна оповідь про минуле народу, у якій прославляються розум, сила, мужність і відданість батьківщині. До героїчного епосу належать: слов'янські билини, індійські поеми «Махабхарата» і «Рамаяна», давньогрецькі поеті Гомера «Іліада» і «Одіссея» тощо.

Гімн – загальна назва різних за змістом урочистих пісень на честь богів, святих, героїв, святкових та історичних подій, військових перемог тощо.

Гумор – різновид комічного відображення смітного у життєвих явищах і людських характерах. Гумор не заперечує об'єкта висміювання і цим відрізняється від сатири, для якої характерне цілковите заперечення й різке висміювання зображуваного. Добродушний гумор піддає висміюванню здебільшого часткові недоліки загалом позитивних явищ, окремі смішні риси в характері людини.

Дадаїзм – авангардистська течія в західноєвропейській літературі та мистецтві, що існувала в 1916 – 1922 рр. Група «Дада» виникла в роки першої світової війни в нейтральній Швейцарії, в Цюриху. Автор назви течії – її лідер Трістан Тцара, який раптово знайшов слово «дада» у французькому словнику. Мистецтво дадаїзму було зухвалим епатажем, «антимистецтвом». Дадаїсти затверджують алогізм як основу творчості. Вони вважають, що «думка формується в роті». Спираючись на алогізм, безглуздий набір слів та звуків, дадаїсти створюють свій специфічний світ – світ словотворчих трюків, гри, містифікації. Вони проголошують «повну самостійність слова». Дадаїзм запроваджує нові жанрові форми – ігрові, експериментальні, пародійні. Це «бруїтський вірш», «симультанний вірш», «статичний вірш».

Драма – твори, де зображено дію, яка відбувається в даний момент, саме тому вони призначені для постановки на сцені. В основу події покладено конфлікт, розв'язання якого представлено в діалогах і монологіях дійових осіб. За формою драматичні твори бувають як прозові, так і вішовані.

Екзистенціалізм – течія в літературі Франції, що виникла напередодні Другої світової війни та представлена письменниками, які водночас належать до екзистенціалізму як течії філософської (Г. Марсель, Ж. - П. Сартр, С. де Бовуар, А. Камю). Екзистенціалізм розглядають також і в більш широкому значенні: як умонастрій з притаманними йому спільними світоглядними мотивами. Основним положенням екзистенціалізму є постулат: екзистенція (існування) передреє есенції (сутності). Представники течії якраз і зосереджують свою увагу на існуванні людини, що є емпіричною особистістю, вилученою з будь-яких систем (релігійних, політичних, соціальних). Саме існування людини «наодинці» з буттям і є, на думку екзистенціалістів, єдиною достовірною реальністю. Світ же вони розуміють як дещо вороже особистості, сприймають його як хаотичний, дисгармонійний, абсурдний. Процеси, що відбуваються в цьому світі, повному внутрішніх суперечностей, позбавлені закономірностей, логічного зв'язку, часової послідовності.

Експресіонізм – напрям у літературі та мистецтві, що розвивається з 1905 по 1920 - ті рр. й досягає найбільшого розквіту в Німеччині та Австрії. Термін «експресіонізм» був покликаний визначити сутність мистецтва, що є за своїми цілями та засобами протилежним імпресіонізму й натуралізму: мистецтво не зображає дійсність, а виражає її сутність.

Епос – твори, де письменник в описово-розповідній формі зображує події, людей і їхні вчинки. Епічні твори здебільшого прозові за формою й обов'язково мають сюжет.

Імажизм – школа в англійській та американській поезіях 10 - х рр., ХХ ст. Головний принцип імажизму, розроблений англійським філософом, – це принцип «чистої образності» при несуттєвості тематики. Образ є самодостатнім у поетичних творах імажистів, вірш для яких – то «ланцюг» подібних образів. Імажисти намагаються відтворити не саму реальність, а переживання, враження, які виникають асоціативно. Звідси й тематика їхніх поетичних творів: природа, предмети, ефемерні почуття та емоції.

Імпресіонізм – художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань. Імпресіонізм розвивається в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Основний стильовий прийом імпресіонізму – зображення не самого предмета, а враження від нього.

Іронія – один із засобів створення комічного, який виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображуваного. Це насмішка замаскована зовнішньою благопристойною формою.

Канцона – пісня на теми кохання, складається з п'яти або семи строф і заключної строфи – коди.

Касида – великий за обсягом урочистий вірш, написаний на ушлявлення правителя або якоїсь події (налічував до 200 бейтів).

Катарсис (від давньогрец. підняття, очищення завдяки переживанню, оздоровлення) – поняття, що вживалося в античній філософії, медицині, естетиці й через свою поліфункціональність набуло чимало тлумачень.

Класицизм – літературний напрям, що виник у XVII ст. у Франції й поширився в літературах Європи до початку XIX ст. Класицистами називають митців, у творчості яких панує культ «класиків» (передусім античних письменників) та розуму, а весь напрям пов'язаний із суворою нормативністю й регламентацією. Сама назва «класицисти» з'явилася тільки у 30-х роках XX ст. у вітчизняному літературознавстві. У XIX ст. представників цього літературного напрямку іменували «класиками» (назва виникла у французькому літературознавстві), а нерідко – «псевдокласиками»: цей останній вислів був поширений у XIX – на початку XX ст.

Комедія – драматичний твір, у якому засобами гумору і сатири роз-вінчуються негативні суспільні та побутові явища, розкривається смішне в навколишній дійсності чи в людині.

Корифей – у давньогрецькому театрі керівник хору.

Лірика – твори, де автор зображує внутрішній світ ліричного героя, йот почуття, переживання, думки, настрої. Зазвичай вони є віршованими і позбавленими сюжету.

Лірична повість – прозовий (рідше віршований) ліро - епічний твір, який визначається домінуванням авторського «Я», ослабленою фабулою, високим ступенем емоційності мови.

Ліричний герой – особа, від імені якої ведеться лірична розповідь, з думками й почуттями якої знайомиться читач.

Літературна епоха (або Літературна доба) – етап розвитку літератури, представників якого об'єднують погляди на світ і людину; на мистецтво та правилами творчості; основні теми творчості. Тобто митців певної епохи об'єднує особливе образне бачення світу, загальний для митців художній метод.

Літературна течія – складова частина літературного напрямку (тобто, напрям може складатися з течій). Літературна течія має конкретно - історичний характер, творчу історію, національні особливості.

Літературний напрям – 1) спосіб створення мистецької реальності, що ґрунтується на певному неповторному розумінні світу і людини в ньому. Кожному літературному напрямку відповідає сукупність творів, які мають спільні, характерні риси; 2) конкретно-історичне втілення художнього методу, що проявляється в

ідейно - естетичній спільності групи письменників у певний період часу. Літературний напрям є своєрідним синтезом художнього методу та індивідуального стилю, які становлять два його полюси. Категорія напряму передбачає об'єднання митців на основі єдності методу, а також більшу або меншу схожість індивідуальних стилів.

Літературний процес – історичне існування, функціонування та поступовий розвиток літератури протягом певного часу. Літературний процес тісно пов'язаний з історією розвитку суспільства.

Літературні роди – види літератури (епос, лірика, драма), що відрізняються за способом зображення життя в художніх творах.

Мадригал – невеликий (від двох до дванадцяти рядків) ліричний вірш на тему кохання.

Модернізм – узагальнений термін, що позначає сукупність літературних напрямів та шкіл ХХ ст., яким притаманні формотворчість, експериментаторство, тяжіння до умовних засобів, антиреалістична спрямованість. Саме похідне слово «модерн» пов'язане з ідеєю чогось нового та нетрадиційного. І новизна разом з антитрадиціоналізмом (хоча й модерністи ніколи не поривають із літературною традицією цілком) є визначальними рисами модернізму.

Натуралізм – літературний напрям, що утверджується у французькій літературі в останню третину ХІХ ст., який характеризується прагненням до фотографічного й безпристрасного відтворення дійсності й фатальною біологічною і соціальною зумовленістю людської долі й поведінки. Термін «натуралізм» належить Емілю Золя: у передмові до другого видання свого роману «Тереза Ракен» (1868 р.) він уперше зараховує себе до «письменників-натуралістів». Е. Золя є також основним теоретиком напряму.

Новела – невеликий за обсягом прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом і сконденсованою та яскраво вимальованою дією.

Новий роман – назва школи, яка зародилася у середині 50 - х рр. у Франції. «Новий роман» (з його стихією експерименту) наголосив на свободі творчості вільного від будь-яких регламентованих норм «незаангажованого» митця.

Оксиморон – літературно - поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом понять: гіркий мед, крижана посмішка, холодне полум'я.

Пародія – комічне наслідування якогось стилю художнього твору. Може виступати як самостійний твір (перші глави «Дон Кіхота» Сервантеса), або як художній прийом (комедії Мольєра).

Притча – повчальне алегоричне оповідання з яскраво висловленою мораллю.

Реалізм – літературний напрям, який характеризується правдивим і всебічним відображенням дійсності на основі типізації життєвих явищ. Історія терміна «реалізм» є тривалою й оригінальною. Уперше про «реалістів» заговорили ще в XI – XII ст. Так називали представників схоластичного філософського напрямку, які, на відміну від їхніх опонентів «номіналістів», вважали, що реально існують не індивідуальні поняття та явища, а загальні – універсали; вони, мовляв, передують існуванню поодиноких, конкретних речей. Тільки через століття термін «реалізм» зазнав переосмислення, його починають застосовувати до явищ літератури. Вважається, що першим, хто почав говорити про реалізм у літературі в Новий час, був Д. Дідро.

Розбите покоління або бітники – назва групи американських письменників, що виступили у 50 - ті роки ХХ ст. Термін був уведений Джеком Керуаком – лідером бітників. Американське бітництво було не стільки рухом літературним, скільки соціокультурним, своєрідним способом життя. Класичним образом бітника є довговолосий бородань у латаних штанах, що обожноє джазову музику, захоплюється східною релігією та філософією (перш за все – дзен-буддизмом), мандрує дорогами Америки, вживає наркотики, користується спеціальним жаргоном. Бітники ставили собі за мету епатувати суспільство поміркованих, «жити, нехтуючи його канонами, мораллю, законами». Але радикальний рух молодих нонконформістів був аполітичним та асоціальним. Протиставляючи розумові «природну правду» імпульсу, письменники - бітники відмовляються від традиційної формальної організації твору. В їхніх романах відсутні сюжет як послідовність подій і дія, розірвана композиція, а манера викладу (оповідь ведеться від першої особи) надмірно хаотична. Нерідко техніка їхніх творів свідомо пов'язується з технікою джазу, де основна мелодія супроводжується нескінченними варіаціями та імпровізаціями, а часто-густо й тоне в них. Твір бітників – це потік слів, покликаний відтворити всю повноту переживань героя, причому будь-яких меж «смаку» або ж «такту» тут не існує.

Романтизм – літературний напрям, що виник наприкінці ХVIII ст. в Німеччині та існував у літературі Європи й Америки в першій половині ХІХ ст. Термін «романтизм» упроваджують безпосередньо його перші представники – німецькі романтики. Саме слово «романтизм» походить від іспанського «романс», що позначало ліричний жанр, який виник в іспанській літературі ще в середні віки. Згодом «романс» починає означати епічний жанр роману. У ХVІІІ ст. поширюється визначення «романтичний», яке

характеризувало твори й сюжети, написані романськими (а не класичними) мовами. В Англії XVIII ст. епітет «романтичний» позначав літературу Середньовіччя та Ренесансу, а згодом – фантастичне, дивовижне, таємниче як необхідні елементи поезії кінця XVIII ст.

Рубаї – чотиривірш, філософського або любовного змісту, в якому, як правило, римуються перший, другий і четвертий рядки.

Сарказм – їдка, викривальна, особливо дошкульна насмішка, сповнена крайньої ненависті і гнівного презирства. Сарказм не має подвійного, часто прихованого дна. Як іронія, близько до якої він стоїть, виражається завжди прямо. Об'єктом сарказму виступають, як правило, речі небезпечні, різко негативні й аморальні.

Сатира – особливий спосіб художнього відображення дійсності, який полягає в гострому осудливому висміюванні негативного. У вузькому розумінні – твір викривального характеру Сатири спрямована проти соціально шкідливих явищ, які гальмують розвиток суспільства, на відміну від гумору, вона має гострий непримиренний характер. Часто об'єктом сатири є антиподи загальнолюдської моралі, пристосуванці, лицеміри, ренегати і зрадники, які не відповідають естетичному ідеалові.

Сатирична комедія – твір, у якому за допомогою спеціальних сатиричних засобів – гротеску, пародії або іронії – різко висміюються суттєві суспільні вади, зображуються смішні (комічні) події й персонажі.

Сентименталізм – літературний напрям другої половини XVIII – початку XIX ст., що характеризується прагненням відтворити світ почуттів простої людини й викликати співчуття до героїв у читачів. Сентименталізм дістав свою назву від роману англійського письменника Лоренса Стерна «Сентиментальна подорож по Франції та Італії» (1768 р.).

Сердиті молоді люди – назва групи англійських письменників, що виступили у 50 - ті роки XX ст. Термін, який виник завдяки автобіографічній книзі Л. А. Пола «Сердита молода людина» (1951 р.), об'єднав митців «покоління 50 - х років» (або, як назвали їх пізніше, «дітей війни»). Спільним для романів і драм «сердитих молодих людей» є місце дії – англійська провінція, авторська настроєність та інтонація твору – завжди особиста, іронічна, навіть цинічна, прагнення до найповнішої вірогідності, підкреслена особистіша основа твору. Але головним, що об'єднує «сердитих» письменників, є їхній герой, що став новим літературним типом. Це тип молодої людини (найчастіше за все – плебея), яка здобула освіту і «пробилася» до нового середовища, ворожого для неї. Герой «сердитих» розчарований своїм сірим

буденним життям, незадоволений своєю роботою, «повстає» проти суспільства, в якому йому не знаходиться місця.

Символізм – літературний напрям кінця XIX – початку XX ст., основною рисою якого є те, що конкретний художній образ перетворюється на багатозначний символ. Символізм народжується у Франції і поширюється в інших європейських країнах (Англія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Норвегія, Росія). Символізм протиставив свої естетичні принципи та поетику реалізму й натуралізму, напрямам, які він рішуче заперечував.

Сонет (італ. sonetto – звучати) – ліричний вірш, який складається з 14 (чотирнадцяти) рядків п'ятистопного або шестистопного ямбу: двох чотиривіршів (з перехресним римуванням: абаб, абаб) та двох тривіршів (з усталеною схемою римування: ввд, сед). Постав сонет в Італії.

Соціалістичний реалізм – напрям, який за радянських часів вважався «основним методом радянської літератури та передової літератури світу», і нібито відображав боротьбу народів за соціалізм, беручи участь у цій боротьбі «силою художнього слова». Соціалістичний реалізм панував у радянській літературі з 1934 року до кінця 80 - х рр. XX ст. У статуті Спілки радянських письменників було проголошено, що соціалістичний реалізм «потребує від митця правдивого, історично-конкретного зображення дійсності в її революційному розвитку. При цьому правдивість та історична конкретність художнього зображення має поєднуватись із завданням ідейної переробки й виховання трудівників у дусі соціалізму». Іншою ознакою, що об'єднала практично всі твори соціалістичного реалізму, є присутність на їхніх сторінках так званого «позитивного героя».

Сюрреалізм – авангардистський напрям у літературі та мистецтві, що виник у Франції на рубежі 10 – 20 - х рр. XX ст. Термін «сюрреалізм» належить французькому поетові Гійомові Аполлінеру: він назвав свою п'єсу «Груди Тірезія» (1918 р.) «сюрреалістичною драмою». Теоретики сюрреалізму пов'язували з новою течією надії на побудову нової художньої реальності, яка була б реальнішою («надреальною») за існуючу. Сюрреалісти, які центр своєї уваги переносили на підсвідомість, сновидіння, транс, дитячі ігри, зазнали чималого впливу теорій З. Фрейда. Адже й за Фрейдом, підсвідомість є тією внутрішньою силою, що «відтискає нашу свідомість у несвідоме». Фрейдистські погляди перетворюються на спосіб мислення та світосприйняття багатьох провідних сюрреалістів.

Театр абсурду – найбільш значне явище театрального авангарду другої половини XX ст. Перш за все, драми «абсурдистів», які шокували і глядачів, і критиків, нехтували драматичними канонами, застарілими театральними нормами, умовними обмеженнями. Бунт авторів «театру

абсурду» – це бунт проти будь-якого регламенту, проти «здорового глузду» й нормативності. цей напрям, що змушує звертати увагу на абсурдність людського існування, розкріпачив театр, озброїв драматургію новою технікою, новими прийомами й засобами, вніс у літературу нові теми й нових героїв. «Театр абсурду» з його болем за людину та її внутрішній світ, з його критикою автоматизму, міщанства, конформізму, деіндивідуалізації й акомунікабельності вже став класикою світової літератури.

Трагедія (грец. *tragoedia*, буквально: пісня козлів) – драматургічний твір, у якому піднімаються нерозв'язані моральні проблеми і розкриваються гострі, непримиренні конфлікти, розв'язання яких призводить, як правило, до загибелі дійових осіб.

Унанімізм – літературна течія у французькій літературі початку ХХ ст., що об'єднала представників французької літературної молоді. Унанімісти проголосили себе противниками символістів (так само, як і російські акмеїсти). Всі вони, на відміну від символістів, прагнули до соціальної тематики, правдивого відображення життя, а також до простоти стилю. Унанімісти проповідували принцип єднання народів, «однодушності» людей, злиття людини та природи. Намагаючись вирватися із замкненого кола, притаманного мистецтву символізму, індивідуалізму, представники унанімізму бачили мету у тому, щоб вивести літературу на простір багатолюдних вулиць, ущерть заповнених стадіонів і театральних залів. У філософську основу течії були покладені принципи інтуїтивізму.

Футуризм – авангардистська течія в літературі й мистецтві 10 – 30 - х рр., ХХ ст. Батьківщиною футуризму була Італія. Футуристи «інтуїтивно» сприймають образ: спираючись на інтуїцію, а не на розум, футурист намагається навіть звільнити людину «від думки про смерть», що є «кінцевою метою розумової логіки».

Цикл (від грецьк. *kuklos* – коло) – низка пов'язаних між собою явищ, які творять певну цілість. У літературі це сукупність об'єднаних у ціле творів одного жанру.

Ямб – віршовий розмір побудований на чергуванні короткого і довгого складів.

ДОДАТКИ

Додаток 1:

ЧИТАЦЬКИЙ ЩОДЕННИК (зразок)

Назва твору та прізвище письменника	
Ідея твору/ тематика	
Головні герої твору	
Сюжетні лінії	
Власні нотатки до твору (цитування)	

Додаток 2

ОПОРНІ СХЕМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

Літературно - художній аналіз твору (універсальний)

1. Відомості про автора.
2. Тема та жанр твору.
3. Композиція та сюжет (елементи сюжету: експозиція, зав'язка, розвиток дій, кульмінація, розв'язка).
4. Система образів (головні / другорядні / епізодичні).
5. Аналіз образів:
 - а) дії та вчинки;
 - б) риси характеру;

в) портретне зображення;

г) мова героя;

д) авторська характеристика.

6. Форми зображення дійсності:

а) розповідь (від першої особи, авторська, невласне пряма);

Розповідь містить у собі: опис: пейзаж, портрет, інтер`єр, роздум (пряма авторська оцінка того, що відбувається), характеристика (опис + роздум);

б) висловлювання персонажів:

- діалог,
- монолог,
- полілог.

7. Художні деталі:

- зовнішні (портретні, пейзажні, речові);
- психологічні (думки, почуття, переживання);
- подробиці (описують предмет з різних сторін);
- символи (мають конкретний і абстрактний плани; містять у собі певне узагальнення, прихований смисл, підтекст).

8. Мова художнього твору :

- своєрідність слововживання (активність включення синонімів, антонімів, омонімів, історизмів, архаїзмів, неологізмів, варваризмів, професіоналізмів);
- прийоми образності;
- тропи: епітети, метафори, порівняння, алегорія, метонімія, іронія, гіпербола;
- фразеологізми: прислів`я, приказки, крилаті слова;
- евфонія: асонанс, алітерація;
- синтаксичні фігури : риторичні питання, звернення, вигуки, повтори, антитези, інверсії.

9. Ідея. Задум письменника і його втілення.

10. Власна думка про твір.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (1)

- ❖ Автор, його місце в літературі.
- ❖ Тематичне спрямування всієї творчості.
- ❖ Які життєві обставини дали імпульс для написання твору (якщо відомо).
- ❖ Назва твору (алегорична, метафорична, символічна, сюжетна, образна (чи ні), інтригуюча (чи ні)).
- ❖ Тема поезії та провідні мотиви.
- ❖ Ідея.
- ❖ Жанр.

- ❖ Композиція (якщо є).
- ❖ Ліричний герой.
- ❖ Образи, символи (якщо є) твору.
- ❖ Сюжетні лінії (якщо є).
- ❖ Настрій (мінор, мажор).
- ❖ Художні засоби.
- ❖ Віршований розмір, рима.
- ❖ Місце твору в доробку поета.
- ❖ Його актуальність на сьогодні.
- ❖ Ваші роздуми та почуття, нав'язані поезією.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (2)

- ❖ Короткі відомості про автора (ті, що допомагають краще зрозуміти специфіку даного твору).
- ❖ Історія написання твору.
- ❖ Жанр твору (інтимна, пейзажна, громадянська, релігійна, філософська лірика тощо).
- ❖ Провідний мотив твору.
- ❖ Композиція твору.
- ❖ Ключові образи твору.
- ❖ Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору (лексика, тропи, фігури, фоніка тощо).
- ❖ Віршування (види рим, спосіб римування, віршовий розмір, вид строфи), його роль у розкритті провідного мотиву твору.
- ❖ Загальні враження, підсумок.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЕПІЧНОГО І ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ

- ❖ Короткі відомості про автора (ті, що допомагають краще зрозуміти специфіку даного твору).
- ❖ Історія написання і видання твору.
- ❖ Жанр.
- ❖ Життєва основа (ті реальні факти, які стали поштовхом і матеріалом твору).
- ❖ Тема, ідея, проблематика.
- ❖ Композиція твору, конфлікт, особливості сюжету, їхня роль у розкритті проблем.
- ❖ Роль поза сюжетних елементів (авторських відступів, описів, епіграфів, присвят, назви твору тощо).
- ❖ Система образів, їхня роль у розкритті проблем твору. Художні деталі.

- ❖ Мовностильова своєрідність твору (на рівні лексики, тропів, синтаксичних фігур, фоніки, ритміки).
- ❖ Підсумок (художня цінність твору, його місце у доробку автора та в літературі, сприймання твору в добу письменника та його сучасне прочитання).

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (За О. Астаф'євим та О. Ковальчуком)

1. У межах якої художньої схеми народився цей твір?
2. Спектр мотивів (які домінують серед них)?
3. Особливості конфліктної ситуації. Пафос твору. Жанр та родова домінанта твору.
4. Ліричний «Сюжет» і своєрідність його розгортання:
 - сюжет епічного плану;
 - сюжет як плин почуттів автора;
 - сюжет як символіко - міфологічна модель;
 - «нереалізований» сюжет (одномоментний вибух почуттів).
5. Композиція твору як подія на окремі змістові блоки і елементи композиції (діалоги, фрагменти пейзажу, портрети). Композиційна функція тропів і синтаксичних фігур.
6. Автор – автор - оповідач, ліричний герой твору, герой та персонажі й інші форми вираження авторської свідомості.
7. Особливості мовно - образної організації твору та її зв'язок з окремими композиційними частинами.
8. Ритм і метр (а також: строфіка, фоніка, способи римування).
9. Місце поезії у творчості письменника, у межах течії, школи, групи, у національній літературі загалом.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (А) (За О. Кучерявою)

1. Вид поезії.
2. Тема твору.
3. Філософічність, психологізм поезії.
4. Сюжетна основа твору (якщо вірш сюжетний).
5. Ліричний герой. Хто він такий?
6. Який образ є внутрішнім стрижнем твору?
7. Чи є в даній події символи? Їх значення зміст.
8. Які мовні засоби сприяють емоційному наснаженню твору (епітети, метафори, антитеза, порівняння, здрібнілі форми, окличні та запитальні речення, діалог, три крапка тощо)?
9. Віршований розмір, особливості рими.

10. Своєрідність художньої форми, художня деталь.
11. Яке почуття домінує у вірші (сповідь, зізнання)?
12. Як досягає автор динаміки образу?
13. Авторська оцінка зображуваного.
14. Цілісність твору.
15. Духовно - естетична цілісність твору.

СХЕМА АНАЛІЗУ ЛІРИЧНОГО ТВОРУ (Б)

(За О. Кучерявою)

1. Тема твору.
2. Провідний ліричний мотив.
3. Жанр твору.
4. Аналіз сюжетно - композиційної структури тексту (з характеристикою системи образно - художніх засобів, характерної для кожної частини твору).

СХЕМА АНАЛІЗУ ВІРШОВАНОГО ТВОРУ

(Козлов А. В., Козлов В. В.)

А) ВІРШ, ПІСНЯ, СОНЕТ

1. Назва.
2. Епіграф.
3. Розмір і система віршування.
4. Засоби творення – мовні, мовно – поетичні.
5. Рід літератури.
6. Найвиразніші засоби образності, образи й характери людей чи суспільних (природних явищ) тощо.
7. Тема, проблема, ідея твору.
8. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Б) ОДА, БАЛАДА

1. Назва.
2. Засоби та прийоми творення (загальна характеристика).
3. Форма (будова) композиція твору.
4. Образи і характери людей та яви.
5. Система образів і сюжет.
6. Тема і тематика.
7. Проблема і проблематика.
8. Ідея та ідейний зміст.
9. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

В) ПОЕМА

1. Назва.
2. Мовно - нормативні та мовно - поетичні засоби.
3. Загальна темпоритмічна характеристика.
4. Форма і композиція твору.
5. Повноцінні і всебічні характеристики героя чи антигероя.
6. Загальна характеристика другорядних діючих осіб (персонажів).
7. Система образів і сюжет.
8. Конфлікт твору і його основні елементи.
9. Тема і тематика.
10. Проблема та ідея твору.
11. Проблематика та ідейне багатство.
12. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

АНАЛІЗ ТВОРІВ ВЕЛИКИХ ТА СЕРЕДНІХ ЕПІЧНИХ ФОРМ (РОМАН, ПОВІСТЬ, ПОЕМА)

(Див. Крайнікова Т. Аналіз художніх творів)

1. Історія написання.
2. Життєва основа і тема твору.
3. Жанрові особливості тексту.
4. Образна система. Групування персонажів. Образи як виразники та носії ідеї.
5. Сюжет твору, взаємозв'язки сюжетних ліній. Поза сюжетні елементи (ліричні відступи, вставні новели тощо), їх функціонування в структурі художнього тексту.
6. Роль пейзажу та інтер'єру в композиції твору.
7. Пафос твору.
8. Мова твору.

АНАЛІЗ ТВОРІВ МАЛОЇ ПРОЗИ (ОПОВІДАННЯ, ЕТЮД, НОВЕЛА, НАРИС)

1. Жанр твору.
2. Тема.
3. Авторський контекст та образна система.
4. Ідейна спрямованість твору.
5. Особливості сюжету та композиції.
6. Мовно - стилістична майстерність автора.

АНАЛІЗ П'ЄСИ

1. Жанр твору

2. Ідейно - тематична основа п'єси
3. Сюжет п'єси. Сутність конфлікту. Роль авторських ремарок.
4. Образи - персонажі. Прийоми творення характерів п'єси.
5. Мова персонажів

АНАЛІЗ ПОЕЗІЇ

1. Тематична приналежність поезії (громадянська, філософська, інтимна, пейзажна).
2. Жанр ліричного твору (елегія, ідилія, ода, медитація тощо).
3. Мотиви та лейтмотив поезії. Її ідейний зв'язок з іншими творами у збірці, періоди творчості, спади митця.
4. Будова поезії, строфіка, розмір, римування.
5. Особливості поетичної мови: фоніка-тропіка – синтаксис.

СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОЗОВОГО ТВОРУ

(Козлов А. В., Козлов Р. В.)

При аналізі прозових творів акценти зміщуються на образи, систему образів, конфлікт, тематику, повноцінність і багатогранність образів тощо, а тому рекомендуємо приблизно такі схеми (параметри) аналізу.

НОВЕЛА, ОПОВІДАННЯ

1. Назва.
2. Скільки і які епізоди, події зображені.
3. Якими основними засобами і прийомами творяться образи чи характери людей?
4. Характери чи образи основних персонажів (героя й антигероя повніше).
5. Тема твору.
6. Проблема та ідея твору.
7. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

ПОВІСТЬ

1. Назва.
2. Загальна характеристика засобів та прийомів творення.
3. Форма і композиція твору.
4. Всебічний і повний аналіз особи героя чи антигероя (або й обох у порівнянні).
5. Загальна характеристика інших діючих осіб (персонажів) – система образів.
6. Характер конфлікту.
7. Тема і тематика.

8. Проблема і проблематика.
9. Ідея та ідейний зміст.
10. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

РОМАН, РОМАН - ТРИЛОГІЯ, РОМАН - ЕПОПЕЯ

1. Назва (повний аналіз).
2. Загальна характеристика засобів.
3. Загальна характеристика прийомів з виокремленням найважливішого чи найважливіших прийомів.
4. Форма твору і головні сюжетні лінії.
5. Композиція і сюжет.
6. Найповніший аналіз героя та антигероя і, при наявності обох, зіставлення їх.
7. Окремі характеристики другорядних персонажів і тих груп, що стоять за героєм та антигероєм.
8. При наявності, характеристики сил, що не мають чітко визначеної схильності ні до позитивного, ні до негативного начал.
9. Система образів і конфлікт.
10. Тема і тематика.
11. Проблема і проблематика.
12. Ідея та ідейне багатство.
13. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

СХЕМА АНАЛІЗУ ДРАМАТИЧНОГО ТВОРУ

(Козлов А.В., Козлов Р.В.)

(аналізується особливо уважно і специфічно)

1. Незалежно від того, як написана п'єса – віршом чи прозою, акценти тут набагато відмінні від аналізу творів поезії і прози:

А) оскільки в п'єсі говорять тільки діючі особи, особлива увага приділяється саме мові діючих осіб;

Б) виходячи з того, о драматургія – це передовсім дія і протидія людей, слід особливу увагу приділяти конфлікту;

В) оскільки в драматургії жанри визначають передовсім за тим, який характер має конфлікт (трагічний, драматичний чи комічний), необхідно особливо глибоко й обґрунтовано визначити жанр твору.

2. Жанр твору в драматургії визначається ще в плані форми й змісту окремо.

З цих та й інших причин пропонуємо наступні схеми аналізу п'єс:

А) ОДНОАКТНІ ПЄСИ, ДРАМАТИЧНІ ЕТЮДИ, ДРАМАТИЧНІ КАРТИНИ, СЦЕНИ тощо:

1. Назва.
2. Авторське визначення жанру твору, місця і часу дії.
3. Індивідуальні особливості мови головних та другорядних діючих осіб.
4. Загальна характеристика засобів та форм дії і взаємодії (хоча б провідних) дійових осіб.
5. Форма твору і сюжет.
6. Система образів і суть протистояння (суперечності) між героєм і антигероєм, позитивними і негативними силами.
7. Конфлікт і процес його розвитку: зав'язка розвиток (загострення) подій (зіткнень), кульмінація, розв'язка.
8. Ідейно-естетична сутність та потенціал конфлікту.
9. Естетична ідея твору.
10. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

Б) БАГАТОАКТНА П'ЄСА:

1. Назва.
2. Авторське визначення жанру твору.
3. Авторські представлення діючих осіб.
4. Авторські пояснення, вказівки на час і місце та суспільні координати дії, ремарки тощо.
5. Форма і композиція твору.
6. Детальні мовні характеристики діючих осіб.
7. Характери (образи) діючих осіб – передовсім героя та антигероя.
8. Причини і сутність протистояння героя та антигероя чи інших протидіючих сил.
9. Тип і характер конфлікту (трагічний, драматичний чи комічний).
10. Етапи розв'язку конфлікту: зав'язка, розвиток подій, кульмінація, розв'язка.
11. Естетична сутність конфлікту.
12. Тема і тематика.
13. Проблема та ідея твору.
14. Проблематика та ідейний зміст.
15. Жанр твору і авторське визначення жанру.
16. Цінність твору (художня, естетична, суспільна).

СХЕМА АНАЛІЗУ ЕПІЧНОГО ТВОРУ

(Косенко Н.)

1. Автор, його місце в літературі.
2. Автобіографічні та біографічні відомості, пов'язані з життєвою основою твору.
3. Соціально - суспільні умови, в яких був написаний твір.

4. Назва твору (алегорична, метафорична, символічна, сюжетна, влучна (чи ні), образна (чи ні) та ін.).
5. Жанрові особливості.
6. Тема.
7. Ідея.
8. Художній конфлікт (соціальний, побутовий, психологічний).
9. Композиція (експозиція, зав'язка конфлікту, розвиток дії, кульмінація, розв'язка конфлікту).
10. Правда та художній вимисел.
11. Проблематика твору.
12. Аналіз художніх образів.
13. Мова автора як своєрідність його індивідуального почерку та ліричні відступи.
14. Народність твору.
15. Роль твору в суспільному житті свого часу.
16. Актуальність (так чи ні) його сучасників.
17. Вплив яких відомих вам авторів відчувається (чи ні) в даному творі.
18. Відгуки критиків та інших діячів мистецтва.
19. Екранізація та сценічні постановки (якщо є). чим авторський задум відрізняється від режисерського втілення?
20. Мої думки з приводу прочитаного.

СХЕМА АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ

(Косенко Н.)

1. «Анкетна» характеристика героя (Хто? Звідки? Якого роду? Чим займається?)
2. Персонаж епізодичний, другорядний чи головний.
3. Чи є в нього прототип?
4. Портрет героя (відповідність чи невідповідність його внутрішньому світу).
5. Характер персонажа поданий у розвитку чи епізодично.
6. Соціальне звучання образу.
7. Пов'язані з даним героєм проблеми, які порушує автор.
8. Психологічна складність характеру (духовне багатство, моральна краса чи потворність, їх співвідношення в душі героя).
9. Місце і роль персонажа в сюжеті. Чи пов'язаний він з іншими героями (зв'язком кармічним (життєвим), емоційним, духовним)?
10. Мова як засіб самовираження персонажа.
11. Ставлення до нього інших дійових осіб.
12. Ставлення автора до свого героя.
13. Актуальність проблем, порушених письменником через даний персонаж.

14.3 якими відомими вам героями перегукується образ даного твору? Що в них спільного, а що відмінного?

15. Моє сприймання героя.

16. Пантонімічне представлення персонажа.

ПООБРАЗНИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ

Виконай дії у формі алгоритму:

1 крок *** Визнач із ряду образів головні і другорядні.

2 крок *** Добери докази і доведи, чому дані герої є головними.

3 крок *** Здійсни словесний малюнок образу на основі творчої уяви, використавши художньо виражальні засоби (портрет, описи, вчинки, авторську мову, мову персонажів).

4 крок *** Розкажи про життєву долю героя.

5 крок *** Проаналізуй вчинки та поведінку образу.

6 крок *** Простеж його ставлення до інших героїв, а їхнє – до нього.

7 крок *** Розкажи про ставлення персонажа до природи, тварин (якщо є потреба).

8 крок *** З'ясуй, чи має він мету у житті і яку. Проаналізуй її.

9 крок *** Визнач коло його громадських та особистих інтересів, захоплень.

10 крок *** З'ясуй, чи має герой активну життєву позицію.

11 крок *** Проаналізуй авторське ставлення до персонажа.

12 крок *** Дізнайся думки твоїх товаришів про нього, порівняй зі своєю.

13 крок *** Розкрий роль другорядних героїв твору.

14 крок *** Підбий підсумки своєї роботи.

ПРОБЛЕМНО - ТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРУ

Виконай дії у формі алгоритму:

1 крок *** Визнач основну проблему твору (під проблеми, якщо це необхідно).

2 крок *** Добери фактичний матеріал для доказу проблеми (підпроблеми).

УВАГА!!!

3 крок ***

Якщо ти погоджуєшся зі всім, виконай наступні дії	Якщо у вас виник диспут на основі суперечливих суджень, то виконай такі дії:
	1. Висунь тезу від супротивного.

	2. Добери аргументи для доказу.
	3. Прокоментуй дібрані аргументи.

4 крок *** Знайди засоби вираження авторського ставлення до зображуваного.

5 крок *** З'ясуй роль авторських зображувально - виражальних засобів мови.

6 крок *** Узагальни та систематизуй дібраний фактичний матеріал.

7 крок *** Склади план відповіді.

8 крок *** Підбий підсумки виконаного.

(за джерелом: <https://ukrland.in.ua/archives/1768>)

Додаток 3 Пам'ятка «Як писати есе?»

Що таке есе та як його написати?

*Есе (фр. *essai* «спроба, проба, нарис», від лат. *exagium* «зважування») – літературний жанр прозового твору невеликого обсягу й вільної композиції.*

Есе виражає індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування.

Заголовок до есе. Заголовок не перебуває в прямій залежності від змісту, він може пояснювати, що стало поштовхом до авторських роздумів, передавати почуття, настрої автора тощо.

Обсяг тексту: Від 800 до 1000 слів.

Особливості змісту: В основу покладено роздуми з приводу чогось побаченого, прочитаного або пережитого особисто. Висловлюються особисті погляди – світогляд, думки, почуття, ідеї, висвітлюються моральні (етичні, громадянські тощо) цінності. Над усе цінується самостійність і оригінальність, парадоксальність думок та оцінок. На першому плані – особистість того, хто пише.

Особливості композиції: Композиція довільна, послідовність викладу спричинена логікою роздумів. Обов'язково є аргументованість і переконливість. У тексті проводяться паралелі, добираються аналогії, використовуються асоціації. Роздуми поєднано з емоційною оцінкою подій або явищ.

Особливості стилю: Стиль – художній або публіцистичний. Емоційність, експресивність, яскрава образність досягаються вживанням метафор, порівнянь, алегоричних образів, символів.

Особливості мови: Інтонція розмовна (безпосередність, невимушеність вислову). Допускається розмовна лексика, що створює враження «живої бесіди» з читачем. Уживання неповних речень, питальних та окличних конструкцій, риторичних звертань, запитань, тверджень. Головна вимога - індивідуальність авторського стилю.

Алгоритм написання :

- 1) постановка проблеми;
- 2) обдумування проблеми (ідеї, приклади, що їх ілюструють);
- 3) планування есе (визначення структури);
- 4) написання есе;
- 5) перевірка та редагування роботи;
- 6) підготовка презентації;
- 7) презентація есе.

Відповідаємо на ваші питання: Як написати есе за літературним текстом?

1. Знайди проблему, підняту автором у тексті.

Добре, якщо ти знайдеш у тексті речення, де її сформулював автор. Якщо ні, то необхідно це зробити самому. Проблема краще формулювати у вигляді питання, який ти ставиш до прочитаного тексту. Якщо весь текст є відповіддю на це питання, значить, ти знайшов проблему. Проблема (або, інакше, основне питання) бажано назвати вже в першому абзаці есе.

Наприклад, «У цьому уривку автор оповідає про захисників Києва. Як звичайна людина стає героєм? Ось основне питання, порушене автором у даному тексті». Або: «У цьому оповіданні автор пише про свого шкільного друга. Чому один і той же чоловік здатний і на прекрасний вчинок, і на підлість? Ось проблема, піднята автором у тексті».

2. Визнач, яка позиція автора тексту по відношенню до даної проблеми.

Що робить автор – розповідає, шкодує, сперечається, переконує, іронізує, висміює? Згоден ти чи не згоден з позицією автора? Чому?

3. Покажи приклад з літератури чи з особистого життя, де зустрічалася подібна проблема і як вона вирішувалася.

Якщо ти не пам'ятаєш жодного подібного прикладу, то створи свій. Доведи, що саме цей приклад переконливо висловлює твоя згода (незгода) з позицією автора з даної проблеми. Можна згадати або скласти кілька прикладів.

Не забувай, що всі дії в оповіданні здійснює не автор, а літературний персонаж, герой оповідання. Навіть якщо розповідь ведеться від першої особи, це мова не автора, а оповідача. Позиція автора може не збігатися з позицією оповідача, від імені якого ведеться оповідання.

НАТХНЕННЯ (приклад есе)

Натхнення... Саме слово надихає на щось грандіозне... Муза, яка вона? Яке натхнення? Ніхто, мабуть, про це не задумувався...

Всюди ми шукаємо натхнення... А особливо творчі люди. Їм без музи важко обійтися, як думають вони самі. Ні, мова йде не про всіх, а про більшу частину.

Стоп... Муза, натхнення – це синоніми? Чи абсолютно різні за значенням слова?

Муза – особа, що будить творче натхнення у діячів мистецтв або наук. Як правило, це жінки, які перебувають в оточенні поета (художника, композитора і т. д.). Натхнення – особливий стан людини, типова для творчості риса, її складовий елемент, який характеризується, з одного боку, високою продуктивністю, з другого боку – величезним підйомом і напругою сил людини. З цього випливає, що муза – це людина, яка надихає, а натхнення – це вже сам стан.

Багато хто з творчих людей просто чекають чогось, як вони говорять музу. І не завжди можна з цим погодитись. Чому ніхто не хоче самому створити джерело натхнення? В елементарній речі можна побачити щось грандіозне – треба лише цього захотіти. Так, не завжди є вдалий момент для написання, скажімо, віршів. Але ж ми можемо все змінити! Все це лише виправдання. Якщо справді хотіти, ми будемо шукати можливість написати більше. Але не всі це роблять. А шкода...

Хочеться, побажати всім більше натхнення та життєвої мудрості!

(за джерелом: <https://zno.if.ua/?p=985>)

Додаток 4

Пам'ятка «Як написати коментар до тексту?»

1. Для викладення коментаря сформулюйте думку повністю. Можете спочатку зробити певні нотатки, які потім ляжуть в основу коментаря.
2. Розпочинайте **коментар** з чогось хорошого, налаштуйтеся емоційно.

3. Не пишіть надто великих коментарів, системтизуйте 3 - 5 тез, які ляжуть в основу Вашого коментаря.
4. Стисло викладайте те, що Вам не сподобалось.

Методичні поради

Необхідність прокоментувати текст може викликати ефект «все розумію, а сказати не можу». Це пов'язано не з відсутністю думок, а ось щодо здатності їх упорядковувати. Вирішити проблему вам допоможе план висловлювання.

Інструкція

1. Коментар до тексту – це його короткий аналіз. Перш ніж почати його складати, визначтеся, за якими критеріями ви оцінюєте текст. Від цього буде залежати подальший напрямок міркувань.

2. Можна розглянути окремо зміст тексту. Тобто звернути увагу на тему чи проблему, яка в ньому порушується. При цьому у вас є два шляхи для структурування думок: відгукнутися на одне питання з безлічі або розглядати одразу всі теми, які ви виявили в тексті. На початку коментаря сформулюйте, як ви зрозуміли тему / проблему, щоб було ясно, про що ви ведете мову. Потім перерахуйте найбільш важливі аспекти проблеми і позначте плюси і мінуси авторського способу її розкриття. Скажіть, з чим ви не згодні і наведіть аргументи на користь своєї тези.

3. Наступний варіант складання коментаря – це оцінка форми тексту. Він використовується у тих випадках, коли форма дійсно незвичайна. Такий коментар вимагає від його автора глибоких знань по темі, оскільки треба буде не тільки висловити свою оцінку, а й обґрунтувати її: навести висловлювання авторитетних джерел і порівняти текст з прикладами з історії та сучасності.

4. Більш глибокий аналіз може вийти при зіставленні форми і змісту. В цьому випадку напишіть у коментарі, які завдання, на вашу думку, вирішує текст і які прийоми з точки зору форми для цього використані. Наскільки вони достатні та доречні для того смислового наповнення, яке ви прочитали.

5. Фігура автора в тексті також може стати об'єктом уваги. Розкажіть, як автор реальний (тобто жива людина з певною біографією) співвідноситься з оповідачем у тексті, наскільки збігаються їхні точки зору та до чого призводить така взаємодія. У подібних коментарях важливо не перейти на особистості, сприймати людину, яка написала текст, і його альтер-его у творі дещо відсторонено.

6. Нарешті, ви можете сприйняти текст як фрагмент реальності. Прокоментуйте його актуальність у конкретних соціальних та політичних умовах, зіставте з іншими творами зі схожою тематикою. Проаналізуйте, який внесок зробив автор у розкриття питання у

контексті історії його вивчення. Під час написання коментарів такого типу стежте за тим, щоб кожен з ваших висновків було підтверджено достатньою кількістю аргументів.

За джерелом:

<https://unuafajo.ru/vidpovidi-na-zapitannja/23173-jak-napisati-komentar-do-tekstu.html>

Додаток 5

Пам'ятка «СТВОРЮЄМО ІНДЗ У ФОРМАТІ МЕДІАТЕКСТУ»

- Працюючи з художніми творами світової літератури, ви мали змогу розглянути / дослідити питання функціонування їх у сучасному медіапросторі (в соціальних мережах у вигляді рекламних текстів, фотоколажів, мемів і фотожаб, афіш, плакатів чи буклетів, кроссенсів, ребусів, хмарок тегів тощо). **Поміркуйте, які функції насамперед виконують ці медіатексти і для чого створені (розважальна, пізнавальна, культурологічна, соціальна, комунікативна, інтерпретаційна, візуалізаційна тощо)?**
- Оберіть твір із курсу, рекомендований для самостійного опрацювання (твори, період літератури, низку типових творів), для проведення філологічного дослідження (*стилю мовлення, мовно-виражальних засобів тексту оригіналу й перекладних варіантів, проблемно-тематичного чи образного*), або здійснення компаративного, інтертекстуального чи інтермедіального аналізу творів (*на зіставлення, виявлення першоджерел у літературі та мистецтві*). **Вибір шляхів дослідження і творів – за вами!**
- Оберіть **засіб візуалізації** результатів виконання завдання: це буде презентація, відеомонтаж, креолізований медіатекст (схематичний, який виконує прагматичну задачу – економить час на ознайомлення аудиторії з проблематикою дослідження) чи щось інше. Подумайте над тим, для якої аудиторії і за допомогою яких технічних засобів це буде виглядати вдало.
- Завершальний етап підготовки індивідуального навчально-дослідницького завдання – текст виступу перед аудиторією на 5-7 хвилин, в якому висвітлено результати дослідження художнього твору (творів), літературного періоду чи іншу філологічну проблему, і презентовано за допомогою сучасного медіатексту. Формат самого медіатексту, який обрали ви, також є предметом обговорення-захисту. **Чому такий обрано, яку дослідницьку функцію**

дозволяє вирішити і як інтерпретує художній твір/період/епоху?

Поради для оформлення медіатексту :

<i>Зразки медіатекстів</i>	<i>ОНЛАЙН СЕРВІСИ</i>
Ілюстративний плакат, афіша, фотоколаж, онлайн пазли,	<ul style="list-style-type: none"> – Пошук зображень у Google + коректні посилання на джерела і ресурси. – Оброблення зображень в онлайн-сервісі для додавання інтерактивних міток thinglink.com – Сервіс для онлайн-пазлів jigsawplanet.com
Мотиватори, інтернет мему	<ul style="list-style-type: none"> – Текст можна поєднати з ілюстрацією, скориставшись сервісом: https://despair.com. – Ресурс для створення мемів: http://memok.net/
QR-коди	<ul style="list-style-type: none"> – Для зручності використання Інтернет-продукту можна скористатися генератором кодів: https://generator-online.com/
Ментальні карти	<ul style="list-style-type: none"> – https://www.mindmeister.com/ru – https://www.lucidchart.com – https://coggle.it/diagram
Хмарки тегів	<ul style="list-style-type: none"> – Word It Out – Word Cloud Generation – Word Art
Інтерактивні опитування, тестові завдання	<ul style="list-style-type: none"> – https://www.mentimeter.com/ – https://vseosvita.ua/
Презентації	<ul style="list-style-type: none"> – Power Point, Canva, Prezi, Keynote
Онлайн дошки-візуалізатори	<ul style="list-style-type: none"> – https://padlet.com – https://Jamboard.google.com

Навчально - методичне видання

ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

за освітньо - професійною програмою 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

Автори - упорядники:
Світлана Дмитрівна Карпенко
Олена Олександрівна Дем'яненко

Упрядники розділів:

Розділ 1. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО КЛАСИЦИЗМУ –
упорядник О.О. Дем'яненко.

Розділ 2. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (XVIII – XIX ст.) – упорядник С.Д. Карпенко.

Розділ 3. ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (XX – XXI ст.) – упорядник С.Д. Карпенко.

Редактор: С. Д. Карпенко
Комп'ютерна верстка:

Здано до складання: Підписано до друку: Формат Ум. др.
арк. . Зам. Тираж шт.